

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 87 L

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i lov om Statens pensjonskasse,
samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenestepensjon for ansatte
i offentlig sektor)

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 87 L

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i lov om Statens pensjonskasse,
samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenestepensjon for ansatte
i offentlig sektor)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold..	7	6	Pensjonsordninger som omfattes av lovforslaget	33
2	Bakgrunn for lovforslagene	9	6.1	Statens pensjonskasse	33
2.1	Innledning	9	6.2	Pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.	33
2.2	Endringene i folketrygden	10	6.3	Pensjonsordning for sykepleiere ...	34
2.3	Lønnsoppgjøret 2009 og tilpasningene i offentlig tjenestepensjon fra 2011	10	6.4	Pensjonsordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett	34
2.4	Tilpasningene i offentlig tjenestepensjon for årskull som får ny alderspensjon fra folketrygden	12	6.5	Kommunale og fylkeskommunale tjenestepensjonsordninger	34
2.5	Prosess om en ny offentlig tjenestepensjon	12	6.6	Pensjonsordninger for folkevalgte i kommune eller fylkeskommune	34
2.6	Framforhandlet avtale om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor	13	6.7	Pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen og pensjonsordning for høyesterettsdommere	35
2.7	Avtale om midlertidige regler om alderspensjon til personer med særaldersgrense	13	6.7.1	Lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen	35
3	Dagens pensjonssystem for offentlig ansatte	15	6.7.2	Lov om tillegg til lov om Statens pensjonskasse	35
3.1	Innledning	15	7	Ny alderspensjon - Påslagspensjon	37
3.2	Alderspensjon	15	7.1	Innledning og sammendrag	37
3.3	Pensjonsrettigheter til personer med særaldersgrense	15	7.2	Opptjening av pensjon	37
3.4	AFP	16	7.2.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	37
3.5	Uførepensjon	16	7.2.2	Høringsinstansenes syn	38
3.6	Etterlattepensjon	16	7.2.3	Departementets vurdering og forslag	41
4	Høringsnotatet fra 17. oktober 2018	18	7.2.4	De enkelte lovforslagene	46
4.1	Forslagene i høringsnotatet	18	7.3	Uttak av påslagspensjon	47
4.2	Høringsinstansene	19	7.3.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	47
4.3	Generelle inntrykk fra høringen ...	20	7.3.2	Høringsinstansenes syn	49
5	Temaer som ikke er knyttet til det materielle innholdet i lovforslagene	22	7.3.3	Departementets vurdering og forslag	50
5.1	Innledning og sammendrag	22	7.3.4	De enkelte lovforslagene	54
5.2	Utformingen av tjenestepensjonslovene	23	7.4	Regulering av pensjon og påslagsbeholdning	56
5.3	Om overføringsavtalen	23	7.4.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	56
5.4	Om alderspensjon til uføre	25	7.4.2	Høringsinstansenes syn	56
5.5	Om ny AFP	27	7.4.3	Departementets vurdering og forslag	56
5.6	Om behovet for informasjon og statistikk	28	7.4.4	De enkelte lovforslagene	57
5.7	Om begrepsbruken	29	7.5	Barnetillegg til påslagspensjon ...	58
5.8	Om økonomiske konsekvenser	30	7.5.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	58
5.9	Fleksibilitet for eldre årskull	31			
5.10	Om konkurranse i markedet	31			

7.5.2	Høringsinstansenes syn	58	10.2	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	72
7.5.3	Departementets vurdering og forslag	59	10.2.1	Beregning av 2011-tillegget	72
8	Betinget tjenestepensjon	60	10.2.2	Uttak av 2011-tillegget	72
8.1	Innledning og sammendrag	60	10.2.3	Regulering av 2011-tillegget	72
8.2	Betingelser for rett til betinget tjenestepensjon	60	10.3	Høringsinstansenes syn	73
8.2.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	60	10.3.1	Beregning av tillegget	73
8.2.2	Høringsinstansenes syn	60	10.3.2	Uttak av tillegget	73
8.2.3	Departementets vurdering og forslag	62	10.3.3	Regulering av 2011-tillegget	74
8.2.4	De enkelte lovforslagene	62	10.4	Departementets vurdering og forslag	74
8.3	Beregnings- og uttaksregler for betinget tjenestepensjon	62	10.5	De enkelte lovforslagene	75
8.3.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	62	10.5.1	Innledning	75
8.3.2	Høringsinstansenes syn	63	10.5.2	Lov om Statens pensjonskasse	75
8.3.3	Departementets vurdering og forslag	64	10.5.3	Lov om pensjonsordning for sykepleiere	76
8.3.4	De enkelte lovforslagene	65	11	Alderspensjon opptjent før 2020	77
8.4	Regulering av betinget tjenestepensjon	66	11.1	Innledning og sammendrag	77
8.4.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	66	11.2	Konvertering av opptjente rettigheter før 2020 med varighet under tre år	77
8.4.2	Departementets vurdering og forslag	66	11.2.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	77
8.4.3	De enkelte lovforslagene	67	11.2.2	Høringsinstansenes syn	77
9	Overgangstillegg	68	11.2.3	Departementets vurdering og forslag	79
9.1	Innledning og sammendrag	68	11.3	Beregning av oppsatt pensjonsrett	80
9.2	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	68	11.3.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	80
9.2.1	Betingelser for rett til overgangstillegg	68	11.3.2	Høringsinstansenes syn	80
9.2.2	Beregning av overgangstillegg	68	11.3.3	Departementets vurdering og forslag	81
9.2.3	Tidspunkt for uttak og opphør	68	11.3.4	De enkelte lovforslagene	83
9.3	Høringsinstansenes syn	69	11.4	Levealdersjustering og uttak av alderspensjon opptjent etter gjeldende regler	83
9.3.1	Betingelser for rett til overgangstillegg	69	11.4.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	83
9.3.2	Beregning av overgangstillegg	69	11.4.2	Høringsinstansenes syn	84
9.3.3	Tidspunkt for uttak og opphør	69	11.4.3	Departementets vurdering og forslag	84
9.4	Departementets vurdering og forslag	69	11.4.4	De enkelte lovforslagene	85
9.5	De enkelte lovforslagene	70	11.5	Samordning av oppsatt bruttopensjon og omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon	86
9.5.1	Innledning	70	11.5.1	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	86
9.5.2	Lov om Statens pensjonskasse	71	11.5.2	Høringsinstansenes syn	87
9.5.3	Lov om pensjonsordning for sykepleiere	71	11.5.3	Departementets vurdering og forslag	89
10	Tillegg til personer med opptjening før 2011 (2011-tillegg)	72	11.5.4	De enkelte lovforslagene	92
10.1	Innledning og sammendrag	72			

12	Alderspensjon til personer med særaldersgrense	93	14.2.5	Variasjon i forholdet mellom sluttlønn og gjennomsnittslønn	113
12.1	Innledning og sammendrag	93	14.3	Egenskaper ved forslagene illustrert med faktisk opptjening for medlemmer født i 1945	118
12.2	Pensjonsavtalen og omtalen i høringsnotatet	93	14.4	Eksempler på beregning av pensjon	119
12.3	Høringsinstansenes syn	93	14.4.1	Fullt ut innfaset nye ordninger	120
12.4	Proessen	93	14.4.2	Betinget tjenestepensjon	121
12.5	Forslagene i notat av 14. februar 2019	94	14.4.3	Fleksibelt uttak av bruttopensjon ..	122
12.6	Tilbakemeldinger på notatet av 14. februar 2019	94	14.4.4	Overgangstillegg	124
12.7	Departementets vurdering og forslag	95	14.4.5	Tillegg for opptjening før 2011 (2011-tillegg)	124
12.8	De enkelte lovforslagene	96	14.4.6	Utfasing av individuell garanti	125
12.8.1	Innledning	96	15	Effekten av pensjonsreformen for offentlig ansatte.....	128
12.8.2	Lov om Statens pensjonskasse	96	15.1	Innledning	128
12.8.3	Lov om pensjonsordning for sykepleiere	96	15.2	Levealdersjustering	129
13	Utfasing av individuell garanti for årskullene 1959–1962	97	15.2.1	Begrunnelsen for levealdersjustering	129
13.1	Innledning og sammendrag	97	15.2.2	Teknisk gjennomføring av levealdersjusteringen	131
13.2	Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet	97	15.3	Levealdersjustering av offentlig tjenestepensjon	133
13.3	Høringsinstansenes syn	97	15.3.1	Offentlig ansatte født i 1963 eller senere	133
13.4	Departementets vurdering og forslag	97	15.3.2	Offentlig ansatte født 1954–1962 ..	134
13.5	De enkelte lovforslagene	98	15.4	Forhold utover effekten av levealdersjusteringen	135
13.5.1	Innledning	98	15.4.1	Offentlig ansatte født 1954–1962 ..	136
13.5.2	Lov om Statens pensjonskasse	98	15.4.2	Overgangen til nye pensjonsordninger for offentlig ansatte født i 1963 eller senere	136
13.5.3	Lov om pensjonsordning for sykepleiere	98	15.5	Nærmere om nødvendig pensjoneringsalder for offentlig ansatte	137
13.5.4	Lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.	99	15.6	Samlet effekt av pensjonsreformen illustrert med faktisk opptjening for medlemmer født i 1945	140
13.5.5	Lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsman for forvaltningen	99	15.7	Oppsummering	141
13.5.6	Lov om tillegg til lov om Statens pensjonskasse	99	16	Økonomiske og administrative konsekvenser. Likestillingsmessige konsekvenser. Ikrafttredelse	142
13.5.7	Lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer	99	16.1	Innledning	142
14	Økonomiske effekter for den enkelte.....	100	16.2	Anslag på økonomiske konsekvenser	142
14.1	Innledning	100	16.2.1	Innledning	142
14.2	Egenskaper ved forslagene illustrert med typeeksempler	100	16.2.2	Simuleringsmodell og forutsetninger	143
14.2.1	Innledning	100	16.2.3	Framskrivninger av løpende pensjonsutgifter	144
14.2.2	Pensjon med utgangsforutsetninger	101			
14.2.3	Variasjon i opptjeningstid	104			
14.2.4	Variasjon i pensjonsgrunnlaget – deltidsarbeid	109			

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 87 L

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover (ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor)

*Tilråding fra Arbeids- og sosialdepartementet 10. april 2019,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Arbeids- og sosialdepartementet legger i denne proposisjonen fram forslag til endringer i følgende lover:

- lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse
- lov 26. juni 1953 nr. 11 om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.
- lov 6. juli 1957 nr. 26 om samordning av pensjons- og trygdeytelser
- lov 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere
- lov 6. mai 1966 om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen
- lov 21. mai 1982 nr. 25 om tillegg til lov 28. juli 1949 om Statens pensjonskasse
- lov 21. august 1998 nr. 65 om pensjonsordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett

- lov 16. desember 2011 nr. 60 om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer

Forslagene i proposisjonen her følger opp avtalen som ble inngått 3. mars 2018 mellom Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor.

Det foreslås nye regler for opptjening og uttak av alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning for personer født fra og med 1963. Opptjening etter de nye opptjeningsreglene skal skje fra 1. januar 2020. Den nye alderspensjonsordningen omtales heretter som påslagspensjon. Departementet foreslår at opptjeningen til påslagspensjon skal være 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 12 G og i tillegg 18,1 prosent av pensjonsgrunnlaget mellom 7,1 og 12 G. Det foreslås også at det

skal gis opptjening i visse andre tilfeller, blant annet der et medlem har fratrudd med uførepensjon. Det foreslås at opptjeningen skal akkumuleres i en beholdning som danner grunnlaget for å beregne årlig pensjon. Det foreslås at påslagspensjon skal kunne tas ut fleksibelt mellom 62 og 75 år. Ved uttak deles beholdningen med folketrygdens delingstall som reflekterer forventet utbetalingstid. Det foreslås at påslagspensjon skal kunne kombineres med arbeid uten at pensjonen blir avkortet. Se nærmere beskrivelse av påslagspensjon i kapittel 7.

Det foreslås regler for en ytelse som omtales som betinget tjenestepensjon for personer født fra og med 1963. Opptjening av betinget tjenestepensjon skal skje fra 1. januar 2020. Betinget tjenestepensjon skal være et tillegg til alderspensjonen for dem som ikke kvalifiserer for ny AFP. Det foreslås at betinget tjenestepensjon skal tjenes opp med tre prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 G i år med medlemskap i en offentlig tjenestepensjonsordning fram til fylte 62 år. Betinget tjenestepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år. Ved uttak beregnes den årlige pensjonen ved å dele den betingede beholdningen med folkestrygdens delingstall. Se nærmere beskrivelse av betinget tjenestepensjon i kapittel 8.

Det foreslås regler for et overgangstillegg som skal gjelde for årskullene 1963–1970. Overgangstillegget utgjør 0,15 G for 1963-kullet, og tillegget trappes ned med 12,5 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet. Tillegget skal gis i alderen fra 62 til 67 år til dem som fratrudd fra medlemspliktig stilling før 67 år. Tillegget skal ikke levealdersjusteres eller avkortes mot arbeidsinntekt. Se nærmere beskrivelse av overgangstillegget i kapittel 9.

Det foreslås regler for et tillegg til pensjonen for årskullene 1963–1967 som har opptjening før 2011. Dette tillegget omtales heretter som 2011-tillegg. Det foreslås at et fullt 2011-tillegg skal

utgjøre 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen multiplisert med en brøk hvor opptjeningstid før 2011 er telleren og 30 år er nevneren. Tillegget skal trappes ned med årskull slik at 1963-kullet får 100 prosent av et fullt tillegg, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent av et fullt tillegg. Det foreslås at tillegget ikke skal levealdersjusteres, men det skal korrigeres for uttaksalder. Det foreslås at tillegget utbetales samtidig med oppsatt bruttopensjon. Se nærmere beskrivelse av 2011-tillegget i kapittel 10.

Det foreslås justeringer i reglene for å beregne pensjon fra dagens ordning for personer født fra og med 1963. Det foreslås at opptjening som har skjedd fram til 1. januar 2020 skal beregnes som en oppsatt pensjon. Det foreslås regler for samordning og fleksibelt uttak fra 62 år. Se nærmere beskrivelse av alderspensjon opptjent før 2020 i kapittel 11.

Det foreslås regler for en tidligpensjon til personer født fra og med 1963 som fratrudd stilling med lavere aldersgrense enn den alminnelige aldersgrensen (heretter omtalt som særaldersgrense). Tidligpensjonen gis i perioden fram til og med 67 år. Se nærmere beskrivelse av tidligpensjon i kapittel 12.

Det foreslås regler for individuell garanti for årskullene 1959–1962. Det foreslås at det videreføres en individuell garanti for disse årskullene ved at disse får en andel av det garantitillegget som er gitt til og med 1958-kullet. Andelene bestemmes av forholdet mellom opptjeningstid i tjenestepensjonsordningen før 2011 og samlet opptjeningstid. Garantitilleggene skal trappes ned med årskull, slik at 1959-kullet får 90 prosent, 1960-kullet får 80 prosent, 1961-kullet får 70 prosent og 1962-kullet får 60 prosent av tillegget. Se nærmere beskrivelse av utfasingen av den individuelle garantien i kapittel 13.

2 Bakgrunn for lovforslagene

2.1 Innledning

Det ble den 3. mars 2018 inngått en avtale mellom Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor. Avtalen innebærer at offentlig tjenestepensjon og AFP for offentlig ansatte skal legges om til livsvarige påslagsordninger som kommer i tillegg til folketrygden. Arbeidstakerorganisasjonene har forankret avtalen blant sine medlemmer, og den har fått bred tilslutning.

Avtalen inngår som et ledd i pensjonsreformen. Arbeidet med pensjonsreformen har pågått siden 2001 da regjeringen Stoltenberg I nedsatte Pensjonskommisjonen. Reformen omfatter alle deler av pensjonssystemet, både i og utenfor folketrygden. Bakgrunnen for reformen er at en økende andel eldre, og høyere gjennomsnittlige pensjoner, fører til en vesentlig økning i pensjonsutgiftene. Samtidig vil det i framtiden bli færre yrkesaktive til å betale for pensjonene. Nye regler for alderspensjon fra folketrygden ble vedtatt ved lov 5. juni 2009 nr. 32. Loven trådte i kraft 1. januar 2010, men mange av de vedtatte endringene ble gitt virkning først fra 1. januar 2011.

Tariffpartene i offentlig sektor avtalte våren 2009 at dageldende regler for tjenestepensjon og AFP for offentlig ansatte skulle videreføres, men med nødvendige tilpasninger til de vedtatte endringene i folketrygden. For de lovfestede offentlige ordningene, blant annet i Statens pensjonskasse, ble avtalen fulgt opp gjennom lover 25. juni 2010 nr. 28 og 29. Stortingets lovvedtak ga nødvendige regler for å beregne offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor for personer som i sin helhet får alderspensjonen fra folketrygden beregnet med gamle opptjeningsregler. De tariffestede ordningene i kommunal sektor og helseforetakene ble avtalt justert tilsvarende i tariffoppgjøret våren 2010.

Tariffpartene i privat sektor ble våren 2008 enige om en ny AFP-ordning som er utformet etter de samme opptjenings- og uttaksprinsippene

som ny alderspensjon i folketrygden. De nærmere reglene følger av lov 19. februar 2010 nr. 5 om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven).

Det har i lengre tid vært arbeidet med å tilpasse offentlig tjenestepensjon til pensjonsreformen for øvrig, blant annet for å gi offentlig ansatte bedre muligheter til å kompensere for effekten av levealdersjusteringen og for å bygge ned mobilitetshindre mellom offentlig og privat sektor. Høsten 2017 tok arbeids- og sosialministeren initiativ til en avsluttende prosess med partene i arbeidslivet med mål om å komme fram til enighet om en ny tjenestepensjonsordning. 1. desember 2017 ble det inngått en prosessavtale for det videre arbeidet, og 3. mars 2018 ble det inngått en avtale mellom Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor. 17. oktober 2018 sendte Arbeids- og sosialdepartementet på høring et lovforslag som følger opp avtalen som ble inngått 3. mars 2018.

I Prop. 61 L (2017–2018) Endringer i lov om Statens pensjonskasse, lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser og enkelte andre lover (tilpasning av alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning til alderspensjon fra folketrygden opptjent etter nye regler – levealdersjustering og samordning) ble det lagt fram nødvendige regler for beregning og samordning av offentlig tjenestepensjon for personer som helt eller delvis får alderspensjonen fra folketrygden beregnet med nye opptjeningsregler. Deler av det som ble avtalt 3. mars 2018, er tatt inn i Prop. 61 L (2017–2018), jf. avtalens punkt 8. Endringene framgår av lov 15. juni 2018 nr. 30.

Den 12. desember 2018 ble det inngått en avtale mellom Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om midlertidige regler for tjenestepensjon til personer i offentlig sektor med særaldersgrense. Lovforslag som følger opp avtalen på dette punkt, ble sendt avtalepartene 15. februar 2019.

2.2 Endringene i folketrygden

Ved lov 5. juni 2009 nr. 32 om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon) ble det blant annet innført nye opptjeningsregler, levealdersjustering og fleksibelt uttak av alderspensjon fra 62 år. Det ble også innført nye regler for regulering av alderspensjon fra folketrygden. De vedtatte endringene bygger på to brede forlik i Stortinget i 2005 og 2007, som ble fulgt opp ved Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) Om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon). De nye reglene om fleksibelt uttak, levealdersjustering og regulering gjelder både pensjon beregnet etter gamle opptjeningsregler og pensjon beregnet etter nye opptjeningsregler. Reglene er gitt virkning fra 1. januar 2011.

I ny alderspensjon fra folketrygden skal inntektpensjonen opptjenes gjennom den enkeltes inntekt over livet, og alle opptjeningsår skal telle med. Pensjonsopptjeningen tilsvarende 18,1 prosent av inntekten fra første krone opp til 7,1 ganger folketrygdens grunnbeløp. Den årlige pensjonsopptjeningen bygger opp en pensjonsbeholdning. Personer med liten eller ingen opptjening skal samtidig sikres gjennom en garantipensjon. Garantipensjonen avkortes med 80 prosent av opptjent inntektpensjon, slik at alle som har vært yrkesaktive får en pensjon utover minstenivået.

De nye reglene om opptjening av alderspensjon i folketrygden gjelder fullt ut fra og med 1963-kullet. Årskullene fram til og med 1953-kullet tjener opp hele pensjonen som en ytelse etter tidligere opptjeningsregler. Nye opptjeningsregler i folketrygden fases gradvis inn for årskullene 1954–1962. Alderspensjonen for disse årskullene beregnes dermed dels etter gamle opptjeningsregler og dels etter nye.

De fleksible uttaksreglene innebærer at alderspensjonen kan tas ut helt eller delvis fra 62 år under forutsetning av at årlig pensjon fra 67 år minst tilsvarende minste pensjonsnivå. Pensjonen kan graderes i 20, 40, 50, 60, 80 og 100 prosent. I tillegg kan en arbeide så mye en vil uten at pensjonen avkortes.

Levealdersjusteringen ble innført fra 2011 for personer født i 1943 eller senere, og betyr at en må arbeide lenger enn tidligere for å få samme pensjon når befolkningens levealder øker. Ved en gitt uttaksalder innebærer levealdersjusteringen dermed at årlig alderspensjon reduseres ved økt levealder i befolkningen.

I ny alderspensjon gjennomføres levealdersjusteringen ved at opptjent pensjonsbeholdning divideres med et delingstall som reflekterer forventet gjennomsnittlig levetid for årskullet på uttaks-

tidspunktet. Delingstallene er fastsatt slik at forventet nåverdi av samlede pensjonsutbetalinger vil være om lag uavhengig av uttakstidspunkt, dvs. at uttaket er nøytralt, noe som innebærer at årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut.

Alderspensjon for personer som får pensjonen beregnet etter de tidligere opptjeningsreglene, skal levealdersjusteres ved at opptjent årlig pensjon divideres med et forholdstall. På samme måte som for alderspensjon opptjent etter nye regler, avhenger forholdstallene av endringer i levealder og uttakstidspunkt. Forholdstallene er imidlertid fastsatt på et noe annet grunnlag enn delingstallene, blant annet fases effekten av levealdersjusteringen gradvis inn. Dette får betydning for alle årskullene som får pensjonen helt eller delvis levealdersjustert ved forholdstall. Forholdstallene er likevel fastsatt slik at forventet nåverdi av samlede pensjonsutbetalinger vil være om lag uavhengig av uttakstidspunkt.

De nye reglene for regulering som er innført fra 2011, gjelder for alle alderspensjonister. Alderspensjon under utbetaling skal reguleres med lønnsveksten og deretter fratrekkes 0,75 prosent. Faktoren på 0,75 prosent forventes å gi om lag samme resultat over tid som å regulere med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. Pensjon under opptjening skal fortsatt reguleres i takt med lønnsveksten. Reguleringen skjer med virkning fra 1. mai hvert år. Med lønnsveksten menes lønnsveksten som er fastsatt i tråd med forskrift 6. mai 2011 nr. 465 om beregning av lønnsveksten som skal benyttes ved regulering av grunnbeløpet og alderspensjon i folketrygden.

2.3 Lønnsoppgjøret 2009 og tilpasningene i offentlig tjenestepensjon fra 2011

I tariffoppgjøret våren 2009 ble det avtalt at dagens regler for offentlig tjenestepensjon (bruttoordningen) og AFP i offentlig sektor skulle videreføres, men med nødvendige tilpasninger til de vedtatte endringene i folketrygden. Avtalen lyder:

«Dagens regler for offentlig tjenestepensjon (bruttoordningen) og AFP i offentlig sektor videreføres med nødvendige tilpasninger til innføring av fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011 og med de tilpasninger som følger av Stortingets vedtak fra mai 2005.

I tråd med Stortingets vedtak skal alderspensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger levealdersjusteres og reguleres etter nye

regler på samme måte og fra samme tidspunkt som alderspensjon fra folketrygden.

Levealdersjustering i dagens offentlige tjenestepensjon gjennomføres slik at grunnlovsvernet ivaretas. Det gis en individuell garanti for opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene pr. 1. januar 2011 som sikrer at medlemmer av offentlige tjenestepensjonsordninger med 15 år eller mindre igjen til 67 år er sikret 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved 67 år etter 30 års opptjening.

Personer som velger å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år kan ikke i tillegg ta ut folketrygd- eller tjenestepensjonsberegnet AFP.

Beregning av tjenestepensjon – herunder samordning med alderspensjon i folketrygden – skal skje slik at tjenestepensjonen ikke påvirkes av når den nye fleksible alderspensjonen fra folketrygden tas ut. Det gis anledning til å kompensere for levealdersjusteringen av tjenestepensjonen ved å stå i stilling ut over 67 år.

Det vises til at Fornyings- og administrasjonsdepartementet har en pågående prosess i samarbeid med partene i arbeidslivet for vurdering av særaldersgrensene og fratreden ved disse. Det avtales ikke endringer i gjeldende særaldersgrenser i forbindelse med lønnsoppgjøret 2009.»

Avtalen innebærer at offentlig tjenestepensjon ble videreført som en samordningspliktig bruttopensjonsordning, og at offentlig AFP ble videreført som en tidligpensjonsordning.

For de lovfestede offentlige ordningene ble avtalen fulgt opp med nødvendige lovvedtak 25. juni 2010, jf. Prop. 107 L (2009–2010) og Innst. 360 L (2009–2010). Ved lov 25. juni 2010 nr. 28 om avtalefestet pensjon for medlemmer av Statens pensjonskasse ble gjeldende regler for AFP i statlig sektor videreført, men likevel slik at AFP fra 2011 har blitt regulert etter de nye prinsippene for alderspensjon. Personer som velger å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år, kan ikke samtidig motta offentlig AFP. AFP-ordningen i statlig sektor er også regulert i hovedtariffavtalen i staten. Avtalen fra tariffoppgjøret 2009 er også fulgt opp med nødvendige endringer i blant annet lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse, lov 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere og lov 26. juni 1953 nr. 11 om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv., jf. endringslov 25. juni 2010 nr. 29. De aktuelle lovendringene trådte i kraft 1. januar 2011.

Pensjonsregelverket i kommunal sektor og i helseforetakene tilsvarende i all hovedsak regelverket i Statens pensjonskasse. I tariffoppgjøret våren 2010 ble det avtalt at regelverket for tjenestepensjon og AFP i kommunal sektor og helseforetakene skal justeres tilsvarende de endringene som er vedtatt for statlig sektor.

Endringslov 25. juni 2010 nr. 29 omfatter også nødvendige tilpasninger i samordningsloven (lov 6. juli 1957 nr. 26 om samordning av pensjons- og trygdeytelser) til innføring av levealdersjustering og fleksibelt uttak av alderspensjon i folketrygden. Disse endringene får virkning for alle tjenestepensjonsordninger som omfattes av samordningsloven, dvs. både de lovfestede ordningene for blant andre statens ansatte og de tariffestede ordningene i kommuner og helseforetak.

De vedtatte lovendringene i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene og samordningsloven innebærer at både alderspensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger (bruttopen-sjonen) og samordningsfradraget for alderspensjon fra folketrygden opptjent etter gamle regler skal levealdersjusteres ved å bruke forholdstallene i folketrygden.

Levealdersjustering og samordning skal skje tidligst fra 67 år. For personer som kan ta ut tjenestepensjon før 67 år fordi stillingen har særaldersgrense, for eksempel 60 år, skal tjenestepensjonen ikke levealdersjusteres og samordnes med alderspensjon fra folketrygden før ved 67 år. I tilfeller der alderspensjon fra folketrygden er tatt ut tidligere enn 67 år, skal samordningen skje som om folketrygden var tatt ut ved 67 år. Brutto tjenestepensjon kan økes ved å arbeide etter 67 år, men ikke mer enn til en har kompensert for effekten av levealdersjusteringen, det vil si inntil pensjonen ved full opptjeningstid utgjør 66 prosent av pensjonsgrunnlaget.

En individuell garanti for årskullene til og med 1958-kullet sikrer personer med full opptjenings-tid en pensjon på minst 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved 67 år. Det vil si at samlet pensjon fra folketrygden og tjenestepensjonsordningen, etter levealdersjustering og samordning, skal utgjøre minst 66 prosent av pensjonsgrunnlaget, under forutsetning om at pensjonene er tatt ut samtidig. Blir samlet pensjon lavere enn det garanterte nivået, skal det utbetales et garantitillegg fra tjenestepensjonsordningen som sikrer at samlet pensjon blir lik det garanterte nivået. For personer med mindre enn full opptjeningstid, skal den individuelle garantien gjelde forholdsmessig. Garantien gjelder, ifølge avtalen fra tariffoppgjøret 2009, medlemmer som pr. 1. januar 2011 hadde 15

år eller mindre igjen til 67 år, det vil si som er født i 1958 eller tidligere.

Lovendringen innebærer videre at reguleringen av offentlige tjenestepensjoner er endret. Alderspensjon og AFP under utbetaling reguleres med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent. Oppsatte rettigheter, det vil si pensjonsrettigheter for personer som fratrer sin stilling uten å ha rett til pensjon, reguleres med lønnsveksten fram til uttakstidspunktet. For medlemmer som har mottatt alderspensjon etter særaldersgrense eller AFP før 67 år, skal pensjonsgrunnlaget omregnes ved 67 år ved at det oppreguleres med lønnsveksten fra fratredelsestidspunktet og fram til 67 år.

2.4 Tilpasningene i offentlig tjenestepensjon for årskull som får ny alderspensjon fra folketrygden

Endringene i de offentlige tjenestepensjonsordningene fra 1. januar 2011 var første etappe i tilpasningen av offentlig tjenestepensjon til endringene i folketrygden fra 2011.

I Prop. 61 L (2017–2018), jf. Innst. 343 L (2017–2018), ble det foreslått regler for samordning av alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning med alderspensjon fra folketrygden for årskullene fra og med 1954-kullet. Det ble også foreslått regler for hvordan tjenestepensjonen skal levealdersjusteres i disse tilfellene. Proposisjonen ble lagt fram og behandlet etter at partene inngikk avtale om en ny offentlig tjenestepensjon. Deler av avtalen er således fulgt opp gjennom Prop. 61 L (2017–2018). Endringene, som er i samsvar med departementets forslag, framgår av lov 15. juni 2018 nr. 30.

De nye opptjeningsreglene i folketrygden innebærer at pensjonsopptjeningen akkumuleres i en pensjonsbeholdning. De nye reglene for samordning av alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning med alderspensjon fra folketrygden er tilpasset disse nye opptjeningsreglene. De nye samordningsreglene gjelder delvis for årskullene 1954–1962, som får alderspensjon fra folketrygden etter både nye opptjeningsregler (folketrygdloven kapittel 20) og gamle regler (folketrygdloven kapittel 19). For årskull fra og med 1963-kullet gjelder de nye samordningsreglene fullt ut for all opptjening av tjenestepensjon i dagens bruttoordning.

Sentrale prinsipper som er nedfelt i regelverket for de eldre årskullene, er videreført også for yngre årskull. Samordning og levealdersjustering

skal tidligst skje fra fylte 67 år. Dersom alderspensjonen fra folketrygden er tatt ut tidligere enn tjenestepensjonen, skal det samordnes som om pensjonene er tatt ut samtidig, slik at tjenestepensjonen ikke kompenserer for tidlig uttak av alderspensjon fra folketrygden.

Det er videreført samordningsfordeler også for yngre årskull ved at deler av beholdningen fra folketrygden er fritatt fra samordning. Det gis også et tillegg til tjenestepensjonen (netto kronebeløp) som sikrer at alle som får samordnet alderspensjonen fra tjenestepensjonsordningen med alderspensjon fra folketrygden, får utbetalt tjenestepensjon.

Offentlig tjenestepensjon som skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden opptjent etter nye regler, skal levealdersjusteres med delings-tall. Dette sikrer at levealdersjusteringen av offentlig tjenestepensjon får samme effekt som levealdersjusteringen av folketrygden. Det tas hensyn til at ny alderspensjon fra folketrygden opptjenes i en beholdning, mens tjenestepensjonen tjenes opp som en årlig ytelse.

Med en ny offentlig tjenestepensjonsordning for dem som er født i 1963 eller senere, vil det på sikt ikke være behov for de samordningsreglene som ble vedtatt gjennom Stortingets behandling av Prop. 61 L (2017–2018), jf. lov 15. juni 2018 nr. 30. Samordningsreglene blir imidlertid en viktig del av beregningsreglene for årskull som skal omfattes av ny offentlig tjenestepensjon, men som allerede har tjent opp rettigheter i dagens brutto-modell. Samordningsreglene er også nødvendige for å beregne tjenestepensjonen til årskull som har få år igjen til pensjonering, og som fullt ut skal beholde dagens bruttoberegnete tjenestepensjon.

2.5 Prosess om en ny offentlig tjenestepensjon

Endringene i folketrygden og i de private tjenestepensjonsordningene betyr at den økonomiske gevinsten ved å fortsette i arbeid har økt markert i privat sektor. I offentlig sektor er gevinstene klart mindre. Offentlig ansatte har hatt gode pensjonsordninger som har sikret mange både en god tidligpensjon fra 62 år og en god livsvarig alderspensjon fra 67 år. For yngre ansatte i offentlig sektor er pensjonsordningene mindre gunstige. Levealdersjustering innebærer at pensjonsnivået fra 67 år blir gradvis lavere når levealderen øker.

Det har derfor i lengre tid vært arbeidet med å tilpasse offentlig tjenestepensjon til pensjonsreformen for øvrig, blant annet for å gi offentlig ansatte

bedre muligheter til å kompensere for effekten av levealdersjusteringen og bygge ned mobilitetshindre mellom offentlig og privat sektor.

Tidligere arbeids- og sosialminister Robert Eriksson hadde før sommeren 2015 to møter med partene i arbeidslivet for å avklare om det var grunnlag for å starte en prosess med sikte på å finne en ny pensjonsløsning for offentlig ansatte. På møtet 12. juni 2015 ble det klart at departementet i første omgang skulle utarbeide en rapport om nye pensjonsordninger for ansatte i offentlig sektor, samt overgangsordninger.

En arbeidsgruppe i departementet ferdigstilte 17. desember 2015 rapporten «Nye pensjonsordninger i offentlig sektor». Rapporten beskriver et mulighetsrom som en ny ordning kan utformes innenfor. Rapporten beskriver en pensjonsmodell der tjenestepensjonen beregnes uavhengig av folketrygden.

Høsten 2017 tok arbeids- og sosialministeren initiativ til en avsluttende prosess med partene i arbeidslivet med mål om å oppnå enighet om en ny tjenestepensjonsordning. 1. desember 2017 ble det inngått en prosessavtale for det videre arbeidet, som slår fast at en ny pensjonsløsning for ansatte i offentlig sektor skal bygge på rapporten fra 2015.

Det ble den 3. mars 2018 inngått en avtale mellom Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor. Arbeidstakerorganisasjonene har forankret avtalen blant sine medlemmer, og den har fått bred tilslutning.

I henhold til prosessavtalen skal regjeringen utarbeide et lovforslag om ny pensjonsløsning i tråd med den løsningen som det er enighet om. Denne proposisjonen følger opp prosessavtalen, og det foreslås lovbestemmelser i tråd med avtalen fra 3. mars 2018.

2.6 Framforhandlet avtale om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor

---

Pensjonsavtalen som ble inngått 3. mars 2018 mellom Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter, beskriver en ny pensjonsløsning for ansatte i offentlig sektor samt overgangsordninger. Avtalen er gjengitt i sin helhet i vedlegg 1.

Den nye løsningen innebærer at det fortsatt skal være et enhetlig pensjonssystem i offentlig sektor, med livsvarig pensjon og like regler for kvinner og menn.

Offentlig tjenestepensjon og AFP for offentlig ansatte skal legges om til livsvarige påslagsordninger som kommer i tillegg til folketrygden. Alle år i arbeid skal gi pensjonsopptjening. Pensjonen skal som hovedregel kunne tas ut helt eller delvis fra 62 år og kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet. De som skal tjene opp alderspensjon i de nye ordningene, skal beholde opptjeningen i bruttoordningen før 2020.

De nye ordningene skal gjelde for dem som er født i 1963 eller senere. Eldre årskull beholder dagens AFP-ordning og fortsetter å tjene opp pensjon i dagens bruttoordning.

De nye ordningene vil gi offentlig ansatte bedre uttelling av å stå lenger i arbeid. Offentlig ansatte vil ha samme mulighet som ansatte i privat sektor til å opprettholde pensjonsnivåene når levealderen øker.

Det skal innføres et nytt pensjonselement – betinget tjenestepensjon. Den vil gi økt sikkerhet for den framtidige pensjonen for dem som ikke kvalifiserer for AFP. Betinget tjenestepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år.

Det skal gis et overgangstillegg til årskullene 1963–1970. Overgangstillegget gis i alderen fra 62 til 67 år.

Det skal videreføres en individuell garanti for årskullene 1959–1962 ved at disse årskullene får en andel av det garantitillegget som er gitt til og med 1958-kullet. Den individuelle garantien sikrer dem som har full opptjening og er født senest i 1958 en samlet pensjon på 66 prosent av pensjonsgrunnlaget etter levealdersjustering og samordning under forutsetning av at pensjonene er tatt ut samtidig.

Også til medlemmer i årskullene 1963–1967 skal det gis et tillegg til pensjonen for dem som har opptjening før 2011.

Avtalen har også formuleringer om alderspensjon til uføre og alderspensjon til personer med særaldersgrense.

2.7 Avtale om midlertidige regler om alderspensjon til personer med særaldersgrense

---

I pensjonsavtalen som ble inngått 3. mars 2018, står det at regelverket for personer med særaldersgrenser som er født i 1963 eller senere, må tilpasses påslagsmodellen. Det går videre fram at partene skal utrede og avtale løsninger for personer som har særaldersgrense og opptjening i påslagsmodellen, og at løsningene skal kunne virke fra 2020.

Partene har som mål å avtale en langsiktig pensjonsløsning for personer med særaldersgrense senest 1. november 2019. Den 12. desember 2018 ble det inngått en avtale om midlertidige regler for alderspensjon til personer med særaldersgrense. Avtalen slår fast at det i påvente av en endelig avtale om pensjon til personer med sær-

dersgrense, skal videreføres en tidligpensjonsordning for personer med særaldersgrense for årene fram til fylte 67 år. Tidligpensjonen skal beregnes på samme måte som i dag, dvs. som 66 prosent av pensjonsgrunnlaget justert for tjenestetid, og innvilges etter samme regler som i dag. Avtalen er gjengitt i sin helhet i vedlegg 2.

3 Dagens pensjonssystem for offentlig ansatte

3.1 Innledning

De offentlige tjenestepensjonsordningene er dels lovfestede og dels avtale- og vedtektsfestede. Den viktigste lovfestede ordningen er regulert i lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse. Dette kapitlet beskriver hovedtrekkene i dagens ordninger.

3.2 Alderspensjon

Alderspensjonen fra de offentlige tjenestepensjonsordningene er i dag brutto, samordningspliktige pensjoner. Bruttopenasjonen definerer hvor høy samlet pensjon ordningen garanterer, og bidraget fra tjenestepensjonen beregnes ved at det gjøres et fradrag (samordning) for alderspensjon fra folketrygden. For en gitt bruttopensjon, blir bidraget fra tjenestepensjonen lavere jo mer man får fra folketrygden, og omvendt. Det gjøres ikke fradrag for hele folketrygden, noe som gjør at samlet pensjon i de aller fleste tilfeller er høyere enn bruttopensjonen. At deler av folketrygden holdes utenom samordningen, kalles gjerne samordningsfordeler.

Bruttopenasjonen før levealdersjustering utgjør 66 prosent av den årslønnen man har når man tar ut pensjon. Det kreves minst 30 opptjeningsår i en offentlig tjenestepensjonsordning for å få full bruttopensjon, og dersom man har færre enn 30 års medlemstid, reduseres bruttopensjonen forholdsmessig. Dersom man ikke lenger er medlem av en offentlig tjenestepensjonsordning når man tar ut pensjon (oppsatt pensjon), kan kravet til full opptjening være høyere enn 30 år, men maksimalt 40 år. Medlemstid ut over full opptjeningstid gir ikke økt bruttopensjon.

Alderspensjonen fra tjenestepensjonsordningen kan normalt tidligst tas ut fra 67 år, men tidligere for stillinger med særaldersgrenser. Offentlig ansatte kan imidlertid ta ut avtalefestet pensjon (AFP) fra 62 år. Alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen samordnes med folketrygdens alderspensjon tidligst fra fylte 67 år.

Som følge av Stortingets pensjonsforlik 26. mai 2005 og avtalen i lønnsoppgjøret i 2009, er det fra 1. januar 2011 innført levealdersjustering av alderspensjonen fra offentlige tjenestepensjonsordninger. Videre er samordningsreglene tilpasset slik at alderspensjon fra folketrygden kan tas ut fleksibelt fra 62 år, med nøytrale uttaksregler og levealdersjustering. Også nye reguleringsbestemmelser er innført for offentlig tjenestepensjon, og alderspensjon under utbetaling reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden.

Det er gitt en individuell garanti til personer født i 1958 eller tidligere. For personer med full opptjeningstid innebærer garantien at samlet pensjon ikke blir lavere enn 66 prosent av pensjonsgrunnlaget etter levealdersjustering og samordning når pensjonen tas ut ved 67 år eller senere.

3.3 Pensjonsrettigheter til personer med særaldersgrense

Mange stillinger i ulike tjenestemråder i offentlig sektor har i dag særaldersgrense. Aldersgrensene for medlemmer i Statens pensjonskasse er regulert i aldersgrenseloven, jf. lov 21. desember 1956 nr. 1 om aldersgrenser for offentlige tjenestemenn m.fl. Loven fastslår at den alminnelige aldersgrensen er 70 år, men det kan fastsettes lavere aldersgrenser; 65, 63 eller 60 år.

Det kan fastsettes lavere aldersgrense enn 70 år for stillinger hvor:

- Tjenesten medfører uvanlig fysisk eller psykisk belastning på tjenestemennene slik at de normalt ikke makter å skjøtte arbeidet forsvarlig til fylte 70 år.
- Tjenesten stiller spesielle krav til fysiske eller psykiske egenskaper, som normalt blir sterkere svekket før fylte 70 år enn det en forsvarlig utføring av tjenesten tilsier.

For enkelte grupper, blant annet sykepleiere og militært tilsatte, er særaldersgrensen fastsatt i egne lover og forskrifter. Det er videre fastsatt i forskrift til kommuneloven at aldersgrensene i kommunesektoren ikke må være lavere enn i sta-

ten. Aldersgrensene i kommunesektoren følger av dagens hovedtariffavtale der det i punkt 2.1.5 heter at «Fastsettelse av aldersgrenser og regler om rett til å ta ut alderspensjon før nådd aldersgrense skal følge de samme prinsipper som gjelder i Statens pensjonskasse».

Ifølge aldersgrenseloven § 2 har man plikt til å fratrukke ved aldersgrensen. Tilsetningsmyndigheten kan bestemme at den ansatte kan fortsette etter aldersgrensen, maksimalt inntil fem år, dersom vedkommende fyller de kravene som stillingen forutsetter. I KS-området har arbeidstakere med særaldersgrense som ikke har full opptjeningstid i tjenstepensjonsordningen, rett til å fortsette inntil fylte 67 år.

Personer med særaldersgrense har rett til tjenstepensjon fra aldersgrensen. Dersom summen av tjenestetid og alder er minst 85 år, kan tjenstepensjonen tas ut inntil tre år før aldersgrensen (85-årsregelen).

Personer med særaldersgrense mottar en bruttoberegnet, ikke levealdersjustert 'særalderspensjon' fram til de fyller 67 år, og deretter en tjenstepensjon fra bruttoordningen som blir levealdersjustert og samordnet med alderspensjon fra folketrygden etter ordinære regler.

3.4 AFP

Dagens AFP i offentlig sektor er en ren tidligpensjonsordning som, etter særskilte regler, utbetales i alderen 62–67 år. AFP gis bare til dem som går av før fylte 67 år.

For å ha rett til offentlig AFP, må en være ansatt i en offentlig virksomhet når pensjonen skal tas ut. I kommunal sektor må arbeidstakeren ha vært tilsatt hos samme arbeidsgiver, eller annen arbeidsgiver innen offentlig sektor, minst de siste tre årene, hvorav det siste året i sammenhengende tjeneste. I statlig sektor er det ikke noe minimumskrav til ansettelsestid for å kunne ta ut AFP.

Offentlig AFP utbetales fram til fylte 67 år, og erstattes da av offentlig tjenstepensjon. Regelverket i AFP-ordningene i offentlig sektor er stort sett likt.

Offentlig AFP før 65 år omtales gjerne som 'folketrygdberegnet AFP'. Folketrygdberegnet AFP tilsvarende ugradert uførepensjon etter reglene i folketrygdloven kapittel 3, slik de lød før lov 16. desember 2011 nr. 59 om endringer i folketrygdloven trådte i kraft, pluss et AFP-tillegg på 20 400 kroner.

Fra 65 år beregnes AFP på samme måte som brutto alderspensjon. Ytelsen skal likevel minst tilsvare folketrygdberegnet AFP.

AFP avkortes dersom arbeidsinntekten overstiger 15 000 kroner. I kommunal sektor avkortes AFP for arbeidsinntekt fra 65 år som for brutto alderspensjon.

3.5 Uførepensjon

Fra og med 2015 ble det innført ny uføretrygd i folketrygden, og skattereglene for uføreytelser ble lagt om. Samtidig ble det innført en ny uførepensjon i offentlig sektor. Den nye uførepensjonen fra offentlige tjenstepensjonsordninger er en nettoordning der ytelsen beregnes uavhengig av uføretrygden fra folketrygden.

Full uførepensjon består av et beløp som er uavhengig av tidligere inntekt og som utgjør 25 prosent av folketrygdens grunnbeløp (G), begrenset til seks prosent av pensjonsgrunnlaget. I tillegg utgjør full uførepensjon tre prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 6 G og 69 prosent av den delen av pensjonsgrunnlaget som er mellom 6 og 12 G, og som det ikke ytes uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger for i folketrygden.

Reglene for avkorting av uførepensjon mot arbeidsinntekt er lagt tett opp til reglene som gjelder for uføretrygd fra folketrygden.

De som mottok uførepensjon fra folketrygden og uførepensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger da ny uførepensjon trådte i kraft i 2015, har fått beholde den samme uføreytelsen fra tjenstepensjonsordningen, før skatt, som de hadde etter de gamle reglene.

3.6 Etterlattepensjon

I 2001 ble etterlatteytelsene i de offentlige tjenstepensjonsordningene lagt om fra en bruttoordning, tilsvarende 39,6 prosent av avdødes pensjonsgrunnlag til enker og enkemenn, til en nettoordning som ikke avkortes mot inntekt eller samordnes med ytelse fra folketrygden. Full årlig netto enke- eller enkemannspensjon utgjør ni prosent av avdødes pensjonsgrunnlag. Nettoordningene fases gradvis inn. Selv om reglene ble endret allerede i 2001, får de fleste gjenlevende ektefeller i dag fortsatt utbetaling etter bruttoordningen. Barnpensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger utbetales fram til barnet fyller 20 år. Nettoberegnet barnpensjon gjelder for dødsfall etter 1. januar 2001, slik at for barnpensjon vil den nye

ordningen om få år være fullt innfaset. Barnepensjonen utgjør etter de nye reglene 15 prosent av pensjonsgrunnlaget til avdøde.

Brutto enke- eller enkemannspensjon samordnes med ytelser fra folketrygden. Bruttopensjonene er enten behovsprøvd eller ikke-behovsprøvd. Behovsprøvd pensjoner avkortes både

med enkens/enkemannens arbeidsinntekt og egen tjenstepensjon. Ikke-behovsprøvd pensjoner gjelder tilfeller der avdøde var medlem av tjenstepensjonsordningen før 1. oktober 1976, og viderefører gunstige regler som opprinnelig gjaldt i tjenstepensjonsordningene da familiemønsteret var annerledes enn i dag.

4 Høringsnotatet fra 17. oktober 2018

4.1 Forslagene i høringsnotatet

Arbeids- og sosialdepartementet sendte 17. oktober 2018 på høring et lovforslag som følger opp avtalen fra 3. mars 2018 om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor.

I høringsnotatet ble det foreslått regler for en ny *alderspensjon*. Den nye alderspensjonsordningen blir omtalt som påslagspensjon. Det ble foreslått at påslagspensjonen skal ta utgangspunkt i en påslagsbeholdning. Påslagsbeholdningen bygges opp ved at 5,7 prosent av pensjonsgrunnlag opp til 12 G og i tillegg 18,1 prosent av pensjonsgrunnlag mellom 7,1 og 12 G tilføres beholdningen. Det ble foreslått at det skal gis opptjening i visse andre tilfeller, blant annet der et medlem har fratrudd med uførepensjon. Det ble videre foreslått at påslagspensjonen skal kunne tas ut fleksibelt mellom 62 og 75 år. Ved uttak divideres påslagsbeholdningen med et delingstall som reflekterer forventet tid som pensjonist. Delingstallene som er fastsatt i folketrygden benyttes. Det ble foreslått at påslagspensjonen skal kunne kombineres med arbeid uten at pensjonen avkortes. I høringsnotatet ble det videre foreslått at pensjonsopptjening som skjer etter at det er tatt ut hel alderspensjon, skal legges til påslagsbeholdningen og regnes om til årlig pensjon med virkning fra året etter at opptjeningen har skjedd. Ved gradert uttak av pensjon, omregnes den nye pensjonsopptjeningen til pensjon når uttaksgraden endres. Utover det som følger direkte av avtalen, ble det foreslått regler for hvilket pensjonsgrunnlag som skal gjelde og regler for hvordan opptjeningen skal tilføres påslagsbeholdningen. Det ble også foreslått at reglene for fleksibelt uttak av påslagspensjon skal bygge på tilsvarende regler som gjelder for ny alderspensjon fra folketrygden.

I høringsnotatet ble det foreslått regler for en *betinget tjenestepensjon*. Betinget tjenestepensjon skal være et tillegg til alderspensjonen for dem som ikke kvalifiserer for ny AFP. I høringsnotatet ble det foreslått at betinget tjenestepensjon skal tjenes opp med tre prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 G i år med medlemskap i en offentlig tjenestepensjonsordning fram til 62 år. Det ble

foreslått at betinget tjenestepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år. Ved uttak beregnes den årlige pensjonen ved å dividere den betingede beholdningen med folketrygdens delingstall. Betinget tjenestepensjon skal ikke komme i tillegg til ny AFP, men vil gi økt sikkerhet for den framtidige pensjonen for dem som ikke kvalifiserer for ny AFP.

I høringsnotatet ble det foreslått regler for et *overgangstillegg* som skal gjelde for årskullene 1963–1970. Det ble foreslått at overgangstillegget skal utgjøre 0,15 G for 1963-kullet, og at tillegget skal trappes ned med 12,5 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet. Tillegget skal gis i alderen fra 62 til 67 år til dem som fratrer fra medlemspliktig stilling før 67 år.

I høringsnotatet ble det foreslått regler for et tillegg til pensjonen for årskullene 1963–1967 som har opptjening før 2011. Tillegget ble kalt *2011-tillegg*. Det ble foreslått at et fullt 2011-tillegg skal utgjøre 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen multiplisert med en brøk hvor opptjeningstid før 2011 er telleren og kravet til full opptjeningstid som den oppsatte bruttopensjonen er beregnet etter, er nevneren. Det ble foreslått at tillegget skal trappes ned med årskull slik at 1963-kullet får 100 prosent av et fullt tillegg, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent av et fullt tillegg. Videre ble det foreslått at tillegget skal kunne tas ut etter nøytrale uttaksregler fra 62 år. Tillegget skal ikke levealdersjusteres, men justeres for uttaksalder.

I høringsnotatet ble det foreslått regler for håndtering av *pensjon opptjent etter dagens regler* for dem som har rettigheter opptjent før de nye ordningene trer i kraft. Departementet foreslo regler for beregning av oppsatt pensjon fra dagens ordning når medlemmer starter å tjene opp pensjonsrettigheter i påslagsordningen. Det ble foreslått at dagens regler for å beregne en oppsatt pensjon videreføres med marginale justeringer. Videre ble det foreslått regler for samordning og fleksibelt uttak av alderspensjon fra bruttoordningen fra 62 år. Departementet foreslo også at opp-

tjeningstid i bruttoordningen med en varighet under tre år skal konverteres til påslagspensjon.

I høringsnotatet ble det foreslått regler for utfasing av *individuell garanti* for årskullene 1959–1962. Det ble foreslått at det videreføres en individuell garanti for disse årskullene ved at de får en andel av det garantitillegget som er gitt til og med 1958-kullet. Andelene bestemmes av forholdet mellom opptjeningstid i tjenestepensjonsordningen før 2011 og samlet opptjeningstid. Departementet foreslo at garantitilleggene skal trappes ned med årskull, slik at 1959-kullet får 90 prosent, 1960-kullet får 80 prosent, 1961-kullet får 70 prosent og 1962-kullet får 60 prosent.

I høringsnotatet ble det presentert forslag til endringer i lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse og i lov 6. juli 1957 nr. 26 om samordning av pensjons- og trygdeytelser. Høringsnotatet inneholdt også forslag til endringer i lov 26. juni 1953 nr. 11 om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv., lov 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere og lov 21. august 1998 nr. 65 om pensjonsordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett.

4.2 Høringsinstansene

Høringsnotatet ble offentliggjort på departementets hjemmesider 17. oktober 2018, slik at det var allment tilgjengelig. Fristen for merknader ble satt til 9. januar 2019.

Høringsnotatet ble dessuten sendt direkte til følgende instanser:

Alle departementer
Arbeids- og velferdsdirektoratet
Finanstilsynet
Statens pensjonskasse
Statens Seniorråd
Statistisk sentralbyrå
Trygderetten
Akademikerne
Arbeidsgiverforeningen Spekter
Den norske aktuarforening
Finans Norge
Forsvarets seniorforbund
Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon
Gabler
Kommunal Landspensjonskasse
KS
KS Bedrift
Landsforbundet for offentlige pensjonister
Landsorganisasjonen i Norge
LO Kommune

LO Stat
Norges Ingeniør- og Teknologorganisasjon
Norsk Pensjon AS
Næringslivets Hovedorganisasjon
Oslo Pensjonsforsikring AS
Pensjonistforbundet
Pensjonskasseforeningen
Pensjonskontoret
Pensjonsordningen for apotekvirksomhet
Pensjonsordningen for sykepleiere
Pensjonstrygden for sjømenn
Pensjonstrygden for fiskere
Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner
Seniorennes fellesorganisasjon
Seniorsaken
Senter for seniorpolitikk
Uføres Landsorganisasjon
Unio
Virke
Yrkesorganisasjonenes sentralforbund

Følgende instanser har hatt realitetsmerknader til forslagene som ble sendt på høring:

Forsvarsdepartementet
Justis- og beredskapsdepartementet
Arbeids- og velferdsdirektoratet
Statens pensjonskasse
Statistisk sentralbyrå
Akademikerne
Apotekforeningen
Arbeidsgiverforeningen Spekter
Creo – forbundet for kunst og kultur
Den norske aktuarforening
DNB Livsforsikring
Farmasiforbundet
Finans Norge
Forsvar offentlig pensjon
Forsvarets seniorforbund
Gabler
Kommunal Landspensjonskasse
KS
Landsforbundet for offentlige pensjonister
LO Kommune
LO Stat
Norges Ingeniør- og Teknologorganisasjon
Norsk Pensjon AS
Næringslivets Hovedorganisasjon
Oslo Pensjonsforsikring AS
Oslo kommune
Pensjonistforbundet
Lånekassen
Storebrand Livsforsikring
Styret i Pensjonsordningen for sykepleiere
Unio

Virke
Yrkesorganisasjonenes sentralforbund

Til sammen har 33 instanser og 6 privatpersoner avgitt merknader til høringsnotatet. LO Kommune, LO Stat, Unio, YS og Akademikerne (i det videre omtalt som Arbeidstakerorganisasjonene) har levert en felles høringsuttalelse.

4.3 Generelle inntrykk fra høringen

I dette avsnittet gis det en overordnet oversikt over høringsinstansenes syn på forslagene i høringsnotatet. Høringsinstansenes synspunkter på de enkelte lovforslagene blir presentert under omtalen i kapitlene 7 til 13.

Høringsnotatet inneholdt også en omtale av enkelte temaer og problemstillinger som ikke var direkte knyttet til det materielle innholdet i lovforslagene. Høringsinstansenes synspunkter vedrørende disse temaene presenteres i kapittel 5.

Mange instanser er positive. *Statens pensjonskasse (SPK)* gir uttrykk for at de er svært fornøyd med at avtalen om ny offentlig tjenstepensjon, som ble inngått mellom partene i arbeidslivet, innebærer en offentlig tjenstepensjon bedre tilpasset pensjonsreformens formål. *Kommunal Landspensjonskasse (KLP)* og *Oslo pensjonsforsikring (OPF)* gir uttrykk for lignende synspunkter.

SPK uttaler for øvrig:

«Samtidig ser vi at kompleksiteten i regelverket, med overgangsregler og kombinasjon av gammel og ny ordning i lang tid framover, er stor. Både planlegging og implementering i systemer, samt kommunikasjon med kunder og medlemmer blir utfordrende. Det er derfor viktig og ønskelig med avklaringer så tidlig som mulig, og at regelverket i størst mulig grad endres på samme tidspunkt.»

Videre påpeker *SPK* at det er viktig at regelverksavklaringene er klare minst 18 måneder før iverksettelse for at de skal være sikre på at de kan implementere nytt regelverk i sine systemer. *SPK* har forståelse for at det fortsatt er pågående prosesser som vil ha betydning for det endelige regelverket, og at høringsnotatet eksempelvis ikke skisserer forslag til regelverk for ny AFP.

KLP viser til at ny ordning vil bestå av mange nye elementer og stor grad av fleksibilitet, samtidig som opptjening i dagens bruttoordning vil bestå som oppsatte rettigheter. De ansatte i offentlig sektor vil derfor i framtiden måtte ta flere pen-

sjonsvalg enn i dag, og pensjonsleverandørene må her kunne veilede sine medlemmer på en god og effektiv måte. *KLP* uttaler at dette vil kreve større grad av digital informasjonsutveksling mellom pensjonsleverandørene og med Arbeids- og velferdsetaten.

OPF påpeker at Oslo kommune ikke er part i avtalen fra 3. mars 2018 og således ikke er bundet av den, men viser samtidig til at departementet i høringsnotatet har lagt til grunn av lovendringene også blir fulgt opp i regelverket for kommunale og fylkeskommunale tjenstepensjonsordninger.

Statistisk sentralbyrå (SSB) støtter på faglig grunnlag opp om hovedtrekkene i utformingen av forslagene. *NHO* er også fornøyd med at partene har blitt enige om en ny modell som gjør at pensjonsreformen nå gjennomføres fullt ut også i offentlig sektor, men merker seg at man i offentlig sektor har avtalt å legge seg på et pensjonsnivå som svært få bedrifter i privat sektor kan unne seg. *Finans Norge* er bekymret over at det kun er kort tid igjen til ny pensjonsløsning skal implementeres hos pensjonsleverandørene og uttaler ellers:

«Både i et forbrukerperspektiv og med henvisning til behovet for å sikre god mobilitet av arbeidskraft mellom privat og offentlig sektor, vurderer *Finans Norge* forslagene til overgangsordninger i høringsnotatet som svært komplekse. Det er mange valg den enkelte skal ta stilling til og behovet for informasjon og tilstrekkelig rådgivning til arbeidstakerne øker.»

Gabler påpeker at den framforhandlede avtalen også får betydning for en rekke virksomheter utenfor de statlige og kommunale tariffområder som i dag har lukkede eller aktive offentlige tjenstepensjonsordninger. *Gabler* mener at det for slike foretak bør vurderes å åpne for å omgjøre oppsatte rettigheter til fripoliser, og at foretaket gis adgang til å fri seg fra framtidig reguleringsansvar for tidligere opptjente rettigheter gjennom en engangsbetaling.

Hovedorganisasjonen Virke uttaler at man dessverre har falt ned på en løsning som er uegnet for alle andre arbeidsgivere enn offentlig forvaltning. Forslaget skaper dermed store utfordringer for en betydelig andel av Virkes medlemsvirksomheter som har offentlig eller en «offentlig lik» tjenstepensjonsordning i dag.

Forsvar offentlig pensjon mener på sin side at det er store svakheter ved hele omleggingen av offentlig tjenstepensjon, og at de prinsipielle

endringene er så store at det bør være et mål å reetablere en ny offentlig tjenestepensjon.

Flere høringsinstanser skriver at det legges opp til en svært stor grad av fleksibilitet når det gjelder uttak av de ulike elementene i den nye pensjonsordningen. Det vises til at mange årskull vil ha en rekke komponenter i sin pensjon: påslagspensjon, oppsatt bruttopensjon, AFP/betinget tjenestepensjon, overgangstillegg og 2011-tillegg. Slik lovforslagene er i høringsnotatet,

kan de ulike elementene i teorien tas ut på ulike tidspunkt og uavhengig av hverandre. Det pekes på at dette vil være krevende å håndtere og medføre kompliserte pensjonsberegninger. Det vil også være utfordrende å gi medlemmene korrekt informasjon om hvilke valgmuligheter som finnes. Flere høringsinstanser ber derfor departementet vurdere å begrense fleksibiliteten noe, samt om det skal kreves samme uttaksgrad for alle/flere av elementene.

5 Temaer som ikke er knyttet til det materielle innholdet i lovforslagene

5.1 Innledning og sammendrag

Proposisjonen inneholder i første rekke konkrete forslag til endringer i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene når det gjelder regler for beregning av alderspensjoner. Forslagene innebærer en radikal endring i pensjonsreglene for offentlig ansatte og vil påvirke en rekke forhold som ikke er lovregulert, men som likevel har stor betydning. Dette kapitlet presenterer synspunkter som har kommet fram i høringen som ikke berører det materielle innholdet i lovforslagene, og det redegjøres for departementets vurdering av disse.

Avsnitt 5.2 omhandler departementets forslag om ny nummerering av paragrafene i tjenestepensjonslovene. Selv om departementet mener at en ny nummerering ville vært en fordel, vurderer departementet at de administrative hensynene tilsier at dette ikke bør foreslås nå.

I avsnitt 5.3 presenteres høringsinstansenes syn på overføringsavtalens framtidige rolle i de nye pensjonsordningene. Departementet slår fast at overføringsavtalen vil ha en viktig rolle å spille også i de nye ordningene, og at det er naturlig at overføringsavtalen skal ha en koordinerende funksjon ved utbetaling av all pensjon. I tilfeller der det skal utbetales en påslagspensjon og en oppsatt alderspensjon for opptjeningstid før 2020, er det nærliggende at det er regelverket der medlemmet sist var ansatt før 2020 som skal gjelde for beregning av oppsatt alderspensjon og 2011-tillegget. Selv om overføringsavtalen ikke er nødvendig for å beregne samlet pensjon i de nye ordningene med alleårsopptjening, ser departementet at det likevel er behov for en overføringsavtale for å fastslå retten til oppsatt alderspensjon og overgangstillegg, og for å sikre rettigheter til medlemmer der arbeidsgiver ikke lenger kan betale framtidig premie.

Avsnitt 5.4 omhandler alderspensjon til uføre og viser til at avtalen fra 3. mars 2018 slår fast at spørsmålene om hvor lenge uføre skal tjene opp alderspensjon i påslagsordningen og om de skal få

betinget tjenestepensjon, utsettes til etter at Stortinget har vurdert reglene i folketrygden. Departementet peker videre på at som følge av at inngangsvilkårene i uføreordningene i tjenestepensjonsordningene og i folketrygden er ulike, har overgangen fra en brutto- til en nettoordning konsekvenser for opptjeningen til alderspensjon for uføre som ikke fyller vilkårene i folketrygden.

Avtalen fra 3. mars 2018 sier at AFP i offentlig sektor fra og med 1963-kullet skal legges om etter mønster av ny AFP i privat sektor. Departementet viste i høringsnotatet til at det er nødvendig med videre utredning før et konkret lovforslag utformes. Avsnitt 5.5 presenterer høringsinstansenes synspunkter om ny AFP. Departementet vil ta disse innspillene med seg i det videre arbeidet med å utforme konkrete lovforslag om ny AFP i offentlig sektor.

Avsnitt 5.6 presenterer høringsinstansenes uttalelser om behovet for informasjon. Departementet mener det er viktig at det gis god informasjon slik at den enkelte kan ta veloverveide beslutninger og peker på behovet for systemer som sikrer god informasjonsutveksling mellom leverandører, en klar og tydelig ansvarsfordeling mellom ulike aktører og systemer som bidrar til god informasjon til enkeltmedlemmer og medlemsbedrifter.

Flere høringsinstanser har hatt merknader til begrepsbruken i høringsnotatet. Disse synspunktene presenteres i avsnitt 5.7. Departementet er enig i at det er viktig med en entydig og konsekvent begrepsbruk og presiserer at når eksisterende begreper ikke er nærmere presisert i høringsnotatet, betyr det at dagens definisjoner videreføres.

Enkelte høringsinstanser har kritiske merknader til at høringsnotatet ikke belyste kostnader for arbeidsgivere. I avsnitt 5.8 presenteres høringsinstansenes synspunkter om dette. Departementet viser til kapittel 16 der det gis en redegjørelse for de økonomiske konsekvensene for kommuner og øvrige arbeidsgivere med offentlig tjenestepensjon.

De nye pensjonsordningene som skal gjelde for offentlig ansatte født i 1963 eller senere, gir langt større uttelling for å stå lenge i arbeid enn dagens ordninger. I avsnitt 5.9 presenteres synspunktene i høringsrunden om at offentlig ansatte født før 1963 har mindre igjen for å stå lenger i arbeid, blant annet som følge av reglene for samordning av alderspensjon fra dagens offentlige tjenestepensjonsordning. Departementet viser til at dette var tema i prosessen med partene i offentlig sektor som ledet fram til avtalen 3. mars 2018, og at lovforslag som fulgte opp avtalens punkter om bedre uttelling for årskull født i 1954–1962 ble fremmet våren 2018 og ble vedtatt i Stortinget i juni 2018, jf. lov 15. juni 2018 nr. 30, jf. Prop. 61 L (2017–2018).

Avsnitt 5.10 omhandler høringsinstansenes synspunkter på konkurransen i markedet for offentlig tjenestepensjon. Departementet viser til at regulering av konkurranse i markedet for offentlig tjenestepensjon ikke er en naturlig del av departementets oppfølging av avtalen 3. mars 2018.

5.2 Utformingen av tjenestepensjonslovene

Departementet foreslo i høringsnotatet en ny nummerering av paragrafene i tjenestepensjonslovene, slik at paragrafene i hvert kapittel starter med kapittelnummeret. For eksempel ville bestemmelsene i nytt kapittel 6 i lov om Statens pensjonskasse tas inn som § 6-1, § 6-2, osv. Dette er i tråd med nummereringen i blant annet folketrygdloven og tjenestepensjonslovene som gjelder i privat sektor.

Forslaget har i hovedsak blitt positivt mottatt. *KLP, OPF, Arbeids- og velferdsdirektoratet* og *Norges Ingeniør- og Teknologorganisasjon (NITO)* støtter forslaget.

Justis- og beredskapsdepartementet støtter imidlertid ikke en slik omnummerering:

«Etter vårt syn bør det ikke gjerast ei slik omnummerering av desse lovene. Dette byggjer for det fyrste på det omfattande arbeidet ei slik omnummerering vil føre med seg. Alle tilvisingar til lovene i andre lover og forskrifter vil måtte endrast, og det vil òg vera behov for oppdatering av mykje av rettleingsmaterialet på området. Samla sett omfattar dette svært mange tilvisingar, og det vil krevja mykje arbeid å få dette på plass.

Vidare vil ei slik nummerering ikkje vera i samsvar med føringane i heftet «Lovteknikk og lovforbereidelse», jf. punkt 5.3.2 på side 61 til 63. Desse aktuelle pensjonslovene kan ikkje reknast som «store lover», og det er heller ikkje tale om lover der brukarane berre vil eller kan halde seg til eitt eller nokre få kapittel i lova.»

SPK mener at den beste lovtekniske løsningen er å endre alle paragrafene i loven slik departementet foreslo, men er skeptisk til å endre utformingen av lov om Statens pensjonskasse på det nåværende tidspunkt, og de uttaler:

«En endring av nummereringen av hele loven, vil medføre at vi må gjennomgå alle brev, rutiner, oppslagsverk og saksbehandlingssystemet slik at de henviser og beregner etter riktige paragrafer. Dette er kostnadskrevende og det vil være svært utfordrende å måtte håndtere dette samtidig med innføring av det nye regelverket. Vi avviser derfor en slik løsning.»

Departementet mener at en ny nummerering av paragrafene i tjenestepensjonslovene ville gitt leseren bedre veiledning i å fastslå hvilket tema bestemmelsen knytter seg til og bemerker at de fleste høringsinstansene er av samme oppfatning. Departementet har likevel kommet til at de administrative hensynene tilsier at en ny nummerering ikke bør foreslås nå. En ny nummerering av hele loven nå vil være svært utfordrende å håndtere samtidig med innføringen av det nye regelverket. Departementet har derfor kommet til at de nye lovbestemmelsene skal bygge videre på det som var siste paragraf i det foregående kapitlet. For lov om Statens pensjonskasses del er det § 26. De nye paragrafene i det nye kapitlet blir da § 26 a, § 26 b osv. Se nærmere omtale i kapittel 17.

Departementet vil på et senere tidspunkt, etter at de nye ordningene er implementert, vurdere ny nummerering av paragrafene i tjenestepensjonslovene.

5.3 Om overføringsavtalen

Overføringsavtalen som ble inngått på starten av 1970-tallet, skal sikre at arbeidstakere som har vært medlem av flere offentlige tjenestepensjonsordninger, får pensjon som om de har vært medlem av en og samme pensjonsordning. Prinsippet er at siste pensjonsordning som medlemmet hadde pensjonsopptjening i, utbetaler samlet pen-

sjon basert på summen av opptjeningstiden i de enkelte pensjonsordningene.

I høringsnotatet viste departementet til at det i avtalen 3. mars 2018, punkt 11, slås fast at overføringsavtalen skal videreføres og ha en koordinerende funksjon ved utbetaling av pensjon til personer med opptjente rettigheter fra en offentlig tjenestepensjonsordning. Departementet viste videre til at det ved utformingen av lovforslaget om påslagspensjonen var lagt vekt på at det ikke skal ha betydning for samlet tjenestepensjon om opptjeningen har skjedd i en eller flere ordninger. Departementet ga uttrykk for at det i ny påslagspensjon derfor ikke vil være behov for at overføringsavtalen koordinerer opptjening mellom ordninger. Departementet så imidlertid at det kan være hensiktsmessig at overføringsavtalen får en funksjon ved beregningen av enkelte av overgangsordningene som er en del av avtalen.

Arbeidstakerorganisasjonene gir uttrykk for at det må tydeliggjøres i all omtale at det fortsatt dreier seg om én offentlig tjenestepensjon, og at overføringsavtalen brukes til alle relevante forhold. Arbeidstakerorganisasjonene understreker at de i tråd med avtalen forutsetter at overføringsavtalen skal videreføres og ha en sentral plass for koordinering i det nye, samlede tjenestepensjons-systemet.

KLP uttaler at overføringsavtalen er til dels uklart omtalt i høringsnotatet, men har tolket avtalen 3. mars 2018 slik at dagens formål og prinsipper i overføringsavtalen også skal legges til grunn i ny ordning. Også *SPK* gir uttrykk for at det er uklart i høringsnotatet hvilken rolle overføringsavtalen skal ha for ny opptjening i offentlig tjenestepensjon, men uttaler at overføringsavtalen fortsatt har stor betydning for opptjening av bruttopensjon. I tillegg må pensjonsordningene koordinere opptjeningen med de nye elementene overgangstillegg og 2011-tillegg.

Gabler antar at

«departementet mener at opptjent påslagspensjon kan utbetales separat fra de ordninger hvor pensjonen er opptjent. (...) *Gabler* er enige i at påslagspensjon kan utbetales separat fra hver enkelt ordning. Vi vil imidlertid anta at kravet til ett års opptjening for oppsatt rett i påslagsordningen ikke skal gjelde for hver enkelt ordning hver for seg, men samlet. (...) *Gabler* vil her bemerke at dersom det skal utbetales separat fra hver ordning, kan det i så fall gi meget lave pensjonsutbetalinger. (...) *Gabler* vil imidlertid påpeke at det ikke nødvendigvis vil fremstå som et gode for pensjonisten

å få et ubetydelig beløp utbetalt livsvarig istedenfor å motta et høyere beløp i et kortere tidsrom. Forøvrig antar *Gabler*, i likhet med departementet, at partene i Overføringsavtalen selv kan komme frem til gode praktiske løsninger når det gjelder 2011-tillegg og overgangstillegg.»

NITO er opptatt av overføringsavtalens funksjon som et bidrag til bedre oversikt for arbeidstakerne, og også av fordelene ved at de med overføringsavtalen kan fremme sitt pensjonskrav hos siste arbeidsgivers pensjonsleverandør. *NITO* viser til at det står i avtalen at overføringsavtalen skal videreføres og ha en koordinerende funksjon ved utbetaling av pensjon til personer med opptjente rettigheter fra en offentlig tjenestepensjonsordning. *NITO* gir videre uttrykk for at det synes som om departementet legger opp til at overføringsavtalen skal ha en mer begrenset rolle.

DNB uttaler at gjeldende overføringsavtale ikke vil være nødvendig for det nye tjenestepensjonsproduktet. *DNB* mener at det vil være uheldig og konkurranseshemmende å forvente at en ny pensjonsleverandør skal måtte tilby både ny og gammel tjenestepensjon som en pakkeløsning. I så fall vil det bli så store etableringshindre at *KLPs* monopol i det forsikrede kommunale tjenestepensjonsmarkedet forventes å sementeres i mange tiår framover.

Departementet er enig i at overføringsavtalen spiller en viktig rolle etter gjeldende rett ved at den sikrer at all opptjening ses samlet. Slik overføringsavtalen fungerer i dagens ordninger, beregner siste ordning samlet pensjon som om medlemmet har vært medlem av denne pensjonsordningen i hele opptjeningstiden. Det er siste ordnings regelverk som legges til grunn for å beregne all pensjon, uavhengig av om deler av opptjeningen har skjedd i en annen ordning. Siste ordning er videre ansvarlig for de framtidige forpliktelsene og betaler ut pensjonen, og ordningen mottar refusjoner fra andre ordninger der medlemmene har opptjening.

I ny offentlig tjenestepensjon kan påslagspensjonen beregnes separat hos hver leverandør uten at dette påvirker samlet pensjonsnivå. Det må imidlertid skje en koordinering mellom leverandørene for å avklare om det foreligger rett til å få utbetalt pensjon, for eksempel om kravet om minst ett års samlet opptjening for å få rett til oppsatt påslagspensjon er oppfylt. Dette er modellen som gjelder for den nordiske overføringsavtalen. Pensjonsopptjening i en statlig tjenestepensjonsordning i et nordisk land teller med ved vurderin-

gen av om det foreligger rett til pensjon fra et annet nordisk land.

Det er mulig å tenke seg flere avtaler. Én som gjelder tjenestetidsbasert pensjon, og én som gjelder alleårsopptjent pensjon. Dette blir imidlertid mer komplisert. Det virker derfor mest hensiktsmessig at koordineringsbehovet mellom pensjonsleverandørene løses gjennom én avtale.

Det vil være en fordel for medlemmene at én leverandør står for samlet utbetaling av alderspensjon som er opptjent etter ny opptjeningsmodell. Etter departementets vurdering er en naturlig tolkning av pensjonsavtalen at overføringsavtalen skal ha en koordinerende funksjon ved utbetaling av all pensjon, også påslagspensjon og betinget tjenstepensjon.

Selv om all pensjon skal utbetales av siste ordning også etter innføring av påslagspensjon, er det etter departementets syn ikke gitt at det er siste ordnings regelverk som skal legges til grunn for å beregne både oppsatt alderspensjon for opptjeningsstid før 2020 og påslagspensjon. Når det både skal utbetales påslagspensjon og en oppsatt alderspensjon for opptjeningsstid før 2020, kan det være nærliggende at det er regelverket hvor medlemmet sist var ansatt før 2020 som skal gjelde for beregning av oppsatt alderspensjon opptjent før 2020 og for 2011-tillegget. Det kan også være nærliggende at det er ordningen hvor medlemmet har den oppsatte rettigheten fra som er ansvarlig for forpliktelsene fra bruttoordningen og 2011-tillegget.

For kommunale tjenstepensjonsordninger gjelder i dag Sikringsordningen. Den gir sikkerhet for at pensjonsrettighetene reguleres både i opptjeningsperioden og i utbetalingsperioden. Alle virksomheter tilknyttet kommunal tjenstepensjonsordning, dvs. alle virksomheter som er omfattet av kapittel 4 i forsikringsvirksomhetsloven, betaler inn et årlig tilskudd til Sikringsordningen. I den grad en virksomhet ikke lenger kan betale reguleringspremie og premie for ikke-forsikringsbare ytelser, vil Sikringsordningen betale slik pensjonspremie til pensjonsleverandøren. Ikke-forsikringsbare ytelser knytter seg til tidligpensjonsuttak, bruttogaranti og økte kostnader som følge av regelverksendringer.

Dersom overføringsavtalen ikke skulle gjelde for den nye alderspensjonsordningen, vil sikkerheten som ligger i Sikringsordningen opphøre for denne delen. Da må arbeidsgiveren dekke nødvendig premie for å opprettholde det pensjonsnivået regelverket tilsier.

DNB mener at gjeldende overføringsavtale ikke vil være nødvendig for det nye tjenstepen-

sjonsproduktet. Selv om behovet for overføringsavtale er mindre med det nye tjenstepensjonsproduktet, er departementet uenig i at overføringsavtalen er unødvendig. For eksempel vil det som følge av fortsatt tjenestetidsbasert uførepensjon og pensjon til gjenlevende, være behov for overføringsavtale knyttet til slik pensjonsberegning. Det er også koordineringsbehov for å fastslå retten til oppsatt alderspensjon og overgangstillegg. En overføringsavtale vil dessuten sikre rettigheter for medlemmene i tilfeller der arbeidsgiver med kommunal tjenstepensjonsordning ikke kan betale nødvendig premie.

I en videreført overføringsavtale er det nødvendig å avklare hvordan kostnadene til de nye pensjonselementene skal fordeles mellom leverandørene. Departementet legger til grunn at partene i overføringsavtalen finner hensiktsmessige løsninger både for refusjon og for fordeling av ansvar.

5.4 Om alderspensjon til uføre

Uføre kan ikke kompensere for virkningen av levealdersjusteringen ved å stå lenger i jobb, slik arbeidsføre kan. I høringsnotatet uttalte departementet at siktemålet med regelverket for alderspensjon til uføre må være at uføres alderspensjon skal stå i et rimelig forhold til arbeidsføres alderspensjon. Det ble vist til at avtalen 3. mars 2018 slår fast at uføre skal sikres en god alderspensjon. Videre at uføre født til og med 1962, som skal fortsette å tjene opp alderspensjon i bruttoordningen, skal få alderspensjonen beregnet etter dagens regler, og at uføre født i 1963 eller senere skal tjene opp rett til påslagspensjon fra 2020. Grunnlaget for opptjeningen som ufør i påslagsmodellen skal være den inntekten de hadde da de ble uføre. Uføre skal gå over på alderspensjon ved samme alder som i folketrygden, altså ved fylte 67 år.

Departementet viste til at uføre født senest i 1951 har fått en delvis skjerming for virkningen av levealdersjustering av alderspensjon fra folketrygden, og at skjermingsordningen utvides fra 1. januar 2019 til å omfatte uføre til og med 1953-kullet. Stortinget skal senere ta stilling til en langsiktig løsning for, og eventuell videre skjerming av, uføres alderspensjon i folketrygden. For øvrig slår avtalen fast at den endelige utformingen av uføres alderspensjon i de offentlige tjenstepensjonsordningene skal tilpasses folketrygden på en slik måte at det oppnås et godt samlet pensjonsnivå fra 67 år i forhold til arbeidsføres alderspensjon. Spørsmålene om hvor lenge uføre skal tjene opp

påslagspensjon og om de skal få betinget tjenestepensjon, skal avklares etter at Stortinget har avklart reglene i folketrygden.

I høringsnotatet ble det videre vist til at uføre født fra og med 1963 skal tjene opp pensjon i nye ordninger fra og med 2020. Dersom uføre skal få betinget tjenestepensjon, kan det være uheldig at beregningsreglene ikke er på plass innen 2020. Departementet viste til at de fonderte ordningene da kan ha satt av for lite midler, og det kan komme større engangspremier i etterkant. Det ble derfor foreslått beregningsregler for betinget tjenestepensjon for uføre. Men departementet presiserte, i tråd med avtalen, at hvorvidt uføre skal få utbetalt betinget tjenestepensjon, skal avklares etter at Stortinget har vedtatt reglene i folketrygden.

Arbeidstakerorganisasjonene viser til at departementet i høringsnotatet presiserer at hvorvidt uføre skal få utbetalt betinget tjenestepensjon, skal avklares etter at Stortinget har vedtatt reglene i folketrygden. Det framheves at ordlyden fra pensjonsavtalen er at denne vurderingen skal gjøres i samråd med partene i pensjonsavtalen. Organisasjonene peker ellers på at uføre født i 1963 med aldersgrense 60 år, fyller 60 år i 2023, og at reglene må være på plass i god tid før dette.

Forsvar offentlig pensjon peker på at høringsnotatet behandler usikkerheten rundt uføres alderspensjon som også er et resultat av at Stortinget ikke har ferdigbehandlet en langsiktig løsning for uføres alderspensjon i folketrygden. Forsvar offentlig pensjon uttaler videre:

«Vi vil peke på at dette ikke bare dreier seg om hvordan levealdersjustering skal, eller ikke skal implementeres, som eksempel ved den delvise skjermingen som er vedtatt for uføre født i 1953 eller tidligere. Minst like viktig som utslagene av skjermingsreglene, er de endringene som er vedtatt i folketrygden der det er bestemt at uføres opptjening av alderspensjon i folketrygden med alleårsregelen skal stanse ved 62 år. Sammen med at uføre ikke kan få AFP vil dette medføre at svært store grupper uføre vil få en vesentlig dårligere alderspensjon enn tidligere. Denne effekten blir ytterligere forsterket ved at gammel offentlig tjenestepensjon, med prinsippet om bruttopensjon, ville kompensert for manglende opptjening i folketrygden. Denne kompensasjonen vil nå forsvinne med nettoordningen.»

SPK viser til at hvor lenge uføre skal tjene opp rett til påslagspensjon vil ha betydning for avsetning til premiefritak for alderspensjon, og at avklaringen

derfor bør komme så snart som mulig. *Landsforbundet for offentlige pensjonister (LOP)* og *Gabler* understreker også at det er viktig at dette spørsmålet avklares raskt.

Departementet viser til at alderspensjon fra folketrygden utgjør størstedelen av alderspensjonen, også for uføre med offentlig tjenestepensjon. Så lenge Stortinget ikke har tatt stilling til en langsiktig løsning for, og eventuell videre skjerming av, uføres alderspensjon i folketrygden, mener departementet at endelig avklaring av uføres alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen må avvantes. Dette gjelder, som presisert i avtalen, spørsmålene om hvor lenge uføre skal tjene opp påslagspensjon og om de skal få betinget tjenestepensjon. Dette arbeidet skal utføres i samarbeid med partene i avtalen.

En problemstilling som ikke er omtalt i avtalen, og som heller ingen av høringsinstansene har pekt på, er uføre som mottar uførepensjon fra offentlig tjenestepensjon med lav uføregrad, og som derfor ikke mottar uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger (AAP) fra folketrygden. Denne gruppen får kun opptjening til alderspensjon i folketrygden fra reststillingen, og ikke opptjening i folketrygden for uføredelen. Dette er et resultat av at inngangsvilkåret for folketrygdtytelsen er at inntektsevnen må være nedsatt med minst 50 prosent (for uføretrygd må inntektsevnen være nedsatt med minst 40 prosent dersom en tidligere har mottatt AAP), mens inngangsvilkåret i tjenestepensjonsordningen er at inntektsevnen er nedsatt med minst 20 prosent. Med dagens bruttoordning kompenserer tjenestepensjonen for manglende folketrygdopptjening. Dette vil ikke være tilfelle med påslagspensjon.

Også uførepensjonsordningene i privat sektor kan ha lavere inngangsvilkår enn folketrygden, og ingen av uføreordningene eller tjenestepensjonsordningene i privat sektor er bruttoordninger. Dette betyr at uføre med lav uføregrad i privat sektor kun får opptjening i tjenestepensjonsordningen for uføredelen, og ikke i folketrygden. Dette gjelder også personer i privat sektor uten uføredekning, som hverken får kompensert inntektsnedgangen i arbeidsfør alder eller får opptjening til alderspensjon, dersom de må redusere stillingsprosenten sin på grunn av sykdom.

En harmonisering av inngangsvilkårene for uføreytelser fra folketrygden og fra tjenestepensjonsordningene vil sikre at de som mottar uførepensjon fra tjenestepensjonsordningen får opptjening til alderspensjon både for reststillingen og for uføredelen, både i folketrygden og i tjenestepensjonsordningene. Departementet vil vurdere

behovet for en harmonisering av inngangsvilkårene.

For dem som allerede mottar uførepensjon fra tjenestepensjonsordningen med lav uføregrad, vil en framtidig harmonisering av inngangsvilkårene ikke løse problemet. Uten særregler vil «manglende opptjening» for uføredelen i folketrygden ikke kompenseres av tjenestepensjonsordningen. Departementet vil vurdere om det er behov for særordninger for personer med lav uføregrad som har fått innvilget uførepensjon før 2020, altså uføre som har fått innvilget uførepensjon før alderspensjonen blir lagt om til påslagspensjon.

Departementet viser til at delvis uføre tidligst vil få utbetalt påslagspensjon i 2025, og reglene for alderspensjon til uføre fra tjenestepensjonsordningen må da være avklart. Dette gjelder både spørsmålene om hvor lenge uføre skal tjene opp påslagspensjon, om de skal få betinget tjenestepensjon og eventuelle særregler for gradert uføre uten folketrygdytelse. Helt uføre vil først kunne ta ut påslagspensjon i 2030.

Uføre med særaldersgrense mottar alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen fra aldersgrensen. 1963-kullet med 60 års aldersgrense går over fra uførepensjon til alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen i 2023. I kapittel 12 foreslås det en tidligpensjonsordning for personer med særaldersgrense som sikrer retten til tidligpensjon fra samme alder og på samme nivå som etter gjeldende regler. Dette innebærer at også uføre med særaldersgrense vil være sikret en tidligpensjon fra samme alder og på samme nivå som etter gjeldende regler.

5.5 Om ny AFP

Det ble i høringsnotatet vist til at det er avtalt at AFP for ansatte i offentlig sektor skal legges om fra en tidligpensjonsordning til en livsvarig påslagsordning som kommer i tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Personer som er født i 1962 eller tidligere, skal beholde dagens AFP-ordning, mens årskull fra og med 1963 skal få den nye AFP-ordningen. Det er videre avtalt at den nye AFP-ordningen skal utformes etter mønster av den nye AFP-ordningen i privat sektor. Departementet viste til at det er mange uavklarte spørsmål når det gjelder organisering av ny offentlig AFP og forholdet til AFP i privat sektor, spørsmål som må utredes nærmere. 1963-kullet fyller 62 år i 2025, slik at det er mer enn fem år til det tidligst skal utbetales ny offentlig AFP. Departementet ga

uttrykk for at det derfor er rom for videre utredning før et konkret lovforslag utformes.

Mange av høringsinstansene har kommentert beskrivelsen av ny AFP i høringsnotatet. *Landsforbundet for offentlige pensjonister (LOP)* viser til tredje avsnitt i avtalens punkt 3 om ny AFP, der det heter at ny AFP-ordning «er utformet etter mønster av AFP-ordningen i privat sektor». LOP uttaler at dette ikke betyr at reglene alltid skal være identiske, noe høringsforslaget baserer seg på. LOP gir uttrykk for at det ikke er opplagt at reglene skal være identiske og mener at dette bør diskuteres videre mellom avtalepartene og pensjonistorganisasjonene.

Arbeidstakerorganisasjonene mener departementet snarest må følge opp med lovfesting av ny AFP. De uttaler at det ikke er en holdbar situasjon hvis det samlede regelverket for AFP ikke er avklart innen kort tid. Organisasjonene viser til at det er viktig med regelverksavklaringer som sikrer at mobiliteten mellom offentlig og privat sektor med AFP er fullt ut ivaretatt fra 1. januar 2020, og at det ikke oppstår usikkerhet om dette. *For-svar offentlig pensjon* har forståelse for at en ikke nå legger opp til endelig regelverk når det gjelder utformingen av AFP, men uttaler at det er svært viktig at dette kommer på plass i god tid før årsskiftet 2019/2020.

Finans Norge støtter at man får et system med større likhet mellom offentlig og privat sektor, noe som forventes å være mobilitetsfremmende, men uttaler at det er uheldig for den enkelte arbeidstaker at reglene om offentlig AFP ikke vil være endelige før AFP i privat sektor er endelig avklart. Finans Norge uttaler at selv om det er flere år til ny AFP kommer til utbetaling, vil det være en fordel å kunne starte finansieringen av den betingede delen allerede fra 2020. Gjennom videre koordinering og harmonisering av disse regelverkene for AFP, forventer Finans Norge at det oppnås et pensjonssystem som sikrer større grad av mobilitet av arbeidskraft mellom privat og offentlig sektor.

SPK viser til at de uavklarte spørsmålene om organiseringen av ny AFP og forholdet til privat sektor må avklares så fort som mulig, slik at tjenestepensjonsordningene kan planlegge og implementere endringer. 1963-årskullet kan ta ut AFP fra 2025. Det kan virke lenge til 2025, men det er behov for så tidlig avklaring som mulig. Videre må finansieringen av den nye AFP-ytelsen avklares. Dette er en kvalifikasjonsordning, og det opp- tjenes i dag ingen rettighet som forsikres på tradisjonell måte. SPK peker på at det må avklares hvordan ny AFP skal administreres gjennom over-

føringsavtalen. Dersom ny AFP skal være en del av overføringsavtalen, må SPK ha informasjon fra andre leverandører, både innenfor offentlig og privat sektor, for å kunne vurdere retten til AFP. Videre må de ha tilgang til pensjonsgivende inntekt i folketrygden for å kunne administrere AFP-ordningen, gi medlemmene prognoser m.m. Dette er informasjon de i dag ikke har. Det er også behov for prinsipper for fordeling av kostnader mellom de berørte ordningene.

KLP konstaterer at spørsmålet om forvaltning av den nye AFP-ordningen ikke er omtalt i høringsnotatet, og legger til grunn at AFP også etter 2020 skal forvaltes av tjenestepensjonsleverandørene. KLP antar at overføringsavtalen får en funksjon for ny AFP, noe som sammen med de øvrige elementene vil bidra til et enhetlig system for medlemmer av offentlig tjenestepensjonsordning.

OPF understreker at det er viktig at nærmere regler for ny offentlig AFP kommer på plass så snart som mulig, slik at det skapes forutsigbarhet for ansatte i offentlig sektor. Å avklare disse reglene er også viktig for arbeidsgivere og tjenestepensjonsleverandører i offentlig sektor. For tjenestepensjonsleverandørenes vedkommende er det viktig med rask avklaring av hvordan ny AFP skal finansieres. I denne forbindelse registrerer OPF at avslutningen av det pågående arbeidet med å utrede mulige endringer i AFP i privat sektor er utsatt til høsten 2019. Dette vanskeliggjør planlegging, kommunikasjon og arbeid med ny offentlig AFP.

NITO uttaler at det er viktig at reglene er på plass såpass tidlig at forutberegneligheten for de aktuelle årskull ivaretas. NITO viser til at i avtalen med Akademikerne heter det at «*Ansatte født i 1963 eller senere skal ha en ny AFP-ordning som er utformet etter mønster av AFP-ordningen i privat sektor*». Med det som utgangspunktet uttaler NITO at det er vanskelig å forstå at departementet ikke nå har fremmet forslag til regler.

Arbeids- og velferdsdirektoratet viser til at det i praksis er mulig å si fra seg AFP i privat sektor etter at den er igangsatt, for eksempel i tilfeller der bruker får innvilget uføretrygd etter at AFP er igangsatt. Det er imidlertid ikke mulig å sette AFP i gang igjen etter at den er stanset. Frasingelse innebærer derfor at ytelsen opphører for godt.

Pensjonistforbundet viser til at krav om uttak av folketrygd for å kunne motta AFP vil kunne føre til at mange påvirkes til å starte uttaket av alderspensjon fra folketrygden tidligere enn de ellers ville gjort for å være sikker på å motta AFP. Det vil bety at personer med en andel av tjenestepensjo-

nen opptjent før 2020 i bruttoordningen vil få en samordningsbeholdning som er større enn den beholdningen som faktisk ligger til grunn for beregningen av alderspensjonen fra folketrygden. Vilkårene for uttak av AFP i offentlig sektor bør ikke innrettes slik at det ytterligere stimulerer til å ta ut folketrygden tidlig.

Departementet viser til vurderingen i høringsnotatet og går i proposisjonen her ikke nærmere inn på kvalifikasjonsregler eller beregningsregler for ny AFP i offentlig sektor. Departementet har forståelse for den utålmodigheten som er kommet fram i høringen og vil ta høringsinstansenes innspill med seg i det videre arbeidet med å utforme konkrete lovforslag om ny AFP i offentlig sektor.

I kapitlene 14, 15 og 16, som belyser effektene av å legge om offentlig tjenestepensjon, er det lagt til grunn at ny offentlig AFP utformes slik den er beskrevet i avtalen fra 3. mars 2018 og i høringsnotatet.

5.6 Om behovet for informasjon og statistikk

Arbeidstakerorganisasjonene gir uttrykk for at det er behov for offisiell statistikk og relevante analyser av god kvalitet om konsekvensene av den offentlige tjenestepensjonsordningen. Det må derfor utarbeides offisiell statistikk og legges til rette for registerdata av god kvalitet til forskningsformål. Dette innebærer at pensjonsinnretningene må utlevere individdata om individuelle rettigheter.

Den Norske Aktuarforening er opptatt av informasjonsutveksling som gjør at den enkelte lett får tilgang på framtidige pensjonsutbetalinger, herunder pensjonsopptjening i både gammel og ny ordning, i de pensjonskalkulatorer som finnes i markedet, for eksempel via løsningen i Norsk Pensjon. For kunden blir det viktig å få relevante og like pensjonsprognoser uavhengig av hvor man henvender seg.

Finans Norge skriver at vi nå beveger oss over i en verden hvor det er et sterkt økende behov og voksende interesse for å synliggjøre prognoser for samlet framtidig pensjon underveis i yrkeskarrieren. Dette er en følge av pensjonsreformen som medfører at den enkelte har fått større ansvar for egen pensjon, og det er ikke lenger tilstrekkelig for arbeidstakere å få vite hva man får i pensjon ved tidspunktet for uttak av pensjon. Dette fordrer god og forståelig informasjon. Finans Norge skriver at det er en målsetting at Norsk Pensjon

skal kunne gi prognoser som inkluderer pensjonsrettigheter fra offentlig tjenestepensjon på en oversiktlig og god måte, på samme måte som for rettigheter fra privat tjenestepensjon. Finans Norge mener departementet må prioritere å legge til rette for at Norsk Pensjon kan innhente medlemsinformasjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger. Finans Norge anfører videre at det er viktig at departementet i det videre arbeidet med lovforslagene legger stor vekt på å avklare og finne løsninger som gir den enkelte arbeidstaker mulighet til å ta gode og veloverveide valg. Det er også viktig at det tas høyde for og legges til rette for digitalt førstevalg.

Norsk Pensjon er opptatt av å øke befolkningens forståelse for og innsikt i egne pensjonsrettigheter opptjent i både privat og offentlig sektor. For å kunne gi den enkelte en fullstendig pensjonsoversikt, er det viktig at også offentlig tjenestepensjon vises med pensjonsprognoser. Norsk Pensjons pensjonsportal er tilnærmet komplett for pensjonsrettigheter opptjent i privat sektor, men for offentlig sektor har de fortsatt mye igjen. Fordi forslaget til ny offentlig tjenestepensjon åpner for økt fleksibilitet og sterkere belønning ved forlenget yrkeskarriere, er muligheten til å vise opptjening og å beregne framtidig pensjon svært viktig også for offentlig tjenestepensjon. Norsk Pensjon mener at arbeidet med å sikre samme løsninger for offentlige som privat ansatte er viktig og må prioriteres. Norsk Pensjon ønsker at departementet skal bidra til å legge til rette for at Norsk Pensjon kan vise offentlige tjenestepensjonsrettigheter og gi fullstendige pensjonsprognoser.

Departementet viser til at det i ny tjenestepensjon for offentlig ansatte vil være behov for informasjonsutveksling mellom leverandører både for å vurdere om et medlem har rett på pensjon og for å beregne samlet tjenestetid. Det er samlet tjenestetid hos forskjellige arbeidsgivere/ordninger som legges til grunn ved vurderingen av om ettårskravet for å få en oppsatt rett til påslagspensjon og betinget tjenestepensjon er oppfylt. Videre er det samlet tjenestetid i medlemspliktig stilling som skal legges til grunn for å vurdere om et medlem har rett på, og for å beregne, overgangstillegg og 2011-tillegg. Det er også samlet tjenestetid som skal legges til grunn ved vurderingen av om treårskravet for å få en oppsatt rett til alderspensjon opptjent før 2020, er innfridd.

Flere høringsinstanser peker på at det totale omfanget av fleksibilitet og valgmuligheter i ny offentlig tjenestepensjon fordrer at den enkelte gis god informasjon og veiledning. Departementet

støtter høringsinstansenes syn og mener det er viktig at det gis god informasjon slik at den enkelte skal kunne ta veloverveide beslutninger. Når det gjelder informasjon om hvordan nivået på den utbetalte pensjonen påvirkes av valgene den enkelte tar, som for eksempel tidspunktet for uttrede av arbeidslivet, peker flere av høringsinstansene på at det allerede i dag finnes gode pensjonskalkulatorer som gir den enkelte prognoser for framtidig pensjonsutbetaling avhengig av gitte individuelle forutsetninger og valg. Videre mener flere at det vil være forenkende om all pensjonsopptjening, dvs. opptjening fra både privat og offentlig sektor, er tilgjengelig i samme kalkulator, noe som ikke er tilfellet i dag.

Departementets mener at det vil være behov for systemer som sikrer god informasjonsutveksling. Videre må det foreligge en klar og tydelig ansvarsfordeling mellom aktørene. Departementet forutsetter at det vil være på plass hensiktsmessige IKT-systemer som sikrer rett utbetaling av pensjon til rett tid, og at premiene fastsettes og innkreves til rett tid. Videre må systemene bidra til god informasjon til enkeltmedlemmer og medlemsvirksomheter.

5.7 Om begrepsbruken

Finans Norge uttaler at det er viktig av hensyn til arbeidstakerne at sentrale begreper som har stor betydning for den enkeltes pensjonsrettigheter, har en tydelig definisjon slik at begrepene ikke tolkes ulikt. Finans Norge legger til grunn at begreper som ikke er nærmere omtalt eller presisert i høringsforslaget, viderefører dagens definisjoner.

SPK viser til at det ikke er konsekvent bruk av begrepene pensjonsgrunnlag, lønn og inntekt, og at det i tillegg er innført et nytt begrep i kapittel 8 – «beregningsgrunnlag». *SPK* viser til at en forutsetning for kunne å kunne tilrettelegge for økt digitalisering, er at man bruker ett og samme begrep om det som i utgangspunktet er det samme. God, konsekvent begrepsbruk gjør at man unngår misforståelser i dialogen med samhandlere, og bidrar til bedre kommunikasjon med kunder og medlemmer.

OPF viser til at både avtalen og høringsnotatet i stor grad benytter begrepene bruttoordning og påslagsordning eller varianter av disse. Etter *OPFs* oppfatning kan bruken av begrepet «ordning» være egnet til å skape en viss usikkerhet med hensyn til om det fra partene og departementets side er ment at bruttopensjonen og påslags-

pensjonen i offentlige tjenestepensjonsordninger er å anse som forskjellige pensjonsordninger. Slik OPF leser avtalen gir «bruttopensjon» og «påslagspensjon» kun anvisning på to forskjellige modeller for opptjening av alderspensjon innenfor de eksisterende offentlige tjenestepensjonsordningene. Disse pensjonsordningene gir også rett til andre ytelser, blant annet etterlattepensjoner og uførepensjon. Således mener OPF det blir upresist å benytte begrepene «ordninger» når det er tale om forskjellige opptjeningsmåter.

Departementet er enig i at det er viktig med en entydig og konsekvent begrepsbruk. Når eksisterende begreper ikke er nærmere presisert, betyr det at dagens definisjoner videreføres. Det betyr også at eventuelle forskjeller mellom hvordan pensjonsleverandørene har operasjonalisert begrepene kan videreføres.

Når departementet har benyttet begrepet «beregningsgrunnlag» i kapittel 8 i høringsnotatet om betinget tjenestepensjon, er det ikke for å innføre et nytt begrep i pensjonsreglene. Det går fram av utkastet til lovtekst i høringsnotatet at det der er benyttet begrepet «pensjonsgrunnlag». Dette har vært brukt i regelverket for offentlig tjenestepensjon siden loven av 1917. Begrepet er nå definert i kapittel 3 i lov om Statens pensjonskasse. Det går der fram av § 11 at pensjonsgrunnlaget nå er et løpende inntektsbegrep, mens det går fram av § 15 at det ved pensjonering skal fastsettes et «gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag» når bruttopensjonen skal beregnes. Departementet mener begrepet pensjonsgrunnlag er godt egnet for å benyttes på beregningsgrunnlaget både for påslagspensjon og betinget tjenestepensjon.

Begrepet «pensjonsordning» har ingen entydig definisjon. Det brukes i dag i litt ulike betydninger som alle er godt innarbeidet. «Pensjonsordning» benyttes dels som en samlebetegnelse på de forsikringene ved alder, uførhet mv. som en virksomhet har. En offentlig tjenestepensjonsordning, i denne betydningen, skal omfatte alderspensjon, uførepensjon og ytelser til etterlatte. Men begrepet brukes også om de enkelte ytelsene – alderspensjonsordning, uførepensjonsordning, mv. – der begrepet gir informasjon om hvilke tilfeller ordningen dekker, men ikke nødvendigvis om hvordan dekningen er utformet. I tillegg benyttes begrepet også som betegnelse på ulike utforminger av de enkelte ytelsene. For alderspensjon har begrepene bruttoordning og påslagsordning vært benyttet om alderspensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger, og begrepet ordning benyttes også i pensjonslovene i privat sektor. For eksempel benyttes begrepet «inn-

skuddspensjonsordning» i innskuddspensjonsloven.

5.8 Om økonomiske konsekvenser

Hovedorganisasjonen Virke viser til at det i høringsnotatet varsles det at en i lovforslaget vil komme med analyser av de økonomiske konsekvensene for arbeidsgivere. Virke mener at det er lite tilfredsstillende at dette ikke er sett på i høringsnotatet. Det er ikke redegjort for likviditetsmessige eller regnskapsmessige konsekvenser, som trolig vil variere mellom ulike virksomheter som har offentlig eller «offentlig lik» tjenestepensjon, avhengig av «medlemsbestand». Virke uttaler videre at forslaget ikke er en «sparerreform», da den nye pensjonsordningen er raus og innebærer fortsatt høye kostnader. Forslaget innebærer en lang og komplisert overgangsperiode. Slik Virke vurderer det, trekker overgangsordningene som foreslås (med blant annet kvalifisering for AFP, individuell garanti, overgangstillegg) i retning av økte kostnader i noen år, mens overgang til oppsatt pensjonsrett trolig frigjør pensjonsmidler i mange virksomheter i året for innføring (2020). Virke er således bekymret over høringsnotatets manglende beskrivelse av kostnader for arbeidsgivere – både kostnadene på kort, mellomlang og lang sikt. For Virkes medlemmer som skal fortsette med offentlig tjenestepensjon, forutsettes det at ekstra kostnader som følger av overgangsordningene dekkes av det offentlige. Samtidig gir den manglende innsikt i kostnadsnivået med en ny offentlig tjenestepensjon en usikkerhet for virksomheter som vurderer alternative pensjonsløsninger.

NHO viser til at selv om avtalepartene har påpekt at den nye modellen for offentlig tjenestepensjon ikke skal være en «sparerreform», er det viktig at ny modell er bærekraftig. NHO savnet i notatet grundigere beregninger og prognoser av de økonomiske konsekvensene for arbeidsgivere. Det er vanskelig å ta stilling til kostnadene all den tid det ikke er gjort beregninger. Ser man hen til pensjonsordninger som omfattes av forslaget, utover Statens pensjonskasse, er det ingen informasjon eller vurdering av hva kostnadene for bedriftene, kommunene og institusjonene er. NHO mener det er viktig å få informasjon om hva som er den reelle kostnaden for offentlig tjenestepensjon. NHO viser til at siden pensjonsforpliktelsene for statlige virksomheter ikke fonderes, og at det derfor ikke foretas noe forsikringsteknisk oppgjør, kan det ikke fastslås om pensjonspremien på

14 prosent som statlige virksomheter fra og med 2017 betaler, er tilstrekkelig.

Departementet viser til kapittel 16 for en nærmere redegjørelse for de økonomiske konsekvensene for arbeidsgivere, herunder konsekvensene for kommunene.

5.9 Fleksibilitet for eldre årskull

Arbeidstakerorganisasjonene imøteser at det snart innføres fleksibilitet også for personer som skal beholde dagens pensjonsordninger, og at disse som et minimum bør få mulighet til å kombinere videre arbeid med uttak av tjenestepensjon fra 67 år. Dette kan etter organisasjonenes mening enkelt gjennomføres ved at fleksibiliteten for bruttopensjon som skal gjelde fra 1963-kullet etter 67 år, også gis virkning for tidligere årskull. Arbeidstakerorganisasjonene påpeker videre at det ikke foreslås endringer i samordningsreglene for dem som er født i 1962 eller tidligere og som står i jobb til etter at forholdstall/justeringstall 1 er nådd. Organisasjonene uttaler at dette er sterkt urimelig og imøteser at dette løses i det videre arbeidet, nå som det er klart at 1962-kullet er det siste kullet som vil rammes av denne samordningsregelen.

Lånekassen mener at årskullene 1959–1962 må gis en gradvis rett til å kombinere pensjon med mer arbeidsinntekt enn i nåværende ordning og minst lik den reduksjonen i ytelse som skjer ved utfasing av garantitillegget. *Forsvar offentlig pensjon* peker på at det er urimelig at departementet ikke foreslår endringer i samordningsreglene etter at man har nådd forholdstall/justeringstall 1 for dem som er født i 1962 eller tidligere. *En privatperson* uttaler at det er urimelig at årskullene 1959–1962 ikke skal omfattes av de nye ordningene. Vedkommende mener forslaget om at de nye ordningene kun skal omfatte årskull født fra og med 1963 innebærer helt urimelig forskjellsbehandling mellom årskull.

Departementet viser til at justeringer i samordningsregelverket for dem som er født etter 1953 var et tema i prosessen med partene i offentlig sektor som ledet fram til avtalen 3. mars 2018. Det ble enighet om flere justeringer i forslaget til nye samordningsregler som hadde vært på høring, jf. punkt 8 i avtalen. Dette inkluderer en endring i reglene for levealdersjustering av bruttopensjon som skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden opptjent etter nye regler, noe som vil gi bedre pensjonsuttelling for dem som står i arbeid etter 67 år. Dette punktet i avtalen ble fulgt opp i Prop. 61 L (2017–2018), og nye regler

ble vedtatt av Stortinget i juni 2018, jf. lov 15. juni 2018 nr. 30.

Arbeidstakerorganisasjonene krevde ytterligere økt fleksibilitet i prosessen som ledet til avtalen 3. mars 2018. Departementet konstaterer at organisasjonene valgte å prioritere andre grupper, slik at dette ikke ble en del av avtalen.

Et representantforslag om endringer i samordningsloven ble behandlet i Stortinget 12. mars 2019, jf. Dokument 8:46 L (2018–2019). Forslaget innebar å begrense samordningsfradraget for alderspensjon fra folketrygden ved at det ikke skal benyttes et lavere forholdstall enn 1,000 på samordningsfradraget slik at tjenestepensjonen ikke blir redusert for dem som står i jobb etter at de har kompensert for levealdersjusteringen. Forslaget fikk ikke flertall i Stortinget.

5.10 Om konkurranse i markedet

Finans Norge mener regelverket for ny pensjonsløsning må legge til rette for at Finans Norges medlemmer kan levere offentlig tjenestepensjon også etter overgangen til nytt regelverk, i et marked med konkurranse.

DNB Livsforsikring stiller seg bak høringsuttalelsen fra Finans Norge. Da saken er av stor betydning for DNBs rammebetingelser, har DNB en egen høringsuttalelse som i første rekke dreier seg om hvordan man kan sikre tilfredsstillende konkurranse og et velfungerende marked. DNB viser til at KLP i dag er monopolist når det gjelder tilbud av forsikret offentlig tjenestepensjon. DNB er opptatt av at konkurransesituasjonen kan endre seg dersom det er vilje og evne til å gjøre nødvendige tilpasninger i lov og regelverk som stimulerer til nye aktører og konkurranse. Etter DNBs syn vil konkurranse være til fordel for både kommunene og de ansatte i offentlig sektor, og det er både mulig og fornuftig å gjøre slike tilpasninger ved innføringen av det nye tjenestepensjonsproduktet fra 2020. DNB mener at det vil være uheldig og konkurransehennende å forvente at en ny pensjonsleverandør skal måtte tilby både ny og gammel tjenestepensjon som en pakkeløsning.

Storebrand Livsforsikring AS viser til at de tilbød forsikret kommunal tjenestepensjon fram til 2012. De erfarte et ikke-fungerende marked, hvor kommunenes pensjonsanskaffelser bare unntaksvis ble satt på anbud, og hovedregelen var at eksisterende avtaler med KLP ble videreført uten anbudskonkurranse. Storebrand uttaler at innføringen av ny offentlig tjenestepensjon i 2020 kan legge til rette for ny konkurranse i markedet for

forsikret kommunal tjenstepensjon. Det nye produktet (påslagsmodellen) er betydelig enklere enn den gamle bruttoordningen, og på mange måter mer lik ordningene som tilbys i privat sektor. Storebrand mener at innføringen av en ny ordning innebærer, både i seg selv og sett sammen med endringene i 2011, en vesentlig endring av kommunenes kontrakter med KLP. Dermed utløses plikt for kommunene til å gjennomføre offentlige anbud etter anskaffelsesregelverket.

Departementet viser til at lovforslagene som fremmes i denne proposisjonen ikke har regler om hvem som skal kunne tilby offentlig tjenstepensjon eller hvordan konkurransen i markedet skal eller bør reguleres. Departementet legger til grunn at kommunene selv velger sin pensjonsleverandør innenfor rammen av hovedtariffavtalen og anskaffelsesregelverket.

6 Pensjonsordninger som omfattes av lovforslaget

6.1 Statens pensjonskasse

Lovforslagene gjelder blant annet lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse. Når det vises til lovforslag, er det lov om Statens pensjonskasse det siktes til. Som det framgår av punktene nedenfor, vil lovforslaget også gjelde andre lovfestede tjenestepensjonsordninger. Disse forslagene vil i utgangspunktet være tilsvarende som etter lov om Statens pensjonskasse med mindre noe annet framgår.

6.2 Pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

I høringsnotatet viste departementet til at partene innen apotekbransjen, Parat/Farmasiforbundet, Norges Farmaceutiske Forening, Spekter og Virke, sammen med Apotekforeningen, var i dialog om utfordringer ved dagens tjenestepensjonsordning. Partene inngikk en avtale i mars 2018 om partssamarbeid for å vurdere alternativer til dagens ordning og konsekvenser av en eventuell avvikling av lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. og aktuelle overgangsordninger i den forbindelse. I påvente av en avslutning på denne prosessen, foreslo departementet i høringsnotatet endringer i lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. som tilsvarende det som ble foreslått av endringer i lov om Statens pensjonskasse. Høringsnotatet viste imidlertid til at det kan komme justeringer i lovforslaget som ivaretar det partene kommer fram til.

Arbeidsgiverforeningen Spekter viser i sin høringsuttalelse til at en samlet arbeidsgiverside i apoteksektoren avviser innføring av påslagspensjon i pensjonsordning for apotekvirksomhet mv (POA). *Spekter* påpeker i en felles uttalelse med *Apotekforeningen* og *Hovedorganisasjonen Virke* blant annet følgende:

«Apotekvirksomheter er ikke en del av offentlig sektor og kommer derfor heller ikke inn under denne avtalen, med unntak av noen få

sykehusapotek som utgjør en liten del av apotekvirksomhetene.

Arbeidsgiversiden vil også ved denne anledning, som ved en rekke tidligere anledninger, påpeke at dagens pensjonsordning ikke er tilpasset rammevilkårene apotekene i dag har. (...) Fra 2001 er apotekene en del av et fritt marked med fri etablering hvor det også er konkurranse fra tilgrensende handelsvirksomheter. (...)

Bl.a. som følge av dette er det nå helt nødvendig at den særskilte pensjonsordningen for apotek oppheves og erstattes av den dominerende pensjonsordningen i privat sektor som er innskuddspensjon.

Partene i apoteksektoren – Apotekforeningen, Spekter, Virke, Farmaceutene og Parat/Farmasiforbundet – har vært i konstruktivt samarbeid om endring av tjenestepensjonsordningen (POA) det siste året. Partene er langt på vei enige om utfordringene knyttet til dagens pensjonsordning (POA), og om hva som kan være gode alternativ. Partene har ikke vært i stand til å avslutte det partssammensatte arbeidet, og er enige om å fortsette arbeidet også inn i 2019.»

Norges Farmaceutiske Forening og *Farmasiforbundet/Parat* gir på sin side uttrykk for at en omlegging av POA til en livsvarig påslagsordning, samt ny AFP, løser utfordringene ved dagens pensjonsordning og gir apotekansatte en trygg og god pensjonsordning også i framtiden. Organisasjonene mener også at en fortsatt felles pensjonsordning for apoteksektoren sikrer mobilitet for arbeidstakerne og forhindrer muligheten for svekkede pensjonsrettigheter som følge av konkurranse.

Departementet viser til at partene ikke har kommet til enighet om en framtidig pensjonsløsning. Å innføre påslagspensjon nå, vil etter departementets vurdering lett kunne sementere pensjonsordningen og oppfattes som at departementet «velger» en løsning. Det foreslås derfor at dagens pensjonsordning videreføres inntil partene er kommet til enighet, det vil si at departe-

mentet ikke foreslår å innføre påslagspensjon i pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Det foreslås imidlertid at bestemmelsene om utfasing av individuell garanti for årskullene 1959–1962 inngår som § 8 d i loven, og at begrensningen som i dag gjelder for å kunne bli medlem av ordningen i § 2, blir opphevet.

6.3 Pensjonsordning for sykepleiere

Departementet foreslår endringer i lov 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere som tilsvare det som foreslås av endringer i lov om Statens pensjonskasse.

I sin høringsuttalelse viser *Arbeidsgiverforeningen Spekter* til at alle arbeidstakere i dag er omfattet av en tjenestepensjonsordning og kan ikke se at det lenger er argumenter for at sykepleiere skal ha en annen pensjonsordning enn de øvrige ansatte i virksomheten har. Dette tilsier, etter Spekters oppfatning, at sykepleierpensjonsloven nå oppheves. *Storebrand Livsforsikring AS* ber om at departementet i forbindelse med det videre arbeidet med å tilpasse sykepleierordningen til ny offentlig tjenestepensjon, også tar hensyn til de konkurransemessige aspektene når det gjelder videre organisering av sykepleierordningen.

Departementet viser til at endringer i pensjonsordningen for sykepleiere ut over det som følger av avtalen 3. mars 2018, ikke har vært tema i denne høringsrunden og ligger for øvrig utenfor det foreliggende lovforslaget.

6.4 Pensjonsordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett

I høringsnotatet viste departementet til at de lave aldersgrensene som gjelder ved Den Norske Opera & Ballett, tilsier at den nye påslagspensjonen ikke bør innføres for medlemmer av operapensjonsordningen fra 2020. Det ble i høringsnotatet foreslått at dagens tjenestepensjonsordning videreføres inntil videre. Høringsnotatet viste til at siden loven i dag viser til lov om Statens pensjonskasse, kreves det en lovteknisk tilpasning. Et forslag om en slik lovteknisk tilpasning inngår i lovforslaget.

Creo – forbundet for kunst og kultur støtter departementets forslag om at denne særskilte tjenestepensjonsordningen videreføres inntil videre, og som en konsekvens av dette at påslagsmodel-

len ikke innføres for medlemmer av operapensjonsordningen fra 2020. *Arbeidsgiverforeningen Spekter* er også av den oppfatning at påslagsordningen ikke bør innføres i operapensjonsloven, og at ny ordning for arbeidstakere som er omfattet av denne loven, innføres etter at prosessen som er iverksatt av Kulturdepartementet er avsluttet.

Departementet registrerer at det ikke har kommet innvendinger mot forslaget om å videreføre dagens ordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett inntil videre. Så lenge det ikke er klart hva et eventuelt alternativ til dagens tjenestepensjonsordning blir, legger Arbeids- og sosialdepartementet til grunn at dagens lovfestede tjenestepensjonsordning skal videreføres.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett § 4 første ledd.

Et medlem kan ha krav på et garantert pensjonsnivå etter lov om Statens pensjonskasse § 24 b, likevel med særskilte krav til full tjenestetid. Departementet foreslår at utfasingen av det garanterte pensjonsnivået for årskullene 1959–1962 som foreslås i lov om Statens pensjonskasse § 24 c, jf. kapittel 13, også skal gjelde for dem som omfattes av operapensjonsordningen, se lovforslaget § 4 tredje ledd.

6.5 Kommunale og fylkeskommunale tjenestepensjonsordninger

Reglene for kommunale og fylkeskommunale tjenestepensjonsordninger framgår av tariffavtale eller vedtekter. Det legges til grunn at lovendringene som vedtas av Stortinget, følges opp i regelverket som gjelder for disse ordningene.

6.6 Pensjonsordninger for folkevalgte i kommune eller fylkeskommune

Departementet viser til at det for folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner kan opprettes en egen pensjonsordning i tråd med forskrift 22. april 1997 nr. 375 om pensjonsordninger for folkevalgte i kommune eller fylkeskommune, gitt med hjemmel i kommuneloven (lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner). Slike ordninger ble ikke omtalt i høringsnotatet. En slik pensjonsordning skal, dersom den opprettes, omfatte alle folkevalgte med verv av en viss størrelse og være i samsvar med forskriften. Alders-

pensjon kan ikke være basert på en høyere opptjeningsprosent eller være av annen art enn det som følger av lov 16. desember 2011 nr. 60 om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer (stortings- og regjeringspensjonsloven) kapittel 2. Uførepensjon og etterlattepensjon kan ikke være høyere eller av annen art enn det som følger av stortings- og regjeringspensjonsloven kapittel 5 og 6. Alternativet til en særskilt pensjonsordning for folkevalgte i samsvar med forskriften, er den ordinære tjenestepensjonsordningen som kommunens eller fylkeskommunens ansatte er omfattet av.

Gabler er den eneste av høringsinstansene som viser til slike ordninger og påpeker at kommuner og fylkeskommuner for sine folkevalgte fra 2014 kan velge mellom en påslagsordning som er utformet i tråd med stortings- og regjeringspensjonsordningen eller kommunens ordinære tjenestepensjonsordning. For dem som har valgt sistnevnte alternativ, antar *Gabler* at de folkevalgte skal behandles på samme måte som kommunens ansatte fra og med 2020, ved at personer født før 1963 blir stående i bruttoordningen, mens personer født etter 1962 skal over i påslagsordningen. Fra 1. januar 2020 vil det dermed være to alternative påslagsordninger for folkevalgte med ulike satser. *Gabler* ber departementet vurdere om det er behov for å foreta endringer i pensjonsordningen for folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner.

Det er paralleller mellom pensjonsordningene som gjelder folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner, og pensjonsordningen som gjelder for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer. Denne likheten tilsier at det ikke gjøres innholdsmessige endringer i forskriften. Kommunene og fylkeskommunene står fritt til å velge enten en særordning for folkevalgte eller den ordinære tjenestepensjonsordningen som kommunens eller fylkeskommunens ansatte er omfattet av. Departementet vurderer denne fleksibiliteten som hensiktsmessig. Departementet vil vurdere nærmere eventuelle endringsbehov dersom kommunesektoren anmoder om dette.

6.7 Pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen og pensjonsordning for høyesterettsdommere

---

6.7.1 Lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen omfatter dem som er utnevnt til stilling som Stortingets ombudsmann for forvaltningen før 1. januar 2011. Et medlem av ordningen kan ha krav på et garantert pensjonsnivå etter reglene i lov om Statens pensjonskasse § 24 b, men likevel slik at for ombudsmenn som har fire års tjenestetid, utgjør det garanterte pensjonsnivået 44 prosent av pensjonsgrunnlaget. For hvert tjenesteår utover 4, til og med 8 tjenesteår, økes nevnte prosentsats med 3,5.

I høringsnotatet ble det ikke fremmet forslag om endringer i loven. Departementet foreslår imidlertid at utfasingen av det garanterte pensjonsnivået for årskullene 1959–1962 som foreslås i lov om Statens pensjonskasse § 24 c, se kapittel 13, også skal gjelde for dem som omfattes av lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen. Ingen av dem som er omfattet av ordningen, er født i 1963 eller senere, og det er derfor ikke behov for andre endringer av loven.

6.7.2 Lov om tillegg til lov om Statens pensjonskasse

Lov om tillegg til lov om Statens pensjonskasse omfatter dem som er utnevnt til medlem av Høyesterett før 1. januar 2011. Loven har særskilte bestemmelser om pensjon til disse dommerne. Blant annet følger det av § 2 at tjenestetiden ved pensjonsberegningen etter lov om Statens pensjonskasse forhøyes med inntil 15 år når medlemmet av Høyesterett fratrer sitt embete etter fylte 67 år. Det følger også av loven at et medlem av Høyesterett kan ha rett til garantert pensjonsnivå etter lov om Statens pensjonskasse § 24 b, men likevel slik at det garanterte pensjonsnivået for medlemmer med full tjenestetid er 57 prosent av pensjonsgrunnlaget. Pensjonsgrunnlaget er den fastsatte årlige godtgjørelsen.

I høringsnotatet ble det ikke fremmet forslag om endringer i loven. På samme måte som i lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen, foreslås det at lov om Statens pensjonskasse § 24 c om utfasing av det garanterte pensjonsnivået for årskullene 1959–1962, se

kapittel 13, også skal gjelde for dem som omfattes av høyesterettspensjonsloven.

Siden ordningen er opphevet for dem som er utnevnt til høyesterettsdommer etter 2010, er det en begrenset gruppe dommere som er født i 1963 eller senere som ble utnevnt før 2011. Høyesterett har opplyst at det er tre personer dette gjelder. Det er behov for å avklare nærmere hvordan tilleggsloven skal tilpasses for disse tre. Uten en tilpasning, er det uklart om de tre skal følge reglene for bruttopensjon eller reglene for påslagspensjon.

Det er flere alternative løsninger. En løsning er å la de tre personene fortsette i bruttoordningen på tilsvarende måte som for dem som er født i

1962 eller tidligere. En annen løsning er at de følger reglene for påslagspensjon fra 2020. De særordningene som gjelder i dag, vil da kunne inngå enten i beregningen av oppsatt bruttoberegnet alderspensjon for tiden før 2020 eller i beregningen av påslagspensjon for tiden fra og med 2020. Det er fordeler og ulemper med de aktuelle alternativene. Departementet fremmer ikke et lovfor-slag nå. Saken vil bli ytterligere utredet og lagt fram for Stortinget senere. Det er nødvendig å endre loven for dem som er født i 1963 eller senere, siden loven bygger på lov om Statens pensjonskasse. Departementet legger til grunn at endringen gis virkning fra 1. januar 2020.

7 Ny alderspensjon – Påslagspensjon

7.1 Innledning og sammendrag

Det går fram av pensjonsavtalen av 3. mars 2018 at dagens bruttoordning skal erstattes av en påslagsordning. Ordningen skal innføres fra 2020 for ansatte som er født i 1963 eller senere. Det går videre fram at den nye ordningen skal ha følgende regler:

- Alle år i jobb fram til 75 år skal gi pensjonsopptjening.
- Påslagspensjon skal tjenes opp med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–12 G og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet 7,1–12 G.
- Den enkelte arbeidstakers pensjonsopptjening akkumuleres i en beholdning.
- Påslagspensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 75 år, og pensjonen skal kunne kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.
- Ved uttak av påslagspensjon, beregnes årlig pensjon ved at beholdningen divideres med folketrygdens delingstall.
- De som har minst ett års samlet tjenestetid, får en oppsatt rett til påslagspensjon.
- Påslagspensjonen skal reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden.

Departementet foreslår i punkt 7.2.3 opptjeningsregler for påslagspensjon. Det foreslås at påslagspensjon tjenes opp med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 12 ganger folketrygdens grunnbeløp og en tilleggssats på 18,1 prosent av pensjonsgrunnlaget mellom 7,1 og 12 ganger grunnbeløpet. Departementet foreslår at det er gjeldende grunnbeløp som skal legges til grunn. Ved deltidsstilling skal opptjeningen utgjøre en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Departementet foreslår at opptjeningen skal skje løpende. Det foreslås også at det skal gis opptjening i visse andre tilfeller, blant annet der et medlem har fratrudd med uførepensjon. Det foreslås at det gis pensjonsopptjening fram til og med den måneden medlemmet fyller 75 år og at opptjeningen akkumuleres i en påslagsbeholdning.

Departementet foreslår i punkt 7.3.3 uttaksregler for påslagspensjon. Det foreslås at påslagspensjon kan tas ut fleksibelt fra 62 år. Det foreslås at årlig påslagspensjon fastsettes på grunnlag av påslagsbeholdningen på uttakstidspunktet ved at beholdningen divideres med delingstallet på uttakstidspunktet for pensjonen. Dersom pensjonen ikke er tatt ut innen 75 år, foreslås det at pensjonen utbetales fra og med måneden etter fylte 75 år.

Det foreslås at påslagspensjon kan tas ut helt eller delvis. Pensjonen graderes med 20, 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent. For å unngå lave utbetalinger, foreslås det at årlig påslagspensjon minst må utgjøre 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp for at det gis mulighet for gradert uttak. Dersom medlemmet mottar uførepensjon eller midlertidig uførepensjon, kan summen av uføregrad og uttaksgraden for påslagspensjon ikke overstige 100 prosent. Det foreslås at pensjonsgraden kan endres en gang i året, og at det ellers gis mulighet til å ta ut full pensjon og til å stanse uttaket. Det foreslås at reglene for omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon knyttes til tilsvarende regler for alderspensjon fra folketrygden. Det samme gjelder omregning av påslagspensjon ved opptjening etter pensjonsuttak.

Departementet foreslår i punkt 7.4.3 regler for regulering av påslagspensjon i tråd med regulering av alderspensjon fra folketrygden.

7.2 Opptjening av pensjon

7.2.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

Påslagsbeholdning

I avtalen går det fram at den enkelte arbeidstakers pensjonsopptjening skal akkumuleres i en beholdning. Dette tilsvarer utformingen av ny alderspensjon i folketrygden.

I høringsnotatet ble det foreslått at en påslagsbeholdning skal danne grunnlaget for å beregne årlig påslagspensjon. Det ble videre foreslått at påslagsbeholdningen skal bygges opp ved sum-

men av all pensjonsopptjening i påslagsordningen. I høringsnotatet ble det videre foreslått at dette skal skje ved at pensjonsgrunnlaget multipliseres med fastsatte opptjeningsprosenter og tilføres påslagsbeholdningen. Det ble foreslått at pensjonsopptjeningen skal tilføres påslagsbeholdningen årlig.

Opptjeningssatsene

I en påslagsordning skjer pensjonsopptjeningen ved at et opptjeningsgrunnlag multipliseres med fastsatte opptjeningssatser og tilføres beholdningen. I avtalen fra 3. mars går det fram at opptjeningssatsene i påslagsordningen skal være en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–12 G og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet 7,1–12 G.

Pensjonsgrunnlag

Definisjonen av pensjonsgrunnlaget endres ikke, og departementet foreslo i høringsnotatet at pensjonsgrunnlaget fortsatt skal være den faste arbeidsinntekten i det arbeidsforholdet som gir rett til medlemskap. Dette innebærer at bestemmelsene som framgår av kapittel 3 i lov om Statens pensjonskasse også vil gjelde for påslagsordningen, med unntak av § 15 og § 14 andre ledd.

Opptjening gjennom året

I høringsnotatet pekte departementet på at det ikke går fram av avtalen hvordan opptjeningen skal skje for medlemmer som har endringer i pensjonsgrunnlaget i løpet av året, for medlemmer som jobber deltid eller for medlemmer som kun jobber deler av et kalenderår. For medlemmer som i løpet av et kalenderår får endret pensjonsgrunnlag, jobber deltid, bytter stilling eller jobber i offentlig sektor kun deler av året, vil pensjonsopptjeningen for et gitt kalenderår være avhengig av hvordan opptjeningen gjennom året skjer. Dette skyldes tilleggssatsen for inntekt i intervallet 7,1–12 G som gjør at samlet opptjeningssats er lavere for pensjonsgrunnlag opp til 7,1 G enn for pensjonsgrunnlag i inntektsintervallet 7,1–12 G.

Departementet foreslo i høringsnotatet at opptjeningen skal skje løpende. Departementet foreslo at opptjeningen for en periode med uforandret pensjonsgrunnlag skal fastsettes som det opptjeningen ville ha vært dersom vedkommende hadde hatt dette grunnlaget et helt kalenderår, dividert på 365 og multiplisert med antall dager i perioden. Departementet foreslo videre at for medlemmer

med deltidsstilling skal den løpende opptjeningen utgjøre en forholdsmessig del av det opptjeningen ville vært dersom medlemmet hadde hatt fulltidsstilling.

Videre foreslo departementet, i tråd med avtalen, at det gis opptjening til påslagspensjon fram til 75 år.

Opptjening på grunnlag av uførepensjon

I høringsnotatet foreslo departementet at uføre skal tjene opp påslagspensjon på grunnlag av pensjonsgrunnlaget for uførepensjonen, justert for uførepensjonens utbetalingsgrad.

I avtalen fra 3. mars går det fram at spørsmålet om hvor lenge uføre skal tjene opp påslagspensjon, utsettes til etter at Stortinget har vedtatt reglene i folketrygden. Det ble vist til at departementet vil komme tilbake med forslag om hvor lenge uføre skal tjene opp rett til påslagspensjon.

Pensjonsopptjening ved ulønnet permisjon

Departementet la i høringsnotatet til grunn at permisjon uten lønn som gir rett til pensjonsgivende tjenestetid med hjemmel i lov om Statens pensjonskasse § 20 første ledd bokstav d, også skal gi pensjonsopptjening i påslagsordningen, men viste til at reglene teknisk må tilpasses at alderspensjonsordningen legges om.

Departementet foreslo at det gis opptjening til påslagspensjon ved ulønnet permisjon ved at pensjonsgrunnlaget i stillingen legges til grunn som opptjeningsgrunnlag i permisjonstiden. Ved delvis permisjon foreslo departementet at pensjonsgrunnlaget skal justeres forholdsmessig. Departementet foreslo også en justering av dagens lovtekst gjennom at ordene «tjenestemennenes hovedsammenslutninger» erstattes av «hovedsammenslutningene». Forslaget til endring er en språklig oppdatering og innebærer ingen realitetsendring.

7.2.2 Høringsinstansenes syn

Innmelding og medlemskap

KLP viser til at det både etter avtalen og etter forslaget i høringsnotatet gis pensjonsopptjening fram til og med 75 år. Samtidig er det uttalt at dagens innmeldingsregler i offentlig tjenestepensjon ikke skal endres. KLP peker på at det i dag er regler som unntar personer fra medlemskap i offentlig tjenestepensjonsordning. Både i lov om Statens pensjonskasse (§ 8) og lov om pensjons-

ordningen for sykepleiere (§ 3 a) er det krav om å oppnå fem års tjenestetid fram til aldersgrensen for å bli innmeldt. Tilsvarende krav i kommunal sektor er tre år. Dette betyr at personer som faller inn under nevnte unntaksregler, ikke vil ha muligheten til å tjene opp påslagspensjon. Når det i ny ordning foreslås regler om minstekrav på ett år for oppsatt påslagspensjon, mener KLP at departementet bør vurdere om dagens unntaksregler for medlemskap bør endres.

SPK er av samme oppfatning og viser til at en som starter å jobbe i medlemspliktig stilling etter 65 år, uansett ikke vil få rett til alderspensjon selv om han står i stilling til 75 år. SPK mener at det er grunn til å se på den øvre, alminnelige aldersgrensen på 70 år. Alternativt kan kravet endres til tre år for bruttopensjon og ett år for påslagspensjon.

Påslagsbeholdning og opptjeningssettene

Høringsinstansene har i liten grad uttalt seg om opptjeningssettene og forslaget om at opptjeningen skal akkumuleres i en pensjonsbeholdning. NHO uttaler imidlertid at man i offentlig sektor har avtalt å legge seg på et pensjonsnivå som svært få bedrifter i privat sektor kan unne seg.

Pensjonsgrunnlag

Selv om det i høringsnotatet er slått fast at det ikke er lagt opp til endringer i innholdet i begrepet «pensjonsgrunnlag», er det mange høringsinstanser som har kommentert dette og også påpekt ulike problemstillinger knyttet til begrepet. Noen tar til orde for en ny vurdering av hva som skal inngå i pensjonsgrunnlaget.

Arbeidstakerorganisasjonene viser til at det ikke er avtalt å endre hvordan pensjonsgrunnlaget skal fastsettes. Etter organisasjonenes oppfatning, er ikke omtalen i høringsnotatet helt beskrivende for gjeldende regler, da en rekke faste og variable tillegg gjennom tariffavtaler er gjort pensjonsgivende. De viser til at det er ulike regler i staten og offentlig sektor for øvrig. Organisasjonene uttaler at beskrivelsen om at pensjonsgrunnlaget skal være den faste arbeidsinntekten i det arbeidsforholdet som gir rett til medlemskap står i motstrid til avtaler og praksis og lett kan misoppfattes slik det står i høringsnotatet. Organisasjonene viser ellers til at partene i hovedtariffavtalen i staten har satt ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å vurdere pensjonsgrunnlaget i staten.

SPK viser til at de med dagens regelverk har utfordringer knyttet til hva som skal være pensjonsgivende tillegg. Spesielt gjelder dette virk-

somhetenes rapportering av faste og variable pensjonsgivende tillegg. Så lenge definisjonen av pensjonsgrunnlaget ikke endres, er det derfor et ønske om at SPK får et tydeligere regelverk for hva som skal inngå i pensjonsgrunnlaget. Alternativt ser SPK fram til en ny vurdering av hva som skal inngå i pensjonsgrunnlaget, for eksempel i utgangspunktet etter samme modell som i folketrygden.

KLP viser til at det i dag er lov/tariffavtaler som regulerer hva som er pensjonsgivende tillegg. Dette gjelder i både statlig og kommunal sektor. KLP legger til grunn at samme inntekt som i dag er pensjonsgivende i tjenestepensjonsordningen skal gi opptjening i påslagsordningen. KLP bemerker at når det i lovforslaget § 6-2 første ledd vises til at § 14 andre ledd i lov om Statens pensjonskasse ikke skal gjelde for påslagsbeholdningen, betyr dette at begrensningen om samlet pensjonsgrunnlag på 12 G i påslagsordningen ikke vil gjelde dersom man har to eller flere arbeidsgivere. KLP registrerer at dette er en utvidelse av dagens regler om maksimalt 12 G som samlet pensjonsgrunnlag.

NITO viser til at bruken av begrepet «pensjonsgrunnlag» i forslaget til § 6-2 ikke bidrar til noen entydig begrepsbruk, fordi samme begrep da brukes i helt forskjellige sammenhenger. NITO foreslår at man i stedet bør bruke betegnelsen «opptjeningsgrunnlag».

Forsvar offentlig pensjon peker på at spørsmålet om pensjonsgivende tillegg ikke er berørt i pensjonsavtalen, men at det bør tas opp mellom partene for å komme fram til en løsning der alle faste tillegg blir pensjonsgivende også i offentlig sektor.

Pensjonistforbundet peker på det samme når det gjelder variable tillegg, og mener det bør vurderes å endre hvordan pensjonsgrunnlaget skal defineres, eller eventuelt andre tiltak som sikrer en pensjonsopptjening som står i forhold til den inntekten arbeidstakeren faktisk har mottatt.

Opptjening gjennom året

SPK støtter departementets forslag om løpende opptjening og mener dette er en fornuftig løsning. SPK viser til at høringsnotatet foreslår at opptjeningen skal skje løpende, men legges til beholdningen en gang i året. SPK mener at formuleringen her bør være: «opptjeningen skal skje løpende og legges til beholdningen». Med hvilken frekvens den enkelte pensjonsleverandøren ønsker å oppdatere beholdningen, bør være valgfritt, ifølge SPK. Nærmere regelverk bør eventuelt fastsettes i forskrift.

KLP støtter også denne løsningen da den sikrer at dagens modell for premie- og reserveberegning og finansieringsmodell kan videreføres. *KLP* uttaler imidlertid at hvis pensjonen skal tjenes opp kontinuerlig, kan ikke pensjonsbeholdningen oppdateres årlig etterskuddsvis. *KLP* legger derfor til grunn at siste setning i § 6-2 femte ledd ikke knytter seg til pensjonsopptjeningen, men til den årlige justeringen av påslagspensjonen etter uttak av pensjon. *KLP* mener at denne etterskuddsvis justeringen er ivaretatt av lovforslagets § 6-5, og siste setning i § 6-2 femte ledd kan derfor fjernes.

Også *OPF* støtter departementets forslag til løsning for opptjening gjennom året, og mener dette er den mest hensiktsmessige måten å gjøre opptjeningen på. *OPF* ser likevel grunn til å påpeke følgende:

«I forslag til ny § 6-2 femte ledd i lov om Statens pensjonskasse er det foreslått at opptjeningen for hver periode med uforandret pensjonsgrunnlag fastsettes ved at pensjonsgrunnlaget multipliseres med antall dager i perioden og divideres med 365. *OPF* mener det ikke er nødvendig å presisere i regelverket hvilket antall dager året skal deles inn i. Dette fordi tjenestepensjonsleverandørene opererer med forskjellige periodiseringsfaktorer for et år. Således vil en konkret angivelse av antall dager kunne føre til dyptgripende systemtekniske endringer og resultatet for medlemmet vil uansett ikke bli endret.»

KS, *Finans Norge* og *Gabler* gir uttrykk for det samme. *KS* påpeker at det er flere viktige hensyn som må ligge til grunn for hvordan opptjeningen periodiseres. De viktigste hensynene er å unngå urimelige utslag for enkeltindividens pensjonsrettigheter, samt at beregningsreglene ikke må medføre uforholdsmessige administrative byrder for arbeidsgiver. Gjeldende praksis for periodisering av opptjening er et resultat av en avveining mellom ulike hensyn, og er ikke omstridt. Bestemmelsen om løpende opptjening som departementet foreslår, vil kunne gi opphav til usikkerhet med hensyn til hvilken periodisering som skal gjelde for timelønnede, korte vikariater og merarbeid utover fast avtalt arbeidstid. *KS* mener på denne bakgrunnen at periodiseringen av opptjeningen ikke er egnet for lov- eller forskriftsregulering, og at forslaget om løpende opptjening derfor bør frafalles. For øvrig støtter *KS* forslaget om at opptjening i en deltidsstilling utgjør en forholdsmessig

del av opptjeningen for en fulltidsstilling, da en slik detaljering er nødvendig for å unngå urimelige utslag for enkeltindividens pensjonsopptjening.

Opptjening på grunnlag av uførepensjon

Arbeidstakerorganisasjonene uttaler at det må presiseres at grunnlaget for opptjening av påslagspensjon skal reguleres årlig med lønnsveksten, noe som etter deres oppfatning ikke er tydelig i høringsnotatet.

SPK viser til at departementet vil komme tilbake med forslag om hvor lenge uføre skal tjene opp rett til alderspensjon i påslagspensjonen. Med tanke på implementering og betjening av medlemmer, bør dette, etter *SPK*s syn, være avklart innen 2021.

KLP legger til grunn at delvis uføre som får økt uføregrad, får med seg opptjening ut fra pensjonsgrunnlaget i reststillingen som den siste delen av uførepensjonen er beregnet ut fra. *KLP* støtter at opptjeningen skal reduseres for dem som er delvis uføre og har inntekt ved siden av pensjonen. I lovteksten er dette uttrykt gjennom henvisning til både uføregrad og utbetalingsgrad. Begrepet «uføregrad» er etter *KLP*s syn overflødig ved siden av utbetalingsgraden, og bør derfor fjernes i § 6-2 andre ledd. *KLP* påpeker videre at utbetalingsgraden sier hva størrelsen på utbetalingen av uførepensjon er, og er ikke alltid et uttrykk for pensjonistens faktiske inntektstap. Inntektsgrensen i uføreordningen inneholder et fribeløp (0,4 G) for dem som har uføretrygd fra folketrygden. Mange uførepensjonister har også rett til en økt inntektsgrense på grunn av karriereutvikling. Når inntektsgrensen er økt på grunn av disse elementene, påvirker dette utbetalingsgraden og dermed også opptjeningen til alderspensjon. På denne måten vil en uførepensjonist få opptjening til alderspensjon også ut fra selve fribeløpet og karriereutviklingen som ligger i inntektsgrensen. Noen uførepensjonister vil dermed kunne få en bedre opptjening til alderspensjon, enn om de ikke hadde et fribeløp eller karriereutvikling. De vil også kunne få en bedre opptjening enn personer som ikke er uføre. *KLP* viser til at beregning og utbetaling av uførepensjonen er basert på hva pensjonisten forventes å tjene. Opptjeningen til alderspensjon må derfor justeres i forbindelse med etteroppgjøret av uførepensjon, det vil si når en vet hva riktig pensjonsutbetaling ble i det foregående kalenderåret.

Opptjening ved ulønnet permisjon

Arbeidstakerorganisasjonene støtter forslaget om at pensjonsopptjening ved ulønnet permisjon i utgangspunktet vil være pensjonsgrunnlaget i stillingen ved permisjonstidspunktet. Organisasjonene kan imidlertid ikke se at lovforslaget har ivarett enigheten i pensjonsavtalens punkt 2, siste ledd om at ulønnet utdanningspermisjon gir pensjonsopptjening i påslagsordningen når arbeidsgiver vurderer at utdanningen er relevant for sitt kompetansebehov.

KLP registrerer at lovforslaget er i overensstemmelse med hvordan reglene er i statlig sektor i dag. Samtidig bemerkes det at lovforslaget innebærer en utvidelse av avtalen, som har spesifisert at det er ulønnet utdanningspermisjon som skal gi opptjening. *KLP* støtter ellers forslaget om at det er pensjonsgrunnlaget i stillingen som medlemmet har permisjon fra som legges til grunn for pensjonsopptjening.

OPF legger til grunn at den avtalte permisjonsbestemmelsen, etter ordlyden i avtalen, også skal gjelde i kommunal sektor.

SPK skriver at det ikke framkommer hvordan opptjeningsgrunnlaget ved ulønnet permisjon skal reguleres. Det bør tydeliggjøres hvorvidt det skal være likt for alle opptjeningsårene, eller om det ved ulønnet permisjon skal reguleres med lønnsveksten.

Styret i pensjonsordningen for sykepleiere uttaler at lovforslaget etter deres mening ikke gjenspeiler det som er avtalt mellom partene i denne ordningen, hvor rett til pensjonsopptjening under permisjon er begrenset til utdanningspermisjon. Samtidig er det ikke i avtalen uttrykt noen forutsetning om at rett til opptjening under permisjon må være fastsatt i en tariffavtale. Styret reiser derfor spørsmål om hvorfor dette forutsettes i lovforslaget. Når loven åpner for at partene i tariffavtale kan beslutte at tid under ulønnet permisjon skal kunne gi pensjonsopptjening, framstår det etter styrets syn som merkelig at en slik avtale må aksepteres av styret.

7.2.3 Departementets vurdering og forslag

Innmelding og medlemskap

For å bli medlem av Statens pensjonskasse, er det i dag et krav at det er minst fem år igjen til aldersgrensen. Det er en tilsvarende bestemmelse for sykepleierpensjonsloven og i pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. I KS-området er arbeidstakere som ved aldersgrensen ikke vil få en samlet

pensjonsgivende tjenestetid på minst tre år unntatt fra medlemskap.

I høringsnotatet ble det ikke foreslått endringer i disse bestemmelsene. Både *SPK* og *KLP* ber i sine hørings svar departementet om å vurdere å endre dagens unntaksregler for medlemskap for eldre arbeidstakere. Det vises til at det er avtalt at det skal gis pensjonsopptjening fram til 75 år, og at det da er uheldig å knytte innmeldingsreglene til aldersgrensen. Det vises også til at det er avtalt et minstekrav på ett år for å rett til oppsatt påslagspensjon.

Departementet deler *SPK* og *KLP*s syn om at dagens unntaksregler for medlemskap framstår som urimelige, særlig når det for påslagspensjon gis pensjonsopptjening fram til 75 år. Departementet foreslår derfor at dagens unntaksregler for medlemskap for personer med kort tid til aldersgrensen oppheves. Det foreslås at bestemmelsen også oppheves i sykepleierpensjonsordningen og i pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Departementet opprettholder forslaget fra høringen om å justere dagens lovtekst i § 20 første ledd bokstav d gjennom at ordene «tjenestemenenes hovedsammenslutninger» erstattes av «hovedsammenslutningene». I tillegg foreslås tilsvarende endring i § 11 første ledd andre punktum. Forslaget til endring er en språklig oppdatering og innebærer ingen realitetsendring.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

Påslagsbeholdning

Høringsinstansene har i liten grad uttalt seg om forslaget om at opptjeningen skal akkumuleres i en pensjonsbeholdning og at pensjonsopptjeningen skjer ved at pensjonsgrunnlaget multipliseres med fastsatte opptjeningsprosent og tilføres påslagsbeholdningen.

I høringsnotatet foreslo departementet at pensjonsopptjeningen skal tilføres påslagsbeholdningen årlig. *SPK* mener det bør være valgfritt for den enkelte pensjonsleverandøren hvor hyppig de ønsker å oppdatere beholdningen. *KLP* skriver at dersom opptjeningen skal skje løpende, bør også pensjonsopptjeningen tilføres pensjonsbeholdningen løpende.

Departementets forslag i høringsnotatet om at pensjonsopptjeningen skal tilføres påslagsbeholdningen årlig var ment å regulere med hvilken frekvens påslagspensjonen skal justeres etter uttak. Departementet ser, slik også *KLP* påpeker, at dette er ivarett gjennom lovforslagene for uttak av påslagspensjon, og ser derfor ingen grunn til å

lovfeste hvor hyppig ny pensjonsopptjening skal tilføres påslagsbeholdningen. Departementet foreslår derfor at påslagsbeholdningen skal danne grunnlaget for å beregne årlig påslagspensjon og at påslagsbeholdningen er summen av all pensjonsopptjening i påslagsordningen.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

Opptjeningssatsene

I høringsnotatet viste departementet til at opptjeningssatsene går fram av pensjonsavtalen fra 3. mars og foreslo i lovforslaget at opptjeningssatsene settes til 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–12 G og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet 7,1–12 G.

De fleste høringssvarene har ikke kommentert forslagene om opptjeningssatser, og departementet opprettholder forslagene fra høringsnotatet om en opptjeningssats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 12 ganger folketrygdens grunnbeløp og en tilleggssats på 18,1 prosent av pensjonsgrunnlaget mellom 7,1 og 12 ganger grunnbeløpet. Departementet foreslår at det er gjeldende grunnbeløp som skal legges til grunn.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

Pensjonsgrunnlag

Selv om det i høringsnotatet ble slått fast at innholdet i begrepet pensjonsgrunnlag ikke skal endres, har mange høringsinstanser likevel kommentert dette. I lovforslaget ble det foreslått at pensjonsgrunnlaget for påslagspensjon skal fastsettes etter kapittel 3 i lov om Statens pensjonskasse, unntatt bestemmelsene i § 14 andre ledd om samlet pensjonsgrunnlag ved flere arbeidsforhold og § 15 om beregning av gjennomsnittsgrunnlag.

Arbeidstakerorganisasjonene mener at omtalen i høringsnotatet ikke er dekkende for gjeldende regler, da en rekke faste og variable tillegg gjennom tariffavtaler er gjort pensjonsgivende. Departementet leser uttalelsen fra *Arbeidstakerorganisasjonene* dithen at dette gjelder omtalen av pensjonsgrunnlag i høringsnotatet og ikke selve lovforslaget.

Departementet ser at formuleringen i høringsnotatet om at pensjonsgrunnlaget fortsatt skal være den faste arbeidsinntekten i det arbeidsforholdet som gir rett til medlemskap, kan leses som at departementet foreslår en innsnevring av

hva som skal være pensjonsgivende. Dette har ikke vært departementets intensjon med formuleringen. Departementet har ikke ment å så tvil om at de faste og variable tilleggene som gjennom tariffavtaler er gjort pensjonsgivende også skal gjelde for påslagspensjon. Departementet presiserer derfor at det er samme inntekt som i dag er pensjonsgivende i tjenestepensjonsordningen, som skal gi opptjening til påslagspensjon.

KLP viser til at departementets forslag om at § 14 andre ledd i lov om Statens pensjonskasse ikke skal gjelde for påslagsbeholdningen betyr at begrensningen om samlet pensjonsgrunnlag på 12 G ikke vil gjelde dersom man har to eller flere arbeidsgivere. *KLP* registrerer at dette er en utvidelse av dagens regler. Departementet er innforstått med at dette kan være en utvidelse sammenlignet med dagens regler for dem som samtidig har to eller flere arbeidsgivere i offentlig sektor, men ikke for tilfeller hvor et medlem har en stilling i offentlig sektor parallelt med en stilling i privat sektor. Prinsipielt mener departementet at begrensningen om at det ikke gis opptjening for pensjonsgrunnlag som samlet overstiger 12 G dersom man har to eller flere arbeidsgivere, også burde gjelde for påslagspensjon. Dette vil imidlertid være administrativt krevende ved at årlig opptjening da må koordineres gjennom overføringsavtalen. Departementet viser til at en slik begrensning vil omfatte få personer både fordi de fleste kun har én arbeidsgiver og at de fleste har inntekter som er klart lavere enn 12 G. Departementet mener derfor at det administrative merarbeidet taler klart mot å ha en begrensning om at samlet pensjonsgrunnlag ikke kan overstige 12 G for personer som har to eller flere arbeidsgivere med offentlig tjenestepensjon.

§ 15 inneholder bestemmelser om fastsettelse av gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag ved varierende arbeidstid samt bestemmelser om hvordan pensjonsgrunnlaget skal fastsettes når arbeidstaker tidligere har hatt høyere pensjonsgrunnlag enn på pensjoneringstidspunktet. § 14 andre ledd inneholder bestemmelser om summering av pensjonsgrunnlag ved flere, samtidige arbeidsforhold. Departementet viser til at disse bestemmelsene blir overflødige for påslagspensjon. Departementet opprettholder derfor forslaget fra høringsnotatet om at bestemmelsene som framgår av kapittel 3 i lov om Statens pensjonskasse også skal gjelde for påslagsordningen, med unntak av § 15 og § 14 andre ledd.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

Opptjening gjennom året

I høringsnotatet viste departementet til at det ikke går fram av avtalen hvordan opptjeningen skal skje for medlemmer som har endringer i pensjonsgrunnlaget i løpet av året, for medlemmer som jobber deltid eller for medlemmer som kun jobber deler av et kalenderår. I høringsnotatet viste departementet til at opptjeningen enten kan skje koordinert eller isolert for hvert enkelt stillingsforhold.

I høringsnotatet skrev departementet at det ble lagt vekt på følgende forhold:

- at samlet opptjening som offentlig ansatt skal være uavhengig av om opptjeningen har skjedd i en eller flere ulike ordninger.
- at verdien av opptjening i en offentlig ordning skal være uavhengig av om annen opptjening har skjedd i en offentlig eller i en privat tjenstepensjonsordning.
- at regelverket bør utformes slik at det ikke blir nødvendig med koordinering mellom ulike ordninger.

De fleste høringsinstansene støtter departementets forslag om løpende opptjening. Enkelte har imidlertid pekt på at tjenstepensjonsleverandørene opererer med forskjellige periodiseringsfaktorer for et år og at en konkret angivelse av antall dager i et år vil kunne føre til dyptgripende systemtekniske endringer.

KS påpeker at beregningsreglene ikke må medføre uforholdsmessige administrative byrder for arbeidsgiver, og viser til at gjeldende praksis for periodisering av opptjening er et resultat av en avveining mellom ulike hensyn, og er derfor ikke omstridt. KS er av den oppfatning at departementets forslag om løpende opptjening, vil kunne gi opphav til usikkerhet med hensyn til hvilken periodisering som skal gjelde for timelønnede, korte vikariater og merarbeid utover fast avtalt arbeidstid.

Departementet ser at det gjennom detaljeringsgraden i lovforslaget kan stilles spørsmål om regelverket er ment å føre til endringer med hensyn til hvordan pensjonsgrunnlaget for arbeidstakere uten fast avtalt arbeidstid, korte vikariater eller for merarbeid ut over fast avtalt arbeidstid, skal fastsettes og rapporteres. Departementet har ikke hatt til hensikt å endre hvordan arbeidsgivere skal melde inn ansatte i pensjonsordningene. Departementet har heller ikke hatt til hensikt å endre hvordan pensjonsgrunnlaget fastsettes og rapporteres for arbeidstakere uten fast avtalt

arbeidstid, korte vikariater eller for merarbeid ut over fast avtalt arbeidstid. For timelønnede, vikarer og fast ansatte som arbeider utover den faste stillingen, legger departementet til grunn at medlemskapet oppdateres etterskuddsvis og med den periodiseringen som praktiseres i dag.

Departementets vurdering er at detaljeringsgraden som ble foreslått i høringsnotatet er unødvendig. Departementet foreslår derfor at opptjeningen skal skje løpende og at endring av pensjonsgrunnlag skal gis effekt fra virkningstidspunktet. Sammenlignet med forslaget i høringsnotatet, innebærer dette forslaget ingen endringer for ansatte med en fast avtalt arbeidstid. Opptjeningen for en periode med uforandret pensjonsgrunnlag, vil da være det opptjeningen ville ha vært dersom vedkommende hadde hatt dette grunnlaget et helt kalenderår vektet med hvor stor del av året vedkommende har hatt dette grunnlaget.

Departementet legger til grunn at for arbeidstakere uten fast avtalt arbeidstid («timelønnede»), med korte vikariater eller med merarbeid ut over fast avtalt arbeidstid, gis endringer effekt etterskuddsvis når medlemskapet oppdateres, med den periodiseringen som praktiseres i dag.

Departementet registrerer at høringsinstansene er positive til forslaget om at den løpende opptjeningen for medlemmer med deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av det opptjeningen ville vært dersom medlemmet hadde hatt fulltidsstilling, og departementet opprettholder forslaget fra høringsnotatet.

KLP tolker ordlyden i lovforslaget § 26 b første ledd slik at opptjeningen på grunnlag av fast lønn og variable tillegg skal behandles likt for personer med deltidsstilling og ber departementet klargjøre om dette er en riktig tolkning. Departementet kan bekrefte at KLPs tolkning er riktig. Slik departementet ser det, følger dette av formuleringen i høringsnotatet om at opptjening ved deltid skal utgjøre en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Forslaget må ses på bakgrunn av at påslagsordningen har alleårsopptjening slik at de variable tilleggene vil stå i forhold til stillingsandelen.

Høringsinstansene har ikke hatt synspunkter på forslaget om at det gis opptjening til påslagspensjon fram til 75 år. Departementet opprettholder forslaget fra høringsnotatet om at det gis opptjening til påslagspensjon fram til og med den måneden en fyller 75 år.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

Opptjening på grunnlag av uførepensjon

I høringsnotatet foreslo departementet at uføre skal tjene opp påslagspensjon på grunnlag av pensjonsgrunnlaget for uførepensjonen. Departementet foreslo videre at opptjeningen skal reduseres forholdsmessig når uføregraden eller utbetalingsgraden er lavere enn 100 prosent.

KLP har pekt på at inntektsgrensen i uførepensjonen inneholder et fribeløp for dem som har uføretrygd fra folketrygden og at forslaget i høringsnotatet vil gi opptjening til alderspensjon også ut fra selve fribeløpet. Noen uførepensjonister vil dermed kunne få en bedre opptjening til alderspensjon enn om de ikke hadde et fribeløp, og noen vil kunne få en bedre opptjening enn personer som ikke er uføre. *KLP* peker også på at beregning og utbetaling av uførepensjon er basert på hva pensjonisten forventes å tjene. Dette betyr, med departementets forslag i høringsnotatet, at opptjeningen til alderspensjon må justeres i forbindelse med etteroppgjøret, det vil si når en vet hva riktig pensjonsutbetaling ble i det foregående kalenderåret.

Departementet ser at lovforslaget i høringsnotatet har noen utilsiktede effekter, jf. merknadene fra *KLP*. Departementet har sett hen til hvordan opptjeningen til alderspensjon for uføre er utformet i folketrygden. Departementet ser at opptjeningen både blir enklere (en slipper etterskuddsvis endring i forbindelse med etteroppgjøret) og mer rettferdig (en får likebehandling av personer med og uten fribeløp) dersom opptjeningen skjer uten å ta hensyn til utbetalingsgraden.

Departementet foreslår derfor at opptjening ved mottak av uførepensjon skal skje på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. For å unngå at fribeløpet i seg selv gir opptjening til påslagspensjon og at opptjeningen må korrigeres i forbindelse med etteroppgjøret, foreslår departementet at for perioder hvor et medlem har hatt annen opptjening enn opptjening ved mottak av uførepensjon, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen reduseres med annen opptjening. Opptjening på grunnlag av uførepensjon skal også reduseres ved annen opptjening av påslagspensjon i andre offentlige tjenestepensjonsordninger. Dersom uføregraden er lavere enn 100 prosent, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen ikke overstige opptjening på grunnlag av pensjonsgrunnlaget for uførepensjonen, justert for den faktiske uføregraden.

Arbeidstakerorganisasjonene har uttalt at det må presiseres at grunnlaget for opptjening av påslagspensjon skal reguleres årlig med

lønnsveksten, noe som etter deres oppfatning ikke er tydelig i høringsnotatet. Slik departementet ser det, følger det av lovforslaget at pensjonsgrunnlaget skal reguleres med lønnsveksten, ettersom pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av reguleres med lønnsveksten.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

Opptjening ved ulønnet permisjon

Departementet la i høringsnotatet til grunn at permisjon uten lønn, som gir rett til pensjongivende tjenestetid etter dagens regler i Statens pensjonskasse, også skal gi pensjonsopptjening i påslagsordningen. I lovforslaget for lov om Statens pensjonskasse var dette formulert ved at det gis pensjonsopptjening for den tid medlemmet har permisjon uten lønn, eller på annen måte midlertidig har fratrudd tjenesten, og hvor det ved tariffavtale mellom staten og hovedsammenslutningene er bestemt at tiden skal gi pensjonsopptjening.

KLP registrerer at lovforslaget er i overensstemmelse med hvordan reglene er i statlig sektor i dag, men har bemerket at lovforslaget innebærer en utvidelse av avtalen, som spesifiserer at det er ulønnet utdanningspermisjon som skal gi opptjening. Departementet er enig med *KLP* i at lovforslaget innebærer pensjonsopptjening også for andre permisjoner enn utdanningspermisjon, og at avtalen kun omhandler utdanningspermisjon. Departementet vurderer imidlertid ikke at dette er en utvidelse av intensjonen i avtalens formulering om utdanningspermisjon. Slik departementet ser det, er pensjonsavtalens punkt 2 siste ledd ment å utvide hvilke permisjoner som gir rett til pensjonsopptjening sammenlignet med dagens regler, ikke begrense hvilke permisjoner som gir rett til pensjonsopptjening.

Departementet legger til grunn at pensjonsavtalens punkt 2 siste ledd følges opp i regelverket som gjelder for kommunale og fylkeskommunale tjenestepensjonsordninger.

Lovforslaget som gjaldt pensjonsordning for sykepleiere var i høringsnotatet utformet etter mønster av lov om Statens pensjonskasse. Det var lagt inn en forutsetning om at tariffavtalen var godkjent av styret i pensjonsordningen.

Styret i pensjonsordningen for sykepleiere uttaler at lovforslaget etter deres mening ikke gjenspeiler det som er avtalt mellom partene, hvor rett til pensjonsopptjening under permisjon er begrenset til utdanningspermisjon. Samtidig er det ikke i avtalen uttrykt noen forutsetning om at rett til opptje-

ning under permisjon må være fastsatt i en tariffavtale. Styret reiser derfor spørsmål om hvorfor dette forutsettes i lovforslaget. Når loven åpner for at partene i tariffavtale kan beslutte at tid under ulønnet permisjon skal kunne gi pensjonsopptjening, framstår det etter styrets syn som merkelig at en slik avtale må aksepteres av styret.

Departementet foreslår for Statens pensjonskasses del at det gis opptjening av påslagspensjon for den tid medlemmet har ulønnet utdanningspermisjon når arbeidsgiver vurderer at utdanningen er relevant for stillingen, og for tid i ulønnet permisjon, eller som midlertidig fratrudd, for tilfeller hvor dette følger av tariffavtale inngått med hovedsammenslutningene. For pensjonsordningen for sykepleiere er lovforslaget begrenset til ulønnet utdanningspermisjon som arbeidsgiver vurderer er relevant for stillingen. I samsvar med uttalelsen fra styret i pensjonsordningen for sykepleiere, er den delen av høringsforslaget som gjaldt pensjonsopptjening for tid med ulønnet permisjon eller som midlertidig fratrudd som følge av tariffavtale tatt ut av lovforslaget.

Det har ikke kommet innvendinger mot forslaget om at opptjeningen i påslagsordningen ved ulønnet permisjon gis ved at pensjonsgrunnlaget i stillingen skal være opptjeningsgrunnlag i permisjonstiden. *SPK* mener at det ikke framkommer hvordan opptjeningsgrunnlaget i ulønnet permisjon skal reguleres. Departementet viser til at dersom pensjonsgrunnlaget i stillingen et medlem har permisjon fra øker, for eksempel gjennom sentrale lønnsforhandlinger, skal det økte pensjonsgrunnlaget legges til grunn, på lik linje med medlemmer som ikke er i permisjon, og at det derfor ikke er behov for en egen bestemmelse for regulering av pensjonsgrunnlaget i ulønnet permisjon. Departementet opprettholder derfor forslaget om at opptjeningen av påslagspensjon skal skje på grunnlag av pensjonsgrunnlaget i stillingen som medlemmet har permisjon fra eller har midlertidig fratrudd. Departementet foreslår videre at ved delvis permisjon skal opptjeningen utgjøre en forholdsmessig del av opptjeningen ved hel permisjon.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

Uførepensjon og pensjon til etterlatte barn og ektefeller

Både uførepensjon, enke- eller enkemannspensjon og barnpensjon beregnes i dag med

utgangspunkt i pensjonsgrunnlag og tjenestetid. Pensjonsgrunnlag er beskrevet i kapittel 3 i lov om Statens pensjonskasse og tjenestetid er beskrevet i kapittel 4. Departementet kan ikke se at innføringen av ny alderspensjon gjør det nødvendig å justere lovene for uførepensjon, enke- eller enkemannspensjon eller barnpensjon, med ett unntak.

§ 35 i lov om Statens pensjonskasse inneholder en begrensingsregel for dem som mottar egen alderspensjon fra offentlig tjenstepensjon og samtidig har rett til bruttoberegnet enke- eller enkemannspensjon som reduseres ved inntekt (såkalt behovsprøvd enke- eller enkemannspensjon). Begrensingsregelen innebærer at pensjonene ikke skal overstige et beløp som svarer til 60 prosent av summen av den gjenlevendes og den avdødes alderspensjoner. Avdødes alderspensjon regnes av samme pensjonsgrunnlag og tjenestetid som er lagt til grunn for enke- eller enkemannspensjonen. Det overskytende beløpet skal gå til fradrag i enke- eller enkemannspensjonen.

60-prosentbegrensningen tar ikke utgangspunkt i hvor mye alderspensjon som blir utbetalt fra tjenstepensjonsordningen, men i brutto alderspensjon før fradrag for alderspensjon fra folketrygden. I påslagspensjonsordningen blir utbetalingen fra tjenstepensjonsordningen beregnet uavhengig av folketrygden, og er derfor vesentlig lavere enn dagens brutto alderspensjon. En tilsvarende 60-prosentbegrensning for påslagspensjon vil derfor ikke være like begrensende. Departementet ser at dette gjør det nødvendig å gjøre lovtekniske endringer eller presiseringer for beregning av enke- eller enkemannspensjon for årskull født fra og med 1963 for dem som mottar egen alderspensjon og som i tillegg har rett til bruttoberegnet enke- eller enkemannspensjon.

Departementet kommer tilbake med lovforslag for beregning av enke- og enkemannspensjon i disse tilfellene.

Det er også behov for regler om samordning av enke- og enkemannspensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger med alderspensjon fra folketrygden etter nye regler. Departementet kommer tilbake med forslag til nødvendige lovendringer.

Departementet foreslår at det presiseres i § 35 at alderspensjon er alderspensjon beregnet etter bruttopensjonsreglene, det vil si etter kapittel 5.

Se punkt 7.2.4 om utformingen av lovendringer.

7.2.4 De enkelte lovforslagene

7.2.4.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenstepensjonsordningene i tråd med forslagene i punkt 7.2.3. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 7.2.4.2 og 7.2.4.3. Når det gjelder pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. vises det til punkt 7.2.4.4 og til avsnitt 6.2 foran.

7.2.4.2 Lov om Statens pensjonskasse

Bestemmelsene om medlemskap i lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse har begrensninger i retten til medlemskap for den som ved tilsettingen har kort tid igjen aldersgrensen for stillingen. Det følger av § 8 første ledd at den som har mindre enn fem år i igjen til aldersgrensen ikke blir medlem av Pensjonskassen, med mindre vedkommende har vært medlem tidligere, slik at samlet medlemskap overstiger minstegrensen. Departementet foreslår at bestemmelsen oppheves.

Departementet foreslår at ordene «tjenestemennenes hovedsammenslutninger» erstattes av «hovedsammenslutningene» i § 20 første ledd bokstav d. Tilsvarende endring foreslås i § 11 første ledd andre punktum. Forslaget til endring er en språklig oppdatering og innebærer ingen realitetsendring.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 8 første ledd og § 20 første ledd bokstav d.

Departementet foreslår enkelte endringer i bestemmelsene om pensjonsgrunnlag i kapittel 3. Det foreslås å erstatte «Den pensjonsgivende inntekt» i § 14 første ledd med «Pensjonsgrunnlaget», samtidig som det tas inn en bestemmelse om begrensning i pensjonsgrunnlaget for betinget tjenstepensjon. Videre foreslås det å presisere at begrensningen i pensjonsgrunnlaget på 12 G ved flere stillinger ikke skal gjelde pensjon etter kapittel 5 a, med unntak av oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020. Det foreslås også at de særskilte bestemmelsene i § 15 om fastsetting av pensjonsgrunnlaget når medlemmet har hatt varierende arbeidstid, tidligere har hatt høyere pensjonsgrunnlag eller når medlemmet har hatt flere stillinger samtidig, ikke skal gjelde pensjon etter kapittel 5 a, med unntak av oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse §§ 14 og 15.

Departementet foreslår for øvrig at bestemmelsene om ny offentlig tjenstepensjon tas inn i nytt kapittel 5 a i lov om Statens pensjonskasse, og at kapitlet får overskriften «Alderspensjon – påslagspensjon mv.». I § 26 a om virkeområdet slås det fast at kapitlet gjelder for medlemmer født i 1963 eller senere. Dagens alderspensjonsregler, som fortsatt skal gjelde for medlemmer født i 1962 eller tidligere, framgår av kapittel 5. Det foreslås at dette kapitlet får overskriften «Alderspensjon – bruttopensjon.».

Reglene om opptjening av ny alderspensjon (påslagspensjon) foreslås gitt i § 26 b. Pensjonen skal tjenes opp i en påslagsbeholdning, og det må gis nærmere regler for hvordan opptjeningen skal skje. Det er lønnen i medlemspliktig stilling (pensjonsgrunnlaget) som danner grunnlaget for opptjening, og det følger av forslaget til hovedregelen i første ledd at alderspensjon tjenes opp med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 12 ganger folketrygdens grunnbeløp og en tilleggssats på 18,1 prosent av pensjonsgrunnlaget mellom 7,1 og 12 ganger grunnbeløpet. Det gis pensjonsopptjening fram til og med måneden medlemmet fyller 75 år. Videre presiseres det at det er gjeldende grunnbeløp som legges til grunn, og at opptjeningen ved deltidsstilling utgjør en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling.

Pensjonsopptjening på annet grunnlag enn etter hovedregelen følger av bestemmelsene i § 26 b andre og tredje ledd. I andre ledd videreføres prinsippet om at tid med midlertidig uførepensjon eller uførepensjon skal gi pensjonsopptjening, det vil si på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. Det presiseres at opptjeningen reduseres forholdsmessig når uføregraden er lavere enn 100 prosent, og at slik opptjening skal reduseres med eventuell annen samtidig opptjening. Etter § 26 b tredje ledd gis det opptjening for den tid medlemmet har ulønnet utdanningspermisjon, når arbeidsgiver vurderer at utdanningen er relevant for stillingen. Videre gis det etter samme ledd pensjonsopptjening for den tid medlemmet har annen permisjon uten lønn eller på annen måte midlertidig har fratrudd tjenesten og hvor det ved tariffavtale inngått med hovedsammenslutningene er bestemt at tiden skal gi pensjonsopptjening. Det er pensjonsgrunnlaget i stillingen som medlemmet har permisjon fra eller midlertidig har fratrudd, som legges til grunn for slik opptjening. Det går videre fram av lovforslaget at opptjeningen skal skje forholdsmessig ved delvis permisjon.

Endelig følger det av forslaget til § 26 b fjerde ledd at opptjeningen skal skje løpende, slik at endringer gis effekt fra virkningstidspunktet og at pensjonsopptjeningen akkumuleres i en påslagsbeholdning.

Departementet foreslår også at ordet «kapitel» i kapitelloverskriftene erstattes med ordet «kapittel».

Innføringen av påslagspensjon gjør det også nødvendig med en justering av § 35 som gir regler om den øvre grensen for summen av egen alderspensjon eller uførepensjon i kombinasjon med enke- eller enkemannspensjon. I andre ledd framgår det at summen av alderspensjon og ektefellepensjon ikke skal overstige et beløp som svarer til 60 prosent av summen av den gjenlevendes og den avdødes alderspensjoner. I forslaget til lovendring blir det presisert at alderspensjon i denne sammenheng er alderspensjon beregnet etter bruttopensjonsreglene, det vil si etter kapittel 5.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse kapitelloverskriftene, § 26 a, § 26 b og § 35 første ledd.

7.2.4.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 7.2.4.2, så langt de passer, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere. Det presiseres at opptjening ved ulønnet permisjon her er begrenset til utdanningspermisjon.

I tråd med dette foreslås det at bestemmelsene om ny offentlig tjenestepensjon tas inn i nytt kapittel 4 a i lov om pensjonsordning for sykepleiere. Kapitlet vil gjelde for medlemmer født i 1963 eller senere.

Departementet foreslår også at romertallene i kapitelloverskriftene gjennomgående erstattes av arabiske (vanlige) tall.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere kapitelloverskriftene, § 3 første ledd bokstav a, § 11 a, § 11 b og § 20 første ledd bokstav a.

7.2.4.4 Lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. er regulert i lov 26. juni 1953 nr. 11. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at

tilsvarende endring som er foreslått i lov om Statens pensjonskasse § 8 første ledd gjøres i lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. Departementet foreslår også at romertallene i kapitelloverskriftene gjennomgående erstattes av arabiske (vanlige) tall, og at ordet «kapitel» i kapitelloverskriftene erstattes med ordet «kapittel». Forslaget omfatter også en språklig oppdatering av § 26 første ledd første punktum ved at «lov om folketrygd» erstattes med «folketrygdloven». For øvrig vises til avsnitt 6.2 foran.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. § 2 første ledd, § 26 første ledd første punktum og kapitelloverskriftene.

7.3 Uttak av påslagspensjon

7.3.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

Krav til medlemstid for rett til alderspensjon

Det går fram av avtalen fra 3. mars 2018, at de som har minst ett års samlet tjenestetid skal få en oppsatt rett til påslagspensjon. Det er i dag et minstekrav til opptjeningstid på tre år for å få rett til pensjon dersom et medlem fratrer stillingen før pensjonering. Dersom et medlem pensjoneres fra medlemspliktig stilling, er det ikke noe minstekrav til tjenestetid.

Departementet foreslo i høringsnotatet at minstekravet til opptjeningstid for å få rett til en oppsatt pensjonsrett fra den nye ordningen settes til ett år. Departementet foreslo videre at det ikke skal være noe minstekrav til tjenestetid for å få pensjon når et medlem tar ut pensjon fra en medlemspliktig stilling.

I høringsnotatet presiserte departementet at reduksjonen i kravet til opptjeningstid for å få rett til oppsatt påslagspensjon ikke skal medføre en utvidet rett til oppsatt uførepensjon.

Fleksibelt uttak av alderspensjon

I høringsnotatet foreslo departementet at alderspensjon fra den nye ordningen skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 år etter samme prinsipp som for den fleksible alderspensjonen fra folketrygden. Det innebærer blant annet at den enkelte selv kan velge når pensjonen skal tas ut etter 62 år. Departementet foreslo at årlig alderspensjon skal framkomme ved å dividere påslagsbeholdningen med folketrygdens delingstall ved uttaksalder. Dette innebærer at årlig pensjon blir høyere jo senere

den tas ut, og at opptjente pensjonsrettigheter gir om lag lik samlet alderspensjon over utbetalingsperioden, uavhengig av når den enkelte velger å ta ut pensjonen. Bruken av folketrygdens delingstall innebærer også at påslagspensjonen blir levealdersjustert: økende levealder i befolkningen gir lavere årlig pensjon for gitt uttaksalder.

Pensjonsavtalen inneholder ingen nærmere konkretisering av rammene for fleksibilitet i uttaksreglene, men departementet viste i høringsnotatet til at alderspensjon fra offentlig tjenstepensjon er et supplement til alderspensjon fra folketrygden og at behovet for fleksibilitet vil være godt ivaretatt dersom påslagspensjonen kan tas ut med samme fleksibilitet som folketrygden. Departementet foreslo derfor at alderspensjon fra den nye ordningen skal kunne tas ut med 20, 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent. Departementet foreslo videre at uttaksgraden kan endres én gang i året, det vil si med tolv måneders mellomrom, og at det ellers gis mulighet til å ta ut full pensjon og til å stanse uttaket på samme måte som i folketrygdens alderspensjon. Departementet foreslo også at påslagspensjonen automatisk utbetales med 100 prosent fra og med måneden etter fylte 75 år.

I høringsnotatet foreslo departementet at påslagspensjon ikke skal kunne tas ut når man mottar en 100 prosent uførepensjon, men at påslagspensjon kan tas ut så lenge summen av uføregraden og uttaksgraden av påslagspensjon ikke overstiger 100 prosent.

Tidspunkt for uttak og opphør av alderspensjon

For folketrygdens alderspensjon gis pensjonen tidligst fra måneden etter den måneden da kravet ble satt fram. Departementet foreslo i høringsnotatet at tilsvarende regler skal gjelde for den nye alderspensjonen, ved at påslagspensjonen gis tidligst fra og med måneden etter melding om uttak av pensjon ble gitt. Alderspensjonen kan tidligst tas ut med virkning fra måneden etter at et medlem har fylt 62 år.

Etter dagens regler løper pensjonen ut måneden etter døds måneden. Dersom avdøde etterlater seg ektefelle, løper pensjonen ytterligere en måned. Når et medlem dør uten at alderspensjonen er begynt å løpe og vedkommende ved dødsfallet heller ikke mottok midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, skal det etter gjeldende regler, dersom medlemmet etterlater seg ektefelle, utbetales et beløp svarende til en måneds alderspensjon regnet som om avdøde med uforandret grunnlag hadde stått i tjenesten til 67 år.

I høringsnotatet argumenterte departementet mot å videreføre prinsippet om at tjenstepensjonen skal utbetales lenger for dem som etterlater seg ektefeller og viste til at offentlig tjenstepensjon har egne ordninger for gjenlevende ektefeller, enke- og enkemannspensjon, som skal ivareta inntektssikringen for gjenlevende. Departementet foreslo at påslagspensjon skal løpe ut måneden etter døds måneden. Departementet foreslo heller ikke særregler i tilfeller der et medlem dør uten at alderspensjonen er begynt å løpe.

Omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon

I høringsnotatet argumenterte departementet for at det kan være hensiktsmessig at reglene for omregning av pensjonen ved endring av pensjonsgrad og stans av pensjon knyttes til tilsvarende regler for alderspensjon fra folketrygden. Departementet foreslo at dersom pensjonsgraden endres, skal pensjon under utbetaling først legges tilbake i påslagsbeholdningen. Dette gjøres ved å multiplisere pensjonen med delingstallet på endringstidspunktet. Deretter beregnes ny pensjon ut fra en andel av samlet påslagsbeholdning som tilsvarer den nye uttaksgraden.

Omregning av alderspensjon ved opptjening etter pensjonsuttak

I høringsnotatet viste departementet til at det kan være hensiktsmessig at reglene for påslagspensjonen, også når det gjelder omregning av alderspensjon ved opptjening etter pensjonsuttak, base-res på tilsvarende regler som gjelder for alderspensjon fra folketrygden. Departementet foreslo at personer som har tatt ut *hel* alderspensjon, får ny opptjening tillagt den løpende pensjonen. Pensjonsopptjening etter uttak av *hel* alderspensjon regnes om til årlig pensjon ved hjelp av delingstallet på omregningstidspunktet, og legges til pensjonen som allerede løper. Omregninger foretas med virkning fra 1. januar året etter at ny opptjening har skjedd.

Departementet foreslo videre at opptjening etter uttak av *delvis* alderspensjon tilføres påslagsbeholdningen. Forslaget innebærer at pensjonsopptjening etter uttak av gradert pensjon kommer til utbetaling dersom uttaksgraden endres, for eksempel i forbindelse med overgangen fra *delvis* til *hel* pensjon. Den nye opptjeningen vil da tillegges årlig pensjon ved å benytte delingstallet på tidspunktet for gradsendingen.

7.3.2 Høringsinstansenes syn

Avrundning av tjenestetid

Høringsnotatet vurderte ikke hvilke avrundingsregler for tjenestetid som skal gjelde for minstekravet til tjenestetid for å få rett til oppsatt påslagspensjon. Flere høringsinstanser har påpekt at det bør presiseres hvilke avrundingsregler som skal gjelde, eventuelt om minstekravet gjelder absolutt.

Krav til medlemstid for rett til alderspensjon

KLP legger til grunn at overføringsavtalen må gjelde både ved utbetaling av samlet pensjon, og ved vurderingen av oppfyllelse av vilkår for tjenestetid der det er aktuelt. For å sikre et enhetlig regelverk og pensjonssystem for alle elementene i ny påslagsordning, mener KLP derfor at overføringsavtalen også må gjelde ved vurdering av ettårskravet for oppsatt alderspensjon. Det betyr at det er samlet tjenestetid hos forskjellige arbeidsgivere/ordninger som må ligge til grunn ved vurderingene av om ettårskravet er oppfylt, og at lovteksten derfor bør endres.

Arbeidstakerorganisasjonene, Gabler og NITO gir uttrykk for det samme. Arbeidstakerorganisasjonene viser for øvrig til at det i høringsnotatet er lagt til grunn at kravet til medlemstid for å få rett til oppsatt uføre- og etterlattepensjon skal videreføres med tre år. Organisasjonene kan ikke se at dette er en naturlig oppfølging av avtalen, og mener kravet til ett års tjenestetid også skal gjelde for retten til oppsatt uføre- og etterlattepensjon. De uttaler at det virker uhensiktsmessig å ha ulike krav til opptjeningstid i ulike ytelser.

Fleksibelt uttak av alderspensjon

Flere av høringsinstansene uttrykker en viss skepsis til den store graden av fleksibilitet som det er lagt opp til. Blant annet uttaler *Gabler*:

«Gabler vil innledningsvis bemerke at det legges opp til en svært stor grad av fleksibilitet når det gjelder uttak av de ulike elementene i den nye pensjonsordningen. Påslagspensjon og oppsatt bruttopensjon kan tas ut gradert på samme måte som i NAV, dvs. i 20 prosentintervaller samt i 50 prosent. Pensjonen kan i tillegg stanses etter uttak og startes på nytt senere. Videre har ikke lovforslaget noen bestemmelser om at noen av de ulike elementene må tas ut samtidig. Det vises til at mange årskull vil ha en rekke komponenter i sin pen-

sjon: Påslagspensjon, oppsatt bruttopensjon, AFP/betinget tjenestepensjon, overgangstillegg og 2011-tillegg. En person med rett til 5 av disse elementene vil iht. det foreliggende lovforslag kunne ta ut hvert enkeltelement på ulike tidspunkt. Dette vil være krevende å håndtere og medføre kompliserte pensjonsberegninger, og det vil også være utfordrende å gi medlemmene korrekt informasjon om hvilke valgmuligheter som finnes. Gabler ber departementet vurdere å begrense fleksibiliteten noe.»

Gabler viser ellers til at lave uttaksgrader kan gi svært lave pensjonsutbetalinger, og mener det bør vurderes om det skal settes en nedre grense for hvor lav pensjonen kan bli ved gradert uttak. Det samme påpeker *Statens pensjonskasse* og mener at det derfor bør fastsettes regler for når påslagsbeholdningen kan utbetales som et engangsbeløp, samt eventuelt regler for omregning til en kortere utbetalingsperiode.

Oslo kommune stiller også spørsmål ved fleksibiliteten, og *Den Norske Aktuarforening* mener på sin side at reglene for fleksibelt uttak av alderspensjon bør være like i offentlig og privat sektor. *KLP* påpeker at for at en enklere skal kunne håndtere en samlet utbetaling, er det nødvendig med endringer i det foreslåtte regelverket. *KLP* mener departementet bør vurdere å stille krav om samtidig uttak av alle alderspensjonsytelsene (påslagspensjon, bruttopensjon, betinget tjenestepensjon og 2011-tillegget) og ha lik fleksibilitet i uttaksgrader for alle alderspensjonsytelser, etter samme regler som i folketrygden. *KLP* spør hvorfor det skal være en begrensning på 100 prosent ved kombinasjon av uførepensjon og påslagspensjon i offentlig tjenestepensjon og uttaler videre:

«KLP viser også til at det å kunne ta ut pensjonen før 67 år gir økt fleksibilitet for den enkelte. Blant yrkesaktive er det mange som tar ut alderspensjon i folketrygden før 67 år, noe som viser at denne muligheten er verdsatt. Verdien av å ha denne muligheten vil trolig være større for uføre ettersom de i gjennomsnitt har lavere forventet levealder enn de yrkesaktive.»

Pensjonistforbundet er av samme oppfatning og kan ikke se noen gode argumenter for at uføre skal få redusert sine muligheter for uttak sammenlignet med hva andre har.

Oslo Pensjonsforsikring (OPF) peker på at det er viss forskjell i den foreslåtte fleksibiliteten avhengig av hvilket pensjonselement det er tale

om, noe som etter OPFs oppfatning er uheldig, da det skaper mye kompleksitet og gjør det vanskeligere for det enkelte medlem i tjenestepensjonsordningen å orientere seg om sine rettigheter. OPF mener derfor det bør kreves likt uttak av de forskjellige pensjonselementene den enkelte har rett til. OPF er enig i at det bør være anledning til å kombinere uttak av alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen med uførepensjon fra tjenestepensjonsordningen, men gir uttrykk for at det må stilles krav til at det samlede uttaket er 100 prosent.

Tidspunkt for uttak og opphør av alderspensjon – utbetalingsperiode

Arbeidstakerorganisasjonene viser til at innstramningen av hvor lenge alderspensjon utbetales ved dødsfall ikke var en del av forhandlingene, og mener at reglene må videreføres som i dag. De skriver at forslaget kniper inn en måneds pensjonsutbetaling til svært mange offentlig ansatte og er en innstramning de ikke aksepterer. Ytelsen er et viktig bidrag til omstilling ved tap av ektefelle i en husholdning. Det presiseres at denne rettigheten i dagens ordning er en bruttotytelse, som også i framtidig påslagsordning må ivaretas for ikke å reduseres i verdi. *Forsvar offentlig pensjon* og *NITO* er av samme oppfatning.

SPK og *Gabler* påpeker de praktiske konsekvensene av at ulike ytelser opphører til ulik tid, og *SPK* viser til at dette vil komplisere implementeringen i systemet og kommunikasjonen om pensjon til ektefelle, arvinger eller dødsbo.

Arbeidstakerorganisasjonene skriver videre at forslaget i høringsnotatet vil innebære en ytterligere innstramning når det gjelder starttidspunktet for pensjonen, ved at pensjonen først kan løpe fra måneden etter man har meldt uttak av pensjon og etter fylte 62 år. Organisasjonene uttaler at det er vanskelig å akseptere at pensjonen ikke lenger skal løpe fra den dagen man fyller 62, slik dagens regler tilsier og som gir rett til pensjon fra det tidspunkt man ikke lenger oppbærer lønn. Arbeidstakerorganisasjonene mener at det er sterke argumenter for at pensjonsytelsen følger tidspunktet for fratreden selv om nytt pensjonssystem åpner for uttak av pensjon uavhengig av fratreden. Er man født tidlig i en måned, risikerer man å stå uten inntekt eller pensjon fram til neste måned. Arbeidstakerorganisasjonene kan ikke støtte et forslag som innebærer at medlemmer kan stå uten inntekt i en så lang periode. Deres kommentarer gjelder også tidspunktet for uttak og opphør

av AFP, overgangstillegg mv. *Forsvar offentlig pensjon* er av samme mening.

Omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon og omregning ved opptjening etter pensjonsuttak

Få høringsinstanser har uttalt seg om dette. *Gabler* påpeker at de offentlige tjenestepensjonsordningene tilsynelatende skal legge ny opptjening til løpende pensjon i januar året etter at opptjeningen har skjedd, mens dette etter folketrygdloven § 20-17 tredje ledd skal skje i januar året etter at inntekten er lignet, som er året etter at inntekten ble opptjent. *Gabler* viser i denne forbindelse til at den store fleksibiliteten som det legges opp til, vil kreve betydelige investeringer i systemutvikling for å kunne omregne løpende pensjoner og oppdatere påslagsbeholdningene maskinelt.

SPK viser til forslaget til lov om Statens pensjonskasse § 6-5 andre ledd om at ny opptjening etter uttak av delvis pensjon vil bli lagt til pensjonen først ved endring av uttaksgrad. Det vises til folketrygdloven § 20-17 andre ledd, der det går fram at opptjente rettigheter i slike tilfeller også kan tillegges pensjonen dersom medlemmet selv ber om det. *SPK* ser behov for tilsvarende regler for påslagspensjon.

7.3.3 Departementets vurdering og forslag

Avrunding av tjenestetid

Høringsnotatet har ikke omtalt hvilke avrundingsregler for tjenestetid som skal gjelde for minstekrav til tjenestetid for rett til oppsatt påslagspensjon. Flere høringsinstanser har påpekt at det bør presiseres hvilke avrundingsregler som skal gjelde, eventuelt om minstekravet skal gjelde absolutt slik som i dagens ordning.

Departementet er enig i at det bør presiseres hvilke avrundingsregler som skal gjelde og foreslår at tjenestetid etter kapittel 5 a måles i år og fastsettes med én desimal. En arbeidstaker som har vært medlem i for eksempel 350 dager vil da få fastsatt tjenestetiden til 1,0 år. Departementet mener det er hensiktsmessig med ett mål på tjenestetid og foreslår derfor at minstekravet til tjenestetid skal gjelde tjenestetid etter avrunding. Departementet foreslår ingen endring i hvordan tjenestetiden skal fastsettes for bruk i dagens ordninger.

Se punkt 7.3.4 om utformingen av lovendringer.

Krav til medlemstid for rett til alderspensjon

Departementet foreslo i høringsnotatet at minstekravet til opptjeningstid for å få rett til en oppsatt pensjonsrett fra den nye ordningen settes til ett år. Flere høringsinstanser har kommentert at de forutsetter at det er samlet opptjeningstid hos forskjellige arbeidsgivere/ordninger som må avgjøre hvorvidt kravet om ett års opptjeningstid er oppfylt.

Departementets intensjon med lovforslaget er at tjenestetid skal forstås som samlet tjenestetid, dvs. samlet tid hos forskjellige arbeidsgivere/ordninger. Departementet foreslår at det går eksplisitt fram av lovforslaget at samlet tjenestetid må være minst ett år for å få rett på oppsatt påslagspensjon og betinget tjenstepensjon.

I høringsnotatet presiserte departementet at reduksjonen i kravet til opptjeningstid for å få rett til oppsatt påslagspensjon ikke skal medføre en utvidet rett til oppsatt uførepensjon for dem som omfattes av påslagspensjon. *Arbeidstakerorganisasjonene* har uttrykt at dette ikke er en naturlig oppfølging av avtalen og mener krav til ett års tjenestetid også skal gjelde for rett til oppsatt uføre- og etterlattepensjon.

Avtalens punkt om ett års krav til oppsatt pensjon lyder: «De som har minst ett års samlet tjenestetid, får en oppsatt rett til alderspensjon fra påslagsordningen.» Slik departementet ser det, går det tydelig fram av avtalen at punktet gjelder påslagspensjon og ikke en utvidet rett til oppsatt pensjon av andre ytelser. Departementet opprettholder lovforslaget som presiserer at ettårskravet ikke gjelder for oppsatt rett til uførepensjon.

Departementet viser til Stortingets vedtak nr. 108, punkt 47, 5. desember 2016, der Stortinget ber regjeringen fremme en sak med vurdering av å oppheve reglene som gjør at man må ha vært medlem av Statens pensjonskasse i tre år for å få rett til pensjon. Departementet presiserer at lov om Statens pensjonskasse § 23 ikke innebærer et minstekrav for opptjening for utbetaling av pensjon for personer som står i aktiv stilling når pensjonen skal tas ut. Det foreslås heller ikke et slikt minstekrav i de nye ordningene. Det er bare i tilfeller der personen har fratrudd stilling før pensjonsalder at det er et krav om at tjenestetiden er minst tre år for at man har rett på oppsatt alderspensjon. Departementet viser videre til at treårskravet i § 23 gjennom overføringsavtalen, jf. lov om Statens pensjonskasse § 20 første ledd bokstav f, i dag er knyttet til samlet medlemstid i offentlige tjenstepensjonsordninger. Dersom man for eksempel bare har to års medlemstid i Statens

pensjonskasse, men minst ett ytterligere år i en annen offentlig tjenstepensjonsordning, vil man derfor ha rett på å få utbetalt pensjon, også dersom man ikke står i stilling når pensjonen kan tas ut.

Departementet viser til punkt 11.2.3 der departementet presiserer at medlemmer født i 1963 eller senere med tjenestetid før 2020, får en oppsatt pensjonsrett for tiden før 2020 dersom *samlet* opptjeningstid, dvs. både tid før og etter 2020, er minst tre år. Dagens krav om minst tre års tjenestetid vil derfor fortsatt bare ha betydning for personer som ikke er medlem i en offentlig tjenstepensjonsordning ved pensjonsalder og som samlet sett har hatt kortere enn tre år i offentlig sektor. Det vil derfor være snakk om svært lav opptjeningstid, som skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden og som derfor ville gitt svært lave pensjonsnivåer. Det er i dag regler i privat tjenstepensjon som gjør at man ikke får opptjening ved kortvarige arbeidsforhold, men ingen regler som sier at samlet opptjening minst må være tre år for at man har rett på en oppsatt pensjon. I privat sektor er det imidlertid ingen garantert regulering av rettighetene etter fratreden, administrasjonskostnadene ved forvaltningene av pensjonsmidlene skal dekkes av avkastningene på midlene og det er ingen overføringsavtale som gjør at det er samlet opptjening i privat sektor som er av betydning. Kortvarige arbeidsforhold gir av den grunn liten opptjening også i privat sektor.

Departementet viser videre til at personer som samlet har hatt mindre enn tre års opptjening i offentlig sektor har vært dekket av uføre- og etterlatteordningene mens de var medlem av en offentlig tjenstepensjonsordning. Videre vil alle offentlig ansatte som er født i 1963 eller senere, etter forslagene i proposisjonen her, tjene opp rett til alderspensjon etter nye regler, der dagens treårsregel ikke har betydning. Det vises også til at dagens minstekrav for å bli medlem av pensjonsordningen foreslås opphevet i punkt 7.2.3, noe som vil innebære at alle som står i aktiv stilling ved pensjonsalder, vil få rett til pensjon. På det grunnlaget, og som følge av at avtalen fra 3. mars 2018 ikke inneholder noen punkter om endringer i treårskravet i dagens ordninger, vil departementet ikke fremme forslag om å oppheve kravet om tre års tjenestetid i lov om Statens pensjonskasse § 23.

Departementet foreslår her, i tråd med avtalen 3. mars, at man har rett til oppsatt påslagspensjon dersom samlet tjenestetid er minst ett år.

Se punkt 7.3.4 om utformingen av lovendringer.

Fleksibelt uttak av påslagspensjon

Det har ikke kommet innvendinger mot forslaget om at årlig påslagspensjon skal framkomme ved å dividere påslagsbeholdningen med folketrygdens delingstall ved uttaksalder. Departementet viser til at dette er tilsvarende som for alderspensjon fra folketrygden, og at dette vil ivareta både levealdersjusteringen av påslagspensjon og nøytrale uttaksregler. Nøytrale uttaksregler sikrer at årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut og er en forutsetning for at påslagspensjon fritt kan kombineres med arbeidsinntekt. Departementet viser videre til at delingstallene i folketrygden gjelder både for kvinner og menn og at forslaget dermed også sikrer kjønnsnøytrale utbetalingsregler. Departementet opprettholder på den bakgrunnen forslaget om at årlig påslagspensjon skal framkomme ved å dividere påslagsbeholdningen med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet, og at påslagspensjon kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

Flere av høringsinstansene har uttrykt skepsis til den store graden av fleksibilitet det er lagt opp til når det gjelder uttak av de ulike pensjonselementene, og har bedt departementet om å begrense fleksibiliteten noe.

Departementet ser at høringsnotatet har lagt opp til svært stor grad av valgfrihet og fleksibilitet, og deler høringsinstansenes syn om at fleksibiliteten bør begrenses noe. Departementets vurdering er at det vil være mest hensiktsmessig å begrense fleksibiliteten noe for overgangsordningene, men opprettholde mye av fleksibiliteten for påslagspensjon.

Når det gjelder forholdet til de private tjenestepensjonsordningene, deler departementet synspunktene til de høringsinstansene som har argumentert for en viss harmonisering. I tjenestepensjonsloven åpnes det for at pensjonsuttaket kan være gradert, graden av uttak kan likevel ikke være mindre enn det som er nødvendig for at samlet årlig pensjon utgjør om lag 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. I innskuddspensjonsloven gis det også adgang til å ta ut mindre enn full alderspensjon. Etter lov om innskuddspensjon kan graden av uttak ikke være mindre enn det som er nødvendig for at årlig alderspensjon utgjør om lag 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

Departementet ser at det kan være hensiktsmessig at det også for påslagspensjon kreves et visst nivå på årlig pensjon for at pensjonen skal kunne tas ut gradert. Departementet foreslår at påslagspensjonen skal kunne tas ut med 20, 40, 50, 60, 80, eller 100 prosent, men at påslagspensjo-

nen bare kan tas ut gradert dersom årlig påslagspensjon minst utgjør 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

I tjenestepensjonsloven kan uttaksgraden på ethvert tidspunkt etter uttak endres til fullt uttak. Det gis også adgang til å endre uttaksgraden ved fylte 67 år. Det samme gjelder i lov om innskuddspensjon. Høringsnotatets forslag om at uttaksgraden for påslagspensjon kan endres en gang i året, er altså noe mer fleksibelt enn det som gjelder i de private tjenestepensjonsordningene. Ettersom påslagspensjon for de fleste utbetales parallelt med folketrygdens alderspensjon, mener departementet fortsatt at det er naturlig å se hen til folketrygdens regler for endring av uttaksgrad. Departementet opprettholder derfor forslaget om at uttaksgraden kan endres med tolv måneders mellomrom, og at det ellers gis mulighet til å ta ut full pensjon og til å stanse uttaket.

I høringsnotatet foreslo departementet at påslagspensjon ikke skal kunne tas ut når man mottar en 100 prosent uførepensjon, men at påslagspensjon kan tas ut så lenge summen av uføregraden og uttaksgraden av påslagspensjon ikke overstiger 100 prosent. *KLP* har stilt spørsmål om hvorfor det skal være en begrensning på 100 prosent ved kombinasjon av uførepensjon og påslagspensjon og viste til at verdien av å ha mulighet til full fleksibilitet vil være minst like stor for uføre som for arbeidføre. *Pensjonistforbundet* er av samme oppfatning. *Arbeidstakerorganisasjonene* har bedt departementet se nærmere på om begrensningen om at uføregraden og uttaksgraden for påslagspensjon ikke kan overstige 100 prosent kan skape noen utfordringer ved at uføregraden ikke nødvendigvis er de samme prosentandelene som forslaget om uttaksgrad.

Departementet kan ikke se at det oppstår større utfordringer knyttet til forslaget om at summen av uføregraden og uttaksgraden for påslagspensjon ikke kan overstige 100 prosent, da et klart flertall har en uføregrad på 100 prosent eller 50 prosent. I lovforslaget i høringsnotatet var formuleringen om hvorvidt det var mulig å ta ut påslagspensjon, knyttet til utbetalingsgraden for uførepensjonen. Departementet kan ikke se at det er nødvendig å knytte vilkåret til utbetalingsgraden og foreslår at vilkåret i stedet knyttes til uføregraden. Hvorvidt utbetalingsgraden avviker fra uføregraden, dvs. om uførepensjonen blir avkortet for inntekt eller ikke, vil da ikke påvirke uttaksmulighetene for påslagspensjon. Departementet foreslår derfor at medlemmer som mottar gradert uførepensjon kan ta ut gradert påslagspensjon, men at uttaksgraden for påslagspensjon begrenses slik

at summen av uføregraden og uttaksgraden for påslagspensjon ikke kan overstige 100 prosent.

SPK har pekt på at det ikke er beskrevet noe om forholdet mellom arbeidsavklaringspenger fra folketrygden (AAP) og påslagspensjon. AAP ytes fullt ut uten reduksjon i alderspensjon fra folketrygden, og SPK uttaler at det må avklares om SPK trenger en hjemmel for dette i tjenestepensjonsordningene. Departementet kan ikke se at det er behov for noen slik hjemmel ettersom uttaksgraden for påslagspensjon ikke er knyttet til folketrygden, hverken alderspensjon, uføretrygd eller AAP, men til uføregraden i tjenestepensjonsordningen.

Det har ikke kommet motforestillinger mot forslaget om at påslagspensjon automatisk utbetales med 100 prosent fra og med måneden etter fylte 75 år, og departementet opprettholder dette forslaget.

Se punkt 7.3.4 om utformingen av lovendringer.

Tidspunkt for uttak og opphør av påslagspensjon

Departementet foreslo i høringsnotatet at påslagspensjonen gis tidligst fra og med måneden etter melding om uttak av pensjon ble gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. *Arbeidstakerorganisasjonene* omtaler dette som en innstramming og mener retten til pensjon må gjelde fra det tidspunktet man ikke lenger mottar lønn.

Departementet mener at når uttaket av alderspensjon frikobles fra fratreden, kan ikke utbetalingen automatisk knyttes til fratreden. Uttak av alderspensjon må knyttes til melding om uttak. Alderspensjon fra folketrygden kommer tidligst til utbetaling fra måneden etter fylte 62 år. Etter departementets vurdering vil det være naturlig at tilsvarende gjelder for påslagspensjon. Påslagspensjon skal være et supplement til alderspensjonen fra folketrygden; ytelsen er ikke dimensjonert slik at den alene gir en tilstrekkelig inntektssikring. Departementet kan derfor ikke se at det er tungtveiende grunner til at påslagspensjon skal kunne utbetales en måned tidligere enn alderspensjon fra folketrygden. For dem som må slutte ved en gitt alder pga. særaldersgrense, foreslår departementet at disse skal kunne motta en tidligpensjon fram til 67 år, se kapittel 12. Dette betyr at de som må slutte før 62 år pga. særaldersgrense, ikke vil stå uten noen ytelse. Departementet opprettholder derfor forslaget om at påslagspensjon tidligst kan tas ut fra måneden etter fylte 62 år.

I høringsnotatet foreslo departementet at påslagspensjon skal løpe ut måneden etter døds-

måneden. Det ble altså ikke foreslått bestemmelser om at påslagspensjon skal utbetales i ytterligere en måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle eller særregler i tilfeller der et medlem dør uten at alderspensjonen er begynt å løpe. Flere av høringsinstansene er kritiske til forslaget i høringsnotatet. *Arbeidstakerorganisasjonene* viser til at dette ikke var en del av forhandlingene, og mener at reglene må videreføres som i dag. *SPK, KLP og Gabler* peker på administrative utfordringer knyttet til implementering og utfordringer knyttet til kommunikasjonen med ektefelle, arvinger eller dødsbo ved at ulike ytelser har ulikt opphørstidspunkt.

Departementet viser til at alderspensjon fra folketrygden utbetales ut døds måneden, mens lovforslaget i høringsnotatet innebærer at påslagspensjonen utbetales i ytterligere én måned. Også alderspensjon etter tjenestepensjonsloven, som gir livsvarig pensjon i likhet med påslagspensjon, opphører ved død, og det er ingen forlenget utbetalingsperiode til eventuell gjenlevende ektefelle. Departementet mener dette taler for at det heller ikke i påslagspensjon bør være forlenget utbetaling til gjenlevende ektefelle.

I dag er det bruttopensjonen, uten fratrekk for folketrygden, som utbetales i måneden(e) etter døds måneden. Påslagspensjon er betydelig lavere enn en usamordnet bruttopensjon, særlig for personer med pensjonsgrunnlag under 7,1 G. For den enkelte gjenlevende vil derfor en ekstra utbetalingsmåned med påslagspensjon i liten grad være en reell inntektssikring. Det vises til at offentlig tjenestepensjon har ektefellepensjon som utbetales som en livsvarig ytelse til gjenlevende ektefelle når et medlem dør. Enke- og enkemannspensjonen løper fra og med den måneden medlemmet dør og til og med måneden etter enkens eller enkemannens død. Departementet opprettholder forslaget fra høringsnotatet om at påslagspensjon skal løpe ut måneden etter døds måneden.

Se punkt 7.3.4 om utformingen av lovendringer.

Omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon

I høringsnotatet argumenterte departementet for at det kan være hensiktsmessig at reglene for omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon tilsvarer reglene for alderspensjon fra folketrygden. Det har ikke kommet innvendinger mot dette.

Departementet foreslår at dersom pensjonsgraden endres, skal påslagspensjon under utbeta-

ling først legges tilbake i påslagsbeholdningen. Dette gjøres ved å multiplisere pensjonen med delingstallet på endringstidspunktet. Deretter beregnes ny pensjon ut fra en andel av samlet påslagsbeholdning som tilsvarer den nye uttaksgraden.

Se punkt 7.3.4 om utformingen av lovendringer.

Omregning av alderspensjon ved opptjening etter pensjonsuttak

I høringsnotatet viste departementet til at det kan være hensiktsmessig at reglene for omregning av alderspensjon ved opptjening etter pensjonsuttak baseres på tilsvarende regler som for alderspensjon fra folketrygden. Departementet kan ikke se at det har kommet innvendinger mot forslaget om at personer som har tatt ut *hel* alderspensjon, får ny opptjening tillagt den løpende pensjonen. *Gabler* har påpekt at de offentlige tjenstepensjonsordningene tilsynelatende skal legge ny opptjening til løpende pensjon i januar året etter at opptjeningen har skjedd, mens dette etter folkestrygdloven § 20-17 tredje ledd skal skje i januar året etter at inntekten er lignet. Ettersom opptjening av påslagspensjon ikke er avhengig av ligningsopplysninger, ser ikke departementet at det er nødvendig at omregningen av offentlig tjenstepensjon knyttes til når inntekten er lignet.

Departementet opprettholder forslaget om at pensjonsopptjening etter uttak av hel alderspensjon regnes om til årlig pensjon ved hjelp av delingstallet på omregningstidspunktet, og legges til pensjonen som allerede løper. Departementet foreslår at omregninger foretas med virkning fra 1. januar året etter at ny opptjening har skjedd.

SPK har vist til at det ved delvis uttak i folketrygden er mulig at opptjente rettigheter tillegges pensjonen dersom medlemmet selv ber om dette. *SPK* ser behov for et tilsvarende regelverk for påslagspensjon. *Arbeidstakerorganisasjonene* har etterspurt hvorfor ikke opptjening etter uttak av gradert påslagspensjon kan komme til utbetaling fortløpende.

Departementet ser at det kan være hensiktsmessig at det gis anledning til at opptjening etter uttak av gradert påslagspensjon kan komme til utbetaling, dersom et medlem ønsker dette. Departementet viser til at man kan få tillagt videre opptjening ved delvis uttak ved å stanse uttaket og igangsette med samme uttaksgrad, dvs. ved å oppdatere uttaksgraden. Denne muligheten vil være ivaretatt dersom det presiseres i loven at opptjening etter uttak av *delvis* alderspensjon tilføres

påslagsbeholdningen og kommer til utbetaling når uttaksgraden endres eller oppdateres.

Departementet foreslår derfor at pensjonsopptjening etter gradert uttak skal tilføres påslagsbeholdningen og omregnes til pensjon når uttaksgraden endres eller oppdateres, og at det gis hjemmel i loven for å fastsette detaljerte regler om opptjening etter pensjonsuttak i forskrift.

Se punkt 7.3.4 om utformingen av lovendringer.

7.3.4 De enkelte lovforslagene

7.3.4.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenstepensjonsordningene i tråd med forslagene i punkt 7.3.3. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 7.3.4.2 og 7.3.4.3.

7.3.4.2 Lov om Statens pensjonskasse

Bestemmelsene om tjenestetid og avrunding av tjenestetid følger av § 19. Forslag til endringer i § 19 første ledd første punktum innebærer en presisering av hva som regnes som tjenestetid når tiden inngår i beregningen av pensjon. I forslaget til andre ledd videreføres bestemmelsene i nåværende første ledd tredje og fjerde punktum om avrunding av tjenestetiden, og det presiseres samtidig at bestemmelsene gjelder ved beregning av pensjon etter kapittel 5, 6 og 7. Det foreslås i nytt tredje ledd avrundingsregler for tjenestetid etter kapittel 5 a. I tredje ledd går det fram at tjenestetid benyttet i kapittel 5 a skal fastsettes i antall år, avrundet til én desimal.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 19.

Reglene om uttak av alderspensjon (påslagspensjon) foreslås gitt i ny § 26 c. Første ledd gir regler om tidligste og seneste uttakstidspunkt. Det går det fram at pensjonen tidligst gis fra og med måneden etter den måneden melding om uttak av pensjon blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom pensjonen ikke er tatt ut innen fylte 75 år, skal pensjonen utbetales fra og med måneden etter fylte 75 år.

Andre ledd gir regler for hvordan årlig pensjon skal beregnes ved uttak. Det går fram at alderspensjonen skal fastsettes på grunnlag av påslagsbeholdningen på uttakstidspunktet ved at beholdningen divideres med delingstallet på uttakstidspunktet for pensjonen.

Det følger av tredje ledd at alderspensjonen kan tas ut helt eller delvis med gradene 20, 40, 50, 60, 80, eller 100 prosent. I andre punktum stilles det som krav at årlig påslagspensjon minst må utgjøre 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp på uttakstidspunktet for at pensjonen kan tas ut gradert. I tredje punktum går det fram at dersom et medlem mottar midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, kan ikke summen av uføregrad og uttaksgrad etter denne paragrafen overstige 100 prosent.

Av forslaget til § 26 c fjerde ledd følger det at pensjonsgraden kan endres eller oppdateres når det har gått ett år fra uttakstidspunktet eller ett år fra tidspunktet da uttaksgraden sist ble endret eller oppdatert. I andre punktum presiseres det at medlemmet likevel kan ta ut full pensjon eller stanse pensjonen uavhengig av bestemmelsene i første punktum. Endelig i tredje punktum presiseres det at ved fylte 75 år utbetales full pensjon.

Av forslaget til § 26 c femte ledd går det fram at dersom pensjonsgraden endres eller oppdateres, skal pensjonen gjøres om til en beholdning ved å multiplisere pensjonen med delingstallet på endringspunktet. Dette beløpet skal legges sammen med eventuell beholdning som ikke er tatt ut. I tredje punktum går det fram at pensjonen deretter skal beregnes etter bestemmelsene i denne paragrafen.

Endelig går det fram av forslaget til § 26 c sjette ledd at pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

Reglene om ny opptjening etter uttak foreslås gitt i ny § 26 d. Første ledd gir regler om videre opptjening etter uttak av hel alderspensjon. Det går fram at ved uttak av hel alderspensjon skal pensjonsopptjening som tilføres påslagsbeholdningen etter uttak, regnes om til årlig pensjon ved hjelp av delingstallet på uttakstidspunktet, og legges til pensjonen som allerede løper. I andre punktum presiseres det at omregningen skal foretas med virkning fra 1. januar året etter at opptjeningen fant sted. Andre ledd gir regler om videre opptjening etter uttak av gradert alderspensjon. Det går fram at ved uttak av gradert alderspensjon skal pensjonsopptjening som tilføres påslagsbeholdningen etter uttak omregnes til pensjon etter § 26 c femte ledd når uttaksgraden endres eller oppdateres. I tredje ledd gis det en hjemmel til å fastsette forskrift om gjennomføring av denne paragrafen.

Det foreslås at bestemmelser om oppsatt pensjon for tjenestetid etter 2019 gis i ny § 26 g. Det følger av bestemmelsene at et medlem som fratrer stillingen med minst ett års samlet tjenestetid uten

rett til straks løpende pensjon, har rett til oppsatt påslagspensjon og oppsatt betinget tjenestepensjon etter reglene i kapittel 5 a.

Reglene om fastsetting av delingstall foreslås gitt i ny § 26 k. Det går fram at det skal benyttes delingstall fastsatt av Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. folketrygdloven §§ 20-12 og 20-13.

Videre foreslås det bestemmelser om opphør av pensjon i ny § 26 l, der det i første ledd slås fast at påslagspensjon opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse §§ 26 c, 26 d, 26 g, 26 k og 26 l første ledd.

Departementet viser til at det i høringsnotatet ble presisert at reduksjonen i kravet til opptjeningstid for å få rett til oppsatt påslagspensjon, jf. § 26 g, ikke skal medføre en utvidet rett til oppsatt uførepensjon. Bestemmelsen om oppsatt uførepensjon i lov om Statens pensjonskasse § 27 femte ledd foreslås derfor endret slik at det går fram at medlemmet må ha fratrudd stillingen med minst tre års samlet tjenestetid for å få rett til oppsatt uførepensjon.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 27 femte ledd.

Departementet viser til at de lovfestede tjenestepensjonsordningene kan sette som vilkår for rett til pensjon at medlemmet samtidig setter fram krav om ytelser fra folketrygden. Dette følger blant annet av lov om Statens pensjonskasse § 44 tiende ledd. Departementet foreslår at bestemmelsen endres, slik at dette ikke skal gjelde for pensjon etter kapittel 5 a, med unntak av oppsatt pensjon etter § 26 h.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 44 tiende ledd.

7.3.4.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 7.3.4.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere. I tillegg blir det presisert i § 19 a første ledd at det kreves minst tre års samlet tjenestetid for å få rett til oppsatt enke- eller enkemannspensjon.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere §§ 5, 11 c, 11 d, 11 g, 11 k og 11 l første ledd, samt § 12 femte ledd, § 19 a første ledd og § 36 tredje ledd.

7.3.4.4 Lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Pensjonsordning for apotekvirksomhet er regulert i lov 26. juni 1953 nr. 11. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Selv om det i proposisjonen her ikke foreslås å innføre påslagspensjon i pensjonsordning for apotekvirksomhet mv, foreslår departementet at en tilsvarende endring som foreslått i lov om Statens pensjonskasse § 27 femte ledd, jf. punkt 7.3.4.2, gjøres i lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet § 10 femte ledd.

7.4 Regulering av pensjon og påslagsbeholdning

7.4.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

Departementet foreslo at reguleringen av pensjon under utbetaling skal skje årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og deretter fratrekkes 0,75 prosent. Dersom pensjonen tas ut i månedene juni–april, foreslo departementet at fratrukket ved første regulering skal settes forholdsmessig ned ut fra når i perioden pensjonen ble tatt ut. Departementet viste til at tilsvarende bestemmelser gjelder for dagens alderspensjon.

Med den nye alderspensjonsordningen opparbeider den enkelte pensjonsrettigheter i form av en påslagsbeholdning. Regulering av pensjon under opptjening vil dermed skje gjennom at påslagsbeholdningen reguleres, i motsetning til i dagens regler der pensjonsgrunnlaget følger utviklingen i den enkeltes lønnsnivå. Det framgår av pensjonsavtalen at beholdningen skal reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden. Opptjente alderspensjonsrettigheter i folketrygden reguleres ved at pensjonsbeholdningen årlig oppjusteres i takt med lønnsveksten med virkning fra 1. mai. I høringsnotatet foreslo departementet at påslagsbeholdningen skal reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten.

7.4.2 Høringsinstansenes syn

Det er få høringsinstanser som har uttalt seg om regulering. SPK påpeker at det er behov for å tydeliggjøre hvordan reguleringen av beholdningen ved start, stopp og endring av påslagspensjon skal håndteres. SPK kan ikke se at det er direkte omtalt hvordan økt pensjonsopptjening som er til-

ført beholdningene etter uttak med virkning fra 1. januar, skal reguleres første gang. SPK antar imidlertid at en her skal følge samme prinsipper som i folketrygden, og legger til grunn at økt opptjening skal reguleres på samme måte som resten av beholdningen under utbetaling. *Gabler* viser til at det ikke kommer tydelig fram av høringsnotatet hvordan en skal behandle pensjonsopptjening hhv. før og etter G-reguleringen 1. mai. I folkevalgtordningen implementeres dette ved at opptjening fra og med 1. mai året før til og med 30. april i inneværende år reguleres opp med grunnbeløpet fra 1. mai i inneværende år. *Gabler* ser ingen gode argumenter for at det skal være annerledes i påslagsordningen.

7.4.3 Departementets vurdering og forslag

Det har ikke kommet innsigelser i høringen på at påslagsbeholdningen med virkning fra 1. mai reguleres med lønnsveksten og at påslagspensjon under utbetaling reguleres med virkning fra 1. mai med lønnsveksten fratrukket 0,75 prosent, og departementet opprettholder forslaget.

Reguleringen skal fortsatt gjennomføres ved å benytte de reguleringsfaktorene som blir fastsatt for regulering av alderspensjon fra folketrygden, og departementet foreslår at dette også skal gjelde regulering av påslagsbeholdningen og påslagspensjonen.

Departementet ser at det i høringsnotatet i liten grad er tydeliggjort hvordan reguleringen skal håndteres ved start, stopp og endring av pensjon. Departementet har lagt til grunn at dette skal følge de samme prinsippene som i folketrygden, og foreslår derfor at reguleringen i slike tilfeller skal ta hensyn til når på året endringen fant sted.

Forslagene innebærer at påslagsbeholdning som ikke er omregnet til årlig pensjon skal reguleres i samsvar med lønnsveksten med virkning fra 1. mai. Dette gjelder både den delen av beholdningen som ikke er omregnet til årlig ytelse ved delvis uttak, og opptjening som har skjedd etter helt uttak og som ikke har blitt omregnet til årlig pensjon.

Kapittel 8 i forskrift 22. desember 2009 nr. 1810 om alderspensjon fra folketrygden inneholder detaljerte bestemmelser om regulering av alderspensjon ved endring av pensjonsgrad. Ved reduksjon av uttaksgrad eller stans av pensjon, tar reguleringen hensyn til når på året endringen fant sted. Er uttaksgraden pr. 1. mai lavere enn gjennomsnittlig uttaksgrad siste tolv måneder, sier § 8-3 at beholdningsstørrelser skal reguleres med lønnsvekst og deretter fratrekkes en faktor f_1 lik:

$$f_1 = 0,0075 \times \frac{\text{gjennomsnittlig uttaksgrad siste år} - \text{uttaksgrad pr. 1. mai}}{100 \% - \text{uttaksgrad pr. 1. mai}}$$

Ved førstegangsuttak, og ved økning av uttaksgrad, skal reguleringen ta hensyn til når på året uttaket eller gradsendingen fant sted. Er uttaksgraden pr. 1. mai høyere enn gjennomsnittlig

uttaksgrad siste tolv måneder, sier § 8-4 at pensjon under utbetaling skal reguleres med lønnsvekst og fratrekkes deretter en faktor f_2 lik:

$$f_2 = 0,0075 \times \frac{\text{gjennomsnittlig uttaksgrad siste år}}{\text{uttaksgrad pr. 1. mai}}$$

Departementet mener at tilsvarende regler skal gjelde også for påslagspensjon og foreslår at det gis hjemmel i loven for at nærmere regler om dette fastsettes i forskrift.

Se punkt 7.4.4 om utformingen av lovendringer.

7.4.4 De enkelte lovforslagene

7.4.4.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenstepensjonsordningene i tråd med forslagene i punkt 7.4.3. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 7.4.4.2 og 7.4.4.3.

7.4.4.2 Lov om Statens pensjonskasse

Bestemmelsene om regulering av pensjon følger i dag av lov om Statens pensjonskasse § 42, og det foreslås en rekke endringer i paragrafen. Forslagene om regulering av påslagsbeholdning og betingetbeholdning tas inn § 42 første ledd, der det slås fast at påslagsbeholdningen etter § 26 b og betingetbeholdning etter § 26 e, se punkt 8.4, skal reguleres årlig i samsvar med lønnsveksten. I annet punktum presiseres det at ved reduksjon av uttaksgrad eller stans av pensjon skal reguleringen ta hensyn til når på året endringen fant sted.

Nåværende første ledd blir andre ledd. Bestemmelsen gjelder regulering av alderspensjon. Det går fram at regulering av alderspensjon etter kapittel 5 under utbetaling, skal foretas ved at pensjonsgrunnlaget reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent. Andre punktum gjelder regulering av alderspensjon etter kapittel 5 a. Det går fram at regulering av alderspensjon etter kapittel 5 a under utbetaling, foretas ved at pensjonen reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og

fratrekkes deretter 0,75 prosent, men likevel slik at alderspensjon etter § 26 h reguleres etter første punktum. Det presiseres at ved førstegangsuttak og ved økning av uttaksgrad, skal reguleringen ta hensyn til når i året uttaket eller gradsendingen fant sted. Fjerde punktum gjelder regulering av overgangstillegg etter § 26 j. Det går fram at tillegget skal beregnes av det til enhver tid gjeldende grunnbeløpet i folketrygden, jf. punkt 9.4 nedenfor.

Forslaget som gjelder nytt fjerde ledd første punktum, presiserer at oppreguleringen av pensjonsgrunnlaget ved 67 år gjelder bruttoberegnet alderspensjon etter kapittel 5. Bestemmelsen fastslår i dag at pensjonsgrunnlaget for medlemmer som fratrer sin stilling med alderspensjon eller avtafefestet pensjon før 67 år, skal omregnes fra måneden etter fylte 67 år ved at det oppreguleres med lønnsveksten fra fratredelsestidspunktet og fram til omregningstidspunktet. Denne bestemmelsen gjelder ikke for alderspensjon fra påslagsordningen.

I nytt femte ledd er det gitt regler om regulering av oppsatt pensjon. Det går fram at pensjonsgrunnlaget for medlemmer som fratrer sin stilling uten rett til straks å få pensjon etter loven her eller lov om avtafefestet pensjon for medlemmer av Statens pensjonskasse, jf. § 23, skal reguleres med lønnsveksten fram til tidspunktet det ytes pensjon etter loven her. I andre punktum presiseres det at det samme skal gjelde for oppsatt alderspensjon etter § 26 h før pensjonen tas ut. I tredje punktum går det fram at når en arbeidstaker har gått over fra et høyere til et lavere samlet pensjonsgrunnlag, jf. § 15 annet ledd, skal det tidligere grunnlaget som har betydning for pensjonsberegningen reguleres tilsvarende.

Sjette ledd gjelder hvilken reguleringsfaktor som skal benyttes. Det går fram av sjette ledd at ved regulering av beholdninger, pensjoner og pensjonsgrunnlag etter første til femte ledd benyttes de reguleringsfaktorer Kongen fastsetter etter fol-

ketrygdloven § 19-14 åttende ledd og § 20-18 åttende ledd.

I nytt sjuende ledd gis det en hjemmel til å fastsette forskrift om gjennomføring av denne paragrafen.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 42.

7.4.4.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 7.4.4.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 39.

7.5 Barnetillegg til påslagspensjon

7.5.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

Etter dagens regler gis det et tillegg til alderspensjonen fra offentlig tjenestepensjonsordning for pensjonister som forsørger barn under 18 år. For hvert barn ytes det et barnetillegg på 10 prosent av brutto alderspensjon etter levealdersjustering. Alderspensjonen med barnetillegg kan likevel ikke overstige 90 prosent av pensjonsgrunnlaget etter levealdersjustering. Beregningen av barnetillettet tar utgangspunkt i bruttopensjonen, dvs. pensjonen før samordning.

Det ble ikke avtalt barnetillegg til påslagspensjonen i pensjonsavtalen, og departementet foreslo i høringsnotatet at det ikke skal gis barnetillegg i påslagsordningen. Dersom det ikke gis barnetillegg i påslagsordningen, vil barnetillegg til alderspensjonen i offentlig tjenestepensjon bli faset ut med bruttoordningen. De første årskullene som omfattes av nye ordninger vil ha store deler av sin tjenestepensjon opptjent i bruttoordningen og vil følgelig få barnetillegg knyttet til denne delen. Det innebærer en gradvis utfasing av barnetillettet over tid, slik at det ikke blir store forskjeller mellom påfølgende årskull.

7.5.2 Høringsinstansenes syn

Arbeidstakerorganisasjonene er mot at barnetillegg til alderspensjon ikke skal videreføres og uttaler:

«Arbeidstakerorganisasjonene viser til at fjerning av barnetillegg til alderspensjon var ikke en del av forhandlingene, og mener at ytelsesnivået må videreføres som i dag. At avtalen fra 3. mars ikke omtaler barnetillegg er etter arbeidstakerorganisasjonenes syn et meget svakt argument for å fjerne ordningen med barnetillegg. Tvert imot taler dette etter arbeidstakerorganisasjonenes syn for at barnetillegg bør videreføres på samme nivå som tidligere. Arbeidstakerorganisasjonene mener departementet må legge fram forslag for Stortinget om utformingen av et barnetillegg tilpasset påslagsordningen. (...) Arbeidstakerorganisasjonene viser til at barnetillegg i dag er en del av alderspensjonen for offentlig ansatte, og at barnetillettet er en rettighet som bør være gjenstand for forhandlinger. De viser videre til at omfanget av barnetillegg til alderspensjonister er relativt beskjedent, og at kostnadene ved å videreføre barnetillegg i påslagsordningen vil ikke være store. De viser til at en fjerning av barnetillegg vil ha stor betydning for de alderspensjonister som mister tillegget. Blant dem er det mange som mottar alderspensjon med særaldersgrense som skal sikres ordninger som gjør at de ikke kommer dårligere ut enn hvis dagens regler videreføres.»

Forsvar offentlig pensjon anfører at når dette bare berører relativt få alderspensjonister, og heller ikke er nevnt i avtalen, er det snarere et argument for å beholde barnetillettet, med nødvendig tekniske endringer for å tilpasse beregningsmetodikk i ny offentlig tjenestepensjon. *LOP* uttaler at dersom partene ønsket å fjerne barnetillettet, ville dette stått nedfelt. *LOP* mener at det er uheldig å tolke en ren unnlattelse som at ordningen ønskes bort. *Oslo kommune* stiller spørsmål om det ikke burde ha framgått av pensjonsavtalen at det ikke skal være barnetillegg til påslagspensjonen.

Arbeidsgiverforeningen Spekter er enig med departementet i at ordningen med barnetillegg til alderspensjonen fases ut. De viser til at det er få pensjonister med rett til slikt tillegg og til at et viktig element i arbeidet med endring av offentlig tjenestepensjon var å få større likhet i pensjonsordningene i privat og offentlig sektor. *NHO* støtter også forslaget om å fjerne barnetillettet i alderspensjonen.

SPK på sin side viser til konsekvensene for implementeringen av barnetillettet at det ikke skal gis barnetillegg i påslagsordningen, men at det videreføres i bruttoordningen. *SPK* uttaler

videre at for dem som mottar en uførepensjon, vil dette innebære at de ved overgang fra uførepensjon til alderspensjon vil få en reduksjon eller bortfall av barnetillegget, dersom det ikke er tenkt overgangsordning for denne gruppen. *Gabler* tar ikke stilling til om det skal være barnetillegg til påslagspensjonen, men påpeker at begrunnelsen for å fjerne barnetillegget framstår som såpass svak at det bør innhentes statistikk over hvor mange som mottar barnetillegg til alderspensjon i dagens ordning, og hvor mye barnetillegget for disse personene utgjør av samlet ytelse. Dette vil gi et bedre grunnlag for å vurdere om det er behov for å videreføre barnetillegget.

7.5.3 Departementets vurdering og forslag

Departementet viser til at barnetillegget i dagens bruttoordning beregnes med utgangspunkt i bruttopensjonen. Dersom det skal gis barnetillegg til påslagspensjonen, må dette derfor utformes som et helt nytt tillegg.

En del av formålet med omleggingen av offentlig tjenstepensjon er å skape større likhet mellom ordningene i privat og offentlig sektor. Det er ikke barnetillegg til alderspensjonen i hverken innskuddspensjonsloven eller tjenstepensjonsloven. For å gi økt likhet mellom de private pensjonsordningene og ny offentlig tjenstepensjon, ble det foreslått at påslagspensjon gis uten barnetillegg. Departementet legger også vekt på at det på prinsipielt grunnlag ikke er ønskelig å videreføre forskjellsbehandlingen av mottakere av pensjon basert på om de har valgt å få barn sent eller tidlig i livet.

Når det gjelder omfanget av barnetillegg til alderspensjon i dagens ordning, var det 856 mottakere av barnetillegg i SPK i desember 2018, hvorav 99 prosent var menn. I KLP var det 174 som mottok barnetillegg, hvorav 97 prosent var menn. Halvparten av mottakerne i SPK, og syv av ti mottakere i KLP, var 68 år eller eldre. For mottakerne i SPK varierte gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag fra 598 000 til 772 000 kroner, og det var de yngste aldersgruppene, dvs. personer med særaldersgrense, som hadde høyest gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag.¹ For mottakerne i KLP varierte gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag fra 410 000 til 643 000 kroner, og gjennomsnittet var høyest for dem som var 68 år og eldre. Gjennomsnittlig månedlig utbetalt barnetillegg var rundt 3 600 kroner både i SPK og KLP.

Departementet kan ikke se at det har framkommet informasjon som tilsier at det bør gis barnetillegg til påslagspensjonen og foreslår at det ikke gis barnetillegg i påslagspensjonen.

Departementet viser for øvrig til at det i avtalen 12. desember 2018 om midlertidige regler for særalderspensjon går fram at personer med særaldersgrense fra 2020 skal sikres en tidligpensjon før 67 år på samme nivå som i dag. Slik departementet tolker avtalen, innebærer dette at barnetillegget skal videreføres i tidligpensjonen, se kapittel 12. Gjennom avtalen om midlertidige regler vil denne gruppen fortsatt motta barnetillegg fram til 67 år, eventuelt fram til partene blir enige om en langsiktig løsning for personer med særaldersgrense.

¹ Gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag er beregnet for hvert alderstrinn for mottakere under 68 år og samlet for aldersgruppen 68 år og over. Dette gjelder både SPK og KLP.

8 Betinget tjenestepensjon

8.1 Innledning og sammendrag

Det går fram av pensjonsavtalen at det skal innføres en ordning med betinget tjenestepensjon. Betinget tjenestepensjon skal være et tillegg til alderspensjonen for dem som ikke kvalifiserer for ny AFP. Betinget tjenestepensjon skal innføres fra 2020 for ansatte som er født i 1963 eller senere.

Det går videre fram av pensjonsavtalen at betinget tjenestepensjon skal tjenes opp med 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 G i år med medlemskap i en offentlig tjenestepensjonsordning fram til og med det året en fyller 61 år. Betinget tjenestepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år.

Departementet foreslår i punkt 8.2.3 betingelser for å ha rett til betinget tjenestepensjon. Det foreslås at medlemmer som ikke har rett til privat eller offentlig AFP, gis betinget tjenestepensjon som et tillegg til alderspensjonen.

Departementet foreslår i 8.3.3 beregningsregler for betinget tjenestepensjon. Det foreslås at pensjonen tjenes opp med en sats på tre prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 ganger folketrygdens grunnbeløp. Departementet foreslår at det er gjeldende grunnbeløp som skal legges til grunn. Ved deltidstilling skal opptjeningen utgjøre en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Departementet foreslår at opptjeningen skal skje løpende. Det foreslås også at det skal gis opptjening når et medlem mottar uførepensjon. Det foreslås at det gis pensjonsopptjening fram til fylte 62 år, og at opptjeningen akkumuleres i en beholdning. Det foreslås at betinget tjenestepensjon kan tas ut fleksibelt fra 62 år. Det foreslås at årlig betinget tjenestepensjon fastsettes ved at beholdningen på uttakstidspunktet divideres med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet. Ved uttak av betinget tjenestepensjon etter 70 år, legges delingstallet ved 70 år til grunn. Det foreslås at betinget tjenestepensjon ikke kan tas ut gradert eller stanses etter uttak.

Departementet foreslår i punkt 8.4.2 regler for regulering av betinget tjenestepensjon i tråd med regulering av alderspensjon fra folketrygden.

8.2 Betingelser for rett til betinget tjenestepensjon

8.2.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

I pensjonsavtalen fra 3. mars går det fram at betinget tjenestepensjon skal være et tillegg til alderspensjonen for dem som ikke kvalifiserer for ny AFP. Betinget tjenestepensjon skal altså ikke komme i tillegg til AFP.

Departementet foreslo i høringsnotatet at betinget tjenestepensjon ikke skal komme til utbetaling for personer som oppfyller betingelsene for AFP fra privat eller offentlig sektor. Departementet foreslo at de som får utbetalt betinget tjenestepensjon ikke på et senere tidspunkt kan få utbetalt ordinær AFP. Departementet ba om høringsinstansenes syn på om det må foreligge avslag på søknad om ordinær AFP for å kunne få betinget tjenestepensjon.

8.2.2 Høringsinstansenes syn

Mange av høringsinstansene har kommentert de foreslåtte betingelsene for rett til betinget tjenestepensjon. Det er en utbredt holdning at det må foreligge avslag på søknad om ordinær AFP for å kunne få betinget tjenestepensjon, men noen har imidlertid en mer nyansert tilnærming. *Arbeidstakerorganisasjonene* påpeker at dersom betinget tjenestepensjon skulle utelukke muligheten for senere ordinær AFP, vil betinget tjenestepensjon bli en pensjonsfelle for gruppen som fyller ansienhetsvilkåret for ordinær AFP ved fylte 62 år, men som ikke (ennå) oppfyller vilkår relatert til uttakstidspunktet. Organisasjonene uttaler videre:

«For enkelte i denne gruppen vil det heller ikke med sikkerhet kunne fastslås at de ikke fyller vilkårene for AFP før de har fylt 70 år. Det er derfor uheldig å knytte vilkår for betinget tjenestepensjon til avslag på søknad om ordinær AFP, og uheldig om betinget tjenestepensjon stenger for rett til ordinær AFP. Organisasjonene mener løsningen bør være at betinget tje-

nestepensjon skal kunne utbetales til alle som på søknadstidspunktet ikke har rett til AFP. For gruppen som ikke fyller ansiennitetsvilkåret ved 62, og som heller ikke senere kan fylle vilkår for AFP, oppstår det ingen spesielle problemstillinger. For gruppen som fyller ansiennitetsvilkåret ved 62, men som ikke fyller vilkår knyttet til uttakstidspunktet, må det lages regler for overgang fra betinget tjenestepensjon til AFP. Allerede utbetalt betinget tjenestepensjon kan komme til fradrag i den samlede utbetalingen av AFP. Dermed unngås den pensjonsfellen som departementets løsningsforslag åpner for, ved at mottakere av betinget tjenestepensjon ikke senere kan motta ordinær AFP.»

NITO viser til at høringsnotatet foreslår at utbetaling av betinget tjenestepensjon skal være til hinder for senere uttak av AFP. *NITO* mener det er vanskelig å se begrunnelsen for en avskjæring av AFP og foreslår at utbetalt betinget tjenestepensjon heller burde avkortes mot AFP dersom det senere oppstår rett til dette. *NITO* kan ikke se at avtalen om ny offentlig tjenestepensjon forutsetter at man ikke skal kunne få AFP om betinget tjenestepensjon har vært utbetalt.

Pensjonistforbundet påpeker at departementets forslag kan ha store økonomiske konsekvenser for en som velger å ta ut betinget tjenestepensjon, dersom vedkommende kan fylle vilkårene for ordinær AFP på et senere tidspunkt. Forbundet mener derfor at det ved søknad om uttak av betinget tjenestepensjon må undersøkes om personen har mulighet til å ta ut AFP og samtidig undersøkes om vedkommende på et senere tidspunkt vil kunne oppfylle kravene for AFP. Dersom det er mulig å oppfylle kravene om AFP på et senere tidspunkt bør personen varsles om dette fra pensjonsleverandøren, og uttaket av betinget tjenestepensjon bør holdes i bero inntil personen har gitt tilbakemelding om uttaket fortsatt er ønskelig. Pensjonsleverandøren bør i slike tilfeller informere kunden om hvilke vilkår som må oppfylles for å senere kunne motta AFP. Det bør samtidig informeres om differansen i forventet utbetaling fra betinget tjenestepensjon og AFP. En alternativ løsning kan, etter *Pensjonistforbundets* oppfatning, være å fjerne vilkåret om at AFP ikke kan tas ut dersom man har mottatt betinget tjenestepensjon.

Tjenestepensjonsleverandørene peker på utfordringer knyttet til informasjon og rådgivning overfor det enkelte medlem i slike saker. *OPF* registrerer at det oppstilles en ny informasjons-

plikt for tjenestepensjonsleverandørene, slik at disse plikter å opplyse om at mottak av betinget tjenestepensjon innebærer at ordinær AFP ikke kan innvilges, og uttaler videre:

«OPF mener at det vil kunne oppstå krevende kommunikasjonssituasjoner mellom det enkelte medlem og tjenestepensjonsleverandøren rundt valgmulighetene medlemmet har i gitte situasjoner.»

KLP mener det knytter seg så stor usikkerhet til hvordan det endelige regelverket for ny AFP vil bli, at et forbud mot stans av betinget tjenestepensjon kan få urimelige konsekvenser for den enkelte. Det vil blant annet medføre en klar innskrenkning i fleksibiliteten for pensjonistene. *KLP* ber på denne bakgrunnen departementet om å vurdere hvorvidt et slikt forbud er i samsvar med de hensynene man ønsker å ivareta ved innføring av ny offentlig tjenestepensjon. Det vises til at departementet i høringsnotatet uttaler at tjenestepensjonsleverandørene plikter å opplyse om at mottak av betinget tjenestepensjon innebærer at ordinær AFP ikke kan innvilges. *KLP* mener det bør gis noen føringer på omfanget av informasjonsplikten og at departementet bør gi retningslinjer for omfanget av opplysningsplikten. Når det gjelder minstekravet til opptjeningstid på ett år uttaler *KLP*:

«I lovforslagets § 6-8 fjerde ledd fremgår det at minstekravet til opptjeningstid for rett til betinget tjenestepensjon skal være ett år. Det er ikke en tilsvarende bestemmelse for minstekrav til opptjeningstid for påslagspensjonen. For medlemmene vil det på dette området være enklere å forholde seg til ett regelverk som behandler den betingede tjenestepensjonen og påslagspensjonen likt. Det vil også være enklere for pensjonsleverandørene å informere og gi råd til medlemmene om regelverket er likt. *KLP* ber departementet vurdere like regler for minstekrav i påslagspensjon og betinget tjenestepensjon.»

Finans Norge mener det er viktig å ta hensyn til at uttak av betinget tjenestepensjon utelukker eventuelt senere ønske om uttak av ny AFP, og at betinget tjenestepensjon som regel vil være lavere enn ny AFP. For å unngå uheldige tilfeller, med evt. mangelfull eller feilaktig rådgivning og informasjon til rettighetshavere, er det viktig at regelverket tydeliggjøres. *Arbeids- og velferdsdirektoratet* har påpekt at forslaget kan ha administrative kon-

sekvenser for Arbeids- og velferdsetaten. Direktoratet viser til at hvis all saksbehandling og utbetaling av AFP i offentlig sektor skal foretas av tjenestepensjonsordningene, vil etaten i liten grad bli påvirket av forslaget. Dersom søknadsprosessen blir tilsvarende som for AFP i privat sektor, vil Arbeids- og velferdsetaten derimot bli involvert i både innsending av søknad, vilkårsprøving og vedtak.

8.2.3 Departementets vurdering og forslag

Departementet ser at det kan være enkelte utfordringer knyttet til forholdet mellom betinget tjenestepensjon og ny AFP, ved at det ikke alltid vil være avklart på ønsket uttakstidspunkt hvorvidt en på et senere tidspunkt vil kunne fylle vilkårene for AFP. Slik departementet ser det, dreier dette seg i hovedsak om betingelser for å kunne motta ny AFP. Departementet vil komme tilbake til forholdet mellom betinget tjenestepensjon og ny AFP i forbindelse med lovforslag for ny offentlig AFP. Departementet viser til at utbetaling av betinget tjenestepensjon tidligst vil skje i 2025. Innen den tid vil det foreligge lovregler for ny AFP i de offentlige tjenestepensjonsordningene. Som omtalt i høringsnotatet, må lovforslaget om regler for betinget tjenestepensjon vurderes på nytt i lys av et framtidig lovforslag om ny AFP. Departementet tar med seg innspillene som har framkommet i høringssvarene, i arbeidet med lovutkast for ny offentlig AFP.

Det er likevel viktig at opptjeningsreglene og uttaksreglene for betinget tjenestepensjon vedtas i god tid før 2020, slik at det blir betalt premier fra 2020.

Departementet foreslår at det skal være et vilkår for å få utbetalt betinget tjenestepensjon at det ikke foreligger rett til privat eller offentlig avtalefestet pensjon (AFP) på uttakstidspunktet.

Se punkt 8.2.4 om utformingen av lovendringer.

8.2.4 De enkelte lovforslagene

8.2.4.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene i tråd med forslagene i punkt 8.2.3. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 8.2.4.2 og 8.2.4.3.

8.2.4.2 Lov om Statens pensjonskasse

Vilkårene for rett til betinget tjenestepensjon foreslås gitt i ny § 26 e første ledd. Der går det fram at medlemmer som ikke har rett til privat eller offentlig avtalefestet pensjon (AFP), gis betinget tjenestepensjon som et tillegg til alderspensjonen.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 26 e første ledd.

8.2.4.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 8.2.4.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 11 e første ledd.

8.3 Beregnings- og uttaksregler for betinget tjenestepensjon

8.3.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

I høringsnotatet foreslo departementet at en betingetbeholdning skal danne grunnlag for beregning av betinget tjenestepensjon. Beholdningen er summen av den årlige opptjeningen. Departementet foreslo at opptjeningen beregnes ved å multiplisere et beregningsgrunnlag med en fastsatt opptjeningsprosent og at pensjonsgrunnlaget skal være beregningsgrunnlag for opptjeningen. Departementet foreslo at den betingede beholdningen skal oppdateres årlig.

Departementet foreslo videre at opptjenings-satsen for betinget tjenestepensjon settes til 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–7,1 G. Dette er i tråd med pensjonsavtalen fra 3. mars.

Departementet foreslo at pensjonsgrunnlaget i medlemspliktig stilling skal danne grunnlaget for å beregne betinget tjenestepensjon. Betinget tjenestepensjon skal baseres på opptjeningstiden fra og med 2020 og fram til og med medlemmet fyller 62 år.

Departementet foreslo i høringsnotatet at også opptjeningen av betinget tjenestepensjon skal skje løpende: Opptjeningen for en periode skal fastsettes som det opptjeningen ville ha vært dersom vedkommende hadde hatt uforandret pensjonsgrunnlag et helt kalenderår, delt på 365 og multi-

plisert med antall dager i perioden. Departementet foreslo videre at for medlemmer med deltidsstilling skal den løpende opptjeningen utgjøre en forholdsmessig del av det opptjeningen ville vært dersom medlemmet hadde hatt fulltidsstilling.

I avtalen fra 3. mars 2018 går det fram at spørsmålet om hvorvidt uføre skal få utbetalt betinget tjenestepensjon skal avklares etter at Stortinget har vedtatt reglene for alderspensjon til uføre i folketrygden. I høringsnotatet viste departementet til at det ikke kan utelukkes at utfallet kan bli at uføre skal ha betinget pensjon. Departementet foreslo derfor beregningsregler for betinget tjenestepensjon for uføre, men presiserte, i tråd med avtalen, at hvorvidt uføre skal få utbetalt betinget tjenestepensjon eller ikke skal avklares etter at Stortinget har vedtatt reglene i folketrygden.

Departementet foreslo at medlemmer som blir uføre i en medlemspliktig stilling skal tjene opp betinget tjenestepensjon mens de mottar uførepensjon. Pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet etter skal benyttes for å beregne opp-tjeningen.

Det går fram av pensjonsavtalen fra 3. mars at det skal gis opptjening for betinget tjenestepensjon til og med det året en fyller 61 år. Pensjonsopptjeningen er foreslått fastsatt løpende, og departementet foreslo derfor i høringsnotatet at pensjonsopptjeningen skal skje til og med den måneden medlemmet fyller 62 år.

Departementet foreslo at betinget tjenestepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 år etter samme prinsipper som gjelder for alderspensjonen fra folketrygden. Departementet foreslo imidlertid at det ikke skal gis mulighet for uttak av gradert betinget tjenestepensjon. Departementet foreslo videre at uttak av betinget tjenestepensjon heller ikke kan stanses. Dette er tilsvarende regler som for ny AFP i privat sektor.

Departementet foreslo at det ikke skal stilles krav om uttak av folketrygdens alderspensjon for å kunne motta betinget tjenestepensjon.

I høringsnotatet foreslo departementet at årlig betinget tjenestepensjon skal beregnes ved at den betingede beholdningen divideres med folketrygdens delingstall som gjelder for årskullet ved uttaksalderen. Delingstallene reflekterer i hovedsak forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet. Delingstallene for det enkelte årskullet ivaretar dermed både nøytraliteten og levealdersjusteringen av betinget tjenestepensjon.

Tilsvarende som for ny AFP, foreslo departementet at delingstallet ved fylte 70 år legges til grunn ved uttak etter fylte 70 år.

I høringsnotatet foreslo departementet tilsvarende regler for tidligste uttakstidspunkt av betinget tjenestepensjon som for påslagspensjon ved at pensjonen gis tidligst fra og med måneden etter den måneden melding om uttak av pensjon ble gitt. Departementet foreslo videre at betinget tjenestepensjon tidligst kan tas ut med virkning fra måneden etter at et medlem har fylt 62 år og at betinget tjenestepensjon, som privat AFP, skal utbetales ut døds måneden.

8.3.2 Høringsinstansenes syn

Flere av høringsinstansene har påpekt at forslaget i høringsnotatet ikke er entydig med hensyn til hvor lenge det gis opptjening til betinget tjenestepensjon.

Landsforbundet for offentlige pensjonister (LOP) viser til at det første kullet som får betinget tjenestepensjon bare har fem års opptjening, noe som gjør at dette blir en svært beskjeden ytelse. De skriver at formålet med betinget tjenestepensjon, å kompensere de som ikke fyller AFP-kravene, derfor ikke blir oppfylt annet enn helt på et paradisk minimum for de som er født de første tiårene etter 1963. LOP viser videre til at det ikke står noe presist om dette i avtaleteksten, og at det er grunn til å tro at en fra forhandlernes side må ha tenkt at betinget tjenestepensjon skulle bli reelt effektivt allerede fra starten av. LOP uttaler videre at det bare er da betinget tjenestepensjon blir et reelt alternativ til dem som ikke fyller AFP-kravene, siden en for AFPs del tar hensyn til tidligere inntekter.

Pensjonistforbundet og SAKO-organisasjonene mener at betinget tjenestepensjon må beregnes med bakgrunn i all inntekt fra medlemspliktig stilling mellom 13 og 62 år, og ikke være begrenset til inntekt fra og med 2020.

Arbeidstakerorganisasjonene peker på at betinget tjenestepensjon er viktig og nødvendig for å sikre at uføre får et godt samlet pensjonsnivå ved 67 år, sammenlignet med arbeidsføres alderspensjon.

KLP viser til forslaget om at det er delingstallet ved fylte 70 år som skal legges til grunn ved uttak etter fylte 70 år. KLP stiller spørsmål ved hvorfor pensjonen ikke skal øke dersom man utsetter uttaket av betinget tjenestepensjon til etter 70 år. Selv om dagens AFP-ordning i privat sektor har en slik regel, ser KLP ingen grunn til at ikke delingstallet på uttakstidspunktet kan benyttes ved uttak av betinget tjenestepensjon, på samme måte som i påslagspensjonen. Dersom ikke pensjonen blir høyere ved å utsette uttaket etter 70 år, bør pen-

sjonen senest komme til utbetaling ved denne alderen.

Oslo Pensjonsforsikring (OPF) støtter i utgangspunktet at det ikke gis mulighet for gradering av betinget tjenestepensjon, samt at ytelsen ikke kan stanses. OPF mener imidlertid at det bør være likhet mellom de forskjellige pensjonselementene med hensyn til fleksibiliteten.

Flere høringsinstanser viser til at departementet foreslår at betinget tjenestepensjon skal utbetales ut døds måneden, noe som er ulikt påslagspensjonen som utbetales til og med måneden etter dødsfall. De påpeker at dette er en unødvendig komplikasjon som er krevende både å kommunisere og administrere. *Arbeidstakerorganisasjonene* skriver at dette er en innstramming i forhold til de regler som gjelder for AFP i offentlig sektor i dag, der gjenlevende ektefelle får utbetalt to måneders pensjon utover døds måneden. Generelt mener de at alle ytelser fra offentlig tjenestepensjon bør opphøre samtidig, ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde, og enda en måned senere for pensjonister som etterlater seg ektefelle eller samboer.

OPF mener at betinget tjenestepensjon skal telle med ved vurderingen om garantipensjonsnivået er nådd ved fylte 67 år. De argumenterer for at dette bør gjelde ny offentlig AFP og mener at det ikke bør skilles mellom AFP og betinget tjenestepensjon på dette punktet.

8.3.3 Departementets vurdering og forslag

Ingen høringsinstanser har hatt merknader til at opptjeningssatsen for betinget tjenestepensjon settes til 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–7,1 G. Det har heller ikke kommet merknader til at opptjeningen skal gjennomføres på samme måte som for påslagspensjon, det vil si ved at det skal benyttes samme pensjonsgrunnlag som for påslagspensjon, at årlig opptjening akkumuleres i en beholdning og at opptjening ved deltidsstilling skal utgjøre en forholds- messig del av opptjeningen for en fulltidsstilling.

Det vises til punkt 7.2.3 der det framkommer at enkelte høringsinstanser har hatt merknader til forslagene om opptjening av påslagspensjon gjennom året. Departementet har konkludert med at det vil være tilstrekkelig å fastslå at opptjeningen av påslagspensjon skal skje løpende og at endringer i opptjeningen gis effekt fra virkningstidspunktet. Departementet mener tilsvarende bør gjelde for betinget tjenestepensjon.

Departementet foreslår derfor at betinget tjenestepensjon skal tjenes opp med 3,0 prosent av

pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 ganger grunnbeløpet, målt i gjeldende grunnbeløp, at opptjeningen skjer løpende slik at endringer gis effekt fra virkningstidspunktet og at årlig opptjening akkumuleres i en beholdning. Departementet foreslår også at opptjening ved deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling.

Ingen høringsinstanser har hatt merknader til at reglene for uttak av betinget tjenestepensjon i hovedsak følger de samme prinsipper som for påslagspensjon, dvs. at pensjonen kan tas ut fra 62 år og at folketrygdens delingstall benyttes for å ivareta både levealdersjustering og nøytrale uttaksregler. Dette er en forutsetning for at også betinget tjenestepensjon fritt skal kunne kombineres med arbeidsinntekt, uten at pensjonen avkortes.

Departementet foreslår at betinget tjenestepensjon kan tas ut fra måneden etter melding om uttak blir gitt, men tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år, at årlig pensjon framkommer ved at beholdningen divideres på folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet og at betinget tjenestepensjon kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

Ingen høringsinstanser har hatt innvendinger mot forslagene i høringsnotatet om at betinget tjenestepensjon hverken kan tas ut gradert eller stanses. Flere høringsinstanser har tvert imot tatt til ordet for at det totalt sett var lagt opp til et for stort omfang av fleksibilitet. Departementet opprettholder derfor forslaget.

OPF mener at betinget tjenestepensjon skal inngå i vilkåret for uttak av alderspensjon fra folketrygden før 67 år. De argumenterer for at dette bør gjelde ny offentlig AFP og mener at det ikke bør skilles mellom AFP og betinget tjenestepensjon på dette punktet. Departementet mener at betinget tjenestepensjon bør likestilles med påslagspensjon på dette punktet, og vil ikke fremme forslag om at betinget tjenestepensjon skal inngå i vilkåret for uttak av alderspensjon fra folketrygden før 67 år.

Flere av høringsinstansene har påpekt at forslaget i høringsnotatet ikke er entydig med hensyn til hvor lenge det skal tjenes opp betinget tjenestepensjon. Departementet ser at det er en inkurie i omtalen av opptjeningstid i høringsnotatet. Departementet viser til at betinget tjenestepensjon skal tjenes opp løpende og ikke på bakgrunn av årlig inntekt og at den kan tas ut fra måneden etter fylte 62 år og foreslår at det gis opptjening for betinget tjenestepensjon fram til fylte 62 år.

Flere har uttalt at betinget tjenestepensjon må beregnes med bakgrunn i all inntekt fra medlemspliktig stilling mellom 13 og 62 år og ikke fra og med 2020. Departementet viser til at det går klart fram av avtalen at betinget tjenestepensjon skal innføres samtidig med ny påslagsordning, dvs. fra og med 2020. Det var kjent og akseptert av avtalepartene at departementet foreslår at bestemmelsen om betinget tjenestepensjon, som påslagspensjon, trer i kraft fra 1. januar 2020. Departementet viser videre til at de første årskullene som omfattes av nye ordninger vil ha størstedelen av opptjeningen sin i bruttoordningen. Bruttopenasjonen er dimensjonert uten AFP som bidrag til livsvarig pensjon. Dette taler etter departementets syn for at opptjening av betinget tjenestepensjon skal skje parallelt med opptjening av påslagspensjon.

Departementet ser at det er naturlig å stille spørsmål ved hvorfor betingelsene for uttak av betinget tjenestepensjon og påslagspensjon etter 70 år ikke er tilsvarende. At delingstallet ved fylte 70 år legges til grunn ved uttak av betinget tjenestepensjon etter fylte 70 år har sammenheng med at dette tilsvarende reglene for AFP. Departementet viser til at det går tydelig fram av avtalen at betinget tjenestepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år og opprettholder forslaget fra høringsnotatet.

Når det gjelder forslaget fra KLP om at betinget tjenestepensjon senest skal komme til utbetaling ved 70 år, er dette noe departementet mener bør vurderes. Da det på det nåværende tidspunktet fortsatt er uavklarte spørsmål knyttet til ny AFP, inkludert om det må foreligge avslag på AFP for å få betinget tjenestepensjon og om mottak av betinget tjenestepensjon ekskluderer mottak av AFP, vil ikke departementet foreslå dette nå. Departementet vil komme tilbake med en ny vurdering når reglene for ny AFP er avklart.

Flere høringsinstanser viser til at departementet foreslår at betinget tjenestepensjon skal utbetales ut døds måneden, noe som er ulikt påslagspensjon som utbetales til og med måneden etter dødsfall. *Arbeidstakerorganisasjonene* har argumentert for at begge ytelsene bør utbetales ut måneden etter døds måneden og i ytterligere en måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle. Leverandørene peker på at ulike opphørstidspunkt både er krevende å administrere og utfordrende å kommunisere. Departementet støtter høringsinstansenes syn på at det vil være forenklende om utbetalingsperioden for betinget tjenestepensjon er tilsvarende som for påslagspensjon, og foreslår derfor en harmonisering av utbetalingsperiodene.

Departementet foreslår på den bakgrunnen at betinget tjenestepensjon skal utbetales til og med måneden etter døds måneden.

Det har ikke kommet innvendinger mot forslaget i høringsnotatet om beregningsregler for betinget tjenestepensjon for uføre. Departementet har merket seg at *arbeidstakerorganisasjonene* mener at betinget tjenestepensjon er nødvendig for å sikre at uføre får et godt samlet pensjonsnivå ved 67 år. Departementet foreslår at medlemmer som blir uføre i en medlemspliktig stilling skal tjene opp betinget tjenestepensjon mens de mottar uførepensjon. Departementet foreslår at opptjeningen skal skje på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet etter. Departementet viser til at hvorvidt uføre skal få utbetalt betinget tjenestepensjon eller ikke skal avklares etter at Stortinget har vedtatt reglene i folketrygden.

Departementet viser til 7.2.3 der det vises til at *KLP* har pekt på at forslaget i høringsnotatet vil gi opptjening til alderspensjon også ut fra selve fribe løpet, og at noen uførepensjonister dermed vil kunne få en bedre opptjening til alderspensjon enn personer som ikke er uføre. Departementet legger til grunn at dette synspunktet også gjelder betinget tjenestepensjon, og at dette kan løses på tilsvarende måte som for påslagspensjon.

Departementet foreslår derfor at opptjening av betinget tjenestepensjon ved mottak av uførepensjon skal skje på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. For perioder hvor et medlem har hatt annen opptjening enn opptjening ved mottak av uførepensjon, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen reduseres med annen opptjening. Dersom uføregraden er lavere enn 100 prosent, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen ikke overstige opptjening på grunnlag av pensjonsgrunnlaget for uførepensjonen, justert for den faktiske uføregraden.

Se punkt 8.3.4 om utformingen av lovendringer.

8.3.4 De enkelte lovforslagene

8.3.4.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene i tråd med forslagene i punkt 8.3.3. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 8.3.4.2 og 8.3.4.3.

8.3.4.2 Lov om Statens pensjonskasse

Departementet foreslår at reglene om opptjening av betinget tjenestepensjon blir gitt i ny § 26 e andre til fjerde ledd. Pensjonen skal tjenes opp i en betingetbeholdning, og det må gis nærmere regler for hvordan opptjeningen skal skje. Det er lønnen i medlemspliktig stilling (pensjonsgrunnlaget) som danner grunnlaget for opptjeningen, og det følger av forslaget til hovedregelen i andre ledd at alderspensjon tjenes opp med en sats på 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 ganger folketrygdens grunnbeløp. Det gis pensjonsopptjening fram til og med måneden medlemmet fyller 62 år. Videre presiseres det at det er gjeldende grunnbeløp som skal legges til grunn, og at opptjeningen ved deltidsstilling utgjør en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Pensjonsgrunnlaget fastsettes etter kapittel 3, unntatt bestemmelsene i § 14 andre ledd om samlet pensjonsgrunnlag ved flere arbeidsforhold og § 15 om beregning av gjennomsnittsgrunnlag.

Pensjonsopptjening på annet grunnlag enn etter hovedregelen følger av bestemmelsene i § 26 e tredje ledd. I tredje ledd videreføres prinsippet om at tid med midlertidig uførepensjon eller uførepensjon skal gi pensjonsopptjening. Det går fram at opptjeningen skjer på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. Det presiseres at for perioder hvor et medlem har hatt annen opptjening etter andre ledd, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen reduseres med annen opptjening. Dersom uføregraden er lavere enn 100 prosent, skal opptjening på grunnlag av dette leddet ikke overstige opptjening på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av, justert for uføregraden.

Endelig følger det av forslaget til § 26 e fjerde ledd at opptjeningen skal skje løpende, slik at endringer gis effekt fra virkningstidspunktet og at pensjonsopptjeningen skal akkumuleres i en betingetbeholdning.

Reglene om uttak av betinget tjenestepensjon foreslås gitt i ny § 26 f. Første ledd gir regler om tidligste uttakstidspunkt. Det går det fram at pensjonen tidligst gis fra og med måneden etter den måneden melding om uttak av pensjon blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Det presiseres at dersom pensjonen tas ut etter 70 år, så skal årlig pensjon beregnes som om uttaket skjedde ved 70 år. Pensjonen opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde, se forslaget i § 26 l første ledd.

§ 26 f andre ledd gir regler for hvordan årlig pensjon skal beregnes ved uttak. Det går fram at

den årlige pensjonen skal fastsettes på grunnlag av den betingede beholdningen på uttakstidspunktet ved at beholdningen divideres med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet for pensjonen.

Det følger av tredje ledd at pensjonen ikke kan tas ut gradert eller stanses og at pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 26 e andre til fjerde ledd, § 26 f og § 26 l første ledd.

8.3.4.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 8.3.4.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 11 e andre til fjerde ledd, § 11 f og § 11 l første ledd.

8.4 Regulering av betinget tjenestepensjon

8.4.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

Departementet foreslo at betinget tjenestepensjon under utbetaling skal reguleres som alderspensjon fra folketrygden ved at reguleringen skal skje årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og deretter fratrekkes 0,75 prosent. Departementet foreslo videre at ved pensjonsuttak i månedene fra juni til april, så skal fratrukket ved første reguleringstidspunkt settes forholdsmessig ned ut fra når i perioden pensjonen ble tatt ut.

Betinget tjenestepensjon skal opparbeides i form av en betingetbeholdning. Departementet foreslo i høringsnotatet at den betingede beholdningen skal reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten.

8.4.2 Departementets vurdering og forslag

Departementet legger til grunn at de høringsuttalelsene som gjelder regulering av påslagspensjon også gjør seg gjeldende for regulering av betinget tjenestepensjon, jf. punkt 7.4.3.

Departementet viser til at det foreslås at betinget tjenestepensjon ikke kan tas ut gradert og at

uttaket ikke kan stanses. Det er derfor ikke nødvendig å regulere stans eller endret gradering.

Departementet foreslår at betingetbeholdning som ikke er omregnet til årlig pensjon skal reguleres i samsvar med lønnsveksten og at betinget tjenestepensjon under utbetaling skal reguleres med lønnsveksten og deretter fratrekkes 0,75 prosent. Reguleringen skal gjøres med virkning fra 1. mai. Ved første regulering etter uttak foreslår departementet at det ved reguleringen skal tas hensyn til når på året uttaket fant sted.

Se punkt 8.4.3 om utformingen av lovendringer.

8.4.3 De enkelte lovforslagene

8.4.3.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene i tråd med forslagene i punkt 8.4.2. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 8.4.3.2 og 8.4.3.3.

8.4.3.2 Lov om Statens pensjonskasse

Departementet viser til punkt 7.4.4 der det går fram at bestemmelser om regulering av påslagsbeholdning og betingetbeholdning foreslås tatt inn § 42 nytt første ledd. Det framgår av første ledd første punktum at disse beholdningene skal reguleres årlig i samsvar med lønnsveksten. I annet punktum presiseres det at ved reduksjon av uttaksgrad eller stans av pensjon skal reguleringen ta hensyn til når på året endringen fant sted. Annet punktum er ikke relevant for betinget tjenestepensjon ettersom den ikke ytes gradert eller kan stanses. Departementet viser ellers til omtalen av de øvrige forslagene til endringer i reguleringsbestemmelsene i punkt 7.4.4.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 42.

8.4.3.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 8.4.3.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 39.

9 Overgangstillegg

9.1 Innledning og sammendrag

Det går fram av pensjonsavtalen at årskullene 1963–1970 skal få et overgangstillegg. For 1963-kullet skal overgangstillegget utgjøre 0,15 G. For hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet, skal tillegget trappes ned med 12,5 prosentpoeng. Tillegget skal gis i alderen fra 62 til 67 år til dem som fratrer fra medlemspliktig stilling før 67 år. For å få et fullt tillegg kreves det 40 års tjenestetid, og for å få et delvis tillegg kreves det minst 15 års tjenestetid. For personer med tjenestetid mellom 40 og 15 år gis tillegget forholdsmessig, og det skal justeres for gjennomsnittlig stillingsandel. Tillegget skal ikke levealdersjusteres eller avkortes mot arbeidsinntekt.

I avsnitt 9.4 foreslås det at det skal kreves minst 15 års tjenestetid for å få rett til overgangstillegg. Det foreslås videre at en må fratre helt fra medlemspliktig stilling for å kunne motta overgangstillegg. Det foreslås at overgangstillegget skal utgjøre 0,15 G for 1963-kullet. Tillegget skal trappes ned med 12,5 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet. Det foreslås at ved tjenestetid mellom 40 og 15 år så skal det gis et forholdsmessig tillegg ved at fullt tillegg multipliseres med en brøk hvor tjenestetid er telleren og 40 år er nevneren. Overgangstillegget gis tidligst fra 62 år og utbetales fram til fylte 67 år, forutsatt at en ikke gjeninntre i medlemspliktig stilling.

9.2 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

9.2.1 Betingelser for rett til overgangstillegg

Det følger av avtalen at det kreves minst 15 års tjenestetid for å få rett på overgangstillegg. Videre kreves det at en fratrer helt fra medlemspliktig stilling.

Departementet la i høringsnotatet til grunn at kravet om å fratre helt fra medlemspliktig stilling må innebære at overgangstillegg bare kan gis til personer som står i medlemspliktig stilling på uttakstidspunktet. Departementet foreslo i

høringsnotatet at det skal være et vilkår for rett til overgangstillegg at medlemmet fratrer den medlemspliktige stillingen helt. Departementet foreslo videre at tillegget opphører ved gjeninntreden i medlemspliktig stilling og senest måneden etter at medlemmet fyller 67 år.

9.2.2 Beregning av overgangstillegg

Det framgår av avtalen at det skal kreves 40 års tjenestetid for et fullt tillegg. For personer med tjenestetid mellom 40 og 15 år, beregnes tillegget forholdsmessig ved at fullt tillegg multipliseres med en brøk hvor tjenestetid er telleren og 40 år er nevneren. Tillegget justeres for gjennomsnittlig stillingsandel.

Departementet foreslo i høringsnotatet at gjennomsnittlig stillingsandel skal beregnes med utgangspunkt i alle år som medlem av en offentlig tjenestepensjonsordning, men dersom samlet opptjeningsstid er over 40 år, skal gjennomsnittlig stillingsandel beregnes med utgangspunkt i de 40 årene med høyest stillingsandel.

Det framgår av avtalen at fullt tillegg utgjør 0,15 G for 1963-kullet. Tillegget skal trappes ned med 12,5 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet, slik at et fullt tillegg for 1964-kullet utgjør 87,5 prosent av 0,15 G, fullt tillegg for 1965-kullet utgjør 75 prosent av 0,15 G, osv. 1970-kullet blir det yngste årskullet som kan motta overgangstillegg, og et fullt tillegg for dette kullet utgjør 12,5 prosent av 0,15 G. Det gis ikke overgangstillegg for personer født fra og med 1971.

Departementet foreslo i høringsnotatet at overgangstillegget ikke skal levealdersjusteres, og det skal ikke avkortes mot eventuell arbeidsinntekt.

9.2.3 Tidspunkt for uttak og opphør

Departementet foreslo at overgangstillegget tidligst kan innvilges fra 62 år og at det utbetales fra og med måneden etter den måneden melding om uttak ble gitt. Departementet foreslo videre at overgangstillegget skal løpe ut måneden etter at

et medlem fyller 67 år, forutsatt at en ikke gjeninntreder i medlemspliktig stilling. Dersom en gjeninntreder helt eller delvis i medlemspliktig stilling, faller overgangstillegget bort.

9.3 Høringsinstansenes syn

9.3.1 Betingelser for rett til overgangstillegg

Gabler viser til at det kreves 15 års tjenestetid for å kvalifisere til overgangstillegg og spør om 15 år er en absolutt grense, eller om for eksempel 14 år og 6 måneder vil være tilstrekkelig.

KLP legger til grunn at departementet mener man i vurderingen av om 15-årsvilkåret er oppfylt skal se på samlet medlemstid innenfor området for overføringsavtalen, og at det ikke er krav om at opptjeningen må ha skjedd i samme stilling. *KLP* ber departementet vurdere om ordlyden i lovtkastets § 6-7 første ledd bør tydeliggjøre at «minst 15 års tjenestetid» betyr samlet tjenestetid innenfor overføringsavtalens område.

OPF støtter at overgangstillegget kun kan gis til personer som står i medlemspliktig stilling på uttakstidspunktet.

Flere *leverandører* viser til at det i lovforslaget står at overgangstillegget opphører ved gjeninntreden i medlemspliktig stilling og ber departementet presisere hvorvidt dette gjelder samme stilling som pensjonisten opprinnelig fratradte da tillegget kom til utbetaling eller enhver medlemspliktig stilling i en offentlig tjenestepensjonsordning, om overgangstillegget kan tas ut på nytt ved ny fratreden etter gjeninntreden i medlemspliktig stilling, og om det i så fall må framsettes en ny søknad.

Gabler viser til at innmeldingsgrensen er fjernet i KS-området. De påpeker at innmelding i svært lav stillingsprosent kan medføre at tillegget faller bort slik lovforslaget er formulert, og at dette vil kunne oppleves som urimelig.

9.3.2 Beregning av overgangstillegg

Arbeidstakerorganisasjonene viser til at det kreves 40 års tjenestetid for fullt tillegg og at det her er nødvendig med koordinering av samlet tjenestetid i offentlig tjenestepensjon. De viser videre til sine kommentarer til overføringsavtalen.

9.3.3 Tidspunkt for uttak og opphør

KLP kan ikke se at departementet har tatt stilling til om overgangstillegget gjelder for medlemmer med aldersgrense 60 år som fratrer før 62 år. *KLP*

ber departementet om å ta stilling til om overgangstillegget i så fall skal komme til utbetaling automatisk ved fylte 62 år.

SPK uttaler at formuleringen om når tillegget skal utbetales fra, bør endres til «månedet etter sluttmelding er mottatt». Dersom dette ikke endres, vil medlemmet alltid få etterbetalt for perioden fra sluttmeldingen gjelder til de får startet pensjonen. *SPK* anser dette som administrativt lite hensiktsmessig, og opplyser at dersom dette ikke endres, må *SPK* opprettholde behovet for pensjonsmelding kun for dette tillegget.

Gabler påpeker at det ikke går fram av lovforslaget hvilken ordning som skal utbetale overgangstillegget dersom en person har to stillinger som er tilknyttet hver sin pensjonsordning og fra tre begge stillingene samtidig. Videre påpeker *Gabler* at det ikke framkommer om utbetalende ordning kan rette krav om refusjon mot tidligere ordninger som rettighetshaver har vært medlem av. *Gabler* mener det ikke er åpenbart hvordan kostnadene i så fall skal fordeles, og legger til grunn at disse spørsmålene kan løses innenfor rammene av overføringsavtalen.

9.4 Departementets vurdering og forslag

Departementet foreslo, i tråd med pensjonsavtalen, at medlemmer født i årene 1963–1970, og som har minst 15 års tjenestetid, kan få et overgangstillegg. I tråd med avtalen, ble det foreslått at tillegg kan mottas ved fratreden fra medlemspliktig stilling mellom fylte 62 og 67 år og at tillegget opphører ved fylte 67 år.

Gabler har stilt spørsmål om kravet om minst 15 års tjenestetid for å motta overgangstillegg er et absolutt krav. Departementet viser til reglene for å fastsette tjenestetid som er omtalt i punkt 7.3.3. Det foreslås der at tjenestetid skal avrundes til én desimal. Minstekravet på 15 års tjenestetid gjelder etter at tjenestetiden er avrundet.

Departementet presiserer at det er samlet tjenestetid i medlemspliktig stilling som skal legges til grunn, både når det skal vurderes om kravet om minst 15 års tjenestetid er oppfylt og ved utmåling av ytelsen. Det er således ikke et krav at tjenestetiden er knyttet til en og samme stilling. Som *arbeidstakerorganisasjonene* påpeker, innebærer dette at det er behov for koordinering mellom ordninger for å beregne samlet tjenestetid i medlemspliktig stilling. Som *Gabler* påpeker, framkommer det ikke av lovforslaget hvilken ordning som skal utbetale overgangstillegg dersom en person sam-

tidig fratrer stillinger tilknyttet ulike pensjonsordninger eller om utbetalende ordning kan rette refusjonskrav mot tidligere ordninger. Departementet viser til omtalen av overføringsavtalen, jf. avsnitt 5.3, og legger til grunn at eventuelle endringer i overføringsavtalen håndteres etter ordinære regler. Departementet legger til grunn at partene i overføringsavtalen finner hensiktsmessige løsninger for koordinering av tjenestetid mellom ordninger.

I høringsnotatet foreslo departementet at overgangstillegg kan mottas fra og med måneden etter den måneden melding om uttak blir gitt. *SPK* peker på at denne formuleringen vil innebære at medlemmet vil få etterbetalt for perioden fra sluttmeldingen gjelder til de får startet pensjonen og at dette er lite hensiktsmessig. Departementets støtter *SPKs* syn og foreslår at tillegget kan mottas fra og med måneden etter den måneden medlemmet fratrer.

Flere høringsinstanser spør om retten til overgangstillegg i situasjoner der en person gjeninntreter i medlemspliktig stilling, slik at overgangstillegget opphører, og deretter fratrer en medlemspliktig stilling på nytt. Departementet presiserer at overgangstillegget kan gis når et medlem fratrer stilling, også i tilfeller der det tidligere er gitt overgangstillegg som er stanset på grunn av gjeninntreden i medlemspliktig stilling.

Gabler viser til at innmelding i svært lav stillingsprosent kan føre til at overgangstillegget faller bort og at dette kan oppleves som urimelig. Departementet viser til at det er et vilkår for rett til overgangstillegg at medlemmet fratrer helt fra den medlemspliktige stillingen. Et medlem som delvis fratrer stillingen har derfor ikke rett på overgangstillegg, uavhengig av hvor lav stillingsprosenten er etter delvis fratreden. Etter departementets syn, er det derfor ikke urimelig at overgangstillegget faller bort ved gjeninntreden i stilling med lav stillingsprosent.

KLP spør om medlemmer med aldersgrense 60 år som fratrer før 62 år, er berettiget til overgangstillegg. Departementet viser til at overgangstillegget gis i alderen fra 62 til 67 år og at det er et vilkår at medlemmet fratrer en medlemspliktig stilling. Medlemmer som fratrer sin stilling før 62 år, fyller derfor ikke vilkårene for overgangstillegget. Videre viser departementet til avsnitt 12.7 der det foreslås, i tråd med avtalen av 12. desember 2018, at medlemmer som fratrer med særaldersgrense kan motta en særskilt særalderspensjon fram til 67 år. Medlemmer som fratrer en stilling med særaldersgrense har derfor ikke behov

for overgangstillegg. Det presiseres i lovforslaget at medlemmer som mottar særalderspensjon ikke kan motta overgangstillegg.

Departementet foreslår at medlemmer født i årene 1963–1970 som fratrer medlemspliktig stilling helt mellom 62 og 67 år, og som har minst 15 års samlet tjenestetid, kan motta overgangstillegg fra og med måneden etter den måneden medlemmet fratrer. Departementet foreslår videre at tillegget opphører ved gjeninntreden i medlemspliktig stilling og senest måneden etter fylte 67 år.

Det har ikke kommet innvendinger mot forslaget i høringsnotatet om hvordan overgangstillegget skal beregnes. Departementet foreslår derfor at det skal kreves 40 års samlet tjenestetid for et fullt tillegg, og at tillegget beregnes forholdsmessig ved samlet tjenestetid mellom 15 og 40 år. Departementet foreslår videre at tillegget skal justeres for gjennomsnittlig stillingsandel for alle år som medlem av en offentlig tjenstepensjonsordning, og at ved flere enn 40 års opptjeningstid skal de 40 årene med høyest stillingsandel benyttes.

Departementet foreslår at et fullt tillegg skal utgjøre 0,15 G for 1963-kullet, og at tillegget trappes ned med 12,5 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet.

Departementet presiserer at overgangstillegget hverken skal levealdersjusteres eller avkortes mot arbeidsinntekt.

Departementet viser til at det i punkt 7.3.3 og 8.4.2 foreslås at henholdsvis påslagspensjon og betinget tjenstepensjon opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde. Departementet foreslår at tilsvarende skal gjelde for overgangstillegget, men likevel ikke etter måneden etter at medlemmet ville fylt 67 år.

Det har ikke kommet innvendinger mot forslaget om at overgangstillegget fra 1. mai hvert år skal reguleres i takt med grunnbeløpet. Departementet opprettholder derfor forslaget.

Se avsnitt 9.5 om utformingen av lovendringer.

9.5 De enkelte lovforslagene

9.5.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenstepensjonsordningene i tråd med forslagene i avsnitt 9.4. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 9.5.2 og 9.5.3.

9.5.2 Lov om Statens pensjonskasse

Departementet foreslår at bestemmelsene om overgangstillegg for årskullene 1963–1970 gis i § 26 j. I første ledd gis det bestemmelser om vilkår for å motta overgangstillegg og utbetalingsperiode for tillegget. I første ledd første punktum går det fram at overgangstillegget gis til årskullene 1963–1970 som fratrer helt fra medlemspliktig stilling mellom fylte 62 og 67 år, og som har minst 15 års samlet tjenestetid. Det går videre fram at tillegget gis fra og med måneden etter den måneden medlemmet fratrer. I andre punktum går det fram at tillegget opphører ved gjeninntreden i medlemspliktig stilling, mens tredje punktum sier at tillegget kan mottas på nytt ved senere hel fratreden. Av fjerde punktum går det fram at tillegget opphører senest måneden etter at medlemmet fyller 67 år. Ved dødsfall før 67 år, opphører overgangstillegget ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde, se forslaget i § 26 l første ledd.

§ 26 j andre ledd har bestemmelser om hvordan overgangstillegget skal beregnes. I første punktum går det fram at et fullt overgangstillegg er 0,15 ganger folketrygdens grunnbeløp og ytes til medlemmer født i 1963. I andre punktum presiseres det at tillegget beregnes forholdsmessig for medlemmer med tjenestetid kortere enn 40 år og for gjennomsnittlig stillingsandel lavere enn 100 prosent. I siste punktum presiseres det at gjen-

nomsnittlig stillingsandel skal beregnes med utgangspunkt i de 40 årene med høyest stillingsandel, dersom samlet tjenestetid er over 40 år.

Det foreslås i tredje ledd bestemmelser om nedtrapping av overgangstillegget. Det går fram at 1964-kullet får 87,5 prosent av overgangstillegget som 1963-kullet får, 1965-kullet får 75 prosent osv. til 1970-kullet som får 12,5 prosent av tillegget. Det gis ikke overgangstillegg til personer født fra og med 1971.

I § 26 j fjerde ledd presiseres det at overgangstillegget ikke skal levealdersjusteres eller avkortes mot arbeidsinntekt fra stilling som ikke er medlemspliktig og at tillegget ikke kan tas ut gradert.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 26 j og § 26 l.

9.5.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 9.5.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 11 j og § 11 l.

10 Tillegg til personer med opptjening før 2011 (2011-tillegg)

10.1 Innledning og sammendrag

Det går fram av pensjonsavtalen at årskullene 1963–1967 skal få et tillegg til pensjonen dersom de har opptjening før 2011. Dette tillegget ble i høringsnotatet omtalt som «2011-tillegg». Tillegget skal utformes nøytralt, slik at årlig utbetaling blir lavere ved uttak før 67 år og høyere ved uttak etter 67 år. Tillegget skal utgjøre 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen justert for forholdet mellom opptjeningstid før 2011 og til kravet til full opptjening. 1963-kullet skal få 100 prosent av et fullt tillegg og tillegget skal trappes ned med 20 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet. Tillegget skal kunne tas ut etter nøytrale uttaksregler fra 62 år. Tillegget skal ikke levealdersjusteres, men skal justeres for uttaksalder.

I avsnitt 10.4 foreslås det at årskullene 1963–1967 gis et tillegg til alderspensjonen for tjenestetid før 2011. Det foreslås at tillegget skal utgjøre 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen, se punkt 11.3.3, justert med forholdet mellom tjenestetid før 2011 og 30 år. Det foreslås at tillegget trappes ned med 20 prosentpoeng fra 1963-kullet slik at 1963-kullet får 100 prosent, 1964-kullet får 80 prosent, osv. Det foreslås at tillegget kommer til utbetaling samtidig med uttak av den oppsatte bruttopensjonen. Det foreslås at tillegget skal justeres for uttaksalder ved at tillegget multipliseres med delingstallet ved 67 år og divideres med delingstallet på uttakstidspunktet.

10.2 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

10.2.1 Beregning av 2011-tillegget

Det går fram av pensjonsavtalen at årskullene 1963–1967 skal gis et tillegg til pensjonen for de som har opptjening før 2011. Tillegget skal utgjøre 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen, justert med en brøk hvor opptjeningstid før 2011 er telleren og kravet til full opptjening er nevneren. Det framgår videre

av avtalen at tillegget skal trappes ned med årskull slik at 1963-kullet får 100 prosent, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent.

Departementet foreslo i høringsnotatet at stillingsstørrelse etter 2011 ikke skal påvirke størrelsen på tillegget og foreslo at tillegget skal beregnes med utgangspunkt i gjennomsnittlig stillingsstørrelse før 2011. I høringsnotatet foreslo departementet videre at kravet til full opptjening skal settes lik det kravet den oppsatte bruttopensjonen er beregnet etter.

10.2.2 Uttak av 2011-tillegget

Ifølge pensjonsavtalen skal tillegget utformes nøytralt, slik at årlig utbetaling blir lavere ved uttak før 67 år og høyere ved uttak etter 67 år. Tillegget skal ikke levealdersjusteres, men justeres for uttaksalder. Departementet foreslo i høringsnotatet at dette skal gjennomføres ved at tillegget multipliseres med en brøk hvor delingstallet ved 67 år er telleren og delingstallet på uttakstidspunktet er nevneren. Videre arbeid i medlemspliktig stilling skal fritt kunne kombineres med uttak av tillegget. Uttak kan også kombineres med annen inntekt.

I høringsnotatet foreslo departementet at tillegget ikke skal kunne tas ut gradert. Det ble heller ikke foreslått regler for stans av tillegget. Departementet la til grunn at det ikke skal stilles krav om at folketrygdens alderspensjon er tatt ut for å kunne ta ut 2011-tillegget. Departementet foreslo videre at det skal innføres en regel om automatisk utbetaling av tillegget fra og med måneden etter fylte 75 år.

10.2.3 Regulering av 2011-tillegget

Departementet foreslo at 2011-tillegg under utbetaling skal reguleres som alderspensjon i folketrygden. Dvs. at reguleringen skal skje årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og deretter fratrekkes 0,75 prosent. Ved første reguleringsstidspunkt etter pensjonsuttak i månedene juni til april

settes fratrukket forholdsmessig ned ut fra når i perioden pensjonen ble tatt ut.

10.3 Høringsinstansenes syn

10.3.1 Beregning av tillegget

SPK uttaler at beregningsreglene for 2011-tillegget er komplekse og gjelder kun for en relativt liten gruppe. De påpeker at slike spesialberegninger er administrativt kostbare da dette må tas hensyn til ved vedtak av pensjon, premieberegning og betjening.

Aktuarforeningen tar ikke stilling til forslaget om at tillegget skal beregnes med utgangspunkt i gjennomsnittlig stillingsstørrelse før 2011, men påpeker viktigheten og utfordringene med å utveksle data for å beregne gjennomsnittlig stillingsstørrelse før 2011.

OPF ser at det framstår som logisk at tillegget ikke bør påvirkes av stillingsstørrelse etter 2011, men påpeker at dette er kompliserende for beregningen av ytelsen da det fordrer utvikling av særskilt funksjonalitet i tjenestepensjonsleverandørenes systemløsninger. De mener også at dette er komplisert å kommunisere. Etter *OPF*'s syn, ville det vært enklere å gi tillegget for all opptjenings-tid fram til 2020, med gjennomsnittlig deltid per dette tidspunktet, og deretter trappe det ned med den årskullsspesifikke prosentandelen. *OPF* ber departementet vurdere muligheten for å beregne den gjennomsnittlige deltiden per 2020 i stedet for per 2011.

KLP mener 2011-tillegget bør gjenspeile den opptjening man har før 2011, både med hensyn til opptjenings-tid, deltid og pensjonsgrunnlag. *KLP* ber derfor departementet vurdere om 2011-tillegget bør beregnes av det pensjonsgrunnlag en har ved inngangen til 2011 (per 31.12.2010), og at dette pensjonsgrunnlaget reguleres opp til 31.12.2019 etter den alminnelige lønnsveksten (G-regulering). *Arbeidstakerorganisasjonene* støtter forslaget om at 2011-tillegget skal beregnes ut fra gjennomsnittlig stillingsstørrelse ved inngangen til 2011.

KLP viser til at man ved fastsetting av stillingsstørrelse før 2011 vil få en del tilfeller der opptjent tid enten rundes opp eller ned. *KLP* mener at all opptjent tid skal brukes i beregningen av gjennomsnittlig stillingsstørrelse dersom tiden er rundet opp, men at det ses bort fra tid med lavest deltid som ikke er benyttet dersom tiden er rundet ned.

Gabler ber departementet presisere hvordan deltid skal spille inn i beregningen. De stiller

spørsmål ved om pensjonsgrunnlaget, som danner utgangspunkt for 2011-tillegget, skal beregnes som sluttlønn tilsvarende 100 prosent stilling, og deretter multipliseres med deltidsfaktoren pr. 31.12.2010, før pensjongivende tillegg legges til. *SPK* forstår det slik at tillegget skal beregnes ut fra pensjonsgrunnlaget omregnet til 100 prosent stilling på overgangstidspunktet, 1.1.2020, som så justeres med gjennomsnittlig deltid begrenset oppad til 100 prosent pr. 31.12.2010.

KLP mener at slik lovforslaget er utformet, fører dette til en dobbeltavkorting for deltid, fordi pensjonsgrunnlaget allerede er deltidsavkortet. *KLP* legger derfor til grunn at departementet har ment at det er pensjonsgrunnlag i 100 prosent stilling som skal justeres hvis gjennomsnittlig stillingsstørrelse før 2011 er lavere enn 100 prosent og påpeker at dette bør presiseres i lovteksten.

KLP mener det bør presiseres i lovteksten hva som menes med justering med forholdet mellom tjenestetid før 2011 og full tjenestetid.

Arbeidstakerorganisasjonene mener at det skal benyttes et krav til full opptjening på 30 år når 2011-tillegget beregnes. De uttaler at deres klare forståelse under forhandlingene var at tillegget var basert på 30 år, slik at 30 år før 2011 gir et uavkortet tillegg.

SPK antar at eventuell nedgang i lønn før 1.1.2020 skal tas hensyn til når pensjonsgrunnlaget fastsettes.

10.3.2 Uttak av tillegget

Gabler mener at den innretningen som betaler ut 2011-tillegget må kunne kreve at tillegget tas ut samtidig med oppsatt bruttopensjon og den påslagspensjonen som denne innretningen utbetaler. *OPF* mener det er naturlig at det kreves uttak av bruttopensjonen fra tjenestepensjonsordningen siden 2011-tillegget er såpass tett knyttet til bruttopensjonen. *SPK* anbefaler at det stilles krav om samtidig uttak av 2011-tillegg og bruttopensjon. *KLP* forutsetter at det er et krav for å få 2011-tillegget at den oppsatte alderspensjonen fra bruttoordningen tas ut, og ber om at departementet tydeliggjør bestemmelsen dersom dette ikke er riktig. *Pensjonistforbundet* og *SAKO-organisasjonene* mener det virker unødvendig at noen skal ha behov for å ta ut 2011-tillegget på et annet tidspunkt enn ved uttakstidspunktet av den øvrige offentlige tjenestepensjonen, og foreslår at 2011-tillegget automatisk utbetales fullt ut fra og med første uttak av offentlig tjenestepensjon uavhengig av pensjonsgrad.

KLP peker på at dersom uttak av 2011-tillegget forutsetter uttak av oppsatte alderspensjon fra bruttoordningen, reiser det noen problemstillinger da den oppsatte alderspensjonen både kan tas ut gradert og stanses, mens dette ikke er tilfellet for 2011-tillegget. *KLP* legger til grunn at det ikke har vært forutsetningen at man skal begrense fleksibelt uttak av alderspensjon selv om man tar ut 2011-tillegget. *KLP* ber departementet presisere om alderspensjonen må tas ut med 100 prosent grad for at 2011-tillegget skal komme til utbetaling, eller om det er tilstrekkelig med et gradert uttak, og om 2011-tillegget fortsatt skal utbetales dersom graden på alderspensjonen reduseres eller settes til null etter uttak.

Gabler og *OPF* støtter forslaget om at 2011-tillegg ikke skal kunne tas ut gradert eller stanses. *KLP* påpeker at det går klart fram av ordlyden i § 6-6 at 2011-tillegget ikke skal kunne graderes, men at lovteksten bør tydeliggjøres slik at det også går klart fram at tillegget heller ikke kan stanses.

KLP peker på at det i høringsnotatet ikke er omtalt hvilken ordning som skal utbetale 2011-tillegget. *KLP* forutsetter at den ordningen som skal utbetale den oppsatte bruttopensjonen, altså den ordningen en sist hadde medlemskap i ved inngangen til 2020, også skal utbetale 2011-tillegget.

10.3.3 Regulering av 2011-tillegget

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader til dette punktet.

10.4 Departementets vurdering og forslag

Departementet foreslo, i tråd med pensjonsavtalen, at de i årskullene 1963–1967 som har opptjening før 2011 skal gis et tillegg til pensjonen. Det ble foreslått at 1963-kullet gis tillegget 100 prosent, og at tillegget trappes ned med 20 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull. Det har ikke kommet innvendinger mot dette og departementet opprettholder forslagene.

Departementet viser til at det er samlet tjenestetid i medlemspliktig stilling før 2011 som skal legges til grunn. Det er således ikke et krav at tjenestetiden er knyttet til en og samme stilling. Som for overgangstillegget, jf. avsnitt 9.4, innebærer dette at det er behov for koordinering mellom ordninger for å beregne samlet tjenestetid i medlemspliktig stilling. *KLP* peker på at det i høringsnotatet ikke er omtalt hvilken ordning som skal utbe-

tale 2011-tillegget og forutsetter at den ordningen som skal utbetale den oppsatte bruttopensjonen også skal utbetale 2011-tillegget. Departementet viser til omtalen av overføringsavtalen, jf. avsnitt 5.3, og legger til grunn at eventuelle endringer i overføringsavtalen, som følge av innføring av overgangstillegg, skal håndteres etter ordinære regler. Departementet legger til grunn at partene i overføringsavtalen finner hensiktsmessige løsninger for koordinering av tjenestetid mellom ordninger.

Flere høringsinstanser påpeker at beregningsreglene for 2011-tillegget er komplekse og administrativt krevende. Særlig pekes det på at det er kompliserende at beregningene skal ta utgangspunkt i gjennomsnittlig stillingsstørrelse før 2011. Det stilles også spørsmål om hvilket pensjonsgrunnlag som skal legges til grunn ved deltid. Departementet ser at det vil være administrativt enklere, særlig tatt hensyn til nødvendigheten av å utveksle informasjon mellom flere ordninger, dersom tillegget beregnes med utgangspunkt i pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen, uten særregler for å fastsette pensjonsgrunnlaget ved deltid.

Departementet viser til punkt 11.3.3 hvor departementet foreslår at det presiseres at bestemmelsen om nedgang i lønn i § 15 også skal gjelde for pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen. Det går videre fram at departementet foreslår at dersom tjenestetiden før 2020 er lenger enn 30 år, skal gjennomsnittlig stillingsandel beregnes med utgangspunkt i de 30 årene med høyest stillingsandel. Departementet presiserer at det følger av departements forslag om å benytte pensjonsgrunnlaget til den oppsatte bruttopensjonen at disse bestemmelsene også vil gjelde for 2011-tillegget. Departementet foreslår derfor at tillegget skal utgjøre 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen.

I høringsnotatet la departementet til grunn at kravet til full opptjening settes lik kravet til full opptjening for den oppsatte bruttopensjonen. Departementet ser at formuleringen i avtalen om full opptjening ikke nødvendigvis må forstås slik. Videre viser departementet til at kravet til full opptjening for den oppsatte bruttopensjonen varierer med tidspunktet for første gangs innmelding i en offentlig tjenstepensjonsordning. Departementet mener at kravet til full opptjening for 2011-tillegget bør være likt for alle og foreslår derfor at tillegget beregnes forholdsmessig dersom tjenestetid før 2011 er lavere enn 30 år.

Det har ikke kommet innvendinger mot departementets forslag i høringsnotatet om nedtrapping

av tillegget for årskullene 1963–1967, og departementet foreslår at tillegget trappes ned med årskull slik at 1963-kullet får 100 prosent, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent.

I høringsnotatet foreslo departementet at 2011-tillegget ikke skal kunne tas ut gradert eller stanses, noe som fikk støtte fra flere høringsinstanser. Flere høringsinstanser mener at det også bør kreves uttak av oppsatt bruttopensjon for å kunne ta ut 2011-tillegg. Departementet ser at dette vil være forenkende og ikke vil ha betydning for den enkeltes samlede utbetalinger av 2011-tillegg. Videre viser departementet til omtalen av uttak av oppsatt bruttopensjon i punkt 11.4.3, der det foreslås at oppsatt bruttopensjon ikke skal kunne tas ut gradert eller stanses. Det vil innebære at reglene for 2011-tillegget og oppsatt bruttopensjon er like på dette punktet. Departementet foreslår derfor at tillegget kommer til utbetaling ved uttak av oppsatt bruttopensjon og at det ikke kan graderes eller stanses.

Departementet viser til at det i punkt 7.3.3 foreslås at påslagspensjon opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde. I dagens bruttoordning er det bestemmelser om at pensjonen løper ytterligere én måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle. Departementet foreslår i punkt 11.4.3 at denne bestemmelsen også skal gjelde for pensjon opptjent i dagens ordning før 2020 for medlemmer født i 1963 eller senere. Departementet viser til at når 2011-tillegget skal betales ut sammen med oppsatt bruttopensjon, er det hensiktsmessig at disse ytelsen opphører fra samme tidspunkt. Departementet foreslår derfor at også 2011-tillegget skal løpe ytterligere én måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle.

Ingen høringsinstanser har hatt merknader til forslagene om at uttaksreglene for 2011-tillegget utformes nøytralt og at tillegget fritt kan kombineres med arbeidsinntekt uten at tillegget avkortes. Departementet foreslår derfor at tillegget ved uttak skal multipliseres med delingstallet ved 67 år og divideres med delingstallet på uttakstidspunktet og at det ikke skal avkortes mot arbeidsinntekt.

Departementet legger til grunn at de høringsuttalelsene som gjelder regulering av påslagspensjon også gjelder for regulering av 2011-tillegget, jf. punkt 7.4.3.

Departementet viser til at det foreslås at 2011-tillegget ikke skal kunne tas ut gradert, at uttaket ikke kan stanses og at det skal utbetales samtidig med den oppsatte bruttopensjonen. Videre fore-

slås det at tillegget skal utmåles som en prosentandel av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen. Tillegget vil dermed følge reguleringen av den oppsatte bruttopensjonen og det er derfor ikke nødvendig med egne regler for regulering av tillegget.

Se avsnitt 10.5 om utformingen av lovendringer.

10.5 De enkelte lovforslagene

10.5.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene i tråd med forslagene i avsnitt 10.4. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 10.5.2 og 10.5.3.

10.5.2 Lov om Statens pensjonskasse

Det foreslås at bestemmelser om et 2011-tillegg til årskullene 1963–1967 blir tatt inn i § 26 i. I første ledd gis det bestemmelser om hvem som gis tillegget og beregning av tillegget. I første ledd første punktum går det fram at tillegget gis til medlemmer født i årene 1963–1967, og som har opptjening før 2011 som gir rett til oppsatt alderspensjon etter § 26 h. I andre punktum gis det bestemmelser om størrelsen på et fullt tillegg. Det går fram at et fullt tillegg utgjør 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte alderspensjonen. I tredje punktum gis det bestemmelser om hvordan tillegget skal beregnes for de som har kortere enn 30 års tjenestetid før 2011. Det presiseres at dersom tjenestetiden før 2011 er kortere enn 30 år, så skal tillegget beregnes forholdsmessig. Siste punktum gir bestemmelser om nedtrapping av tillegget. Det går fram at 1963-kullet får 100 prosent av tillegget, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent av tillegget.

§ 26 i andre ledd gir bestemmelser om utbetaling av tillegget og bestemmelser om hvordan tillegget skal justeres for utbetalingstidspunkt. I andre ledd første punktum går det fram at tillegget kommer til utbetaling ved uttak av oppsatt alderspensjon etter § 26 h. I andre punktum presiseres det at tillegget ikke kan graderes eller stanses. I siste punktum går det fram at tillegget ved uttak skal multipliseres med delingstallet ved 67 år og divideres med delingstallet på uttakstidspunktet.

Det presiseres i § 26 i tredje ledd at tillegget kan kombineres med arbeidsinntekt uten at tillegget blir avkortet.

Etter forslaget i § 26 l opphører 2011-tillegget ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde, men ytterligere én måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 26 i og § 26 l.

10.5.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 10.5.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 11 i og § 11 l.

11 Alderspensjon opptjent før 2020

11.1 Innledning og sammendrag

Det går fram av pensjonsavtalen av 3. mars 2018 at de som er født i 1963 eller senere og som har opptjening i bruttoordningen, skal få en oppsatt pensjon fra denne ordningen når de starter å tjene opp pensjonsrettigheter i påslagsordningen. Det går videre fram at de som er født i 1963 eller senere skal kunne ta ut den oppsatte bruttopensjonen fleksibelt fra 62 år. Ved uttak av oppsatt bruttopensjon før 67 år, skal det skje en foreløpig samordning. Det skal ikke samordnes med opptjening i folketrygden etter 67 år. Det går også fram av avtalen at dersom opptjeningen i bruttoordningen samlet er tre år eller mindre, skal rettighetene overføres til påslagsordningen.

I punkt 11.2.3 foreslås det at det ikke overføres noen rettigheter fra bruttoordningen til påslagsordningen, men at all opptjening før 2020 ivaretas som en oppsatt bruttopensjon.

I punkt 11.3.3 foreslås det at opptjening før 2020 beregnes som en oppsatt pensjon. Det foreslås at det er gjennomsnittlig stillingsandel i de 30 årene før 2020 med høyest stillingsandel som skal inngå for å beregne pensjonsgrunnlaget dersom tjenestetiden før 2020 er lenger enn 30 år.

I punkt 11.4.3 foreslås det at oppsatt bruttopensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 år, men at oppsatt bruttopensjon ikke kan tas ut gradert eller stanses etter uttak. Ved uttak skal justeringstallet på uttakstidspunktet legges til grunn. Det foreslås at uttak av oppsatt bruttopensjon forutsetter uttak av alderspensjon fra folketrygden.

I punkt 11.5.3 foreslås det regler for samordning av oppsatt bruttopensjon. Det foreslås at fleksibelt uttak av bruttopensjon skal gjennomføres ved at det skjer en foreløpig samordning dersom uttaket skjer før 67 år. Ved uttak av bruttopensjon før 67 år, skal årlig pensjon beregnes på nytt fra 67 år, og det skal foretas et samordningsoppgjør. Det foreslås at det ikke skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden som er opptjent etter fylte 67 år.

11.2 Konvertering av opptjente rettigheter før 2020 med varighet under tre år

11.2.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

I pensjonsavtalen går det fram at opptjente rettigheter i bruttoordningen med en samlet opptjeningstid under tre år skal konverteres (overføres) til påslagsordningen. I høringsnotatet foreslo departementet at for medlemmer som har opptjening av påslagspensjon og opptjening før 2020 som ikke gir rett til oppsatt alderspensjon, skal tiden før 2020 gi opptjening av påslagspensjon dersom samlet opptjeningstid er minst ett år. Departementet foreslo at opptjening av påslagspensjon skal skje på grunnlag av pensjonsgrunnlaget 31. desember 2019, omgjort til pensjonsgrunnlag i hel stilling, korrigert for opptjeningstid før 2020 og for gjennomsnittlig stillingsandel.

I høringsnotatet skisserte departementet også en alternativ tilnærming hvor hver pensjonsinnretning ved utgangen av 2019 konverterer rettigheter med varighet under tre år for aktive medlemmer. Departementet ba særskilt om høringsinstansenes syn på hvordan opptjening i bruttoordningen med varighet under tre år best kan ivaretas ved overgang til påslagsordningen.

11.2.2 Høringsinstansenes syn

De fleste av høringsinstansene som uttaler seg om forslaget viser til at det er samlet opptjeningstid som må ligge til grunn for å avgjøre om tjenestetiden i bruttoordningen er under tre år, dvs. at de avviser departementets alternative tilnærming hvor hver pensjonsinnretning ved utgangen av 2019 konverterer rettigheter med varighet under tre år.

Arbeidstakerorganisasjonene understreker at det er samlet opptjening under tre år som skal konverteres. De tolker pensjonsavtalen dithen at også personer som ikke er ansatt per 31.12.2019 skal få opptjening i bruttoordningen med samlet varighet under tre år konvertert til påslagspen-

sjon dersom de senere får opptjening i påslagsordningen. De mener konverteringen i slike tilfeller kan baseres på pensjonsgrunnlaget ved siste fratrede før 1.1.2020, oppregulert med lønnsveksten fram til tidspunktet for konvertering. Organisasjonene mener at konvertering ikke kan gjennomføres før det er avklart at samlet tjenestetid i bruttoordningen er mindre enn tre år, og kun i slike tilfeller. De skriver at dette medfører at det må være en samkjøring mellom alle leverandørene av offentlig tjenstepensjon gjennom overføringsavtalen før konvertering kan gjennomføres.

Arbeidstakerorganisasjonene viser til at avtalepunktet om konvertering er tatt inn for å sikre at opptjening ikke går tapt ved overgang til opptjening i påslagsordningen. De skriver:

«Dette kan løses som avtalt gjennom konvertering til opptjening i påslagsordningen, eller alternativt, ved å endre nedre grense for opptjeningstid i bruttoordningen slik at også opptjening under 3 år gir en pensjonsrett i bruttoordningen.»

Arbeidstakerorganisasjonene mener videre at samlet opptjening i bruttoordningen med varighet under tre år kan konverteres til påslagspensjon forutsatt en reservasjonsrett eller garanti. De mener at det enten kan gis en reservasjonsrett med konsekvens at opptjening i bruttoordningen kommer til utbetaling som en oppsatt bruttorettighet også ved kortere opptjeningstid enn tre år, eller at det etableres en garanti for dem som står i stilling fram til 62 år i form av et tillegg til pensjonsbeholdningen dersom bruttorettigheter med kort opptjeningstid ville gitt høyere pensjon enn konvertert opptjening.

De legger til grunn at pensjonsbeholdning som er konvertert fra bruttoordningen, skal reguleres på samme måte som annen påslagskapital.

Arbeidstakerorganisasjonene skriver at departementet ikke er tydelig på hva som menes med «opptjeningstiden før 2020» når det gjelder konvertering. De viser til at dagens regelverk for samlet tjenestetid inneholder avrundingsregler til hele år, jf. §19 i lov om Statens pensjonskasse. Det er arbeidstakerorganisasjonenes oppfatning at opptjeningstid må regnes i dager.

KS mener det er nødvendig at opptjeningen i bruttoordningen koordineres. De viser til at denne koordineringen først kan skje på pensjoneringstidspunktet. De skriver at koordinering på pensjoneringstidspunktet, hvor samlet opptjeningstid både i bruttoordningen og påslagsordnin-

gen avgjør hvorvidt det utbetales pensjon fra en oppsatt rett, sikrer at opptjeningstid før 2020 med varighet under tre år ikke faller bort.

KS skriver:

«Dersom koordinering skjer på pensjoneringstidspunktet, kan det i noen grad oppleves som forenkling for arbeidstakeren at rettigheten blir konvertert til en påslagsbeholdning. Dette hensynet må veies mot de kostnader som må påregnes for nødvendige systemløsninger og administrative rutiner for å foreta konvertering. Vi er derfor kommet til at slik konvertering ikke bør foretas.»

Også *Spekter* uttaler at konvertering ikke bør foretas, gitt de administrative kostnadene knyttet til en slik konvertering.

Gabler oppfatter at det ikke ligger tunge politiske føringer bak akkurat dette punktet i avtalen, og at det er et ønske om administrativ forenkling som ligger til grunn. Etter *Gablers* mening, framgår det imidlertid nokså tydelig av høringsnotatet at denne konverteringen ikke innebærer noen forenkling.

SPK viser til at et alternativ til konvertering kan være at all opptjening før 2020 beregnes som en oppsatt bruttopensjon. *SPK* skriver:

«Et alternativ kan være at all opptjening før 2020 beregnes som en oppsatt bruttopensjon. I så fall må medlemmer som har mindre enn tre års opptjening før 2020, men som også har opptjening etter 2020 slik at samlet tjenestetid blir mer enn tre år, få beregnet oppsatt bruttopensjon selv om tjenestetiden som skal inngå i beregningen er mindre enn tre år. Dette bør kunne håndteres på en administrativt god måte.»

KLP skriver følgende om konvertering:

«Etter *KLPs* oppfatning vil en konvertering av kun aktiv rett i 2020 ikke være en forenkling, snarere tvert imot. Korrekt og oppdatert pensjonsgrunnlag per 31. desember 2019 vil ennå ikke være registrert ved årsskiftet 2019/2020. Ajourholdsrutinene innebærer et visst etterslep her. Det samme gjelder for innmeldinger og utmeldinger, herunder for de som skifter arbeidsgiver på overgangstidspunktet. Å gjennomføre en konvertering ved 2020 gir således ikke et fullverdig resultat. Det betyr at omregningen må gjøres på nytt på et senere tidspunkt, som for eksempel ved uttak av pensjon.

[...]

KLP skisserer her en alternativ løsning, hvor opptjening i bruttoordningen ikke skal konverteres. Det vil si at all opptjening i bruttoordningen, uavhengig av lengde, skal bli værende registrert i bruttoordningen.

Det foreslås videre at retten til oppsatt pensjon fra bruttoordningen og påslagsordningen vurderes ved pensjoneringstidspunktet. Ved vurdering av rett til oppsatt pensjon fra bruttoordningen, legges samlet tjenestetid i bruttoordningen og i påslagsordningen til grunn ved vurdering av om vilkåret om minst tre års opptjening i bruttoordningen er oppfylt. Det betyr at et medlem med to år i bruttoordningen, og ett år i påslagsordningen, vil få utbetalt to år med oppsatt bruttopensjon, og ett år med påslagspensjon. Koordinering av opptjenings- tid på pensjoneringstidspunktet vil her kunne gjøres gjennom overføringsavtalens system.

[...]

Denne løsningen ivaretar også Avtalens forutsetning om at det er samlet opptjening i bruttoordningen som er avgjørende.

Forslaget fra KLP vil være nøytralt i den forstand at det ikke gir bedre rettigheter i forhold til dagens regelverk for oppsatt bruttopensjon, samtidig som forslaget vil ivareta opptjente rettigheter.»

Også *Finans Norge* anbefaler en løsning hvor opptjente rettigheter under tre år før 2020 blir liggende i bruttoordningen, i stedet for å overføres til påslagsordningen, samt at disse rettighetene blir stående som en opptjent rett som samordnes med folketrygden på pensjoneringstidspunktet.

NITO ser det som mest hensiktsmessig, og i samsvar med avtalen, at man ser på samlet medlemstid i ordninger som omfattes av overføringsavtalen. Dette sikrer at de som samlet har under tre års medlemstid i offentlige ordninger pr. 1. januar 2020 får pensjonsopptjeningen konvertert inn i påslagsordningen. Øvrige medlemmer får en oppsatt pensjonsrett fra bruttoordningen. Også *NITO* viser til at et alternativ er å gi oppsatt pensjonsrett fra bruttoordningen også om samlet medlemstid er under tre år. *NITO* skriver at en slik løsning betinger en avklaring overfor avtalepartene.

Oslo kommune vurderer det som forenkling og fordelaktig om konvertering avventes til pensjoneringstilfellet inntreffer.

Oslo Pensjonsforsikring (OPF) viser til at pensjonsavtalen ikke benytter begrepet «konvertering» men at det i stedet sies at opptjening som er mindre enn tre år, skal «overføres» til påslagspen-

sjonen. OPF mener at disse begrepene ikke er synonyme. OPF ser at å overføre rettigheter fra bruttopensjon til påslagspensjon er komplekst og mener at vurderingsstandarden for løsningen bør være den som er enklest å gjennomføre i praksis.

NHO viser til at det legges opp til en lang overgangsperiode og støtter at departementet enkelte steder foreslår å gjennomføre nytt regelverk på en slik måte at overgangsperioden kan reduseres.

Pensjonistforbundet og *SAKO-organisasjonene* uttaler at det er uklart hva departementet ser for seg skal skje med rettigheter med varighet under tre år for dem som har sluttet før 2020. *Pensjonistforbundet* og *SAKO-organisasjonene* skriver:

«Hvis disse personene da mister sine pensjonsrettigheter opptjent før 2020 så er forslaget helt urimelig. Vi foreslår at personer med under tre år tjenestetid og som har fratrudd før 2020 får pensjonsopptjeningen fra bruttoordningen konvertert til påslagsordningen fra 1.1.2020.»

Når det gjelder tidspunktet for konvertering av rettigheter fra bruttoordningen til påslagsordningen, mener *Pensjonistforbundet* og *SAKO-organisasjonene* at dette bør gjøres så tidlig som mulig.

11.2.3 Departementets vurdering og forslag

Departementet mener at formuleringen i avtalen om konvertering har to formål; For det første å sikre at opptjenings- tid før 2020 med varighet under tre år ikke faller bort som følge av at kravet om minst tre års tjenestetid for å få utbetalt pensjon fra en oppsatt pensjonsrett ikke er oppfylt fordi det tjenes opp påslagspensjon fra 2020. For det andre å forenkle pensjonsberegningen for dem med kort opptjenings- tid i bruttoordningen. Flere av høringsinstansene mener at forslaget i høringsnotatet ikke vil være en forenkling, men tvert imot bidra til ytterligere kompleksitet.

Departementet ser at formålet om å sikre at opptjenings- tid med varighet under tre år ikke faller bort kan ivaretas gjennom at samlet opptjenings- tid i bruttoordningen og påslagsordningen legges til grunn for å avgjøre om treårskravet er oppfylt. Dette vil sikre at de som ville fått utbetalt bruttopensjon etter gjeldende regler, også vil få utbetalt bruttopensjon etter innføring av påslagspensjon. Det vil også sikre likebehandling av opptjente rettigheter før 2020, uavhengig av hvorvidt en står i jobb ved inngangen til 2020 eller ikke.

Departementet viser til at *Arbeidstakerorganisasjonene* skriver at avtalepunktet om konverte-

ring er tatt inn for å sikre at opptjening ikke går tapt ved overgang til opptjening i påslagsordningen og at dette alternativt kan ivaretas ved å endre nedre grense for opptjeningstid i bruttoordningen slik at også opptjening under tre år gir en pensjonsrett i bruttoordningen.

Departementet mener at det bør være førende for valg av løsning å sikre at opptjente rettigheter ikke faller bort som følge av omleggingen. Slik departementet ser det, vil den enkleste løsningen, som både sikrer likebehandling og at opptjente rettigheter med varighet under tre år ikke faller bort som følge av omleggingen, være å ikke overføre noen rettigheter fra bruttoordningen til påslagsordningen. Ved denne løsningen må det presiseres at det er samlet opptjeningstid, i bruttoordningen og påslagsordningen, som skal legges til grunn for å avgjøre om det skal utbetales pensjon fra oppsatte rettigheter for tiden før 2020.

Departementet foreslår derfor at det ikke overføres noen rettigheter fra bruttoordningen til påslagsordningen, men at all opptjening før 2020 ivaretas som en oppsatt bruttopensjon. Departementet foreslår at det presiseres at medlemmer med tjenestetid før 2020 får en oppsatt pensjonsrett for tiden før 2020 dersom *samlet* opptjeningsstid, dvs. både tid før og etter 2020, er minst tre år. Departementet vil senere vurdere om rettigheter kan overføres fra bruttoordningen til påslagsordningen for dem som har kort opptjeningstid i bruttoordningen.

Når det gjelder avrundingsregler for tjenestetid, vises det til punkt 7.3.3 hvor det foreslås at tjenestetid skal fastsettes med én desimal.

Se punkt 11.3.4 om utformingen av lovforslag.

11.3 Beregning av oppsatt pensjonsrett

11.3.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

I pensjonsavtalen går det fram at opptjente rettigheter i bruttoordningen før 2020, som ikke konverteres til påslagsordningen, skal ivaretas ved en oppsatt pensjonsrett. Personer som har sluttet i offentlig sektor før 2020 har allerede oppsatte rettigheter for tidligere opptjening.

I høringsnotatet foreslo departementet at for personer som står i medlemspliktig stilling ved inngangen til 2020 skal opptjeningen i bruttoordningen omgjøres til en oppsatt rettighet etter ordinære regler. Pensjonsgrunnlaget pr. 31. desember 2019 skal legges til grunn for den oppsatte rettigheten. Departementet foreslo videre at gjennom-

snittlig stillingsprosent skal beregnes med utgangspunkt i de 30 årene med høyest stillingsprosent dersom samlet opptjeningstid før 2020 er over 30 år.

11.3.2 Høringsinstansenes syn

Flere av høringsinstansene mener at departementets forslag i høringsnotatet vil kunne gi uheldige utslag for personer som overføres til ny pensjonsordning, men som ikke har vært sammenhengende ansatt i offentlig sektor i perioden før 2020. Flere peker på at Oslo Pensjonsforsikring (OPF) har en annen praksis enn SPK og KLP når det gjelder å fastsette nevneren i tjenestetidsbrøken for oppsatte pensjoner, og enkelte argumenterer for at OPFs praksis bør legges til grunn.

Arbeidstakerorganisasjonene hevder at det kan bli urimelige utslag av å tvinge personer som står i en aktiv stilling til å følge regelverket for oppsatte rettigheter ved at skjæringstidspunktet settes til 1. januar 2020. *Arbeidstakerorganisasjonene* skriver:

«Personer født i 1963 er da 57 år og vil ikke da ha gjennomført en full yrkeskarriere. Svært mange av disse har forventet å avslutte yrkeskarrieren i offentlig sektor og dermed en berettiget forventning om en pensjonsrett med 30 års opptjeningstid. Konsekvensene av å følge regelverket for oppsatt rett slavisk ble ikke utredet før eller under forhandlingene, og det er grunnlag for å vurdere om enkelte justeringer kan løse noen av utslagene.»

Organisasjonene skriver at offentlig ansatte som startet i offentlig sektor i ung alder, men som deretter har vært i privat sektor en lengre periode før gjeninntreden i offentlig sektor, kommer skjævt ut ved å bruke dagens regler for oppsatte pensjoner. De peker på at i mange tilfeller vil tjenestetid knyttet til en tidlig innmelding bidra til lavere pensjon. *Arbeidstakerorganisasjonene* mener at dette åpenbart er urimelig i en situasjon der oppsatt pensjon skyldes omleggingen i 2020.

Arbeidstakerorganisasjonene støtter forslaget om at stillingsprosent beregnes med de 30 årene med høyest stillingsprosent dersom samlet opptjeningstid er over 30 år.

Arbeidstakerorganisasjonene viser til at det i innledningen til pensjonsavtalen av 3. mars 2018 er tatt inn følgende formulering «De som skal tjene opp alderspensjon i den nye ordningen beholder opptjeningen i bruttoordningen.» *Arbeidstakerorganisasjonene* skriver:

«Med utgangspunkt i avtalen og et rettslig vern av opptjente rettigheter mener vi det er problematisk om videre opptjening i ny pensjonsordning avskjærer ansatte med rettigheter som om de fratrer uten noen form for sikring. Det bør etter vårt syn etableres en garanti for opptjent pensjon i bruttoordningen som skal gjelde for alle som fratrer etter fylte 62 år, og som dermed står i stilling når de kan begynne å ta ut pensjon. Garantien skal sikre en samlet tjenestepensjon inkl. AFP/betinget tjenestepensjon minst på nivå med opptjent bruttopensjon beregnet med et krav til full opptjening på 30 år.»

KLP peker på at medlemmer som i ung alder ble innmeldt i bruttoordningen, som følge av at de for eksempel hadde sommerjobb, får beregnet sin oppsatte pensjon etter 40-deler, mens medlemmer som først ble innmeldt i pensjonsordningen etter endt skolegang, kan få sin pensjon beregnet etter en lavere nevner som gir høyere pensjon.

Gabler forutsetter at nevner i oppsatt rett skal beregnes på vanlig måte, dvs. etter reglene i pensjonskasseloven § 23 andre ledd (maksimert til 40). *Gabler* skriver:

«Dersom denne forståelsen er riktig vil det kunne oppstå til dels store forskjeller mellom arbeidstakere som har like mye opptjening i offentlig sektor, ettersom nevner i den oppsatte rettigheten vil være bestemt av når man første gang ble meldt inn i en offentlig ordning.»

[...]

«En mulig løsning som kan hindre slike utslag er at nevner i oppsatt rett pr. 31.12.2019 for medlemmer som på dette tidspunkt er aktive og som har avbrudd i opptjeningen før 2020 beregnes etter «utetidsregelen». Etter hva *Gabler* kjenner til benyttes denne metoden av blant andre Oslo Pensjonsforsikring.»

Gabler ber departementet presisere om bestemmelsen om nedgang i lønn i pensjonskasseloven § 15 andre ledd skal gjelde for grunnlaget i den oppsatte rettigheten.

Oslo Pensjonsforsikring (OPF) peker på at det i de offentlige tjenestepensjonsordningene er forskjellige måter å regne ut nevneren i tjenestetidsbrøken for oppsatte pensjoner. OPF bemerker at departementet ikke har omtalt disse forskjellene i høringsnotatet. OPF legger likevel til grunn at personer som har oppsatte rettigheter i dag, skal ha disse beregnet i henhold til det regelverket som i dag gjelder for disse rettighetene. De viser

til at det således også etter innføringen av ny påslagspensjon vil kunne være personer som får beregnet en oppsatt alderspensjon fra bruttopensjonen med 30-deler.

OPF uttaler at de ser rimeligheten i departementets forslag om å basere gjennomsnittlig stillingsandel på de 30 årene med høyest stillingsandel. De mener likevel at det er grunn til å påpeke at den foreslåtte deltidsberegningen vil kunne gi mer kompliserte pensjonsberegninger enn hva tilfellet ville vært dersom man hadde lagt til grunn gjeldende beregningsregler for oppsatt pensjon.

Også to privatpersoner peker på det de mener er uheldige utslag for personer med hull i opptjeningshistorikken og argumenterer for at OPF's praksis bør legges til grunn. En høringsuttalelse bemerker at forslaget i høringsnotatet om at opptjeningen i bruttoordningen skal beregnes som en oppsatt rett for mange vil innebære en lavere utbetalt pensjon fra bruttoordningen, sammenlignet med hva de ville ha fått for den tilsvarende opptjeningstiden ved en videreføring av gjeldende regelverk og med hva de har hatt grunn til å forvente. Det hevdes at det er nærliggende å reise spørsmål om dette kan være i strid med tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97. Denne privatpersonens syn er at forslaget i høringsnotatet, om å anvende regelen om oppsatt rett i SPK-loven § 23 annet ledd ved beregningen av aktive medlemmers allerede opptjente rettigheter fra bruttoordningen, innebærer «urettferdig og vilkårlig tilbakevirkning». Vedkommendes oppfatning er at praksis i tidligere store omlegginger av pensjonsordninger har vært at overgangsregler utformes ut fra en rimelighetsbetraktning slik at en med god margin går «klar av» Grunnlovens tilbakevirkningsforbud.

SPK skriver at det ikke framgår av høringen at kravet til full tjenestetid skal følge dagens regler for oppsatt pensjon. For at det ikke skal være tvil, mener *SPK* at det bør framkomme at dagens regler skal gjelde.

SPK forutsetter at reglene ved nedgang i lønn skal videreføres.

11.3.3 Departementets vurdering og forslag

Det har ikke kommet innvendinger mot at oppsatt pensjonsrett for tjenestetid før 2020 skal beregnes med utgangspunkt i 66 prosent av det pensjonsgrunnlaget medlemmet har 31. desember 2019 og at det er gjennomsnittlig stillingsandel i de 30 årene før 2020 med høyest stillingsandel som skal inngå i pensjonsgrunnlaget. Departementet opprettholder derfor forslaget og foreslår at bestem-

melsen om nedgang i lønn § 15 andre ledd også skal gjelde for pensjonsgrunnlaget for alderspensjon opptjent før 2020 for medlemmer født i 1963 eller senere.

Flere høringsinstanser har hatt merknader til hvordan kravet til full opptjening skal fastsettes for alderspensjon opptjent før 2020. Departementet viser til at det går klart fram av avtalen at de som har opptjening i bruttoordningen skal få en oppsatt pensjon fra denne ordningen når de starter å tjene opp pensjonsrettigheter i påslagsordningen. Det er ikke avtalt at det skal være særskilte regler for å beregne den oppsatte retten. Avtalepartene har vært klar over at kravet til full opptjening normalt øker med inntil ti år, fra 30 år til 40 år, når pensjonen beregnes som en oppsatt rett. At enkelte får et krav til full opptjening som er lavere enn 40 år, pga. dagens regler for å beregne oppsatte pensjoner, er ikke etter departementets vurdering et tilstrekkelig argument for at alle skal få gunstigere regler.

Det eldste årskullet som får tjenestetid før 2020 omgjort til en oppsatt pensjon, 1963-kullet, vil få 13 år med opptjening av påslagspensjon dersom de står i jobb fram til aldersgrensen og ti år dersom de står i jobb til 67 år. Departementet mener at det derfor ikke er urimelig at kravet til full opptjening for bruttopensjonen øker med inntil ti år, og mener at samlet nivå for bruttopensjon og påslagspensjon vil gi en pensjon på nivå med det den enkelte har hatt grunn til å forvente.

Departementet viser til at privatpersoner i høringen har stilt spørsmål ved om forslaget kan være innenfor rammene i Grunnloven § 97, at lover ikke kan gis med tilbakevirkende kraft, spesielt for ansatte som ikke har hatt sammenhengende tjenestetid i offentlig sektor siden første gangs innmelding. Departementet ser at forslaget om at allerede opptjente rettigheter skal ivaretas som en oppsatt rett etter gjeldende regler vil kunne gi en annen pensjonsberegning enn det mange medlemmer ville ha fått dersom pensjonsordningene ikke ble lagt om. Departementet viser til at dette gjelder generelt for alle som er født i 1963 eller senere, både som følge av at allerede opptjente rettigheter beregnes som en oppsatt rett, men i vel så stor grad av de grunnleggende omleggingene knyttet til at reglene for opptjening og uttak av pensjon endres. Departementet kan ikke se at forslaget om at allerede opptjente rettigheter skal beregnes som en oppsatt rett innebærer en urimelig tilbakevirkning, hverken generelt eller spesielt for gruppen som ikke har sam-

menhengende opptjening i offentlig sektor. Dersom omleggingen av pensjonsordningen skulle gjennomføres på en slik måte at pensjonsutbetalingene skulle være tilsvarende som det en kunne forvente dersom en ble videreført i dagens ordninger, måtte, etter departementets syn, langt flere årskull blitt videreført i dagens ordninger. Departementet viser til at omleggingen av ordningen anses som helt nødvendig for å sikre offentlig ansatte en god pensjonsordning tilpasset pensjonsreformen. Omleggingen vil også gjøre det lettere for offentlig ansatte å innrette seg slik at man ved å stå lenger i arbeid kan opprettholde gode pensjonsnivåer. Det vises også til at denne overgangsordningen gjelder generelt for private virksomheter som går fra å ha offentlig tjenestepensjonsordning for sine ansatte til privat tjenestepensjonsordning. Da regnes opptjente pensjonsrettigheter i den offentlige tjenestepensjonsordningen som oppsatte rettigheter.

Når det gjelder arbeidstakerorganisasjonenes krav om en garanti for samlet pensjon, viser departementet til at det ikke står noe i avtalen om garanti for samlet tjenestepensjon. Slik departementet ser det, blir avtalens formulering om at de som skal tjene opp påslagspensjon beholder opptjeningen i bruttoordningen ivaretatt gjennom oppsatt pensjon for opptjeningstid før 2020.

På prinsipielt grunnlag mener departementet at opptjening fra bruttoordningen før 2020 burde ha 40 år som krav til full tjenestetid, ettersom innføring av ny ordning muliggjør mer enn ti års opptjening av påslagspensjon. Dette ville sikret likebehandling av opptjeningstid i bruttoordningen. Departementet ser at dette vil være i strid med avtalen, som tydelig sier at opptjeningstid skal beregnes som en oppsatt pensjon. Departementet opprettholder derfor forslaget fra høringsnotatet om at opptjening før 2020 beregnes som en oppsatt pensjon etter ordinære regler for å fastsette tjenestetidsbrøken. Departementet foreslår på denne bakgrunnen at det presiseres i loven at kravet til full tjenestetid settes til den tjenestetiden medlemmet ville hatt fra den dagen vedkommende ble medlem av en offentlig tjenestepensjonsordning og fram til aldersgrensen, men at kravet ikke kan settes høyere enn 40 år og ikke lavere enn 30 år. Departementet foreslår videre at alderspensjonen avkortes forholdsmessig dersom man ikke har full opptjening.

Se punkt 11.3.4 om utformingen av lovendringer.

11.3.4 De enkelte lovforslagene

11.3.4.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene i tråd med forslagene i 11.2.3 og punkt 11.3.3. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 11.3.4.2 og 11.3.4.3.

11.3.4.2 Lov om Statens pensjonskasse

Bestemmelsen om beregning av oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020 foreslås regulert i ny § 26 h, første til fjerde ledd, som skal ivareta at pensjonen blir beregnet som en oppsatt rett på samme måte som etter § 23, men for tjenestetid og pensjonsgrunnlag per 31. desember 2019.

I første ledd gis det bestemmelser om betingelsene for å motta en oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020. Første ledd sier at medlemmer med tjenestetid før 2020 har rett til oppsatt alderspensjon dersom samlet tjenestetid er minst tre år. Når leddet presiserer at det er samlet tjenestetid som avgjør hvorvidt det gis rett til oppsatt pensjon, viser dette til at både tid før og etter 2020 inngår for å fastslå om treårskravet er oppfylt.

I andre ledd går det fram hvilket pensjonsgrunnlag som skal benyttes for å beregne den oppsatte pensjonen. I første punktum går det fram at pensjonen skal beregnes av medlemmets pensjonsgrunnlag 31. desember 2019. Før pensjonsuttak skal pensjonsgrunnlaget reguleres årlig i samsvar med den generelle lønnsveksten. I andre punktum presiseres det at dersom medlemmet per 31. desember 2019 har lengre tjenestetid enn 30 år, skal gjennomsnittlig stillingsandel beregnes med utgangspunkt i de 30 årene med høyest stillingsandel.

Bestemmelsene om beregning av den oppsatte pensjonen går fram av tredje ledd. I bokstav a gis bestemmelser om hvordan pensjonen skal beregnes dersom medlemmet har full tjenestetid. Det presiseres at full tjenestetid er den tjenestetiden medlemmet ville hatt fra den dagen vedkommende ble medlem og fram til aldersgrensen, likevel ikke mer enn 40 år og ikke mindre enn 30 år. Ved full tjenestetid skal pensjonen utgjøre 66 prosent av pensjonsgrunnlaget. Bokstav b gir bestemmelser om hvordan pensjonen skal beregnes dersom medlemmet ikke har full tjenestetid. Det går fram at dersom medlemmet per 31. desember 2019 ikke har full tjenestetid, skal medlemmet ha en avkortet alderspensjon som utgjør en så stor andel av full pensjon som tjenes-

tetiden 31. desember 2019 utgjør av full tjenestetid.

I fjerde ledd er det bestemmelser om barnetillegg til alderspensjonen for medlemmer som forsørger barn under 18 år. Det går fram at det skal ytes barnetillegg på 10 prosent av alderspensjonen for hvert barn. I andre punktum presiseres det at alderspensjon med barnetillegg likevel ikke kan overstige 90 prosent av pensjonsgrunnlaget etter levealdersjustering når pensjonen er beregnet etter full tjenestetid. Siste punktum har bestemmelser om hvordan begrensingen skal skje for dem som har kortere enn full tjenestetid.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 26 h første til fjerde ledd.

11.3.4.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 11.3.4.2 gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere, så langt de passer.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 11 h første til fjerde ledd.

11.4 Levealdersjustering og uttak av alderspensjon opptjent etter gjeldende regler

11.4.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

Etter gjeldende regler skjer levealdersjusteringen på uttakstidspunktet, men tidligst fra 67 år. For personer født fra og med 1963, som får anledning til å ta ut bruttopensjonen fleksibelt fra 62 år, skal bruttopensjonen levealdersjusteres på uttakstidspunktet. Departementet foreslo i høringsnotatet at bruttopensjonen for personer født fra og med 1963 skal levealdersjusteres med justeringstall, og at justeringstallet på uttakstidspunktet legges til grunn. I avtalen heter det at årlig pensjon opptjent i bruttoordningen skal være høyere desto senere den tas ut etter 67 år. For å sikre dette, foreslo departementet at det ikke skal være noen nedre grense på justeringstallet som benyttes ved levealdersjustering av bruttopensjon for personer født fra og med 1963.

Etter dagens regler må en fratruke helt eller delvis fra medlemspliktig stilling for å kunne ta ut pensjon fra bruttoordningen. Uttaksgraden er knyttet til fratredelsesgraden; ved overgang til en

60-prosentstilling kan en ta ut 40 prosent alderspensjon. For personer som er født fra og med 1963, skal oppsatt bruttopensjon kunne tas ut fleksibelt fra 62 år, dvs. at det ikke lenger skal være et krav om å fratruke stillingen for å kunne ta ut pensjon. Det må derfor bestemmes eksplisitt hvilken grad av fleksibilitet det skal være til å motta graderte ytelser og til å endre uttaksgrad.

Departementet viste i høringsnotatet til at alderspensjon fra offentlig tjenstepensjon er et supplement til alderspensjon fra folketrygden og argumenterte for at behovet for fleksibilitet vil være godt ivaretatt dersom oppsatt bruttopensjon kan tas ut med samme fleksibilitet som folketrygden. Departementet foreslo at oppsatt bruttopensjon skal kunne tas ut med 20, 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent. Departementet foreslo videre at uttaksgraden kan endres én gang i året, med minst tolv måneders mellomrom, og at det ellers gis mulighet til å ta ut full pensjon og til å stanse uttaket. Departementet foreslo at ved fylte 75 år, skal uttaket alltid utgjøre fullt uttak. For medlemmer som mottar gradert uførepensjon, foreslo departementet at summen av uføreggraden og graden av alderspensjon ikke kan overstige 100 prosent.

Departementet la i høringsnotatet til grunn at det ikke skal stilles krav om at alderspensjon fra folketrygden må tas ut for å kunne ta ut oppsatt bruttopensjon. Dette tilsvarer det som gjelder i rammelovene for private tjenstepensjonsordninger.

11.4.2 Høringsinstansenes syn

Arbeidstakerorganisasjonene skriver at de er usikre på hvor mange som faktisk kommer til å benytte seg av den fleksibiliteten som foreslås i høringsnotatet.

Oslo Pensjonsforsikring (OPF) viser til sine kommentarer til spørsmålet om gradering av og fleksibilitet for påslagspensjonen. OPF mener at det ikke bør være anledning til gradert uttak av oppsatt bruttopensjon, men at denne kun skal kunne tas ut fullt. De skriver at dette vil gjøre det lettere å beregne den foreløpige samordningen og samordningsoppjøret ved ordinær samordning. OPF mener det heller ikke bør være anledning til å stanse uttaket etter dette er påbegynt.

OPF støtter departementets forslag om levealdersjustering og skriver at det framstår som naturlig å levealdersjustere en alderspensjon som kan tas ut fleksibelt på uttakstidspunktet for ytelsen, selv om dette er før fylte 67 år. Videre ser OPF at det er gode grunner som taler for at det ikke skal

gjelde noen nedre grense for justeringstallet for personer født fra og med 1963, da dette vil understøtte arbeidslinjen.

Gabler mener at muligheten for gradert uttak av oppsatt bruttopensjon bør begrenses.

Arbeids- og velferdsdirektoratet viser til at det for å kunne beregne garantipensjonsbeholdning må fastsettes trygdetid etter folketrygdloven § 20-10. Dette krever i en del tilfeller manuell saksbehandling. Direktoratet skriver at fastsetting og vedlikehold av trygdetid uten at det foreligger et krav om alderspensjon fra folketrygden vil gi merarbeid, og vil kreve systemutvikling og koordinering som ikke er nødvendig hvis oppsatt bruttopensjon må tas ut sammen med alderspensjon fra folketrygden. Arbeids- og velferdsdirektoratet mener det derfor bør vurderes om samordningsreglene som gjelder for tilfeller der det ikke foreligger søknad om alderspensjon fra folketrygden, kan utformes på en slik måte at det ikke er nødvendig å fastsette reell trygdetid.

Arbeids- og velferdsdirektoratet påpeker at den foreslåtte regelen om automatisk utbetaling av oppsatt bruttopensjon ved 75 år, også vil kunne føre til at oppsatt bruttopensjon utbetales uten at det samtidig utbetales alderspensjon fra folketrygden. De viser til at alderspensjon fra folketrygden ikke utbetales automatisk.

SPK viser til at det ikke foreslås at det skal stilles krav til uttak av alderspensjon etter samme grad for å kunne ta ut oppsatt bruttopensjon. SPK skriver:

«Forskrift 1711 «Forskrift om vilkår for rett til ytelser etter lov om Statens pensjonskasse og etter enkelte andre lover når det foreligger rett til ytelser etter folketrygdloven» stiller som vilkår for å motta alderspensjon fra 67 år at det settes fram krav om uttak av alderspensjon i folketrygden etter minst samme uttaksgrad. SPK forutsetter at dette kravet også skal gjelde for oppsatt bruttopensjon. Dette bør presiseres.»

11.4.3 Departementets vurdering og forslag

Det har ikke kommet merknader til forslagene om at årlig pensjon fra en oppsatt bruttopensjon framkommer ved å dividere pensjonen på et justeringstall og at justeringstallene fastsettes ved å dividere folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet på 13,42. Departementet viser til at dette vil ivareta både levealdersjustering av alderspensjon oppjent før 2020 og at uttaksreglene er nøytralt utformet. Nøytrale uttaksregler er en forutsetning for at alderspensjonen fritt skal kunne kombineres

med arbeidsinntekt uten at pensjonen avkortes. Departementet opprettholder derfor forslaget.

I høringsnotatet foreslo departementet at oppsatt bruttopensjon kan tas ut fra fylte 62 år, helt eller gradert, og at man skal kunne endre grad og stanse pensjonen etter uttak. Departementet ser at gradert uttak av oppsatt bruttopensjon vil føre til særdeles kompliserte regler ettersom ytelsen skal samordnes med folketrygden med en forskuttert beregning før 67 år og med et oppgjør fra 67 år. Dersom det åpnes for gradert uttak, med mulighet for stopp og endring av grad, vil det måtte foretas flere forskuttede samordningsberegninger med tilhørende reberegninger. Dette vil nødvendigvis bli svært komplisert.

Departementet mener at behovet for fleksibilitet i uttak av pensjon er tilstrekkelig ivarettatt ved at alderspensjon fra folketrygden og påslagspensjon kan tas ut gradert. Departementet foreslår derfor at oppsatt bruttopensjon kan tas ut tidligst fra måneden etter fylte 62 år, men at den ikke kan tas ut gradert eller stanses.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har vist til at fastsetting og vedlikehold av trygdetid uten at det foreligger et krav om alderspensjon fra folketrygden vil gi merarbeid, og vil kreve systemutvikling og koordinering som ikke er nødvendig hvis oppsatt bruttopensjon må tas ut sammen med alderspensjon fra folketrygden. Departementet ser at forslaget i høringsnotatet vil være administrativt krevende. Ettersom bruttopensjonen skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden, mener departementet at det kan være naturlig å knytte uttak av oppsatt bruttopensjon til uttak av alderspensjon fra folketrygden, men at det ikke bør stilles som krav at folketrygden tas ut med samme grad som den oppsatte bruttopensjonen. Departementet foreslår på denne bakgrunnen at alderspensjon fra folketrygden må være tatt ut, helt eller delvis, for at man skal kunne ta ut oppsatt bruttopensjon.

Departementet viser til at personer som mottar uføretrygd med en uføregrad på 100 prosent, ikke har rett til å ta ut alderspensjon fra folketrygden, og etter forslaget da heller ikke vil ha rett til å ta ut oppsatt bruttopensjon før 67 år. Departementet viser til at disse mottar en fullverdig inntektssikring fram til 67 år og av den grunn ikke har behov for å ta ut alderspensjon tidlig. Gradert uføre vil imidlertid kunne ta ut ugradert bruttopensjon fra 62 år.

Departementet viser til at årlig pensjon ikke øker ved utsatt uttak etter 75 år og at det på bakgrunn av dette foreslås i punkt 7.3.3 at påslagspensjon automatisk utbetales med 100 prosent fra og

med måneden etter fylte 75 år. Departementet foreslår at tilsvarende skal gjelde for oppsatt bruttopensjon, forutsatt uttak av folketrygden.

I bruttoordningen gis det barnetillegg til alderspensjonen for dem som forsørger barn under 18 år. Etter gjeldende regler, kommer barnetillegg tidligst til utbetaling fra 65 år, når AFP beregnes som en tjenestepensjon, for dem med ordinær aldersgrense. Departementet foreslår at det fortsatt skal gis barnetillegg til alderspensjon etter dagens regler. Det foreslås derfor at dette presiseres i bestemmelsene om alderspensjon opptjent før 2020, og at barnetillegg til den oppsatte bruttopensjonen tidligst utbetales fra måneden etter fylte 65 år.

Departementet viser til at de som mottar særalderspensjon har barnetillegg knyttet til særalderspensjonen, se punkt 12.7.

Departementet viser til at det i punkt 7.3.3 foreslås at påslagspensjon opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde. Tilsvarende bestemmelser foreslås for betinget tjenestepensjon og overgangstillegg. I dagens bruttoordning er det bestemmelser om at pensjonen løper ytterligere én måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle. Departementet mener at denne bestemmelsen også skal gjelde for pensjon opptjent i dagens ordning før 2020 for medlemmer født i 1963 eller senere og foreslår at dette presiseres i loven. Departementet viser videre til at det i dagens regelverk er bestemmelser om at det skal utbetales én måneds pensjon til ektefelle dersom medlemmet dør før pensjonen har begynt å løpe. Det foreslås ikke at tilsvarende bestemmelser skal gjelde for de nye ordningene, men departementet mener denne bestemmelsen også skal gjelde for pensjon opptjent i dagens ordning før 2020 for medlemmer født i 1963 eller senere. Departementet foreslår at det presiseres i loven at beløpet som da skal betales ut er én måneds pensjon av oppsatt bruttopensjon, og at det skal benyttes et justeringstall lik 1,000. Ettersom det ikke utbetales alderspensjon fra folketrygden etter døds måneden, utbetales bruttopensjonen usamordnet.

Se punkt 11.4.4 om utformingen av lovforslag.

11.4.4 De enkelte lovforslagene

11.4.4.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenestepensjonsordningene i tråd med forslagene i punkt 11.4.3. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov

om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 11.4.4.2 og 11.4.4.3.

11.4.4.2 Lov om Statens pensjonskasse

Bestemmelsen om levealdersjustering og uttak av oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020 foreslås regulert i ny § 26 h femte til sjuende ledd.

§ 26 h femte ledd gir bestemmelser om levealdersjustering av pensjonen. Det går fram at pensjonen skal levealdersjusteres ved hjelp av justeringstall fastsatt med utgangspunkt i delingstall fastsatt av Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. folketrygdloven §§ 20-12 og 20-13. Det presiseres at justeringstallet framkommer ved å dividere delingstallene med 13,42, og at det er justeringstallet ved uttak som skal legges til grunn.

Sjette ledd gir bestemmelser om tidligste og seneste uttakstidspunkt for pensjonen samt vilkår for å få utbetalt pensjonen. Første og andre punktum sier at pensjonen tidligst kan tas ut fra og med måneden etter den måneden melding om uttak blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom pensjonen ikke er tatt ut innen medlemmet fyller 75 år, skal pensjonen uansett utbetales fra og med måneden etter fylte 75 år. I tredje punktum går det fram at det er et vilkår for uttak, at medlemmet mottar alderspensjon fra folketrygden på uttakstidspunktet. Fjerde punktum presiserer at pensjonen ikke kan tas ut gradert eller stanses. Siste punktum inneholder et unntak fra hovedregelen om at pensjonen tidligst kan tas ut fra 62 år. Unntaket gjelder for barnetillegget som tidligst gis fra og med måneden etter fylte 65 år.

I forslaget til § 26 h sjuende ledd presiseres det at pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

Det framgår av § 26 l første ledd at pensjonen opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde, men at pensjonen løper i ytterligere én måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle. Det følger av forslaget til andre ledd at det skal utbetales én måneds pensjon etter § 26 h, beregnet med et justeringstall lik 1,000, til gjenværende ektefelle, dersom medlemmet dør uten at pensjon etter § 26 h har begynt å løpe eller hadde midlertidig uførepensjon eller uførepensjon ved dødsfallet, på samme måte som etter nåværende § 26 andre ledd.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse § 26 h, femte til sjuende ledd og § 26 l.

11.4.4.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 11.4.4.2 gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere § 11 h, femte til sjuende ledd og § 11 l.

11.5 Samordning av oppsatt bruttopensjon og omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon

11.5.1 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

Samordning før 67 år

I høringsnotatet foreslo departementet, i tråd med avtalen, at fleksibelt uttak av bruttopensjon skal gjennomføres ved at det skjer en foreløpig samordning dersom uttaket skjer før 67 år. Departementet foreslo at ved uttak av bruttopensjon før 67 år, skal det fastsettes en foreløpig samordningsbeholdning. Departementet foreslo videre at den foreløpige samordningsbeholdningen fastsettes som den ordinære samordningsbeholdningen på uttakstidspunktet, tillagt folketrygdopptjening fram til 67 år med utgangspunkt i et pensjonsgrunnlag på 7,1 G, dvs. det som maksimalt kan tjenes opp i folketrygden fram til 67 år.

Departementet foreslo videre at det foreløpige samordningsfradraget fastsettes ved å dividere den foreløpige samordningsbeholdningen med delingstallet fastsatt etter folketrygdloven § 20-13, og at det er delingstallet på uttakstidspunktet for bruttopensjonen som skal legges til grunn.

Samordning fra og med 67 år

I høringsnotatet foreslo departementet at ved uttak av bruttopensjon før 67 år skal årlig pensjon beregnes på nytt fra 67 år. Departementet foreslo at samordningsfradraget da skal fastsettes på bakgrunn av den ordinære samordningsbeholdningen. Departementet foreslo videre at dersom den ordinære samordningsbeholdningen er lavere enn den foreløpige beholdningen, skal årlig pensjon fra bruttoordningen økes.

Departementet foreslo videre at førstegangsuttak av bruttopensjon fra og med 67 år skal samordnes med den ordinære samordningsbeholdningen.

Departementet foreslo videre, i tråd med pensjonsavtalen, at det ikke skal samordnes med eventuell opptjening i folketrygden som skjer etter 67 år.

Omregning ved endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon

Departementet foreslo i høringsnotatet at dersom pensjonsgraden økes før 67 år, skal det økte deluttaket beregnes som et nytt uttak etter ordinære regler. Dersom pensjonsgraden reduseres før 67 år, skal årlig pensjon reberegnes ved å dividere med den opprinnelige uttaksgraden og multiplisere med den nye uttaksgraden.

Departementet foreslo videre at dersom pensjonsgraden endres etter 67 år, skal pensjon under utbetaling omgjøres til en beholdning ved at den årlige pensjonen multipliseres med delingstallet på endringstidspunktet. Deretter skal det beregnes ny årlig pensjon ved å dividere med delingstallet på endringstidspunktet, multiplisert med ny uttaksgrad.

11.5.2 Høringsinstansenes syn

Mange av høringsinstansene uttaler seg samlet om samordning hhv. før og fra og med 67 år, samt omregning ved eventuell endring i pensjonsgrad eller stans av pensjon. Det virker også som om mange av høringsinstansene mener at hvordan samordningen skjer før 67 år påvirker synet på hvordan samordningen bør skje fra og med 67 år. Departementet gjengir derfor høringsinstansenes syn på samordning og reberegning av pensjon samlet.

Arbeidstakerorganisasjonene skriver at det er grunn til å anta at mange av dem som vil benytte adgangen til tidlig uttak av pensjon, og faktisk fra tre, er grupper som i dag i stor grad har benyttet AFP-ordningen. Organisasjonene skriver at mange av disse jobber i yrker og har et utdanningsnivå som statistisk har lavere forventet levealder enn gjennomsnittet, noe som vil kunne medføre at den livsvarige pensjonsytelsen ikke vil kompensere for streng samordning mellom uttak og 67 år.

Arbeidstakerorganisasjonene skriver:

«Departementet diskuterer hvordan potensiell inntekt etter pensjonsuttak skal behandles i

den foreløpige samordningen, og ender opp med å foreslå at det skal legges til grunn at alle har maksimal pensjonsgivende inntekt, 7,1 G, helt frem til 67 år. Dette fører at samordningsfradraget fra uttak til 67 år for de fleste blir relativt høyt, slik at utbetalt pensjon før 67 år blir relativt lav.»

[...]

«For de fleste vil det være lite sannsynlig at de vil få en kraftig inntektsvekst etter fylte 62 år. Det er derfor grunn til å tro at det vil være svært få av de som før uttak har lavere inntekt enn 7,1 G faktisk vil få så høy pensjonsgivende inntekt som departementet foreslår å legge til grunn. Et alternativ kan være å bruke den faktiske inntekten den enkelte har like før uttak, eventuelt gjennomsnittet av de 3-5 siste årene før uttak. Et annet alternativ kan være å spørre den enkelte om hva de regner med å ha i inntekt, og legge dette til grunn.

[...]

Departementet foreslår at dersom faktisk inntekt fra uttak til 67 år har vært lavere enn det som ble lagt til grunn i den foreløpige samordningen, skal for lite utbetalt pensjon utbetales fra 67 år fordelt over forventet gjenstående levealder. En slik løsning vil favorisere personer som lever lenge. Personer som lever kortere enn forventet levealder vil ikke få utbetalt hele pensjonen som ble for lite utbetalt før 67 år. De som har kort forventet levealder er langt på vei blant «taperne» etter pensjonsreformen. Den foreslåtte løsningen kan derfor sies å ytterligere bygge opp under en uheldig fordelingseffekt i pensjonssystemet.

[...]

Vi ber departementet gjøre en fornyet vurdering om det finnes andre løsninger som er mer treffsikre, f.eks. innrapportert årlig egenverdert inntekt, legge til grunn siste års inntekt, evt. med et påslag som en sikkerhetsmargin e.l. Dette vil kunne gi en bedre profil, samtidig som forskjellene før og etter 67 år vil bli akseptable.»

Arbeidstakerorganisasjonene viser videre til at det er avtalt at opptjening i folketrygden etter 67 år ikke skal være samordningspliktig. Departementet foreslår at opptjening i folketrygden det kalenderåret en fyller 67 år likevel skal være samordningspliktig. Organisasjonene mener dette ikke er i samsvar med avtalen. For å oppfylle avtalen mener de opptjening det året en fyller 66 år er det siste opptjeningsåret som skal tas med i samordningen. Organisasjonene legger til grunn at pen-

sjonsgrunnlaget (som er fastsatt før 2020) reguleres med lønnsveksten fram til uttak.

Arbeidstakerorganisasjonene skriver videre at hvordan pensjonen skal beregnes dersom en person ønsker å endre pensjonsuttaket er svært kortfattet beskrevet i høringsnotatet.

Gabler mener at forslaget om å forskuttere maksimal folketrygdopptjening må revurderes. De viser til at departementets begrunnelse er at man ønsker å unngå en reduksjon av pensjonen fra 67 år. *Gabler* oppfatter dette som et svakt argument. *Gabler* mener at dersom man har samordnet for lite før 67 år, kan det heller gjøres et fradrag i pensjonen fra 67 år. *Gabler* betviler sterkt at eventuelle endringer i pensjonen fra 67 år vil bli sjokkartede med en slik framgangsmåte. *Gabler* skriver at et alternativt forslag er at man ved tidliguttak samordner med en fiktiv beholdning der framtidig opptjening i folketrygden forskutteres ved at man framskriver siste lignede pensjonsgivende inntekt fram til 67 år. *Gabler* skriver videre at å samordne med faktisk beholdning i folketrygden til enhver tid også er en mulighet, men at ulempen med denne framgangsmåten er at man må foreta mange samordningsberegninger.

Hvis det er forskuttert for høy folketrygdopptjening før 67 år, mener *Gabler* at det som er samordnet for mye før 67 år, bør etterbetales fra 67 år som en engangsutbetaling, og ikke fordeles livsvarig ved hjelp av delingstallet.

Gabler påpeker at den foreslåtte formelen for reberegning av pensjon ved 67 år er upresis og viser til at regelverket vil bli svært komplisert. *Gabler* skriver:

«I tidsrommet før 67 år kan pensjonen ha vært tatt ut gradert. Uttaksgradene kan ha vært endret underveis, og pensjonen kan også ha vært stanset og restartet. Korreksjonen av fradraget og det livsvarige tillegget fra 67 år må derfor også ta høyde for dette. Det skal også tillegges at «fasiten» på personens folketrygdpensjon ved 67 år ikke foreligger før i det året personen fyller 69.

[...]

Det synes klart at den foreløpige samordningen kan gi svært kompliserte beregninger. Det vises til at det vil kunne være tilfeller der det tas ut flere tjenestepensjoner samtidig før 67 år som ikke er omfattet av Overføringsavtalen. Disse vil kunne tas ut gradert, kanskje også i forskjellige grader, og tjenestepensjonene skal først samordnes innbyrdes etter samordningsloven § 7, hvoretter (de forelø-

pige) samordningsfradragene for folketrygden skal fordeles mellom tjenestepensjonene iht. vanskelig tilgjengelige forskrifter, hvor man altså legger til grunn forskuttert maksimal opptjening. Å finne ut hvor mye man har samordnet for mye før 67 år når man får «fasiten» fra folketrygden blir i slike saker ingen triviell regneøvelse. Fra et leverandørsynspunkt hadde det vært ønskelig med et enklere regelverk, eksempelvis med sjablongberegnete fradrag, men dette vil innebære at man gir slipp på noe av «millimeterrettferdighets»-prinsippet som i alle år har innhyllt samordningsregelverket. (Det skal tillegges at dette prinsippet har vært implementert på en måte som har gitt lite millimeterpresisjon, men til gjengjeld det antagelig mest kompliserte regelverk i norsk rett). Den foreslåtte løsning vil legge ytterligere et lag av komplikasjoner oppå et fra før bortimot ufremkommelig stillas av innviklede samordningsregler, som dessuten ikke vil bli avvirket før om bortimot hundre år.»

Gabler forutsetter at det gis egne regler for samordning av oppsatt bruttopensjon opptjent i stilning med særaldersgrense.

Også *SPK* peker på kompleksiteten rundt den forskutterte samordningen. De skriver:

«Slik lovhjemmelen i § 24 c, andre ledd i samordningsloven, og høringsnotatet, er formulert rundt samordningen av oppsatt bruttopensjon før 67 år, ser vi utfordringer ved hvordan tjenestepensjonsordningene kan håndtere dette.

Det legges opp til at vi skal beregne en beholdning der det er forskuttert opp til 7,1 ganger grunnbeløpet frem til 67 år. Den «foreløpige beholdningen» er en beholdning tjenestepensjonsordningene må håndtere og beregne i tillegg til faktisk folketrygdbeholdning ved uttak. Denne vil også kunne avvike fra den ordinære folketrygdbeholdningen.

I faktisk folketrygdbeholdning inngår inntekten som er kjent på uttakstidspunktet. Dette medfører at det kan bli lagt til en tilvekst i beholdningen inntil tre år etter uttak når inntekten blir kjent. Etter at det er foretatt en beregning ved fylte 67 år, kan derfor samordningen endre seg etter at tillegget er beregnet, som følge av at tilvekst er lagt til når faktisk inntekt er kjent. Det er ikke sagt noe i høringsnotatet om endringer i samordningsbeholdningen i slike tilfeller skal medføre endringer i beregningen av dette tillegget.»

SPK viser til at omregning ved stans av pensjon eller endring i uttaksgrad vil trenge egne systemløsninger, og vil være svært komplisert å kommunisere til deres medlemmer. Det vil også kunne påvirke premien.

LOP er imot forslaget i høringsnotatet om forskuttert samordning for dem som tar ut bruttopensjon før 67 år, og *Forsvar offentlig pensjon* skriver at de «motsetter seg at en ved foreløpig samordning av pensjon baserer seg på noe annet enn den folketrygden som rent faktisk også er oppjent ved uttak før 67 år.»

Den Norske Aktuarforeningen skriver at departementets forslag i høringsnotatet kan få negativ effekt for personer som går av tidlig. De skriver at departementets forslag til regler for samordning av oppsatt bruttopensjon før 67 år vil medføre at medlemmer som dør tidlig, især dem som dør før 67 år, ikke får utbetalt sin rettmessige andel av pensjonen.

KLP uttaler at de har flere synspunkter på hvordan den foreløpige samordning og reberegning/etteroppgjør ved 67 år kan gjennomføres i praksis, og at de vil komme tilbake med merknader om dette når forskrift blir sendt på høring.

KLP bemerker imidlertid noen punkter ved lovforslaget og uttaler blant annet:

«*KLP* ser behovet for at det må foretas en foreløpig samordning ved uttak av oppsatt bruttopensjon før 67 år, men registrerer at det å forskuttere en folketrygdopptjening på 7,1 G for mange vil medføre en lavere utbetaling før 67 år, enn om faktisk folketrygdopptjening hadde vært kjent.

[...]

Departementet foreslår at for lav utbetaling av oppsatt bruttopensjon før 67 år skal fordeles på fremtidige pensjonsutbetalinger fra og med 67 år. *KLP* vil i stedet foreslå at det som er utbetalt for lite i bruttopensjon før 67 år, blir utbetalt som en engangssum. Dette vil være en administrativ forenkling, og vil dessuten sikre at etterbetalingen av for lite utbetalt pensjon kommer pensjonisten til gode så tidlig som mulig.»

Arbeids- og velferdsdirektoratet forstår det slik at det er selve grunnlaget for samordningsbeholdningen det skal tas utgangspunkt i, og at den forskutterte opptjeningen skal tillegges den beregnede pensjonsbeholdningen som er beskrevet i samordningsloven § 24 a nr. 1 andre punktum, og som tilsvarende pensjonsbeholdningen etter folketrygdloven § 20-4. De viser til at dette i så fall

måtte utføres av Arbeids- og velferdsetaten, og vil kreve noe systemutvikling.

OPF skriver at de ser at når det nå åpnes for fleksibelt uttak av oppsatt bruttopensjon, må det gjøres en eller annen form for samordning også før fylte 67 år. De uttaler at den foreslåtte løsningen i høringsnotatet framstår som en relativt enkel måte å gjøre den foreløpige samordningen på, noe som i utgangspunktet må sies å være velkomment i et pensjonsregime som ellers er alt annet enn enkelt. *OPF* skriver at det kan oppleves som urimelig for personer med relativt lav folketrygdopptjening at det legges til grunn en framtidig inntekt de aldri tidligere har hatt. *OPF* skriver at når det i tillegg kan være en større del av personer med lavere forventet levealder i denne gruppen, kan det hevdes at den foreslåtte samordningen slår for sterkt ut for denne gruppen pensjonsmottakere.

For øvrig legger *OPF* til grunn at oppsatt bruttopensjon som tas ut fleksibelt forut før fylte 67 år, vil kunne bli samordnet med uføretrygd og/eller arbeidsavklaringspenger fra folketrygden, samt tjenstepensjon som ikke er omfattet av overføringsavtalen, på vanlig måte.

OPF mener at en eventuell differanse mellom utbetalt pensjon og korrekt pensjon ved 67 år bør utbetales som et engangsbeløp. De skriver at dette ville vært forenklende, og det ville også forhindre negative effekter av at personer som har fått for lav pensjon i perioden forut for 67 år, dør før de når den forventede levealder som ligger i delingstallet ved fylte 67 år.

OPF ser for øvrig grunn til å påpeke at pensjonsgivende inntekt først er kjent opptil to år etter det kalenderåret den har blitt opptjent. Dette betyr at det i prinsippet ikke kan gjøres en endelig samordningsberegning ved fylte 67 år, da det ikke vil være de endelige tallene som vil kunne benyttes på dette tidspunktet. *OPF* stiller spørsmål om det skal foretas en endelig samordning ut fra kjente tall ved fylte 67 år, eller om det igjen skal gjøres en foreløpig samordning som deretter justeres påfølgende år. *OPF* ber om departementets vurdering av dette spørsmålet.

11.5.3 Departementets vurdering og forslag

Departementet viser til at bruttoordningens logikk, for et gitt pensjonsgrunnlag, er at utbetalt tjenstepensjon blir høyere jo lavere folketrygden er. Det vil si at jo tidligere pensjonen tas ut og samordnes, jo høyere blir netto tjenstepensjon. I dag er dette løst ved at tjenstepensjonen tidligst kommer til utbetaling ved 67 år, uttak av tjeneste-

pensjon er koblet til avgang fra medlemspliktig stilling og tjenestepensjonen samordnes som om folketrygden tas ut samtidig. Personer som har tatt ut folketrygden tidlig, får dermed ikke høyere netto tjenestepensjon som følge av at folketrygden er lav på grunn av tidliguttak.

Når bruttopensjon kan tas ut fra 62 år og frikobles fra fratreden, må samordningsreglene utformes slik at tidliguttak ikke gir høyere samlet utbetaling. Reglene for samordning ved uttak før 67 år må ta hensyn til at den enkelte kan fortsette å tjene opp alderspensjon fra folketrygden etter uttak av bruttopensjonen. I høringsnotatet foreslo departementet, i tråd med avtalen, at fleksibelt uttak av bruttopensjon gjennomføres ved at det skjer en foreløpig samordning dersom uttaket skjer før 67 år. Ved uttak av bruttopensjon før 67 år, skal det fastsettes en foreløpig samordningsbeholdning. I høringsnotatet foreslo departementet at den foreløpige samordningsbeholdningen skal ta utgangspunkt i den ordinære samordningsbeholdningen tillagt maksimal folketrygdopptjening fra uttak og fram til 67 år.

Flere av høringsinstansene har argumentert for at forskuttert samordning vil komplisere regelverket. Dersom bruttopensjonen først kom til utbetaling fra 67 år, ville dette gitt et enklere regelverk. Departementet viser til at det er avtalt at bruttopensjonen skal kunne tas ut fleksibelt, og at dette nødvendigvis må medføre noe kompleksitet. En forutsetning for fleksibelt uttak av bruttopensjon fra 62 år er at tidlig uttak ikke gir høyere samlet bruttopensjon. Dette betyr at regelverket må ta hensyn til opptjening etter uttak. En fordel med å forskuttere opptjening er at det begrenser hvor mye pensjonen må nedjusteres i etterkant for dem som fortsetter i jobb etter uttak. Departementet opprettholder forslaget om at det skal gjøres en foreløpig samordning ved uttak før 67 år, og at det skal forskutteres folketrygdopptjening i det foreløpige samordningsfradraget. Departementet viser til punkt 11.4.3 hvor det foreslås at oppsatt bruttopensjon ikke kan tas ut gradert eller stanses etter uttak. Dette reduserer kompleksiteten vesentlig sammenlignet med forslagene i høringsnotatet.

Departementet ser at de fleste høringsinstansene mener at den foreløpige samordningen forskutterer for høy opptjening i folketrygden. Flere høringsinstanser, inkludert arbeidstakerorganisasjonene, har pekt på at å forskuttere maksimal opptjening i folketrygden vil kunne gi så lav pensjon i perioden før 67 år at det kan hindre en reell mulighet til tidligavgang. Høringsinstansene aksepterer at det skal forskutteres noe opptjening,

men de mener at nivået er for høyt. Det pekes også på at de som slutter tidlig kan ha lavere forventet levealder enn andre, og dermed ikke får tilbakebetalt sin rettmessige pensjon når denne fordeles over gjenstående levetid.

I høringsnotatet viste departementet til at ved å forskuttere opptjening basert på en inntekt på 7,1 G, ville en være sikret mot at pensjonen må settes ned fra 67 år på grunn av opptjening etter uttak. Departementet ser at dette hensynet kan ha blitt tillagt for stor vekt i høringsnotatet og støtter høringsuttalelsene om at pensjonsnivået før 67 år også er viktig.

Departementet viser til at flere høringsinstanser har kommentert kompleksiteten som følger av forslaget i høringsnotatet, og vektlegger at hensyn til pensjonsnivået før 67 år ikke bør komplisere regelverket ytterligere. Departementet vil derfor ikke foreslå at forskuttert opptjening fastsettes individuelt, f.eks. ut fra den enkeltes tidligere inntekt. Spørsmålet er, etter departementets syn, hvilket nivå på den forskutterte inntekten som gir den beste avveien mellom å ivareta pensjonsnivået før 67 år for dem som faktisk går av før 67 år, og å unngå for stor nedgang i pensjon fra 67 år for dem som har tatt ut pensjonen tidlig, men har fortsatt i arbeid.

Departementet mener en rimelig avveining av disse hensynene tilsier at det skal forskutteres opptjening fra pensjonsuttak og fram til 67 år, men at slik opptjening skal baseres på en inntekt lavere enn 7,1 G.

I høringsnotatet ble det foreslått at dersom den faktiske opptjeningen fra uttakstidspunktet til 67 år var lavere enn den forskutterte opptjeningen, skulle dette korrigeres for i form av et påslag til årlig pensjon fra 67 år. Departementet viser til at flere av høringsinstansene har argumentert for at for lite utbetalt pensjon i perioden før 67 år bør betales ut som et engangsbeløp. Departementet ser at et engangsbeløp kan være administrativt enklere.

Dersom det forskutteres opptjening i folketrygden basert på en lavere inntekt enn 7,1 G, vil det være tilfeller hvor det er betalt for høy bruttopensjon i perioden før 67 år, som da må kreves inn som et engangsbeløp. Departementet mener at nivået på den forskutterte inntekten derfor ikke kan settes for lav. Med en forskuttert årlig inntekt på 5 G, vil det engangsbeløpet som skal kreves inn maksimalt bli på rundt 40 000 kroner. Dette vil gjelde for personer som tar ut bruttopensjonen fra 62 år og fortsetter i full stilling fram til 67 år, med et pensjonsgrunnlag på 7,1 G eller høyere. Et engangsbeløp i denne størrelsesorden anses der-

for å være håndterbart. Dersom man forskutterer basert på en lavere inntekt enn 5 G, vil beløpet bli høyere.

Departementet foreslår på den bakgrunn at den foreløpige samordningsbeholdningen fastsettes med utgangspunkt i beholdningene etter folketrygdloven §§ 20-4, 20-11 og 20-20 på uttakstidspunktet, tillagt folketrygdopptjening fram til 67 år med utgangspunkt i et pensjonsgrunnlag på 5 G. Departementet foreslår at det foreløpige samordningsfradraget fastsettes ved å dividere den foreløpige samordningsbeholdningen med delingstallet på uttakstidspunktet. Det skal ikke samordnes med ytelser som opphører ved 67 år, som utføretrygd og arbeidsavklaringspenger fra folketrygden.

Etter gjeldende regler skal fradraget beregnes som om alderspensjonen fra folketrygden er tatt ut samtidig med tjenestepensjonen og med samme uttaksgrad. Departementet foreslår i punkt 11.4.3 at den oppsatte bruttopensjonen ikke kan tas ut gradert. Det skal derfor samordnes som om alderspensjonen fra folketrygden tas ut ugradert og fra samme tidspunkt som uttak av den oppsatte bruttopensjonen, også i tilfeller der uttaksgraden for alderspensjonen fra folketrygden er lavere enn 100 prosent og/eller i tilfeller der alderspensjonen fra folketrygden er tatt ut før tjenestepensjonen. Departementet foreslår videre at ved uttak av bruttopensjon før 67 år, skal årlig pensjon beregnes på nytt fra 67 år. Dersom forskuttert opptjening overstiger faktisk opptjening, skal pensjonen settes opp. Dersom forskuttert opptjening er lavere enn faktisk opptjening, skal pensjonen settes ned. Samordningsfradraget ved 67 år skal fastsettes på bakgrunn av den ordinære samordningsbeholdningen, dividert med delingstallet på uttakstidspunktet og hensyntatt regulering fra uttak og fram til 67 år.

Departementet foreslår at det i tillegg skal gjøres et samordningsoppgjør ved 67 år. Samordningsoppgjøret skal korrigere for at utbetalt bruttopensjon før 67 år har blitt beregnet basert på et foreløpig samordningsfradrag. Dersom forskuttert opptjening overstiger faktisk opptjening, skal det utbetales et engangsbeløp. Dersom forskuttert opptjening er lavere enn faktisk opptjening, skal det kreves inn et engangsbeløp. Se eksempel på beregning av bruttopensjon ved uttak 62 år i punkt 14.4.3.

Departementet foreslår at engangsbeløpet settes lik endring i månedlig utbetaling av bruttopensjon etter samordning fra 67 år multiplisert med antall måneder med mottak av en foreløpig samordnet bruttopensjon.

Departementet understreker at samordningsoppgjøret, med tilhørende engangsutbetaling eller innkreving, ikke skal betraktes som en korreksjon for feilutbetaling. Alternativet til forskuttert samordning og reberegning ved 67 år er at bruttopensjonen først kommer til utbetaling fra 67 år som i dag. Fordelen med å gjennomføre samordningsoppgjøret i form av et engangsbeløp er at dette blir administrativt enklere for leverandørene og mer hensiktsmessig for mottaker. Dette innebærer at det ikke skal foretas noe samordningsoppgjør dersom et medlem dør før 67 år.

Departementet legger videre til grunn at engangsbeløpet vil være en ordinær pensjonsinntekt som skal skattlegges i utbetalingsåret, eventuelt komme til fradrag i pensjonsinntekt i innkrevsåret. Departementet ser at marginals-katten på resultatet av samordningsoppgjøret kan påvirkes av om oppgjøret gjennomføres som et engangsbeløp eller som en justering i månedlig pensjon. Departementet mener imidlertid at utslagene av en slik effekt blir begrensede og ikke kan sies å være et argument mot at oppgjøret gjennomføres som et engangsbeløp.

Departementet foreslår at det gis hjemmel i loven for at det i forskrift fastsettes detaljerte regler for utbetaling og innkreving av resultatet av samordningsoppgjøret.

Departementet kan ikke se at det har kommet motforestillinger mot at førstegangsuttak av bruttopensjon fra og med 67 år skal samordnes med den ordinære samordningsbeholdningen og opprettholder forslaget.

I høringsnotatet foreslo departementet at det ikke skal samordnes med eventuell alderspensjon fra folketrygden som er opptjent etter fylte 67 år. Arbeidstakerorganisasjonene har kritisert dette punktet og argumentert for at opptjening det året en fyller 66 år er det siste opptjeningsåret som skal tas med i samordningen. Departementet viser til at å ikke samordne med opptjening i folketrygden etter 67 år er klart gunstigere enn det som følger av dagens regler, hvor all opptjening etter 67 år går til samordning for dem som helt eller delvis fortsetter i medlemspliktig stilling. Også de som har fratrudd helt fra medlemspliktig stilling, får etter dagens regler samordnet opptjening i folketrygden til og med det året de fyller 67 år. Se samordningsloven § 24 a nr. 10. Departementets vurdering er at forslaget i høringsnotatet er i tråd med avtalen som sier at det ikke skal samordnes med eventuell opptjening i folketrygden etter 67 år. Departementet opprettholder forslaget fra høringsnotatet.

Flere høringsinstanser har pekt på at det kan være flere år med inntekt som ikke er ferdiglignet ved 67 år, men som vil bli godskrevet i folketrygden på et senere tidspunkt. Høringsinstansene har stilt spørsmål om hvordan dette skal påvirke samordningen. Departementet viser til samordningsloven § 24 a nr. 9 der det framgår at det skal foretas en ny samordningsberegning når opptjening i folketrygden, for årene til og med det året tjenstepensjonen ble tatt ut, senere legges til utbetalt alderspensjon fra folketrygden. Departementet foreslår at tilsvarende skal gjelde for opptjening i folketrygden til og med det året medlemmet fyller 67 år. Det innebærer at det skal foretas en ny samordningsberegning når opptjening i folketrygden, for årene til og med det året medlemmet fyller 67 år, senere legges til utbetalt alderspensjon fra folketrygden.

Departementet viser til punkt 11.4.3 hvor det foreslås at det ikke gis anledning til gradert uttak eller stans av uttak av den oppsatte bruttopensjonen. Departementet viser til at dette innebærer at høringsnotatets forslag om regler for omregning ved endring av pensjonsgrad bortfaller. Videre reduseres kompleksiteten ved høringsnotatets forslag om samordning av oppsatt bruttopensjon betydelig, spesielt ved uttak før 67 år.

Se punkt 11.5.4 om utformingen av lovendringer.

11.5.4 De enkelte lovforslagene

I dette punktet foreslår departementet endringer i samordningsloven i tråd med forslagene i punkt 11.5.3. Det må også gjøres enkelte endringer i lovens omfangsbestemmelser.

Samordningsloven § 3 hører under lovens omfangsbestemmelser, og det foreslås et nytt første ledd der det gis regler om hvilke alderspensjoner etter lov om Statens pensjonskasse og andre tjenstepensjonsordninger som omfattes av de enkelte delene av samordningsloven. Det presiseres at oppsatt alderspensjon for tjenestetid før 2020 for medlemmer født i 1963 og senere, etter lov om Statens pensjonskasse § 26 h omfattes, og at det samme gjelder tilsvarende pensjoner fra andre tjenstepensjonsordninger.

Departementet foreslår at bestemmelser om samordning som nevnt i punkt 11.5.3 tas inn i ny § 24 c, det vil si under kapittel VII om samordning med pensjon fra folketrygden og avtalefestet pensjon i privat sektor fra 1. januar 2011. Bestemmel-

sen er utformet etter mønster av samordningsloven § 24 a. § 24 a gjelder samordning av alderspensjon fra tjenstepensjonsordning med alderspensjon fra folketrygden etter folketrygdloven kapittel 20. For å skille § 24 a fra § 24 c er det foreslått en justering av overskriften til § 24 a. Det blir der presisert at bestemmelsen gjelder for medlemmer født i 1962 eller tidligere. Overskriften til § 24 c fastslår at bestemmelsen gjelder for medlemmer født i 1963 eller senere, og at den gjelder samordning av oppsatt alderspensjon fra tjenstepensjonsordning med alderspensjon fra folketrygden. Den oppsatte alderspensjonen er beregnet etter lov om Statens pensjonskasse § 26 h eller annen tilsvarende tjenstepensjon, mens alderspensjonen fra folketrygden er beregnet etter folketrygdloven kapittel 20.

Det følger av forslaget til § 24 c nr. 1 at det ved uttak av pensjon før fylte 67 år skal foretas en foreløpig samordning med alderspensjon fra folketrygden, og det gis regler om hvordan slik foreløpig samordning skal foretas. Bestemmelsene om at det skal foretas ny samordning ved fylte 67 år, og at det da skal gjennomføres et samordningsoppgjør, foreslås tatt inn i nr. 2 og nr. 3. Nr. 4 har regler for uttak av pensjon ved eller etter fylte 67 år, mens det i nr. 5 gis regler om ny samordning når opptjening i folketrygden legges til utbetalt alderspensjon. Ellers er det presisert at det ikke skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden som er opptjent fra og med året etter fylte 67 år. I nr. 6 presiseres det at tillegg til alderspensjon etter folketrygdloven § 20-18 femte ledd skal gå til fradrag i alderspensjonen fra tjenstepensjonsordningen. Det framgår av nr. 7 at det skal gis et tillegg til tjenstepensjonen på 2,5 ganger folketrygdens grunnbeløp dividert med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet. Etter nr. 8 skal samordningsfradragene og tillegget etter nr. 7 begrenses forholdsmessig dersom pensjonisten ikke har full tjenestetid i tjenstepensjonsordningen. Nr. 9 har bestemmelser om hva som skjer når folketrygden er tatt ut gradert. Da skal det legges til grunn en ugradert alderspensjon i samordningsberegningen. Nr. 10 har bestemmelser om regulering av samordningsfradraget etter nr. 1 til nr. 4 og tillegget etter nr. 7. I nr. 11 er det foreslått en forskriftshjemmel slik at det kan gis nærmere regler om samordningen i slike tilfeller.

Det vises til lovforslaget, samordningsloven §§ 3 og ny § 24 c.

12 Alderspensjon til personer med særaldersgrense

12.1 Innledning og sammendrag

Hverken pensjonsavtalen av 3. mars 2018 eller høringsnotatet av 17. oktober inneholdt særregler for å beregne pensjon for personer med særaldersgrenser som er født i 1963 eller senere. I tråd med pensjonsavtalen, har det imidlertid vært en prosess med partene om slike regler siden august 2018, og 12. desember ble det inngått en avtale om midlertidige regler for alderspensjon til personer med særaldersgrense som er født i 1963 eller senere. Departementet fulgte opp avtalen av 12. desember med et notat 14. februar 2019 om hvordan avtalen kan nedfelles i loven.

I avsnitt 12.7 foreslår departementet at det innføres en tidligpensjonsordning for personer med særaldersgrense som sikrer retten til tidligpensjon fra samme alder og på samme nivå som etter gjeldende regler.

12.2 Pensjonsavtalen og omtalen i høringsnotatet

Punkt 10 i pensjonsavtalen av 3. mars 2018 gjelder alderspensjon til personer med aldersgrense 60, 63 eller 65 år. Det går fram at personer født til og med 1962 skal beholde dagens regler, dvs. særaldersgrensen og retten til særalderspensjon fram til 67 år. Reglene for personer med særaldersgrenser som er født i 1963 eller senere, må tilpasses påslagsmodellen. Ifølge avtalen skal partene «utrede og avtale løsninger for personer som har særaldersgrense og opptjening i påslagsmodellen». Denne prosessen skal bygge på gjeldende aldersgrenser. Ifølge avtalen skal løsningene «kunne virke fra 2020».

Departementet tok sikte på at tilpasninger i reglene for personer med særaldersgrenser skulle avklares med partene, slik at de endringene som skal gjelde fra 2020, kan bli vedtatt av Stortinget før sommeren 2019. Lovforslagene i høringsnotatet 17. oktober 2018 ble utformet som om de skal omfatte alle, uavhengig av aldersgrense. Det ble ikke foreslått særregler for personer med særaldersgrense.

12.3 Høringsinstansenes syn

Arbeidstakerorganisasjonene understreker at det er viktig at det videre arbeidet med særaldersgrenser starter opp snarest mulig, slik at regler kan gjelde fra 2020.

KLP påpeker at eventuelle nye løsninger for opptjening av alderspensjon for ansatte med særaldersgrenser må være besluttet i løpet av første halvår 2019 dersom KLP skal ha systemløsninger på plass fra 1. januar 2020.

12.4 Prosessen

Departementet har forståelse for at både arbeidstakerne og leverandørene raskt ønsker å avklare pensjonsreglene for personer med særaldersgrense. Departementet viser til at prosessen med partene om pensjonsregler for personer med særaldersgrense startet i august 2018.

Problemstillingen er komplisert, og det ble etter hvert klart at det ikke var mulig å avklare alle spørsmål knyttet til en langsiktig løsning for pensjonsregler for personer med særaldersgrense slik at nye regler kunne tre i kraft fra 2020. Den 29. november 2018 ble det derfor inngått en prosessavtale, jf. vedlegg 3, der det går fram at målet med arbeidet er «å avtale en langsiktig pensjonsløsning for personer med særaldersgrense» og at prosessen skal avsluttes senest 1. november 2019. For å sikre at personer født i 1963 med særaldersgrense 60 år skal kunne ta ut tidligpensjon i 2020, heter det i prosessavtalen at nødvendige regler skal avtales innen 15. desember 2018.

Prosessavtalen ble fulgt opp i en avtale 12. desember 2018 om midlertidige regler for alderspensjon til personer med særaldersgrense, jf. vedlegg 2. Formålet med avtalen var å sikre at personer med særaldersgrense kan ta ut pensjon fra samme tidspunkt som etter dagens regler også fra 2020. Avtalen innebærer at det skal videreføres en tidligpensjonsordning for personer med særaldersgrense fram til fylte 67 år, og tidligpensjonen skal beregnes på samme måte som i dag.

I notat 14. februar 2019 presenterte departementet et forslag til lovteknisk løsning som følger opp avtalen av 12. desember 2018. Forslaget ble lagt ut på regjeringen.no og det ble åpnet for skriftlige tilbakemeldinger senest 1. mars, med sikte på at forslaget kunne tas inn i denne proposisjonen. Samtidig ble partene innkalt til møte 25. februar for en gjennomgang av forslagene i notatet.

Departementet viser til at Stortinget i vedtak nr. 42, 4. desember 2017, har bedt regjeringen vurdere, i samråd med partene i arbeidslivet, om dagens system med særaldersgrenser for ansatte i staten og statlige virksomheter bør endres i tråd med utviklingen i samfunns- og yrkesliv. Departementet viser til at det går fram av avtalen 3. mars 2018 at disse spørsmålene må avklares i en senere prosess, etter at det er avtalt en langsiktig pensjonsløsning for personer med særaldersgrense.

12.5 Forslagene i notat av 14. februar 2019

Det går fram av avtalen 12. desember 2018 at «Tidligpensjonen skal beregnes på samme måte som i dag, dvs. som 66 prosent av pensjonsgrunnlaget justert for tjenestetid og innvilges etter samme regler som i dag». For å sikre dette, må pensjonsgrunnlaget for tidligpensjonen fastsettes som om bruttoordningen hadde blitt videreført. Pensjonsgrunnlaget må dermed fastsettes slik:

- Ta utgangspunkt i pensjonsgrunnlaget i full stilling ved pensjonering, dvs. ut fra pensjonsgrunnlaget som gir opptjening i påslagsmodellen.
- Korrigere for gjennomsnittlig stillingsandel i hele medlemstiden, dvs. både i perioder med opptjening i bruttoordningen og i perioder med opptjening i påslagsordningen.

Tjenestetiden som benyttes når en skal beregne tidligpensjonen må være summen av medlemstid med opptjening i brutto- og påslagsordningen, og kravet til full opptjeningstid må settes til 30 år siden tidligpensjonen skal tas ut som en straks løpende pensjon.

Tidligpensjonen vil sikre personer med særaldersgrense en pensjon før 67 år på samme nivå som i dag. Det er derfor ikke naturlig at tidligpensjonen skal kunne kombineres med andre alderspensjonsytelser fra tjenstepensjonsordningen før 67 år. De som tar ut tidligpensjonen i 2020, vil både kunne ha en rett til oppsatt pensjon fra bruttoordningen og ha opptjening i påslagsordningen.

Departementet foreslo at denne pensjonen ikke skal kunne tas ut av dem som mottar tidligpensjonen. Dette vil bidra til å sikre det samlede pensjonsnivået fra 67 år.

Personer født i årene 1963–1970 kan ha rett til et «overgangstillegg». Overgangstillegget øker det samlede pensjonsnivået i alderen 62–67 år for personer som slutter i en stilling med offentlig tjenstepensjon. For personer med særaldersgrense, vil pensjonsnivået i denne alderen være sikret av tidligpensjonen, og departementet mente derfor at de som mottar tidligpensjon, ikke bør ha rett til overgangstillegg.

Tidligpensjonen skal kunne tas ut helt eller delvis og fritt kombineres med inntekt fra arbeid som ikke innebærer medlemskap i en offentlig tjenstepensjonsordning, på samme måte som i dag. Ved delvis uttak skal tidligpensjonen kunne kombineres med fortsatt arbeid i offentlig sektor, men slik at tidligpensjonen blir redusert, på samme måte som i dag.

Det er mulig å kombinere to deltidsstillinger med ulik aldersgrense. Etter dagens regler kan en først ta ut pensjon fra stillingen med lavest aldersgrense basert på opptjeningen i denne stillingen. Dersom stillingsandelen i den andre stillingen øker, vil pensjonen fra den første stillingen blir avkortet. Departementet foreslo å videreføre dette.

I dag er det videre slik at når en etter å ha mottatt pensjon fra stillingen med lavest aldersgrense også slutter i stillingen med høyest aldersgrense, vil en få én pensjon som er beregnet med utgangspunkt i opptjeningen i begge stillinger. Fra 2020 må reglene tilpasses den 'nye' tidligpensjonen. For å gjøre regelverket enklest mulig, mente departementet at det ikke bør være mulig å kombinere tidligpensjonen fra stillingen med lavest aldersgrense med uttak av pensjon fra bruttoordningen og påslagsordningen. Forslaget innebærer dermed at opptjent pensjon i brutto- og påslagsordningen tidligst vil kunne utbetales fra 67 år. Årlig pensjon blir da høyere, og samlet utbetaling fra tjenstepensjonsordningen over livsløpet blir ikke redusert. Det vil være mulig å ta ut folketrygden helt eller delvis fra 62 år, og dette bør sikre tilstrekkelig fleksibilitet dersom også stillingen med den høyeste aldersgrensen fratres før 67 år.

12.6 Tilbakemeldinger på notatet av 14. februar 2019

Departementet har mottatt tilbakemeldinger på notatet fra arbeidstakerorganisasjonene og KLP.

Arbeidstakerorganisasjonene peker på at notatet er «ment å fremme lovtekniske tilpasninger knyttet til avtalen av 12.12.2018» og de understreker at det er viktig at forslaget «ikke omfatter flere forhold enn det som er nødvendig». Organisasjonene synes å mene at lovforslaget bør avgrenses til personer som er født i 1963 og har aldersgrense 60 år, og mener derfor også at departementet ikke bør foreslå endringer i lov om pensjonsordning for sykepleiere siden ingen medlemmer i denne ordningen kan ta ut pensjon før i 2025. Arbeidstakerorganisasjonene mener samtidig at § 21 A i lov om Statens pensjonskasse må videreføres for personer født i 1963 eller senere. Paragrafen sikrer at personer som tidligere har hatt en stilling med særaldersgrense under visse vilkår, har rett til pensjon som om de fortsatt hadde lavere aldersgrense. Arbeidstakerorganisasjonene mener videre at det ikke er akseptabelt at personer med parallelle stillinger med ulik aldersgrense ikke kan ta ut annen pensjon fra tjenestepensjonsordningen parallelt med tidligpensjonen fra stillingen med særaldersgrense.

KLP ber departementet tydeliggjøre hvilke kriterier som må være oppfylt for å omfattes av forslaget i notatet. *KLP* peker her på at lovforslaget er utformet slik at det ikke er noe krav til å stå i stilling med særaldersgrense 1. januar 2020 for å få rett til tidligpensjonen, mens de mener avtalene av 3. mars og 12. desember kan tolkes slik at dette skal være et krav. *KLP* peker videre på at lovforslaget ikke sikrer at personer med ulike stillinger i etterfølgende medlemskap får beregnet tidligpensjonen på samme måte som i dag, slik avtalen fra 12. desember forutsetter. Om de økonomiske og administrative konsekvensene skriver *KLP*:

«Hverken pensjonspremien eller avsatt premiereserve knyttet til særalderspensjonen til personer med særaldersgrenser vil bli påvirket ved overgangstidspunktet (1.1.2020). På denne måten unngås svingninger og uforutsigbarhet for kommuner og helseforetak i påvente av at endelige regler kommer på plass.

Ettersom pensjonsrettighetene i forslaget er uforandret fra i dag, vil det være begrensede administrative konsekvenser for pensjonsleverandørene.»

12.7 Departementets vurdering og forslag

Avtalen 12. desember 2018 om midlertidige pensjonsregler for personer med særaldersgrense

innebærer at alle som er født i 1963 eller senere, også de som har særaldersgrense, skal få en oppsatt pensjon fra bruttoordningen ved utgangen av 2019 og tjene opp alderspensjon i den nye påslagsordningen fra 2020. Det vil gjøre det enklere å bytte mellom jobber med ulik aldersgrense når alle tjener opp alderspensjon i den samme opptjeningsmodellen. Det vil også kunne gjøre det mer lønnsomt å fortsette i en stilling med offentlig tjenestepensjon etter fratreden fra en stilling med særaldersgrense. Samtidig vil det også bety at personer med særaldersgrense vil kunne ha opptjening både i bruttoordningen og i påslagsordningen.

Departementet viser til at høringsnotatet 17. oktober 2018 ikke omfattet noen særregler for personer med særaldersgrense. Arbeidstakerorganisasjonene hadde ingen merknader til dette i høringssvaret. Avtalen om midlertidige pensjonsregler av 12. desember inneholder bare forslaget om en ny tidligpensjonsordning for personer med særaldersgrense; ingen nye forslag om innstramninger slik arbeidstakerorganisasjonene påstår.

Det går klart fram av avtalen av 12. desember at tidligpensjonsordningen skal gjelde «for personer med særaldersgrense for årene fram til fylte 67 år». Det er ingen avgrensning til personer født i 1963 med aldersgrense 60 år. Når lovforslaget ikke avgrenses til denne gruppen, vil det gi større trygghet for framtidig pensjon for dem som har særaldersgrense, og «hverken pensjonspremien eller avsatt premiereserve knyttet til særalderspensjonen til personer med særaldersgrenser vil bli påvirket ved overgangstidspunktet», slik *KLP* skriver. Departementet opprettholder derfor forslagene om at reglene for tidligpensjonen skal utformes generelt, og at retten til tidligpensjon også tas inn i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Departementet understreker at dette er en midlertidig løsning. Prosessen fram mot 1. november har som mål å avtale både en langsiktig løsning og supplerende eller alternative regler for de eldste årskullene. Partene har avtalt at det livsvarige kompensasjonsnivået for årskullene fra og med 1963-kullet skal avtales i 2019.

Når det gjelder § 21 A i lov om Statens pensjonskasse om rett til pensjon fra særaldersgrensen for personer som tidligere har hatt en stilling med særaldersgrense, så minner departementet om at denne paragrafen i all hovedsak gjelder personer med aldersgrense 65 år, og de av disse som er født i 1963 kan tidligst ta ut pensjon i 2025. Det går dessuten fram av avtalen 12. desember at tidligpensjonen skal omfatte de som har særalders-

grense, mens de som tidligere har hatt særaldersgrense ikke er nevnt. Departementet opprettholder derfor forslaget.

Departementet er ikke enig med arbeidstakerorganisasjonene i at personer med parallelle stillinger med ulik aldersgrense vil få «hull» i pensjonsutbetalingen dersom de ikke kan ta ut annen pensjon fra tjenstepensjonsordningen parallelt med tidligpensjonen fra stillingen med særaldersgrense. Det er riktig at muligheten til å ta ut tjenstepensjonen før 67 blir mer begrenset enn i dag, men til gjengjeld blir tjenstepensjon fra 67 år høyere enn den ellers ville blitt. Siden samlet pensjonsnivå før 67 år kan sikres ved å ta ut deler av alderspensjonen fra folketrygden, er konsekvensen av departementets forslag bare at fordelingen mellom tjenstepensjonen og folketrygden endres. Å lage særregler for en relativt liten gruppe vil komplisere regelverket unødige, og departementet opprettholder derfor forslaget.

Departementet er enig med KLP i at lovforslaget i notatet er utformet slik at det ikke er noe krav til å stå i stilling med særaldersgrense 1. januar 2020 for å få rett til tidligpensjonen. Dette har imidlertid ingen praktisk betydning i 2020 pga. karensreglene: Ved overgang til stilling med lavere aldersgrense må det gå minst tre år for medlemmer av SPK før den lavere aldersgrensen legges til grunn for pensjonsberegningen, jf. § 44 i loven. I KS-området er karensperioden på ett år, jf. § 6-1 i vedlegg 5 til hovedtariffavtalen. Departementet opprettholder derfor forslaget.

Departementet er enig med KLP i at forslaget i notatet 14. februar 2019 ikke sikrer at personer med ulike stillinger i etterfølgende medlemskap får beregnet tidligpensjonen på samme måte som i dag. Forslaget er derfor justert slik at dette blir ivaretatt.

Se avsnitt 12.8 om utformingen av lovendringer.

12.8 De enkelte lovforslagene

12.8.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenstepensjonsordningene i tråd med forslagene i avsnitt 12.7. Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 12.8.2 og 12.8.3.

12.8.2 Lov om Statens pensjonskasse

Departementet viser til forslaget til ny § 20 a, som i utgangspunktet skal angi virkeområdet for kapittel 5 Alderspensjon – bruttopensjon, det vil si at det gjelder for medlemmer født i 1962 eller tidligere, jf. første ledd. Departementet foreslår at det i andre ledd tas inn en bestemmelse om at også medlemmer født i 1963 eller senere som fratrer stilling med særaldersgrense med rett til pensjon, skal ha rett til å få alderspensjon etter kapitlet. Det presiseres også at alderspensjonen faller bort ved uttak av pensjon etter kapittel 5 a før fylte 67 år.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse ny § 20 a.

12.8.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 12.8.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere ny § 6 a.

13 Utfasing av individuell garanti for årskullene 1959–1962

13.1 Innledning og sammendrag

I pensjonsavtalen 3. mars 2018 ble det avtalt at det skal videreføres en individuell garanti for årskullene 1959–1962.

I avsnitt 13.4 foreslås det utfasing av individuell garanti for årskullene 1959–1962 ved at disse årskullene får en andel av det garantitillegget som er gitt til og med 1958-kullet. I tråd med avtalen foreslås det at andelene bestemmes av forholdet mellom opptjeningstid i tjenstepensjonsordningen før 2011 og samlet opptjeningstid. Det foreslås at garantitilleggene skal trappes ned med årskull, slik at 1959-kullet får 90 prosent av tillegget, 1960-kullet får 80 prosent, 1961-kullet får 70 prosent og 1962-kullet får 60 prosent av tillegget.

13.2 Pensjonsavtalen og forslagene i høringsnotatet

I tråd med avtalen foreslo departementet i høringsnotatet at årskullene 1959–1962 skal gis et garantitillegg. Departementet foreslo at garantitillegget skal beregnes på samme måte som garantitillegget til personer født til og med 1958, men multipliseres med produktet av:

- a. Forholdet mellom tjenestetid i tjenstepensjonsordningen før 2011 og samlet tjenestetid, maksimalt kravet til full opptjeningstid.
- b. En årskullspesifikk faktor som er 9/10 for 1959-kullet, 8/10 for 1960-kullet, 7/10 for 1961-kullet og 6/10 for 1962-kullet.

I høringsnotatet foreslo departementet en justering av bestemmelsen om hvem som omfattes av dagens garanti. Det ble foreslått å presisere at bestemmelsen gjelder medlemmer som er født i 1958 eller tidligere.

13.3 Høringsinstansenes syn

Flertallet av hørings svarene har ikke hatt merknader til lovforslagene i høringsnotatet om utfasing av individuell garanti.

Arbeidstakerorganisasjonene viser imidlertid til arbeidstakersammenslutningenes merknad i avtalen av 3. mars.

«LO, Unio, YS og Akademikerne forutsetter at denne avtale ikke kan påberopes i senere individuelle søksmål, der enkeltpersoner vil prøve rettslig hvorvidt endringene griper inn i vedkommende sine rettigheter etter Grunnlovens bestemmelser. Det vises til HTA i KS-området kapittel 2 punkt 2.0, 3. ledd.»

KLP viser til sin høringsuttalelse av 17. oktober 2018 (om nye samordningsregler), hvor de stiller spørsmål knyttet til beregningen av garantitillegget ved gradert uttak av tjenstepensjonen, herunder tilfeller der et medlem har tatt ut høyere pensjonsgrad i folketrygden enn i tjenstepensjonsordningen. De viser til at spørsmålet også er relevant for 1959–1962-kullene. *KLP* konstaterer at pensjonsavtalen og lovforslaget i høringsnotatet gir en lavere verdi på den individuelle garantien for 1959–1962-kullene enn for de foregående kullene, selv om man før 2011 har full tjenestetid, det vil si full opptjent pensjon. *KLP* ber departementet klargjøre hvordan nevneren for tillegget skal beregnes. De forutsetter at tjenestetid før 2011 skal avrundes etter vanlige avrundingsregler, slik at seks måneders medlemstid avrundes opp til et helt år.

OPF uttaler at det er kompliserende å benytte opptjeningstid forut for 2011 som et skjæringspunkt i beregningen.

En privatperson uttaler at begrepet «garantitillegg» er misvisende og foreslår å heller bruke begrepet avkortet kompensasjonstillegg. Privatpersonen uttaler at tillegget er avhengig av fødselsår og gir ikke vern for verdien av den opparbeidede tjenstepensjonen som sådan.

13.4 Departementets vurdering og forslag

Når det gjelder *KLPs* uttalelse om at det bør presiseres hvordan man skal beregne garantitillegget

dersom et medlem har tatt ut høyere pensjonsgrad i folketrygden enn i tjenstepensjonsordningen, ser departementet at det kan være behov for å klargjøre garantibestemmelsen på dette punkt. Etter departementet vurdering må bestemmelsen forstås slik at det ved gradert uttak av tjenstepensjon først må gjøres en garantiberegning som om tjenstepensjonen var ugradert. Dersom et medlem ville fått et garantitillegg ved ugradert uttak av alderspensjon, skal det utbetales et gradert garantitillegg tilsvarende uttaksgraden for tjenstepensjonen. Departementet foreslår at det tas inn en presisering om dette i gjeldende garantibestemmelse. Når et medlem på et senere tidspunkt øker uttaksgraden, skal det foretas en ny garantiberegning for det nye deluttaket uten å ta hensyn til garantitillegget som løper fra det første deluttaket. Departementet legger videre til grunn at garantibestemmelsen ikke forutsetter at pensjonisten ved gradert uttak av folketrygdens alderspensjon oppdaterer denne pensjonen for ny opptjening. Det vil si at garantitillegget ikke skal beregnes på nytt med mindre vedkommende faktisk har oppdatert pensjonen.

KLP ber departementet klargjøre hvilke avrundingsreglene som skal benyttes for å beregne tjenestetid før 2011 og samlet tjenestetid. Departementet viser til punkt 7.2.3 hvor avrundingsreglene for tjenestetid presiseres.

Departementet foreslår at årskullene 1959–1962 skal gis et garantitillegg. Garantitillegget for disse årskullene skal gis som en andel av tillegg gitt til personer født før 1959, men der det tas hensyn til hvor stor andel av full opptjeningstid som er tjent opp før 2011. Departementet foreslår derfor at garantitillegget skal beregnes på samme måte som garantitillegget til personer født til og med 1958, men multipliseres med produktet av:

- a. forholdet mellom tjenestetid i tjenstepensjonsordningen før 2011 og samlet tjenestetid, maksimalt kravet til full opptjeningstid.
- b. En årskullspesifikk faktor som er 9/10 for 1959-kullet, 8/10 for 1960-kullet, 7/10 for 1961-kullet og 6/10 for 1962-kullet.

Se avsnitt 13.5 om utformingen av lovendringer.

13.5 De enkelte lovforslagene

13.5.1 Innledning

I dette punktet foreslår departementet endringer i de lovfestede offentlige tjenstepensjonsordningene i tråd med forslagene i avsnitt 13.4.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse og lov om pensjonsordning for sykepleiere behandles i punktene 13.5.2 og 13.5.3. Videre foreslås det i punkt 13.5.4, 13.5.6 og 13.5.7 mindre endringer i andre tjenstepensjonsordninger.

13.5.2 Lov om Statens pensjonskasse

Bestemmelsene om individuell garanti følger av § 24 b. I forslag til endring i § 24 b første ledd foreslås det at medlemmer som er født i 1958 eller tidligere, skal ha et garantert pensjonsnivå etter reglene i denne paragrafen. Endringene i § 24 b første ledd er kun en språklig endring, ved at «*Medlemmer som 1. januar 2011 hadde 15 år eller mindre igjen til fylte 67 år*» erstattes med «*Medlemmer som er født i 1958 eller tidligere*», og innebærer således ingen realitetsendring.

Forslag til § 24 b sjette ledd innebærer en klargjøring av hvordan garantitillegget skal beregnes ved gradert pensjonsuttak. Det presiseres at ved gradert uttak av tjenstepensjon skal garantitillegget beregnes som om tjenstepensjonen var ugradert. Garantitillegget skal deretter graderes tilsvarende uttaksgraden for tjenstepensjonen. Nåværende sjette ledd blir nytt sjuende ledd.

Bestemmelsene om utfasing individuell garanti foreslås tatt inn i ny § 24 c. I § 24 c første punktum går det fram at medlemmer som er født i 1959, 1960, 1961 eller 1962, får en andel av garantitillegget som er gitt til medlemmer født i 1958 eller tidligere etter § 24 b. Andre punktum sier at andelene bestemmes av forholdet mellom tjenestetid før 2011 og samlet tjenestetid, begge begrenset til full tjenestetid. I tredje punktum går det fram at 1959-kullet får 90 prosent av tillegget, 1960-kullet får 80 prosent, 1961-kullet får 70 prosent og 1962-kullet får 60 prosent av tillegget.

Det vises til lovforslaget, lov om Statens pensjonskasse §§ 24 b og 24 c.

13.5.3 Lov om pensjonsordning for sykepleiere

Pensjonsordningen for sykepleiere er regulert i lov 22. juni 1962 nr. 12. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 13.5.2, gjøres i lov om pensjonsordning for sykepleiere.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for sykepleiere §§ 10 c og 10 d.

13.5.4 Lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. er regulert i lov 26. juni 1953 nr. 11. Regelverket er i store trekk sammenfallende med reglene i lov om Statens pensjonskasse. Departementet foreslår at tilsvarende bestemmelser som foreslått for Statens pensjonskasse i punkt 13.5.2, gjøres i lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet §§ 8 c og 8 d.

13.5.5 Lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen omfatter dem som er utnevnt til stilling som Stortingets ombudsmann for forvaltningen før 1. januar 2011. Et medlem av ordningen kan ha krav på et garantert pensjonsnivå etter reglene i lov om Statens pensjonskasse § 24 b. Endringer i garantibestemmelsen i form av ny § 24 c innebærer derfor at henvisningene i lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen må justeres tilsvarende. Det foreslås derfor at det i § 2 femte ledd, nytt tredje punktum i tas inn en bestemmelse om at garantert pensjonsnivå etter lov om Statens pensjonskasse § 24 c skal gjelde tilsvarende.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen § 2 femte ledd.

13.5.6 Lov om tillegg til lov om Statens pensjonskasse

Lov om tillegg til lov om Statens pensjonskasse omfatter dem som er utnevnt til medlem av Høyesterett før 1. januar 2011. Loven har særskilte bestemmelser om pensjon til disse dommerne. Blant annet følger det av loven at et medlem av Høyesterett kan ha rett til individuell garanti etter lov om Statens pensjonskasse. Endringer i garantibestemmelsen i form av ny § 24 c innebærer derfor at henvisningene i tilleggsloven til lov om Statens pensjonskasse må endres. Det foreslås derfor at det i nytt andre punktum i tilleggsloven § 3 tredje ledd tas inn en bestemmelse om at garantert pensjonsnivå etter lov om Statens pensjonskasse § 24 c skal gjelde tilsvarende.

Det vises til lovforslaget, lov om tillegg til lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse § 3 tredje ledd.

13.5.7 Lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer

Også i denne loven vises det til lov om Statens pensjonskasse når det gjelder garantert pensjonsnivå, det vil si individuell garanti etter § 24 b. I tråd med endringen i garantibestemmelsen i form av ny § 24 c i lov om Statens pensjonskasse, foreslås det at det i lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer også vises til denne bestemmelsen.

Det vises til lovforslaget, lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer § 3-6 andre ledd første punktum og § 4-6 andre ledd første punktum.

14 Økonomiske effekter for den enkelte

14.1 Innledning

De foreslåtte reglene for den nye offentlige tjenstepensjonsordningen har stor betydning for offentlig ansatte, for arbeidsgivere med ansatte som har offentlig tjenstepensjon, for offentlige finanser og for samfunnet. Forslagene til ny pensjonsordning vil slå ulikt ut for ulike årskull. Dette skyldes både at påslagspensjon fases gradvis inn, og at de første årskullene er omfattet av enkelte overgangsordninger. Departementet har derfor valgt å belyse effektene for årskull som berøres av de foreslåtte reglene ved ulike innfallsvinkler i dette kapitlet.

I avsnitt 14.2 illustreres egenskapene med utvalgte forutsetninger, dvs. som typeeksempler, slik at det rendyrkes hvordan ulike forutsetninger slår ut med henholdsvis dagens regler og forslaget til nye regler. I avsnitt 14.3 illustreres egenskapene med dagens og nye ordninger med beregninger basert på faktisk opptjening for et utvalg medlemmer av Statens pensjonskasse. I avsnitt 14.4 vises eksempler på hvordan pensjonen skal beregnes.

14.2 Egenskaper ved forslagene illustrert med typeeksempler

14.2.1 Innledning

Dette avsnittet belyser konsekvensene av dagens ordning og forslaget til ny ordning for utvalgte årskull ved noen typeeksempler der pensjonsnivåene beregnes med utgangspunkt i stiliserte forutsetninger om blant annet inntektsutvikling, lengden på yrkeskarrieren og stillingsprosent. Typeeksempler er godt egnet til å vise hvordan en grunnleggende omlegging av pensjonsordningen påvirker pensjonsnivåene for ulike grupper av offentlig ansatte. Formålet med typeeksemplene er å sammenligne pensjonsnivåene som følger av pensjonsavtalen inngått 3. mars 2018, og som følges opp gjennom forslagene i denne proposisjonen, med hva pensjonsnivåene ville vært dersom ordningen ikke legges om.

Ettersom de som tar ut pensjon før 67 år med dagens ordninger kan få endret pensjonsnivået både ved 65 og 67 år, illustreres typeeksemplene med to ulike figurtyper: først vises pensjonen på uttakstidspunktet, altså pensjon ved første gangs uttak. Dernest vises nivået på den livsvarige pensjonen, målt ved pensjonen ved 70 eller 72 år for ulike uttakstidspunkt.

Typeeksemplene omfatter pensjonsberegninger for årskullene 1963 og 1993. I figurene som viser nye ordninger, er det tatt hensyn til at opptjeningen i bruttoordningen etter forslagene skal stanses ved inngangen til 2020 og at det gis oppsatte rettigheter etter ordinære regler for den opptjeningen som er skjedd før 2020. I figurene som viser dagens ordninger, er det forutsatt at bruttoordningen videreføres og alderspensjonen etter gjeldende regler skal samordnes med ny alderspensjon fra folketrygden.

Befolkningens levealder har i lang tid vært økende, og ifølge Statistisk sentralbyrås (SSB) befolkningsframskrivninger forventes den å øke videre framover. Med SSBs middelalternativ øker framskrevet forventet levealder ved 67 år fra 19,2 år i 2017 til 20,9 år i 2030 og 24,1 år i 2060. Anslagene på delingstall som er benyttet i beregningene i dette kapitlet er Arbeids- og velferdsdirektoratets prognoser som er basert på middelalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger.

De som er født i 1993, og som fyller 67 år i 2060, forventes altså å ha mer enn tre års lengre gjenstående levetid ved 67 år enn dem som er født i 1963. Ved den samme uttaksalderen, blir derfor årlig pensjon betraktelig lavere for 1993-kullet enn for 1963-kullet, og det må forventes at hele eller deler av økningen i levetid vil gi utslag i høyere uttaksalder. I figurene er det derfor lagt til grunn at 1993-kullet typisk vil ta ut pensjon to år senere enn 1963-kullet. Der figurene for 1963-kullet viser pensjon ved uttaksalder 62–70 år, viser figurene for 1993-kullet pensjon ved uttaksalder 64–72 år.

For å kunne illustrere hvordan ulike faktorer påvirker pensjonsnivåene i dagens og nye ordninger, presenteres først beregninger med utgangspunkt i et sett med utgangsforutsetninger om blant annet opptjeningstid og inntektsprofil. Der-

etter varieres forutsetningene, og det illustreres hvordan dette påvirker sammenlikningen av dagens og nye ordninger. Formålet med å vise typeeksempler med partielle variasjoner i forutsetningene er å få et inntrykk av hvordan ulike forutsetninger isolert sett påvirker pensjonsnivåene med dagens ordninger og med forslaget til nye ordninger.

14.2.2 Pensjon med utgangsforutsetninger

Som utgangsforutsetninger legges det til grunn:

- 35 opptjeningsår i folketrygden ved 62 år
- 35 års tjenestetid i offentlig tjenstepensjon ved 62 år
- fulltid
- jevn inntekt på 6 G

I alle eksemplene er det forutsatt at personen er enslig og har full trygdetid. Dette har bare betydning i eksemplene der det gis garantipensjon i alderspensjonen fra folketrygden (figur 14.13 til figur 14.16).

Formålet med typeeksemplene er å belyse hvordan 1963- og 1993-årskullene faktisk vil komme ut, og beregningene viser derfor pensjonen etter levealderjustering. Levealderjustering innebærer at man må stå lenger i arbeid for å få like høy årlig pensjon, målt som andel av lønn, som årskull med lavere forventet levealder. Hvor mye uttaket må utsettes, avhenger av hvor mye befolkningens levealder øker. Arbeids- og velferdsdirektoratet beregner nødvendig uttaksalder for å kompensere for levealderjusteringen, men disse beregningene tar bare hensyn til alderspensjon fra folketrygden. For gitte forutsetninger om opptjening og basert på Arbeids- og velferdsdirektoratets prognoser på delingstall, er det imidlertid mulig å gjøre tilsvarende beregninger som også tar hensyn til nye ordninger for offentlig ansatte.

Tabell 14.1 viser hvor lenge utvalgte årskull, med nye ordninger, må stå i jobb for å kompensere for effekten av levealderjusteringen, dvs. for å få det pensjonsnivået 1943-kullet ville ha fått ved 67 år, dersom de hadde fått pensjonen beregnet med de nye ordningene, basert på utgangsforutsetningene.

Nye ordninger foreslås innført fra 2020. Dette innebærer, med utgangsforutsetningene, at en person født i 1963 vil ha 30 opptjeningsår i bruttoordningen. En person født i 1993 vil kun ha opptjening i nye ordninger.

Med ny offentlig tjenstepensjonsordning og ny offentlig AFP, vil samlet pensjon for en person født i 1963 bestå av folketrygd, ny AFP, påslagspensjon, bruttopensjon og 2011-tillegg. Ved avgang før 67 år kan det også gis et overgangstillegg fram til 67 år. Både folketrygden, påslagspensjonen, AFP og 2011-tillegget øker med avgangsalder. I folketrygden og påslagspensjonen er det to effekter som bidrar til økt pensjonsnivå ved høyere avgangsalder – uttakseffekt og opptjenings-effekt. Uttakseffekten bidrar til høyere årlig pensjon ved at pensjonsopptjeningen skal fordeles på færre år, og opptjeningseffekten bidrar til økt årlig pensjon ved at pensjonsopptjeningen øker. I AFP-ordningen er det ingen opptjening etter 62 år, og det er derfor kun uttakseffekten som bidrar til økt årlig pensjon. Det er heller ingen opptjenings-effekt for 2011-tillegget, men uttakseffekten bidrar til at årlig pensjon øker med uttaksalder. Overgangstillegget øker ikke dersom det tas ut senere, og fordi det opphører ved 67 år, bidrar det heller ikke til nivået på livsvarig pensjon.

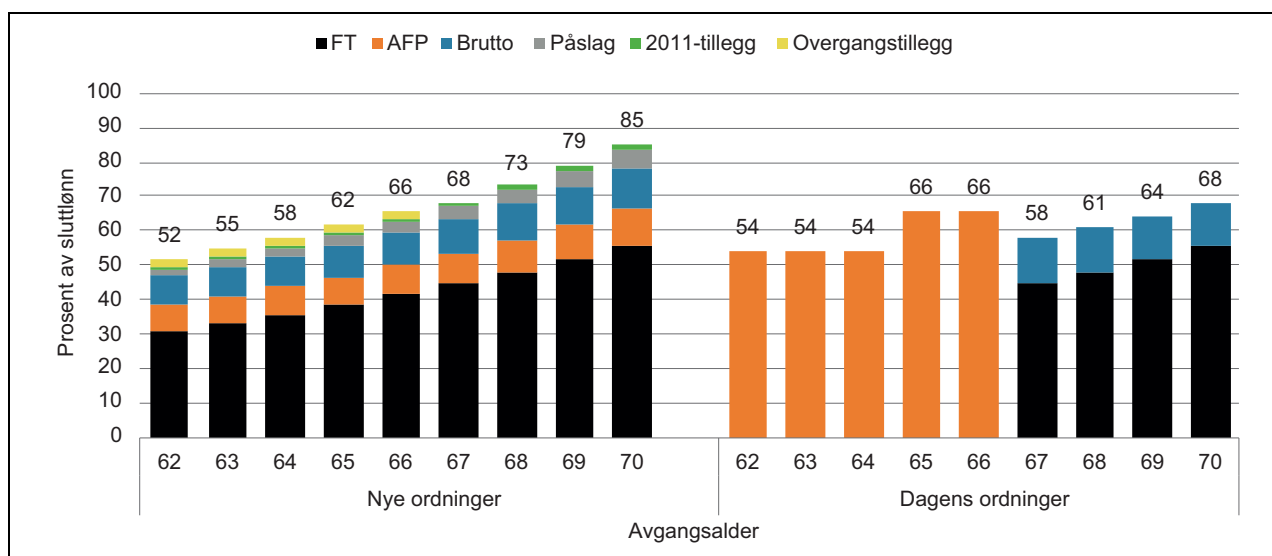
Figur 14.1 illustrerer hvordan pensjonen på uttakstidspunktet varierer med uttaksalder, og figur 14.2 illustrerer nivået på den livsvarige pensjonen målt ved 70 år for 1963-kullet. Som figurene illustrerer, er det livsvarige nivået med nye ordninger noe lavere enn nivået på uttakstidspunktet for dem som slutter ved 62 år. Dette skyldes at overgangstillegget faller bort fra 67 år. I punkt 11.5.3 foreslås det at ved uttak av alderspensjon opptjent i bruttoordningen før 67 år, skal pensjonen justeres fra 67 år. En konsekvens av de foreslåtte reglene er at dem som tar ut pensjon og slutter i arbeid før 67 år, vil få økt pensjon fra bruttoordningen fra 67 år. Ved avgang fra 62 år oppveier ikke økningen i bruttopensjonen fullt ut bortfallet av overgangstillegg fra 67 år.

Tabell 14.2 viser hvor mye som vil bli utbetalt i samordningsoppkjøret ved 67 år etter avgangsalder. Samordningsoppkjøret er avhengig av avgangsalder, tjenestetidsbrøken for den oppsatte bruttopensjonen og hvorvidt det gis garantitillegg

Tabell 14.1 Hvor lenge utvalgte årskull må stå i jobb med nye ordninger for å oppnå samme pensjonsnivå som 1943-kullet ville fått ved 67 år

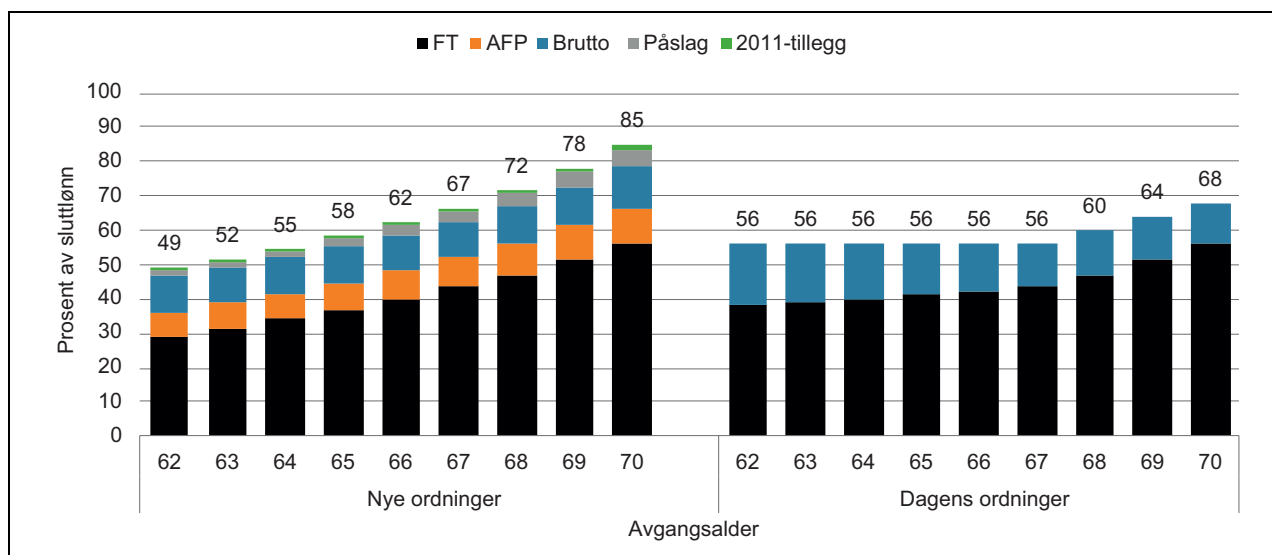
1963-kullet	1973-kullet	1983-kullet	1993-kullet
69 år og 9 mnd.	71 år og 0 mnd.	72 år og 0 mnd.	73 år og 0 mnd.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.1 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.2 Livsvarig pensjon ved 70 år i prosent av sluttlønn. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

i alderspensjonen fra folketrygden (se punkt 14.4.3 for eksempel på beregning av samordningsoppgjør).

Pensjonsnivåene måles i prosent av tidligere lønn målt i fast G. Alderspensjon under utbetaling reguleres lavere enn veksten i G. Dette er grunnen til at når pensjonen tas ut før 70 år, så utgjør livsvarig pensjon ved 70 år en lavere andel av løn-

nen enn på uttakstidspunktet. Det gjelder både med nye ordninger og i dagens ordninger ved uttak fra 67 år.

Med dagens ordninger er pensjonen i alderen 62–64 år en folketrygdberegnet AFP, i alderen 65–66 år er det en tjenstepensjonsberegnet AFP og fra 67 år er det en samordnet tjenstepensjon i kombinasjon med alderspensjon fra folketrygden.

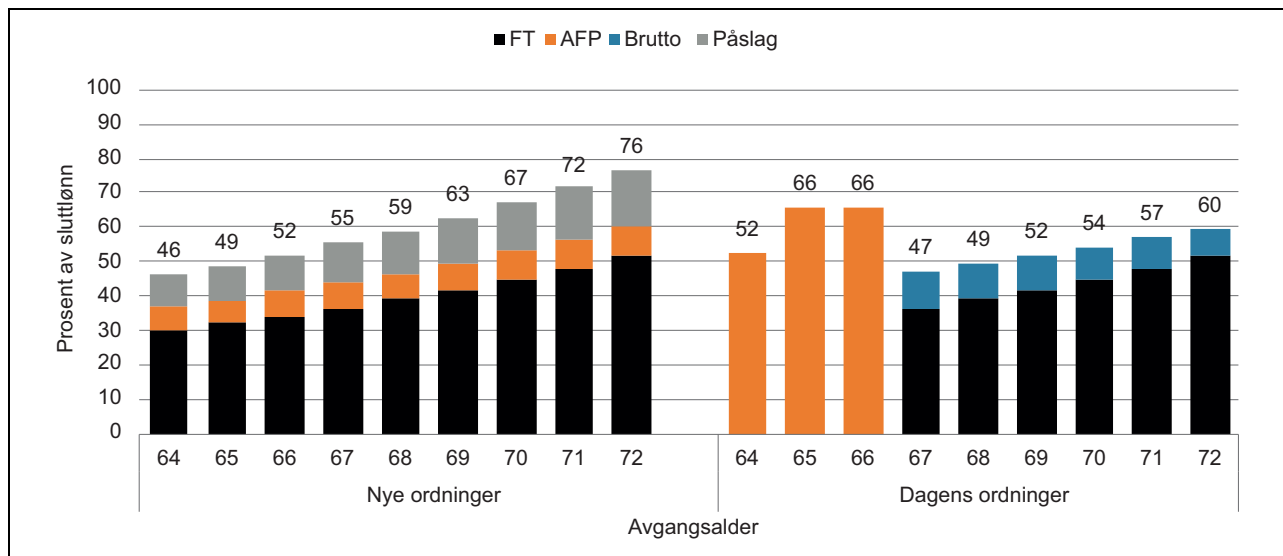
Tabell 14.2 Samordningsoppgjør ved 67 år etter avgangsalder. 1963-kullet

62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
79 200 kr	52 800 kr	31 000 kr	14 400 kr	3 800 kr

Tabellen viser samordningsoppjøret for figur 14.1 og figur 14.2.

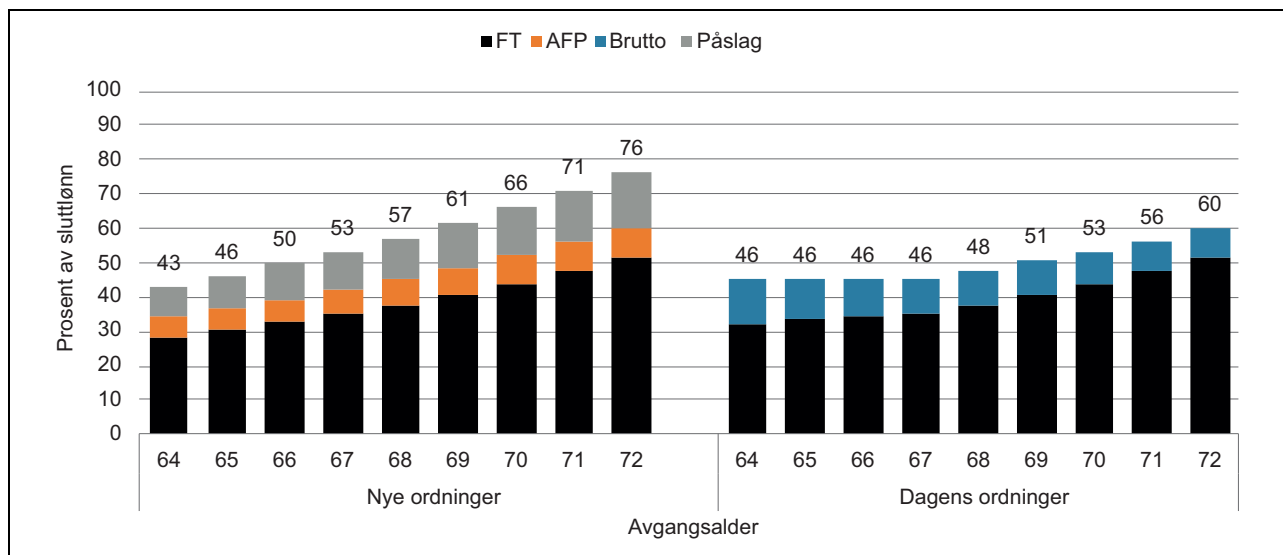

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.3 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 1993-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.4 Livsvarig pensjon ved 72 år i prosent av sluttlønn. 1993-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Fordi AFP er en opphørende ytelse, er det liten sammenheng mellom livsvarig pensjon ved 70 år og pensjon på uttakstidspunktet ved uttak før 67 år.

Med dagens ordninger øker livsvarig pensjon med avgangsalder kun ved uttak etter 67 år for dem som har full opptjeningsstid ved 62 år. Arbeid etter 62 år gir økt opptjening av alderspensjon fra folketrygden, men dette vil, i all hovedsak, bidra til økt samordningsfradrag slik at samlet pensjon ikke øker. Alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen samordnes og utbetales tidligst fra 67 år. Ved utsatt avgangsalder etter 67 år, øker folketrygden både gjennom opptjeningseffekten og uttakseffekten. Tjenstepensjonen øker gjennom

en uttakseffekt fram til effekten av levealdersjusteringen er fullt ut kompensert. Samtidig bidrar økningen av alderspensjon fra folketrygden til at samordningsfradraget øker. Samlet livsvarig pensjon øker derfor med utsatt avgang etter 67 år, men klart mindre enn det som er tilfellet med nye ordninger.

Livsvarig pensjon er høyere med nye ordninger enn med dagens ordninger ved uttak etter 64 år for eksempelpersonen født i 1963. Ved tidligere uttak gir dagens ordninger høyere nivå.

Figur 14.3 illustrerer hvordan pensjonen på uttakstidspunktet varierer med uttaksalder for 1993-kullet, mens figur 14.4 illustrerer nivået på den livsvarige pensjonen. Med ny offentlig tjenes-

tepensjonsordning og ny offentlig AFP, vil samlet pensjon for en person født i 1993 bestå av folketrygd, ny AFP og påslagspensjon.

Dagens AFP levealdersjusteres ikke. Nivået på pensjonen på uttakstidspunktet ved uttak før 67 år er derfor i hovedsak det samme for 1993- og 1963-kullet med dagens ordninger. Kronetillegget i dagens AFP i alderen 62–64 år er imidlertid nominelt, noe som innebærer at det utgjør en lavere andel av lønnsnivået for 1993-kullet. Alderspensjonen fra 67 år, og dermed også livsvarig pensjon, blir imidlertid fullt ut omfattet av levealdersjusteringen, også med dagens ordninger. Selv om dagens tidligpensjonsordning gir om lag like høye ytelser som tidligere, får den likevel relativt sett en lavere verdi. Dette skyldes både at en gradvis økende levealder vil føre til at utbetalingsperioden for AFP vil utgjøre en relativt sett kortere periode av pensjonsperioden, og at det livsvarige pensjonsnivået gradvis blir lavere. En lavere livsvarig pensjon må i tillegg ses i sammenheng med at forventet periode med mottak av alderspensjon fra 67 år blir gradvis lengre over tid.

Levealdersjusteringen innebærer at samlet årlig pensjon for gitt uttaksalder er klart høyere for 1963-kullet enn for 1993-kullet, både med dagens ordninger og med nye ordninger. Siden forventet periode med utbetaling av pensjon er om lag tre år lengre for 1993-kullet enn for 1963-kullet, er likevel ikke samlet pensjonsutbetaling over livsløpet lavere.

Det er ikke bare levealdersjustering som påvirker forskjellen i pensjonsnivå med nye ordninger mellom 1963- og 1993-kullet for en gitt uttaksalder. For alderspensjonen fra folketrygden og ny AFP er det bare levealdersjusteringen som påvirker nivåene, men påslaget fra de ulike elementene i tjenestepensjonsordningen påvirkes også av andre forhold. Personer i født i 1963 som har opptjening før 2011, får blant annet et 2011-tillegg, noe personer født i 1993 ikke vil få. 1993-kullet har bare opptjening i påslagsmodellen, mens 1963-kullet også har opptjening i dagens bruttomodell.

Pensjon opptjent i bruttomodellen samordnes med alderspensjon fra folketrygden og blir derfor høyere jo lavere opptjening man har i folketrygden. Dette trekker isolert sett i retning av høyere pensjon fra bruttoordningen ved tidlig avgang og lavere pensjon fra bruttoordningen ved sen avgang. Den gradvise innfasingen av påslagspensjonen bidrar dermed til at økningen i årlig pensjon, som følge av utsatt uttak, blir lavere enn dersom nye ordninger hadde vært fullt ut innfaset fra og med 1963-kullet.

Årlig livsvarig pensjon er høyere med nye ordninger enn med dagens ordninger ved uttak fra 65 år for eksempelpersonen født i 1993. Ved uttak tidligere gir dagens ordninger et høyere livsvarig nivå.

14.2.3 Variasjon i opptjeningstid

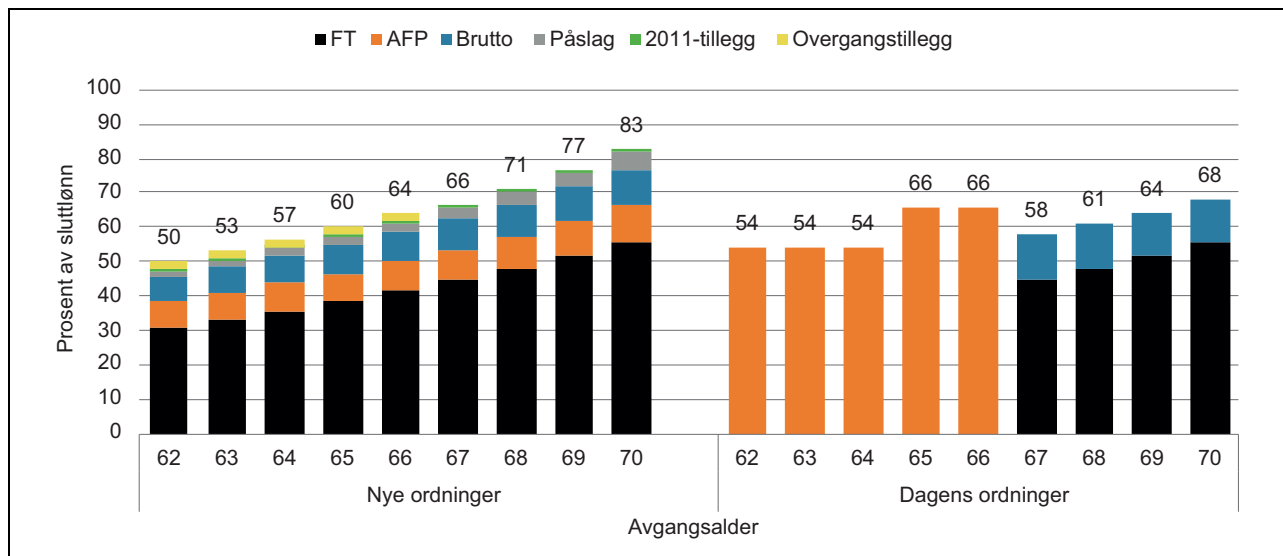
Dette punktet viser hvordan lengden på tjenestetiden påvirker pensjonsberegningene med hhv. dagens og nye ordninger. I foregående punkt ble det forutsatt 35 års tjenestetid ved 62 år. Figur 14.5 og figur 14.6 illustrerer pensjonsnivåene for 1963-kullet dersom tjenestetiden ved 62 år er 30 år, mens figur 14.7 og figur 14.8 illustrerer tilsvarende for 1993-kullet.

I eksemplet er det forutsatt sammenhengende tjenestetid i offentlig sektor fram til pensjonering. En person som har 30 opptjeningsår ved 62 år vil da ha startet i offentlig sektor ved 32 år. Tjenestetidsbrøken for den oppsatte bruttopensjonen er derfor 25/38 deler for en som er født i 1963, mens en som er født i 1993 ikke vil ha opptjening i bruttoordningen.

Tabell 14.3 viser hvor mye som vil bli utbetalt i samordningsoppgjøret ved 67 år etter avgangsalder for 1963-kullet.

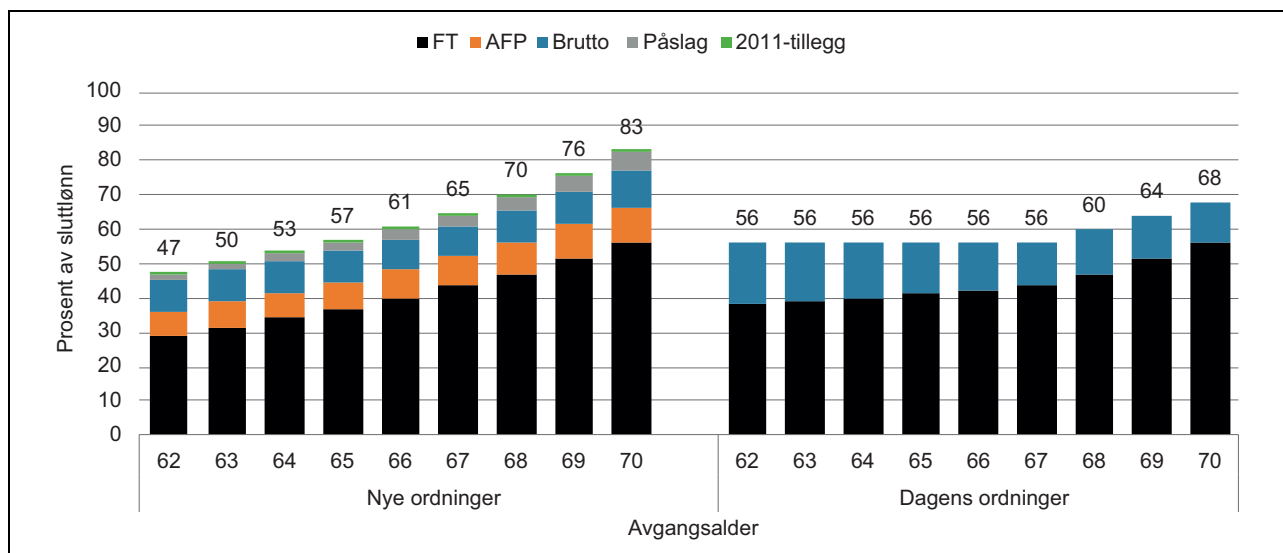
Ettersom tjenestetidsbrøken for den oppsatte bruttopensjonen er lavere for en person som starter i offentlig sektor ved 32 år, vil også beløpene i samordningsoppgjøret være lavere enn i utgangs-eksemplet.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.5 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 30 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden ved 62 år, 30 opptjeningsår i OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.6 Livsvarig pensjon ved 70 år i prosent av sluttlønn. 30 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden ved 62 år, 30 opptjeningsår i OfTP ved 62 år, enslig.

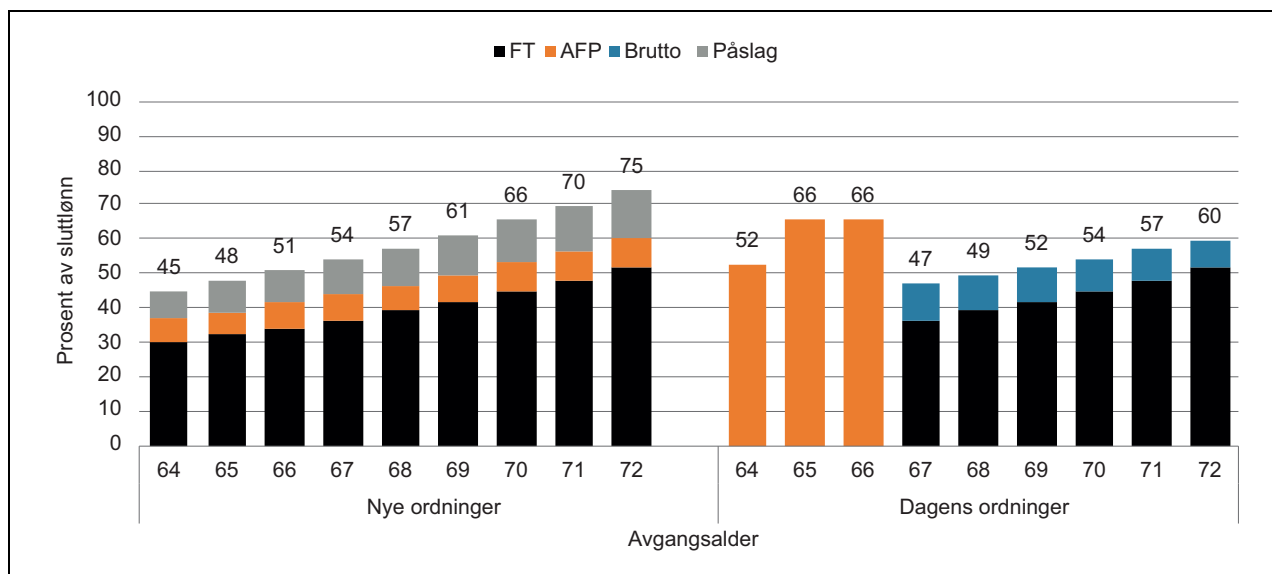
Tabell 14.3 Samordningsoppgjør ved 67 år etter avgangsalder. 1963-kullet

62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
69 400 kr	46 300 kr	27 200 kr	12 600 kr	3 300 kr

Tabellen viser samordningsoppjøret for figur 14.5 og figur 14.5.

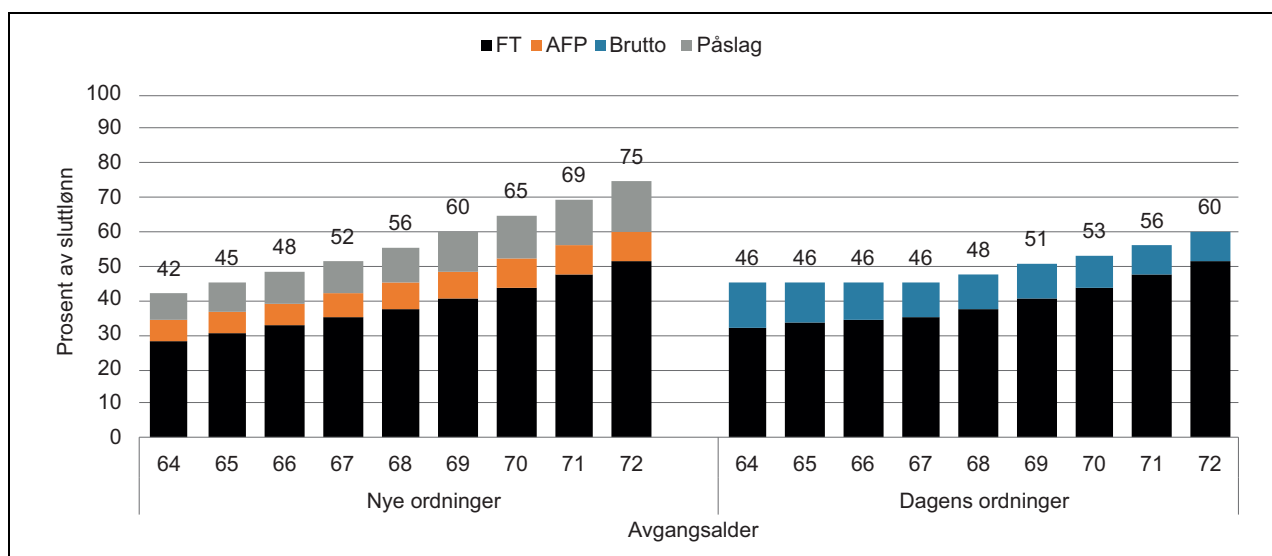
Tilsvarende som i figurene for 1963-kullet, illustrerer figur 14.7 og figur 14.8 pensjon ved 30 års tjenestetid ved 62 år for 1993-kullet.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.7 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 30 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1993-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden ved 62 år, 30 opptjeningsår i OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.8 Livsvarig pensjon ved 72 år i prosent av sluttlønn. 30 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1993-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden ved 62 år, 30 opptjeningsår i OfTP ved 62 år, enslig.

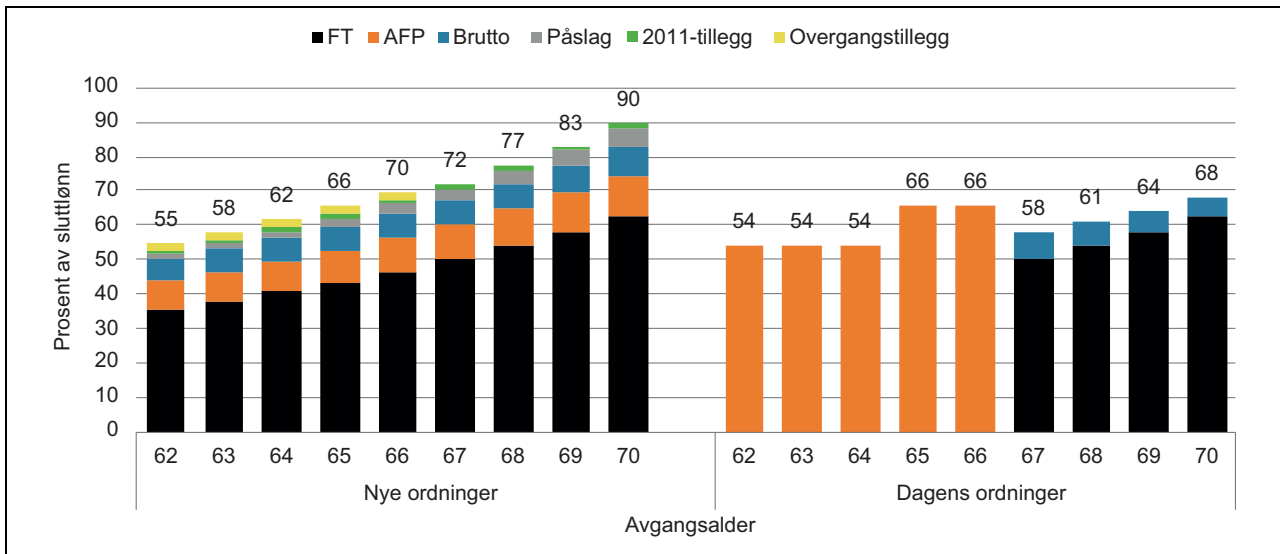
Figur 14.9 og figur 14.10 illustrerer pensjonsnivåene for 1963-kullet dersom tjenestetiden ved 62 år er 40 år, mens figur 14.11 og figur 14.12 illustrerer tilsvarende for 1993-kullet.

En person som har 40 opptjeningsår ved 62 år vil ha startet i offentlig sektor ved 22 år. Tjenestetidsbrøken for den oppsatte bruttopensjonen vil da være 35/40-deler for 1963-kullet. En person født i 1993 med 40 opptjeningsår ved 62 år vil ha fem opptjeningsår i bruttoordningen og tjenestetidsbrøken vil være 5/40-deler.

Med dagens ordninger er samlet pensjon tilnærmet upåvirket av om tjenestetiden er 30, 35 eller 40 år. Sammensetningen av pensjonen er imidlertid avhengig av antall opptjeningsår. Ved 40 års tjenestetid ved 62 år, er opptjeningen i folketrygden høyere, noe som gir et høyere samordningsfradrag og dermed en lavere tjenstepensjon.

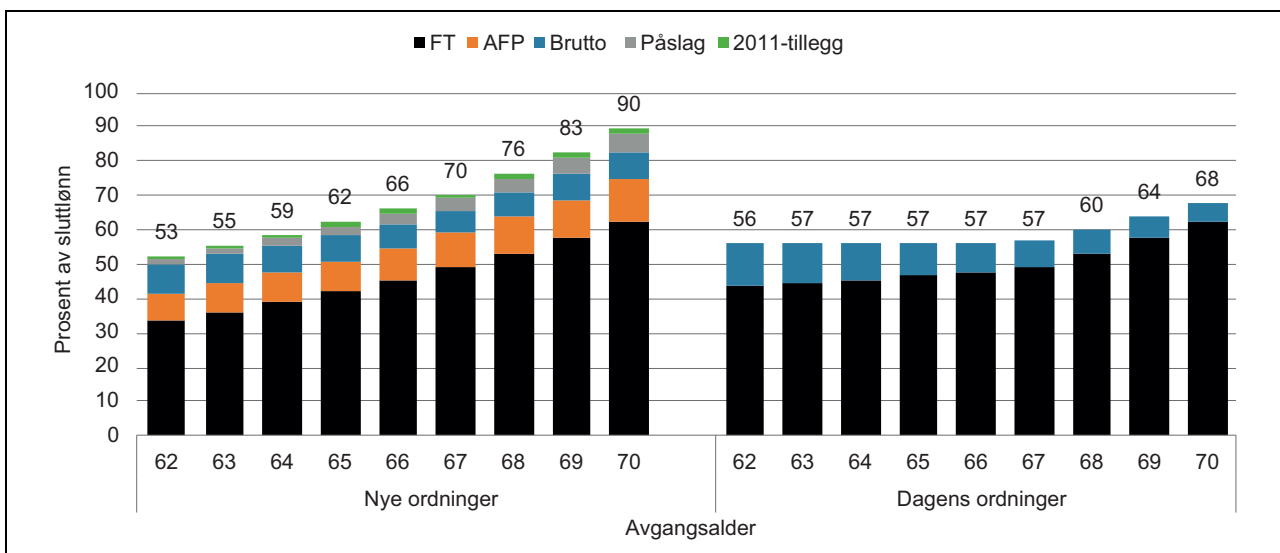
Med nye ordninger øker samlet pensjon med antall opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen siden påslagsordningen har alleårsopptjening

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.9 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 40 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 40 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.10 Livsvarig pensjon ved 70 år i prosent av sluttlønn. 40 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 40 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

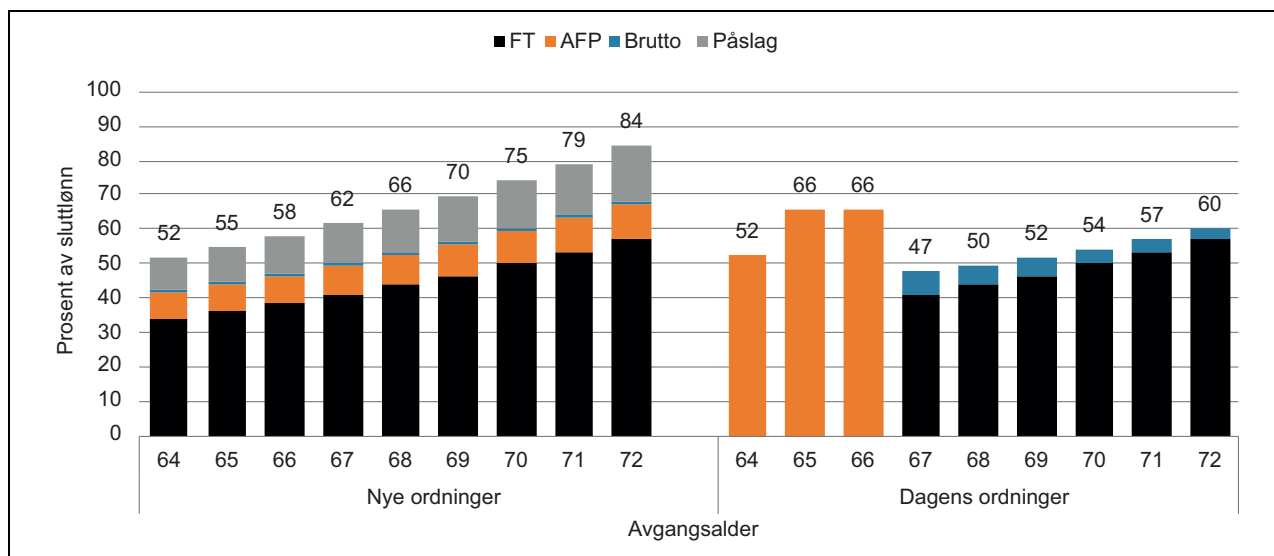
uten et opptjeningstak på 30 år. Dette betyr at kort opptjeningstid i tjenstepensjonsordningen gir lavere pensjon enn lang opptjeningstid. Med 40 års tjenestetid, som innebærer 40 opptjeningsår i folketrygden, øker også folketrygden og ny AFP. For 1963-kullet, som har store deler av opptjeningen i bruttoordningen, samordnes deler av den økte folketrygdopptjeningen, men for 1993-kullet, som har størstedelen av sin opptjening i påslagsmodellen, slår økt folketrygd direkte ut i høyere samlet pensjon. Konsekvensene av å ha hhv. kort og lang

opptjening er derfor sterkere med nye ordninger for 1993-kullet enn for 1963-kullet.

Tilsvarende som i figurene for 1963-kullet, illustrerer figur 14.11 og figur 14.12 pensjon ved 40 års tjenestetid ved 62 år for 1993-kullet.

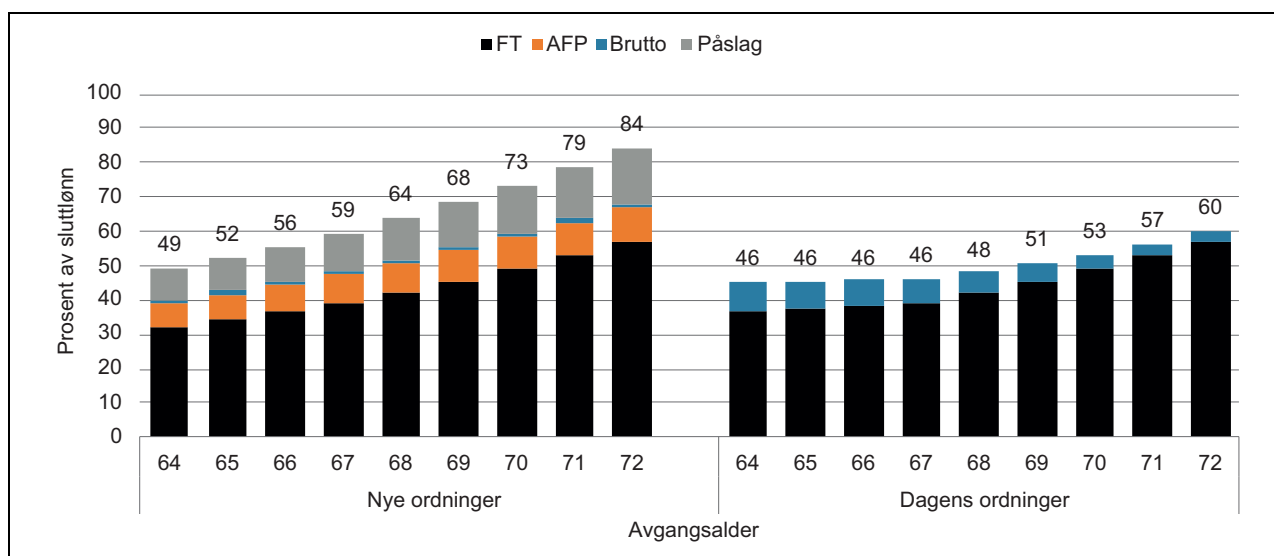
Tabell 14.4 viser hvor mye som vil bli utbetalt i samordningsoppgjøret ved 67 år etter avgangsalder for 1963-kullet og tabell 14.5 viser hvor mye som vil bli utbetalt i samordningsoppgjøret ved 67 år for 1993-kullet.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.11 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 40 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1993-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 40 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.12 Livsvarig pensjon ved 72 år i prosent av sluttlønn. 40 opptjeningsår i tjenstepensjonsordningen. 1993-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 6 G, fulltid, 40 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Tabell 14.4 Samordningsoppgjør ved 67 år etter avgangsalder. 1963-kullet

62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
92 400 kr	61 600 kr	36 100 kr	16 800 kr	4 400 kr

Tabellen viser samordningsoppjøret for figur 14.9 og figur 14.10.

Tabell 14.5 Samordningsoppgjør ved 67 år etter avgangsalder. 1993-kullet

62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
11 200 kr	7 400 kr	4 300 kr	2 000 kr	500 kr

Tabellen viser samordningsoppjøret for figur 14.11 og figur 14.12.

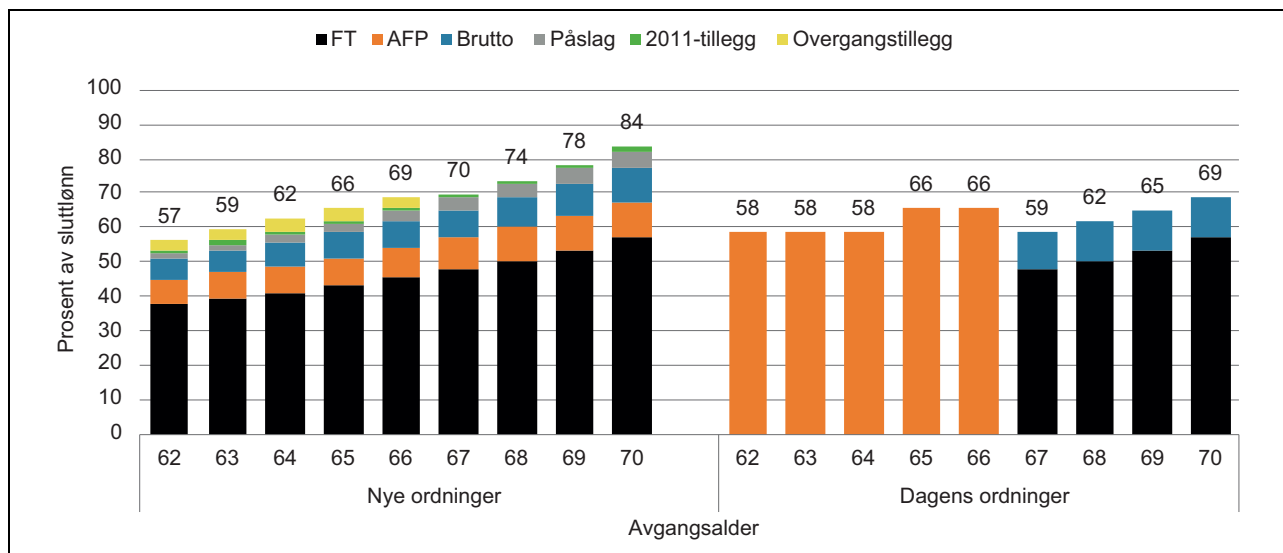
14.2.4 Variasjon i pensjonsgrunnlaget – deltidsarbeid

Dette punktet ser på hvordan pensjonsgrunnlaget påvirker pensjonsberegningene med hhv. dagens og nye ordninger.

Figur 14.13 illustrerer samlet pensjon på uttakstidspunktet, og figur 14.14 illustrerer nivået på livsvarig pensjon med en stillingsandel på 75

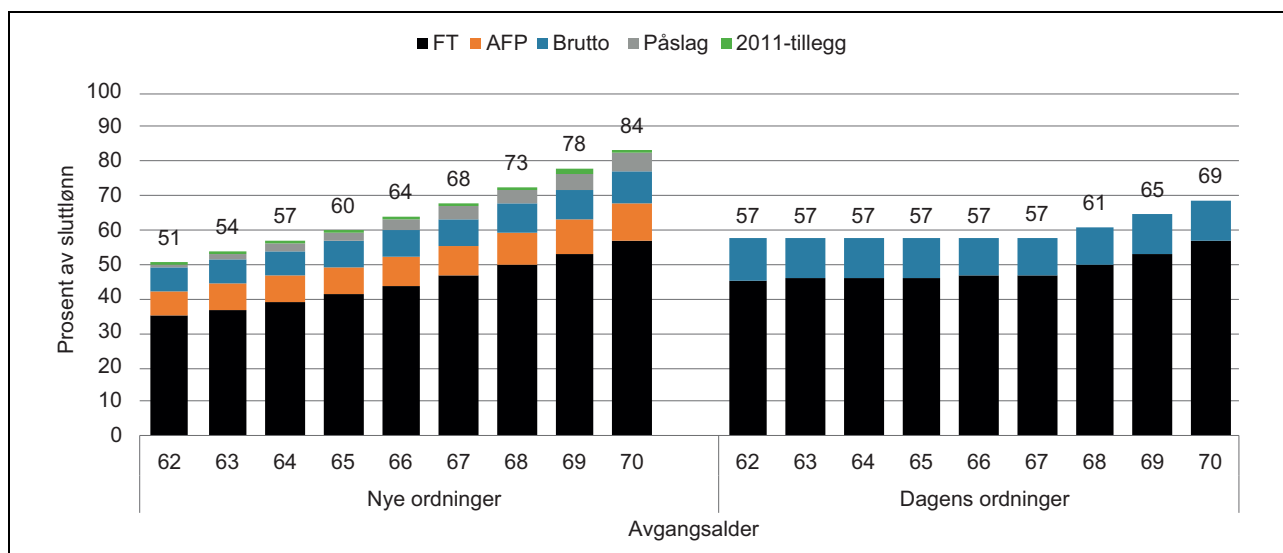
prosent og et pensjonsgrunnlag på 4,5 G, dvs. en lønn i full stilling på 6 G for 1963-kullet. Tabell 14.6 viser hvor mye som vil bli utbetalt i samordningsoppgjøret ved 67 år etter avgangsalder for 1963-kullet.

Tidligere kunne personer som har jobbet deltid få høyere samlet alderspensjon på grunn av en særskilt deltidsfordel når tjenestepensjonen ble samordnet med alderspensjon fra folketrygden. I

Figur 14.13 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 4,5 G. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 4,5 G, 75 % stilling, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.14 Livsvarig pensjon ved 70 år i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 4,5 G. 1963-kullet

Forutsetninger: Jevn inntekt på 4,5 G, 75 % stilling, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Tabell 14.6 Samordningsoppgjør ved 67 år etter avgangsalder. 1963-kullet

62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
15 800 kr	10 600 kr	6 200 kr	2 900 kr	800 kr

Tabellen viser samordningsoppgjøret for figur 14.13 og figur 14.14.

de samordningsreglene som nå er vedtatt å gjelde fullt ut for personer født i 1963 eller senere, er det ingen særskilt deltidsfordel. Heller ikke i de nye ordningene har stillingsandelen en selvstendig betydning for størrelsen på pensjonen så lenge lønnen i full stilling er under 7,1 G. Imidlertid vil pensjonsgrunnlaget være lavere for personer med stillingsandel under 100 prosent. En person som jobber i 75 prosent stilling, som ved full stilling gir en årlig inntekt på 6 G, vil ha et pensjonsgrunnlag og en årlig opptjening av alderspensjon fra folketrygden på 4,5 G. Eksempelene som illustrerer effekten av et lavere pensjonsgrunnlag enn 6 G viser derfor også effekten av en lavere stillingsandel enn 100 prosent.

Med en inntekt på 4,5 G vil det bli utbetalt garantipensjon fra folketrygden. Dette gjør at beløpene i samordningsoppkjøret blir klart lavere enn i utgangseksemplet. Når folketrygden også yter garantipensjon, vil differansen mellom det foreløpige samordningsfradraget og samordningsfradraget fra 67 år være mindre enn når det ikke utbetales garantipensjon. Dette skyldes at garantipensjonen avkortes mot inntektpensjonen. Når det forskutteres inntektpensjon i det foreløpige samordningsfradraget, vil garantipensjonen bli avkortet mot økningen i inntektpensjonsbeholdningen. Dette reduserer differansen mellom den foreløpige samordningsbeholdningen og samordningsbeholdningen ved 67 år.

Figur 14.15 og figur 14.16 illustrerer tilsvarende figurer for 1993-kullet.

Med dagens ordninger er kompensasjonsgraden på uttakstidspunktet høyere for personer med lav sluttlønn enn i utgangseksemplet. Unntaket er tjenstepensjonsberegnet AFP fra 65 år som i begge tilfellene er 66 prosent av sluttlønn. En

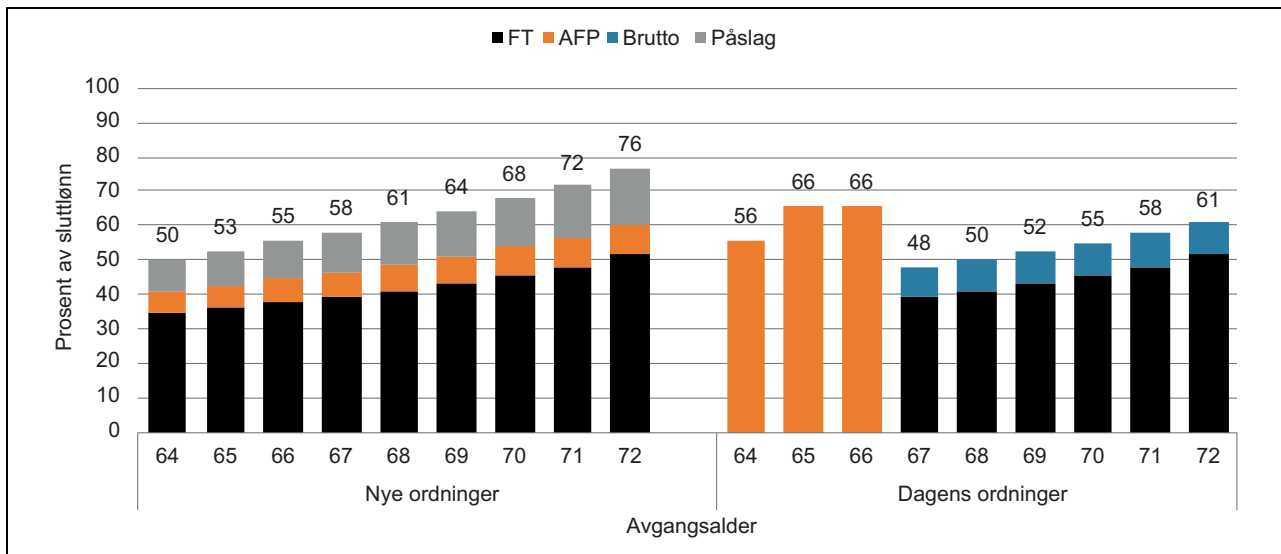
framskriving av satsene for garantipensjon fram til 2030 innebærer at en årlig inntekt på 4,5 G i 35 år vil gi garantipensjon fra folketrygden, noe som gir en høyere folketrygd som andel av lønn enn eksemplene med en årlig inntekt på 6 G. Med dagens ordninger resulterer dette i hovedsak i høyere samordningsfradrag og da en tilsvarende lavere tjenstepensjon. Samordningsfordelene utgjør imidlertid en større andel av samlet pensjon for lavtlønte, slik at kompensasjonsgraden er høyere enn ved et inntektsnivå på 6 G. Vi ser likevel at samlet pensjon fra 67 år med dagens ordninger øker mindre enn økningen i folketrygden, sammenlignet med utgangseksemplet. Dette kommer av at økningen i folketrygdens bidrag til økt kompensasjonsgrad for lavere lønnsnivå i all hovedsak går til samordning. Dagens folketrygd-beregnete AFP bygger på folketrygdens gamle regler med en grunnpensjon og opptjening av tilleggspensjon for inntekter utover 1 G, og utgjør derfor også en høyere andel av lønn ved lav inntekt enn ved høy inntekt.

Sammenlignet med utgangseksemplet, ser vi at kompensasjonsnivået på uttakstidspunktet med nye ordninger er høyere ved en sluttlønn på 4,5 G enn på 6 G. Dette gjelder for alle uttaksaldre, men særlig for uttak før 67 år. Dette skyldes at overgangstillegget utgjør en større andel av pensjonsgrunnlaget ved 4,5 G. Videre skyldes dette at folketrygden, på grunn av garantipensjonen, utgjør en høyere andel av lønnen for lavtlønte. Både ny AFP, påslagspensjon og inntektpensjonen i folketrygden er proporsjonal med inntekt opp til 7,1 G.

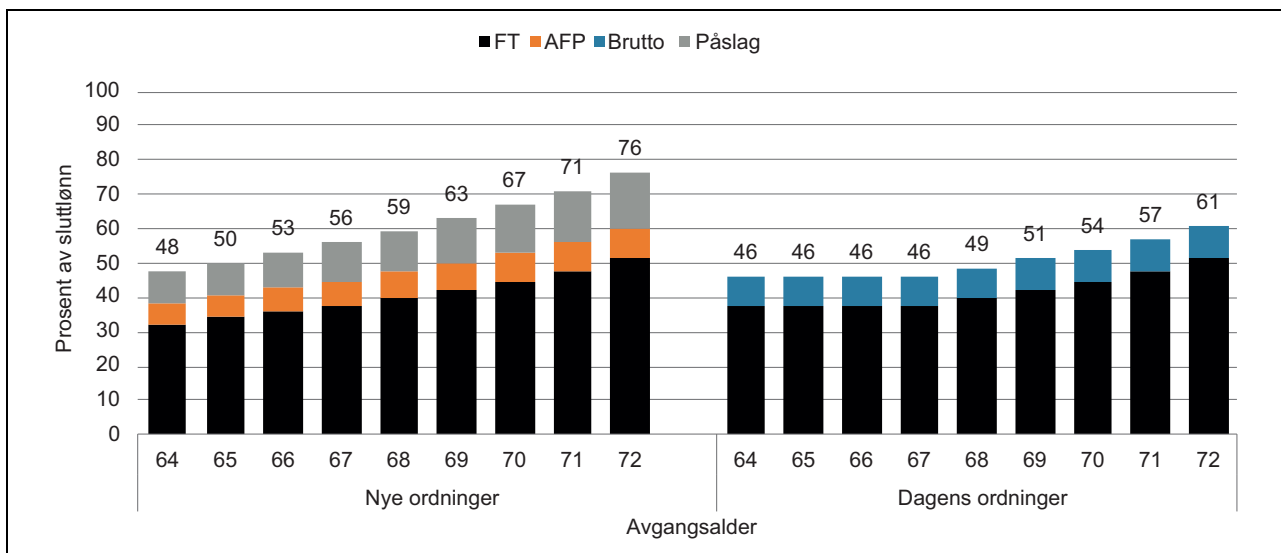
Årlig livsvarig pensjon er høyere med nye ordninger enn med dagens ordninger ved uttak fra om lag 64 år. Ved uttak tidligere gir dagens ordninger høyere nivå.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.15 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 4,5 G. 1993-kullet
Forutsetninger: Jevn inntekt på 4,5 G, 75 % stilling, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

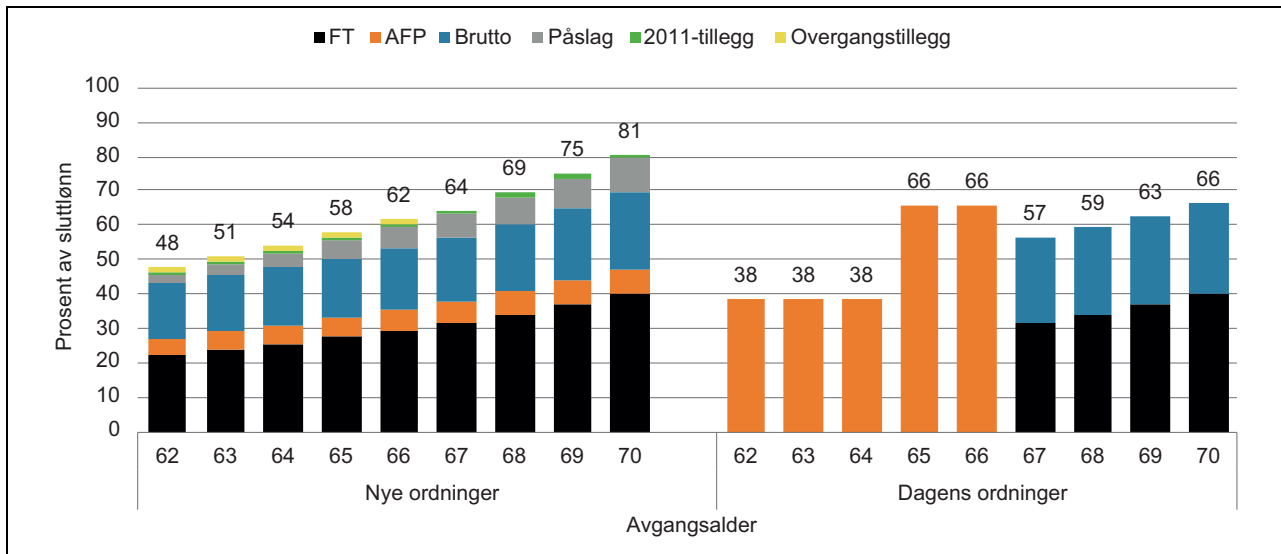

Figur 14.16 Livsvarig pensjon ved 72 år i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 4,5 G. 1993-kullet
Forutsetninger: Jevn inntekt på 4,5 G, 75 % stilling, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

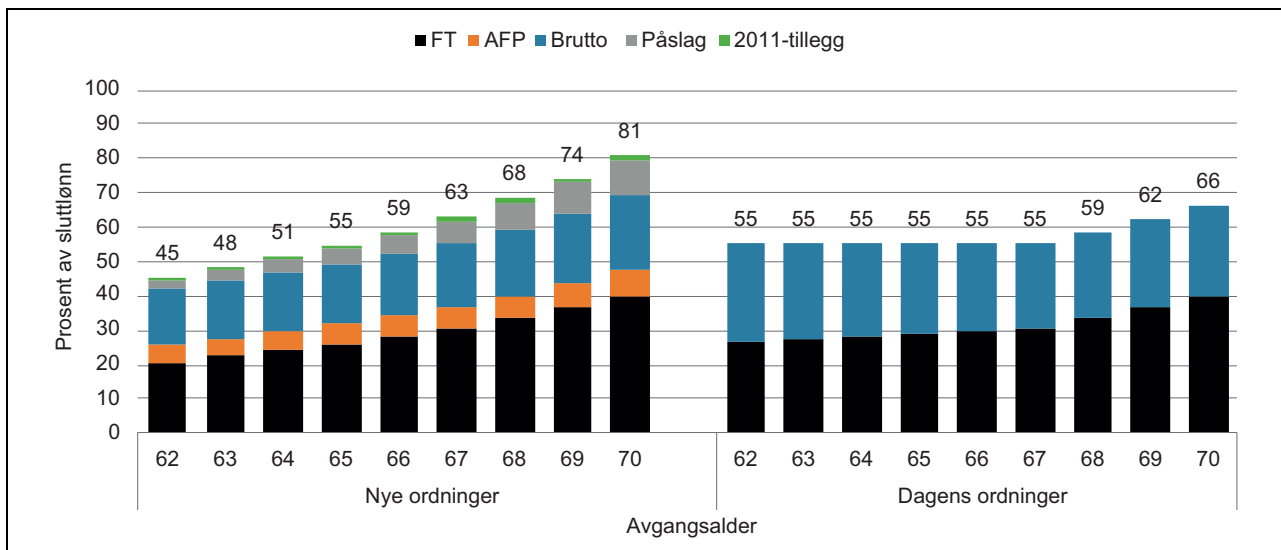
Figur 14.17 illustrerer samlet pensjon på uttakstidspunktet, og figur 14.18 illustrerer nivået på livsvarig pensjon med et pensjonsgrunnlag på

10 G for 1963-kullet. Figur 14.19 og figur 14.20 viser tilsvarende for 1993-kullet.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.17 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 10 G. 1963-kullet
Forutsetninger: Jevn inntekt på 10 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.18 Livsvarig pensjon ved 70 år i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 10 G. 1963-kullet
Forutsetninger: Jevn inntekt på 10 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Tilsvarende som i figurene for 1963-kullet, illustrerer figur 14.19 og figur 14.20 pensjon for et pensjonsgrunnlag på 10 G for 1993-kullet.

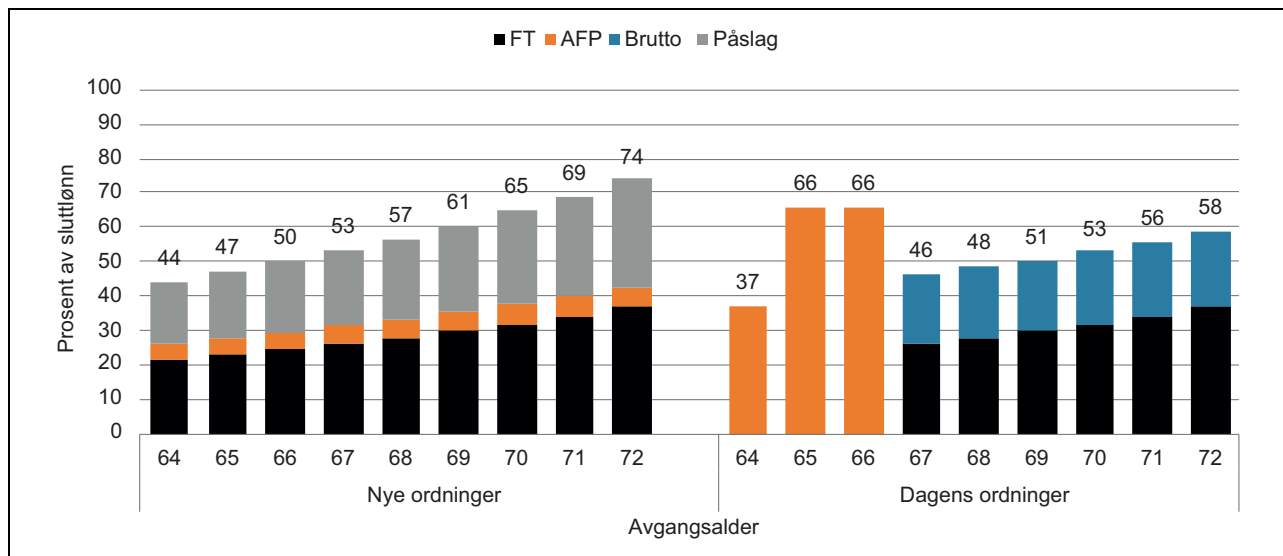
Samordningsoppgjøret blir identisk som i utgangseksemplet ettersom folketrygden ikke består av garantipensjon og tjenestetidsbrøken for den oppsatte bruttopensjonen er lik.

Sammenlignet med utgangseksemplet, gir nye ordninger lavere kompensasjonsgrader ved høyt pensjonsgrunnlag. Dette kommer av at ny AFP kun gir opptjening for inntekt opp til 7,1 G, og tilleggssatsen i påslagsordningen kompenseres ikke for dette. Med dagens ordninger er det liten for-

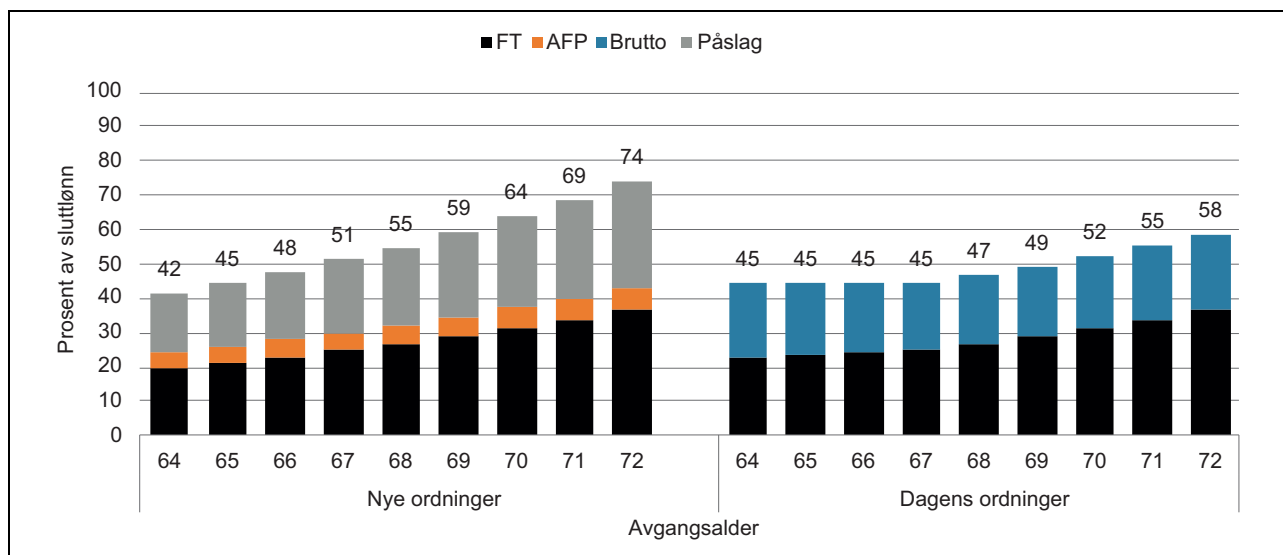
skjell i livsvarig pensjon mellom utgangseksemplet og eksemplene med høyt pensjonsgrunnlag. Dette skyldes at bruttoordningen fullt ut kompenserer for folketrygden. Den eneste forskjellen i samlet livsvarig pensjon mellom utgangseksemplet og eksemplene med høyt pensjonsgrunnlag, er at samordningsfordelene utgjør en mindre andel av pensjonsgrunnlaget ved høye inntekter.

Livsvarig pensjon er høyere med nye ordninger enn med dagens ordninger ved uttak fra om lag 65 år for både 1963 og 1993-kullet. Ved uttak tidligere gir dagens ordninger høyere nivå.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.19 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 10 G. 1993-kullet
Forutsetninger: Jevn inntekt på 10 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.20 Livsvarig pensjon ved 72 år i prosent av sluttlønn. Pensjonsgrunnlag 10 G. 1993-kullet
Forutsetninger: Jevn inntekt på 10 G, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

14.2.5 Variasjon i forholdet mellom sluttlønn og gjennomsnittslønn

Utgangsforutsetningen er jevn inntekt slik at sluttlønn er lik gjennomsnittslønn. Dette punktet ser på hvordan variasjoner i forholdet mellom sluttlønn og gjennomsnittslønn påvirker pensjonsberegningene med dagens og nye ordninger.

Figur 14.21 til figur 14.24 illustrerer effekten av at sluttlønnen er høyere enn gjennomsnittslønnen for 1963- og 1993-kullet. Figur 14.25 til figur 14.28 illustrerer effekten av at sluttlønnen er lavere enn gjennomsnittslønnen. Det er lagt til grunn henholdsvis en jevnt stigende lønn og en jevnt fallende lønn.

Så lenge inntekten er under 7,1 G, som det maksimalt gis opptjening for i folketrygden, er forløpet på inntekten uten betydning for opptjeningen med nye ordninger. For 1963-kullet, som har størstedelen av opptjeningen i bruttoordningen, vil likevel forløpet på inntekten gi noe utslag i pensjonen fra bruttoordningen som følge av at det påvirker pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen.

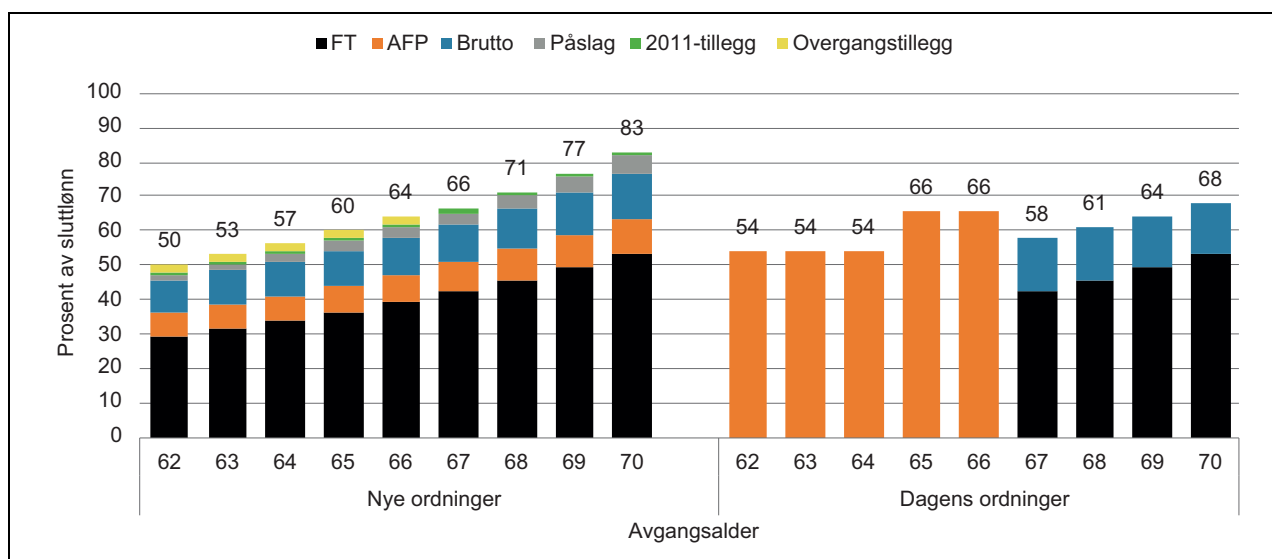
Sammenlignet med utgangseksemplet, blir kompensasjonsnivåene, målt som andel av sluttlønn, lavere i ny modell når sluttlønnen er høyere enn gjennomsnittslønnen. For 1963-kullet har dette imidlertid begrenset effekt ettersom størstedelen av tjenstepensjonen er opptjent i bruttoordningen.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

I dagens ordninger avhenger samlet pensjon ikke bare av samlet inntekt over yrkeskarrieren, men også av hvordan inntekten har utviklet seg over tid. Hvis man sammenligner to personer som har hatt like høy samlet inntekt gjennom karrieren, vil den som har den høyeste inntekten når pensjonen tas ut få høyest pensjon. Med de nye ordningene vil de to få like høy pensjon. Dette pensjonsnivået utgjør imidlertid en lavere andel av sluttlønnen, jo høyere sluttlønnen er.

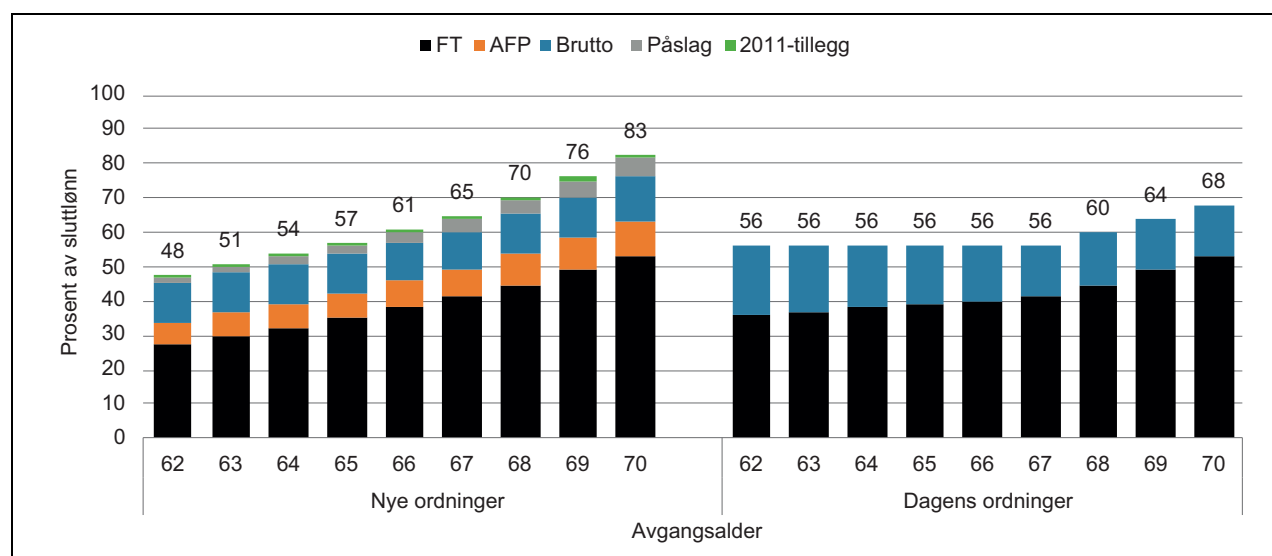
I dagens ordning blir folketrygden en lavere andel av sluttlønn når sluttlønnen er høyere enn gjennomsnittslønnen. Bruttomodellen fører imidlertid til at reduksjonen i folketrygden kompenseres gjennom økt tjenstepensjon. Fordelingen av pensjon mellom folketrygden og tjenstepensjonen endres noe ved at tjenstepensjonen kompenserer for at opptjeningen i folketrygden er lavere.

Figur 14.21 og figur 14.22 illustrerer effekten av at sluttlønnen er høyere enn gjennomsnittslønnen for 1963-kullet.

Figur 14.21 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønnen. 1963-kullet

Forutsetninger: 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønnen, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

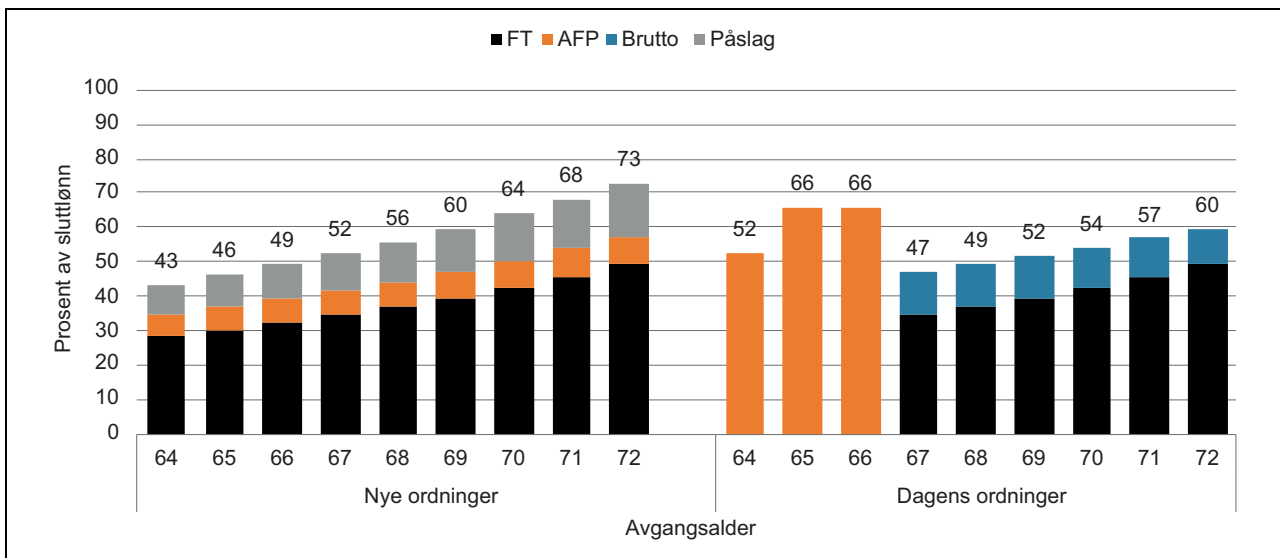

Figur 14.22 Livsvarig pensjon ved 70 år i prosent av sluttlønn. 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønnen. 1963-kullet

Forutsetninger: 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønnen, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

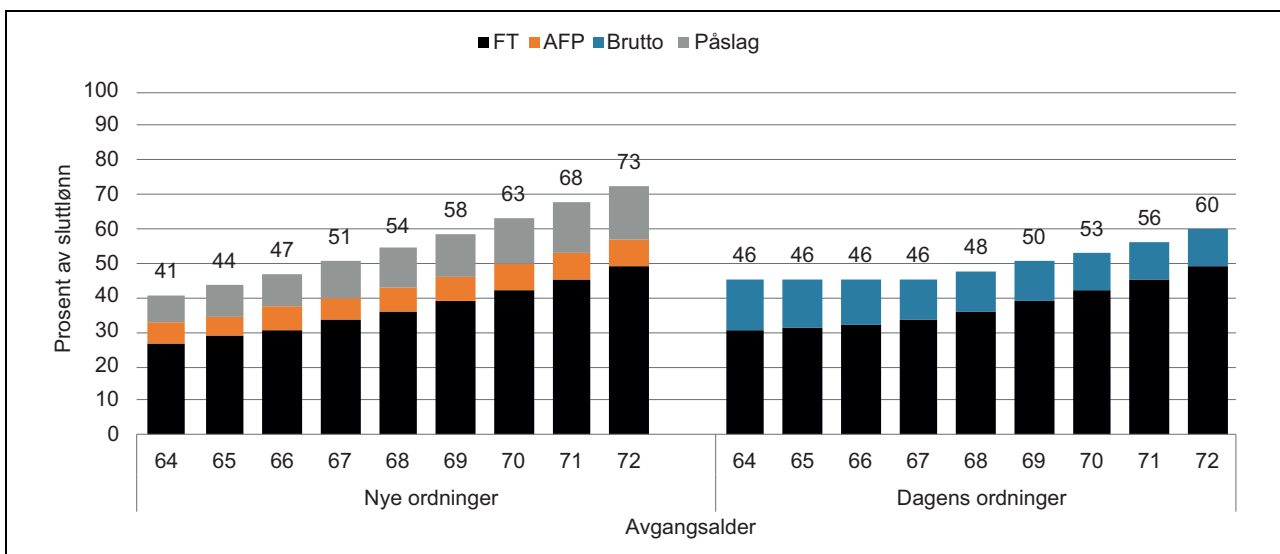
Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.23 og figur 14.24 illustrerer effekten av at sluttlønnen er høyere enn gjennomsnittslønnen for 1993-kullet.

Figur 14.23 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønn. 1993-kullet

Forutsetninger: 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønn, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

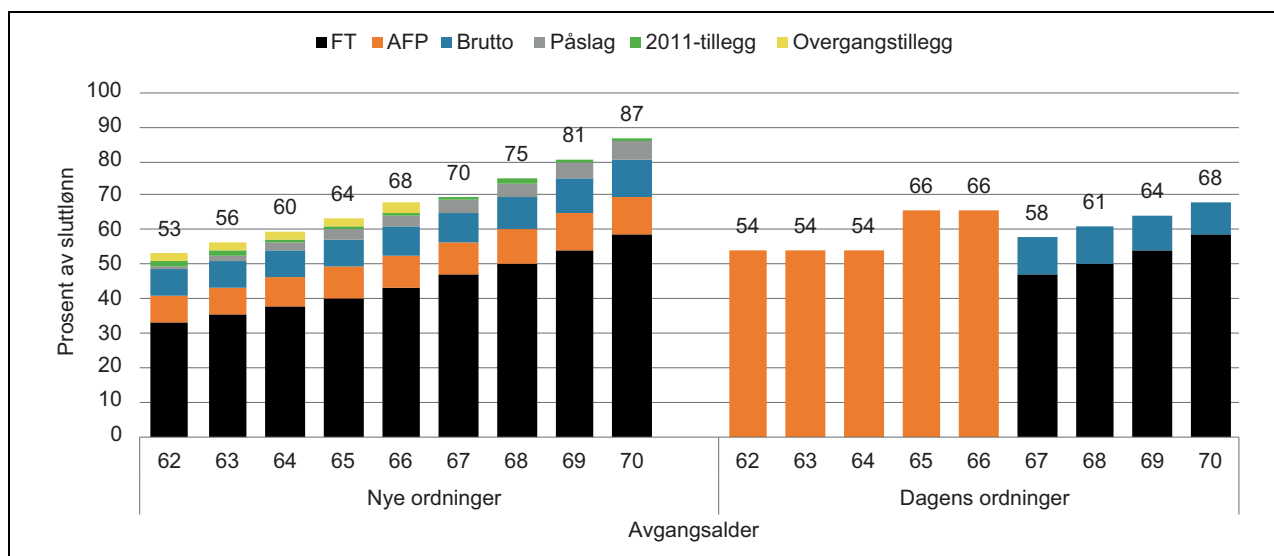

Figur 14.24 Livsvarig pensjon ved 72 år i prosent av sluttlønn. 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønn. 1993-kullet

Forutsetninger: 6 prosent høyere sluttlønn enn gjennomsnittslønn, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

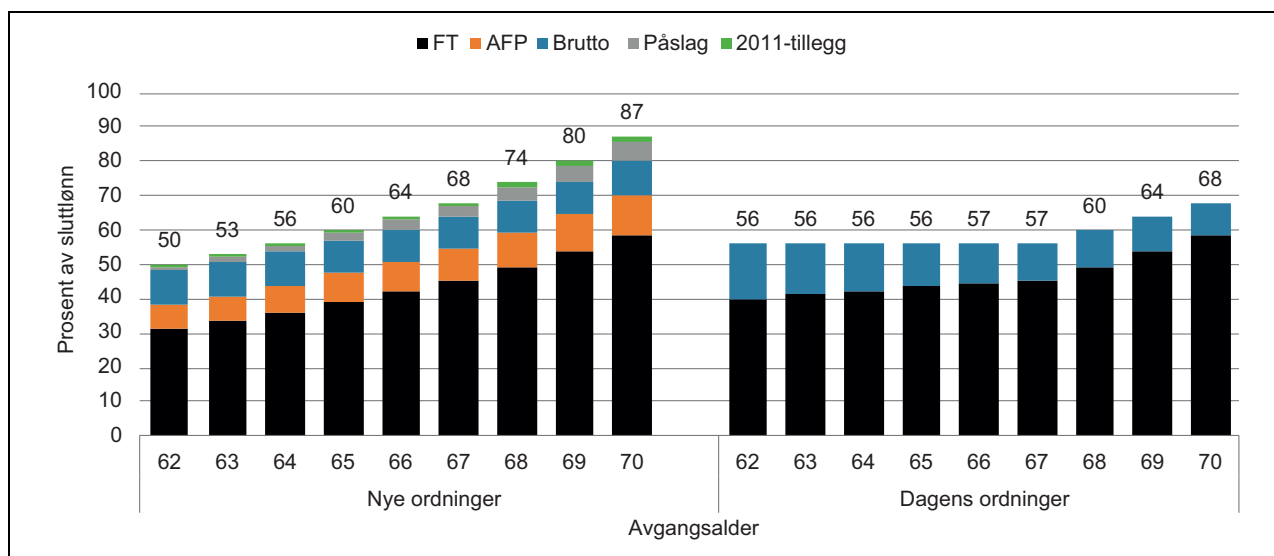
Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.25 og figur 14.26 illustrerer effekten av at sluttlønnen er lavere enn gjennomsnittslønnen for 1963-kullet.

Figur 14.25 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn. 1963-kullet

Forutsetninger: 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.26 Livsvarig pensjon ved 70 år i prosent av sluttlønn. 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn. 1963-kullet

Forutsetninger: 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

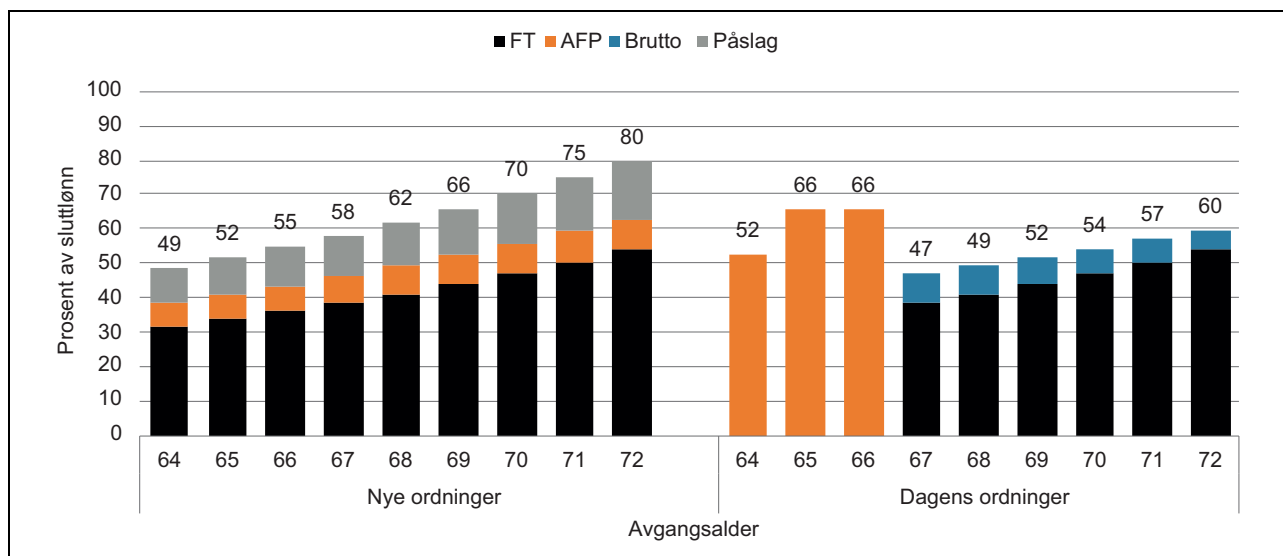
Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 14.27 og figur 14.28 illustrerer effekten av at sluttlønnen er lavere enn gjennomsnittslønnen for 1993-kullet.

Når sluttlønnen er lavere enn gjennomsnittslønnen, øker kompensasjonsgradene med nye ordninger når kompensasjonsgraden måles i prosent av sluttlønn. For 1963-kullet har dette imidlertid begrenset effekt ettersom størstedelen av tjenstepensjonen er opptjent i bruttomodellen. I dagens ordning blir folketrygden en høyere andel av sluttlønn når sluttlønnen er høyere enn gjen-

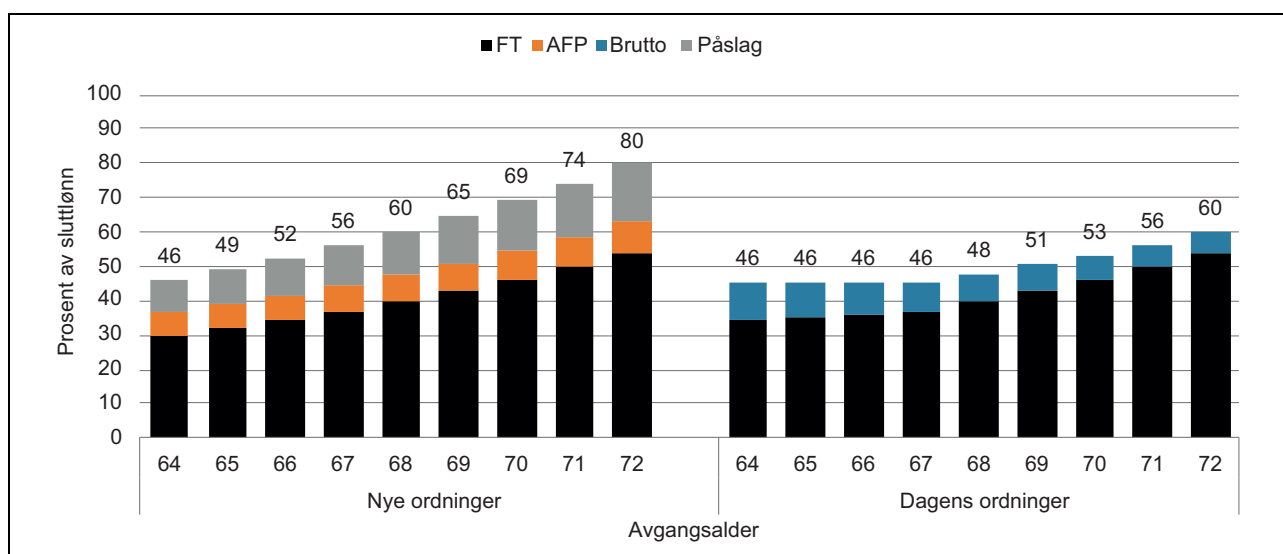
nomsnittslønnen. Samordningen fører imidlertid til en tilsvarende reduksjon i tjenstepensjonen. Fordelingen av pensjon mellom folketrygden og tjenstepensjonen endres derfor noe.

Samordningsoppgjøret blir identisk som i utgangseksemplet, både i eksemplet med stigende lønn og avtagende lønn, ettersom folketrygden ikke inneholder garantipensjon og tjenestetidsbrøken for den oppsatte bruttopensjonen er lik.

Figur 14.27 Pensjon på uttakstidspunktet i prosent av sluttlønn. 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn. 1993-kullet

Forutsetninger: 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

Figur 14.28 Livsvarig pensjon ved 72 år i prosent av sluttlønn. 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn. 1993-kullet

Forutsetninger: 6 prosent lavere sluttlønn enn gjennomsnittslønn, 6 G i inntekt ved 62 år, fulltid, 35 opptjeningsår i folketrygden og OfTP ved 62 år, enslig.

14.3 Egenskaper ved forslagene illustrert med faktisk opptjening for medlemmer født i 1945

Typeeksemplene i forrige avsnitt viser hvordan partielle variasjoner i enkeltforutsetninger påvirker sammenligningen av dagens og nye ordninger. I mange tilfeller har samvariasjonen i enkeltforutsetninger avgjørende betydning for resultatet. Det er umulig å belyse alle samvariasjonene med typeeksempler. Det er en svært stor mengde med mulige kombinasjoner av forutsetninger, og hvert opptjeningsforløp er et mulig typeeksempel. I stedet for å ha et stort antall typeeksempler med forskjellige forutsetninger, har Statens pensjonskasse (SPK) gjort pensjonsberegninger på faktisk opptjening.

SPK har beregnet samlet pensjon og sammensetningen av samlet pensjon for et utvalg av alderspensjonister i staten og skolen bestående av 4 205 alderspensjonister. Beregningene er gjort på 1945-kullet, for de som mottar alderspensjon eller AFP som første pensjonsprodukt, dvs. at uføre og personer med særaldersgrense ikke er inkludert.

Det som illustreres og sammenliknes i dette avsnittet er beregninger av:

- ny folketrygd, dagens AFP og dagens bruttoordning, og
- ny folketrygd, påslagspensjon og ny AFP.

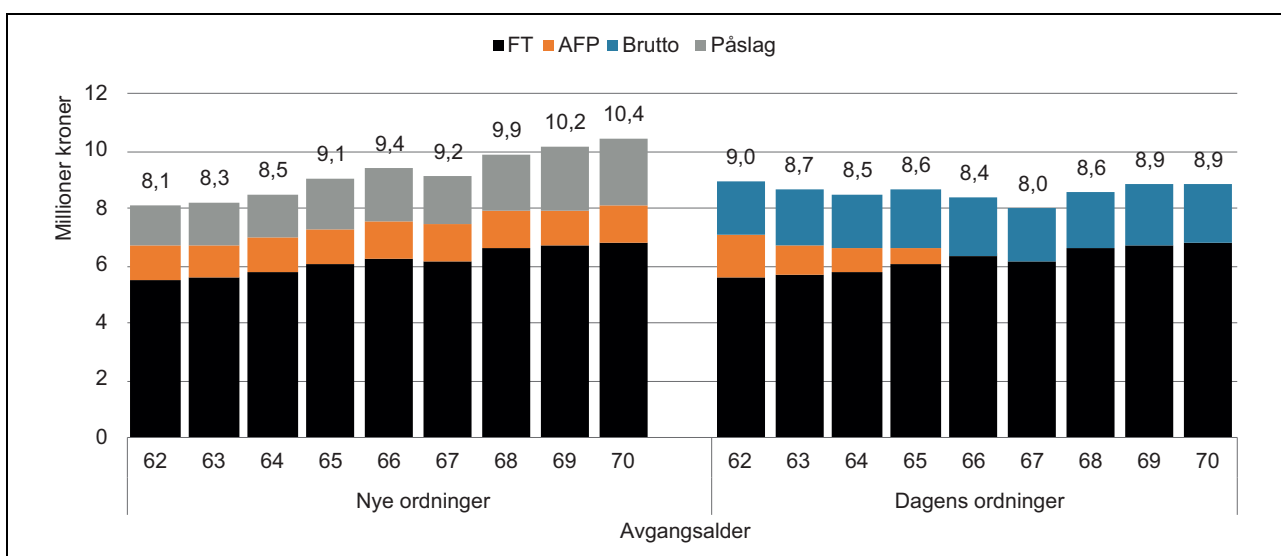
Dette er dermed en sammenlikning av virkningene når nye ordninger er fullt innfasnet, altså på lang sikt.

I typeeksemplene ble dagens ordninger og nye ordninger sammenliknet med to ulike figurer. En figur som illustrerte pensjon ved uttak, og en annen figur som illustrerte livsvarig pensjon. En måte å slå sammen informasjonen fra de to figurene på, er å illustrere hva som utbetales i samlet pensjon i utbetalingsperioden. Slike størrelser omtales gjerne som nåverdier, og måler verdien i dag av framtidige utbetalinger. For å beregne nåverdiene av pensjonsutbetalingene, må det gjøres forutsetninger om forventet levetid. I beregningene er det antatt en forventet levetid på 85 år.

Alle beregningene er videre gjort uten levealdersjustering, det vil si ved å forutsette at delings-tallene er fastsatt ut fra levealderen til 1943-kullet.

Resultatene av beregningene må tolkes med forsiktighet. For eksempel er det uklart hvor representative dagens alderspensjonister er for framtidens alderspensjonister. Beregningene bygger på inntektshistorikken til et utvalg av dagens alderspensjonister. Beregningene under-vurderer derfor trolig den framtidige yrkesdel-takelsen for kvinner og dermed pensjonsopptje-ningen til de framtidige alderspensjonistene. Dette betyr at uttellingen med nye ordninger med alleårsopptjening undervurderes.

Figur 14.29 illustrerer gjennomsnittlig samlet utbetalt pensjon over livsløpet i millioner kroner (nåverdi) etter avgangsalder. Beregningene er basert på faktisk opptjening og inneholder alle faktiske variasjoner og samvariasjoner i de rele-vante variablene. Det er derfor ikke rett fram å tolke resultatene.

Figur 14.29 Gjennomsnittlig samlet pensjon over livsløpet etter avgangsalder. Nåverdi i millioner 2018-kroner

Kilde: Statens pensjonskasse.

Med dagens ordninger er samlet pensjonsutbetaling i liten grad avhengig av avgangsalder. Gjennomsnittlig folketrygd øker med avgangsalder. Dette skyldes for det første høyere opptjening for dem som fortsetter i jobb. Det skyldes trolig også en sammensetningseffekt ved at høytlønnede i større grad enn lavtlønnede står lenge i jobb. AFP-utbetalingene reduseres med uttaksalder siden de som står i jobb til 67 år eller lenger ikke får AFP etter dagens regler. Gjennomsnittlig utbetalt tjenestepensjon reduseres med uttaksalder fram til 67 år og øker igjen for uttak etter 67 år. Dette forklares trolig av at folketrygden øker ved utsatt uttak, mens bruttopensjonen i mange tilfeller ikke øker ved videre arbeid mellom 62 og 67 år. For dem som står i jobb etter 67 år, øker også bruttopensjonen slik at nettopensjonen ikke reduseres ved utsatt uttak. At tjenestepensjonen øker med økt avgangsalder etter 67 år, forklares trolig også delvis av at høytlønnede i større grad enn lavtlønnede står i jobb etter 67 år.

Med nye ordninger øker samlet utbetalt pensjon med uttaksalder. Folketrygden øker fortsatt med avgangsalder, men avviker noe fra beregningene av videreført bruttomodell ved at den har en noe annen periodisering. Ved videreført brutto kommer folketrygden først til utbetaling fra 67 år mens den kommer til utbetaling fra avgangsalderen for de som omfattes av nye ordninger. I og med at det er nåverdiberegninger, og folketrygden har nøytrale uttaksregler, har ulik periodisering liten effekt.

AFP-utbetalingene er mer eller mindre upåvirket av avgangsalderen. Dette skyldes trolig at det ikke er noen opptjeningseffekt i AFP-ordningen etter 62 år. I den grad det er systematikk mellom lønn avgangsalder, slår dette ikke særlig ut i AFP-beregningene. Dette kan trolig delvis forklares av at AFP-ordningen ikke gir uttelling for inntekt over 7,1 G. Påslagspensjonen øker, ikke overraskende, med avgangsalder. Overgang til påslagspensjon med alleårsopptjening bidrar til å øke tjenestepensjonen ved utsatt uttak. Den positive sammenhengen mellom utbetalt tjenestepensjon og avgangsalder forklares trolig også av at høytlønte står lenger i jobb enn lavtlønte.

Vi ser at ved avgang etter 64 år gir nye ordninger høyere samlet utbetalt pensjon enn dagens ordninger.

Tabell 14.7 viser prosentvis endring i samlet utbetalt pensjon med nye ordninger sammenlignet med dagens ordninger.

Folketrygden blir først utbetalt fra 67 år med dagens ordninger, mens den blir utbetalt fra

Tabell 14.7 Prosentvis endring i gjennomsnittlig pensjon (nåverdi) med nye ordninger sammenlignet med dagens ordninger

Avgangsalder	FT	SPK	Samlet pensjon
62 år	-2,4	-21,3	-9,5
63 år	-1,8	-10,8	-4,9
64 år	-1,3	1,5	-0,4
65 år	-0,7	19,0	5,1
66 år	-0,1	49,2	12,1
67 år	0,0	65,8	14,7
68 år	0,0	67,5	15,2
69 år	0,0	61,3	15,0
70 år	0,0	78,6	18,0
Gjennomsnitt	-0,9	15,3	4,7

Gjennomsnittstallene er korrigeret for endringene i uttaksmønstret fra 1945-kullet til 2016.

avgangsalderen med nye ordninger. Uttaksreglene for folketrygden er i utgangspunktet nøytrale, slik at uttakstidspunkt ikke har betydning for samlet utbetaling. I beregningene er det imidlertid lagt til grunn at pensjonen utbetales til 85 år. Dette er lenger enn det som ligger i delingstallet for 1943-kullet. Derfor gir tidliguttak lavere samlet utbetaling av folketrygd.

Samlet utbetaling fra SPK er i gjennomsnitt lavere med nye ordninger enn med dagens ordninger for dem som slutter før eller ved 63 år. For de som står i jobb lenger enn til 63 år, er samlet gjennomsnittlig utbetaling fra SPK høyere med nye ordninger. Den prosentvise endringen øker klart med avgangsalder.

Samlet pensjon fra folketrygden og SPK er høyere med nye ordninger for dem som står i jobb etter 64 år, og den prosentvise endringen øker klart med avgangsalder.

14.4 Eksempler på beregning av pensjon

Dette avsnittet belyser hvordan pensjonen skal beregnes under ulike forutsetninger om uttaksalder, avgangsalder, fødselsår osv. Eksemplene er begrenset til de årskullene som omfattes av lovforslagene, det vil si i hovedsak årskull fra og med

Boks 14.1 Forutsetninger Silje

Fødselsår: 1993

Grunnbeløp: 96 883 kroner

Anslag på delingstall

62 år	65 år	67 år	70 år	72 år
23,93	21,51	19,87	17,42	15,78

Opptjening i folketrygden

- 35 opptjeningsår i folketrygden ved 62 år
- Gjennomsnittlig inntekt i folketrygden på 6 G (581 298 kroner)

Opptjening i offentlig tjenstepensjon

- 35 opptjeningsår i påslagsordningen ved 62 år
- Gjennomsnittlig inntekt i offentlig stilling på 6 G (581 298 kroner)

1963-kullet. I tillegg belyses effekten av utfasingen av den individuelle garantien for 1959-kullet.

I alle beregningseksempelene er det forutsatt at personene er enslige. Sivilstand påvirker i hovedsak ikke beregningene. Det er bare i eksemplene i punkt 14.4.3, der det gis garanti-pensjon fra folketrygden, og i eksemplene i punkt 14.4.6, der alderspensjonen i folketrygden er delvis opptjent etter gamle regler, at sivilstand har betydning for pensjonsnivåene.

I alle beregningseksempelene benyttes grunnbeløpet i folketrygden fra 1. mai 2018, altså 96 883 kroner.

14.4.1 Fullt ut innfasert nye ordninger

For å illustrere hvordan pensjonen beregnes når nye ordninger er fullt ut innfasert, vises det til typeeksempel Silje. Forutsetningene om pensjonsopp-tjening for Silje går fram av boks 14.1.

Tabell 14.8 illustrerer hvordan pensjonen beregnes dersom Silje tar ut hel alderspensjon hhv. ved 62, 65, 67, 70 og 72 år.

Ved 62 år har Silje en pensjonsbeholdning i folketrygden på (35×0,181×581 298 kroner) 3 682 523 kroner. Anslaget på delingstallet ved 62 år er 23,93. Årlig alderspensjon fra folketrygden ved uttak 62 år blir da (3 682 523 kroner/23,93) 153 887 kroner. Pensjonsbeholdningen fra påslagsordningen er (35×0,057×581 298 kroner) 1 159 690 kroner. Årlig påslagspensjon blir da (1 159 690/23,93) 48 462 kroner. Dersom Silje står i jobb til 62 år, har Silje også rett til ny AFP. AFP-beholdningen er (35×0,0421×581 298 kroner) 856 543 kroner og årlig AFP-ytelse ved 62 år er (856 543/23,93) 35 794 kroner.

Dersom Silje venter tre år med å ta ut pensjon og fortsetter i jobb i tre år, øker pensjonsbeholdningene fra folketrygden og fra påslagsordningen. AFP-beholdningen øker ikke etter 62 år, men delingstallet ved uttak fra 65 år er lavere enn ved uttak ved 62 år. Anslag på delingstall ved 65 år er

Tabell 14.8 Beregning av pensjon ved førstegangsuttak av pensjon ved 62, 65, 67, 70 og 72 år. Pensjon i kroner. Silje

Avgangsalder	62 år	65 år	67 år	70 år	72 år
Alderspensjon fra folketrygden	153 887 3 682 523/23,93	185 875 3 998 168/21,51	211 807 4 208 598/19,87	259 715 4 524 242/17,42	300 043 4 734 672/15,78
Påslagspensjon	48 462 1 159 690/23,93	58 535 1 259 091/21,51	66 702 1 325 359/19,87	81 789 1 424 761/17,42	94 489 1 491 029/15,78
AFP	35 794 856 543/23,93	39 821 856 543/21,51	43 107 856 543/19,87	49 170 856 543/17,42	49 170 856 543/17,42
Samlet pensjon	238 143	284 231	321 615	390 674	443 701
Kompensasjonsgrad	41,0 prosent	48,9 prosent	55,3 prosent	67,2 prosent	76,3 prosent

Boks 14.2 Forutsetninger Line

Fødselsår: 1993

Grunnbeløp: 96 883 kroner

Anslag på delingstall

62 år	65 år	67 år	70 år	72 år
23,93	21,51	19,87	17,42	15,78

Opptjening i folketrygden

- 35 opptjeningsår i folketrygden ved 62 år
- Gjennomsnittlig inntekt i folketrygden på 6 G (581 298 kroner)

Opptjening i offentlig tjenestepensjon

- Opptjening i offentlig tjenestepensjon gjennom hele karrieren bortsett fra fire år som selvstendig næringsdrivende fra 54 år til og med 57 år
- 31 opptjeningsår i påslagsordningen ved 62 år
- Gjennomsnittlig inntekt i offentlig stilling på 6 G (581 298 kroner)

21,51. Årlig alderspensjon fra folketrygden ved uttak 65 år blir da (3 998 168 kroner/21,51) 185 875 kroner, årlig påslagspensjon blir (1 259 091 kroner/21,51) 58 535 kroner og årlig AFP ytelse blir (856 543 kroner/21,51) 39 821 kroner.

Ved å fortsette i arbeid og utsette uttaket i 10 år, fra 62 år til 72 år, øker samlet kompensasjonsgrad med om lag 35 prosentpoeng.

14.4.2 Betinget tjenestepensjon

For å illustrere hvordan betinget tjenestepensjon beregnes når den nye ordningen er fullt ut innfaset, vises det til typeeksempel Line. Forutsetningene om pensjonsopptjening for Line går fram av boks 14.2.

Tabell 14.9 illustrerer hvordan pensjonen beregnes dersom Line tar ut hel alderspensjon hhv. ved 62, 65, 67, 70 og 72 år.

Line har den samme opptjeningen i folketrygden som Silje i punkt 14.4.1 og årlig alderspensjon fra folketrygden ved uttak 62 år er 153 887 kroner. Line har færre år med opptjening i påslagsordningen enn Silje. Påslagsbeholdningen er (31×0,057×581 298 kroner) 1 027 154 kroner. Årlig påslagspensjon blir da (1 027 154/23,93) 42 923 kroner. Line står i jobb i offentlig sektor ved 62 år, men siden hun jobbet som selvstendig næringsdrivende fra 54 år til og med 57 år, tilfredsstillende hun ikke kravet om at hun ved 62 år i sju av de siste ni årene må ha vært arbeidstaker i en virksomhet som er omfattet av en AFP-ordning. Line

Tabell 14.9 Beregning av pensjon ved førstegangsuttak av pensjon ved 62, 65, 67, 70 og 72 år. Pensjon i kroner. Line

Avgangsalder	62 år	65 år	67 år	70 år	72 år
Alderspensjon fra folketrygden	153 887	185 875	211 807	259 715	300 043
	3 682 523/23,93	3 998 168/21,51	4 208 598/19,87	4 524 242/17,42	4 734 672/15,78
Påslagspensjon	42 923	52 374	60 031	74 181	86 090
	1 027 154/23,93	1 126 556/21,51	1 192 823/19,87	1 292 225/17,42	1 358 493/15,78
AFP	0	0	0	0	0
Betinget tjenestepensjon	22 591	25 133	27 207	31 034	31 034
	540 607/23,93	540 607/21,51	540 607/19,87	540 607/17,42	540 607/17,42
Samlet pensjon	219 402	263 381	299 045	364 930	417 166
Kompensasjonsgrad	37,7 prosent	45,3 prosent	51,4 prosent	62,8 prosent	71,8 prosent

vil derimot ha rett til betinget tjenstepensjon. Beholdningen for betinget tjenstepensjon er $(31 \times 0,03 \times 581\,298 \text{ kroner})$ 540 607 kroner og årlig betinget tjenstepensjon ved 62 år er $(540\,607 / 23,93)$ 22 591 kroner.

Dersom Line venter tre år med å ta ut pensjon og fortsetter i jobb til 65 år, øker pensjonsbeholdningene fra folketrygden og fra påslagsordningen. Beholdningen for betinget tjenstepensjon øker ikke etter 62 år, men delingstallet ved uttak etter 62 år er lavere enn ved uttak ved 62 år. Anslag på delingstall ved 65 år er 21,51.

Ved uttak etter fylte 70 år, legges delingstallet ved 70 år til grunn. Årlig alderspensjon fra folketrygden ved uttak 65 år blir da $(3\,998\,168 \text{ kroner} / 21,51)$ 185 875 kroner, årlig påslagspensjon blir $(1\,126\,556 \text{ kroner} / 21,51)$ 52 374 kroner og årlig betinget tjenstepensjon blir $(540\,607 \text{ kroner} / 21,51)$ 25 133 kroner.

Ved å stå i jobb og utsette uttaket i 10 år, fra 62 år til 72 år, øker samlet kompensasjonsgrad for Line med om lag 34 prosentpoeng.

14.4.3 Fleksibelt uttak av bruttopensjon

For å illustrere hvordan fleksibelt uttak av bruttopensjon beregnes, vises det til typeeksempel Dag. Eksemplet her illustrerer kun hvordan bruttopensjonen beregnes. Dag vil i tillegg få påslagspensjon, AFP, 2011-tillegg og overgangstillegg. Forutsetningene om pensjonsopptjening for Dag går fram av boks 14.3

Dag er født i 1963 og har 30 opptjeningsår i bruttoordningen før 2020. Opptjeningen i bruttoordningen ivaretas ved en oppsatt rettighet med utgangspunkt i pensjonsgrunnlaget i 2020. Dag får en oppsatt bruttopensjon som utgjør

$(387\,532 \times 0,66 \times 30 / 40)$ 191 828 kroner før levealdersjustering.

Tabell 14.10 og tabell 14.11 illustrerer hvordan pensjonen beregnes dersom Dag slutter i jobb og tar ut bruttopensjon ved 62 år. Tabell 14.10 viser hvordan pensjonen beregnes ved uttak og tabell 14.11 viser hvordan pensjonen reberegnes ved 67 år.

Dag vil ved 62 år ha tjent opp en inntektspensjonsbeholdning i folketrygden på 2 455 015 kroner. I punkt 11.5.3 foreslås det at ved samordning av pensjon tatt ut fra 62 år, skal det legges til fem år med opptjening basert på en inntekt på 5 G. Inntektspensjonsbeholdningen blir da 2 893 411 kroner. Som enslig vil Dag ha rett på garantipensjon etter høy sats. Garantipensjonsbeholdningen ved 67 år vil etter avkorting mot 80 prosent av inntektspensjonen være $(2\,783\,095 - 0,8 \times 2\,893\,411)$ 468 366 kroner.¹ Summen av garantipensjonsbeholdningen og inntektspensjonsbeholdningen blir da 3 361 777 kroner. Den foreløpige samordningsbeholdningen blir da $(3\,361\,777 \times 0,98)$ 3 294 541 kroner.

Det foreløpige samordningsfradraget utgjør den foreløpige samordningsbeholdningen, justert for tjenestetidsbrøken, dividert på delingstallet ved 62 år. Bruttopenasjonen minus det foreløpige samordningsfradraget blir da 5 116 kroner.

I tillegg gis det et tillegg etter samordning på 2,5 G, justert for tjenestetidsbrøken, dividert på

¹ I beregningen av garantipensjonsbeholdningen er det tatt utgangspunkt i gjeldende høy sats på 185 939 kroner. Nivået er justert med endringer i forholdstall og delingstall, slik at nivået for 1963-kullet er 170 742 kroner. Garantipensjonsbeholdningen før avkorting mot inntektspensjon er lik garantipensjonsnivået for 1963-kullet multiplisert med delingstallet for 1963-kullet ved 67 år.

Boks 14.3 Forutsetninger Dag

Sivilstand: Enslig

Fødselsår: 1963

Grunnbeløp: 96 883 kroner

Anslag på delingstall og justeringstall

	62 år	67 år
Delingstall	20,35	16,30
Justeringstall	1,516	1,215

Anslag på garantipensjon høy sats i 2030: 170 742 kroner

Opptjening i folketrygden

- 35 år i folketrygden ved 62 år
- Gjennomsnittlig inntekt i folketrygden på 4 G (387 532 kroner)

Opptjening i offentlig tjenstepensjon

- 30 år i bruttoordningen før 2020
- Jevn inntekt i offentlig stilling på 4 G (387 532 kroner)

Tabell 14.10 Beregning av pensjon fra bruttoordningen ved 62 år. Dag

Bruttopensjon	$\frac{\left(387\,532 \times 0,66 \times \frac{30}{40}\right)}{1,516}$	126 536 kroner
Foreløpig samordningsfradrag	$\frac{3\,294\,541 \times \frac{30}{40}}{20,35}$	121 420 kroner
Bruttopensjon minus foreløpig samordningsfradrag	$\frac{\left(387\,532 \times 0,66 \times \frac{30}{40}\right)}{1,516} - \frac{3\,294\,541 \times \frac{30}{40}}{20,35}$	5 116 kroner
Tillegg etter samordning	$\frac{242\,208 \times \frac{30}{40}}{20,35}$	8 927 kroner
Nettopensjon fra bruttoordningen	$\frac{\left(387\,532 \times 0,66 \times \frac{30}{40}\right)}{1,516} - \frac{3\,294\,541 \times \frac{30}{40}}{20,35} + \frac{242\,298 \times \frac{30}{40}}{20,35}$	14 043 kroner

delingstallet ved 62 år. Nettopensjonen fra bruttoordningen ved 62 år blir 14 043 kroner.

Ettersom Dag slutter i jobb ved 62 år, vil samordningsbeholdningen ved 67 år være det som var opptjent ved 62 år. Summen av inntekstpensjonsbeholdningen (2 455 015) og garantipensjonsbeholdningen (2 783 095–0,8×2 455 015) ved 67 år er 3 274 098 kroner. Den ordinære samordningsbeholdningen ved 67 år er (3 274 098×0,98) 3 208 616 kroner. Den ordinære samordningsbeholdningen er lavere enn den foreløpige samordningsbeholdningen og bruttopensjonen skal settes opp fra 67 år. Legg merke til at forskjellen mellom samordningsbeholdningen og den fore-

løpige samordningsbeholdningen er mindre enn fem års inntekstpensjon i folketrygden. Grunnen er at økt inntekstpensjon reduserer garantipensjonsbeholdningen. Samordningsbeholdningen er både garantipensjonsbeholdning og inntekstpensjonsbeholdning.

Differansen mellom den ordinære samordningsberegningen og den foreløpige samordningsberegningen danner grunnlaget for justering av årlig pensjon fra bruttoordningen fra 67 år. Årlig pensjon fra bruttoordningen settes opp med 3 166 kroner fra 67 år. I tillegg gis det en engangsutbetaling i samordningsoppjøret ved 67 år på (3 166×5) 15 830 kroner.

Tabell 14.11 Reberegning av pensjon fra bruttoordningen ved 67 år. Dag

Bruttopensjon minus ordinært samordningsfradrag	$\frac{\left(387\,532 \times 0,66 \times \frac{30}{40}\right)}{1,516} - \frac{3\,208\,616 \times \frac{30}{40}}{20,35}$	8 282 kroner
Bruttopensjon minus foreløpig samordningsfradrag	$\frac{\left(387\,532 \times 0,66 \times \frac{30}{40}\right)}{1,516} - \frac{3\,294\,541 \times \frac{30}{40}}{20,35}$	5 116 kroner
Økning i årlig bruttopensjon ved 67 år		3 166 kroner
Engangsutbetaling ved 67 år	3 166×5	15 830 kroner

14.4.4 Overgangstillegg

For å illustrere hvordan overgangstillegget beregnes, vises det til tabell 14.12 der overgangstillegget er beregnet for 1963-, 1965-, 1967- og 1970-kullet ved fratreden fra medlemspliktig stilling før 67 år med hhv. 40, 35, 30, 25, 20 og 15 års tjenestetid. Et fullt tillegg utgjør 0,15 G (14 532 kroner).

Det framgår av tabellen at for hvert årskull blir tillegget gradvis lavere jo lavere tjenestetiden er. Dersom tjenestetiden er lavere enn 15 år, gis det ikke noe tillegg. Videre framgår det at for gitt tjenestetid, blir tillegget lavere for årskull født etter 1963, det vil si for årskull som har lengre tid igjen til de kan ta ut pensjon.

Tabell 14.12 Beregning av overgangstillegget for kullene 1963, 1965, 1967 og 1970. Pensjon i kroner.

	1963-kullet	1965-kullet	1967-kullet	1970-kullet
40 års tjenestetid	14 532 kroner $14532 \times 40/40 \times 100 \%$	10 899 kroner $14532 \times 40/40 \times 75 \%$	7 266 kroner $14532 \times 40/40 \times 50 \%$	1 817 kroner $14532 \times 40/40 \times 12,5 \%$
35 års tjenestetid	12 716 kroner $14532 \times 35/40 \times 100 \%$	9 537 kroner $14532 \times 35/40 \times 75 \%$	6 358 kroner $14532 \times 35/40 \times 50 \%$	1 589 kroner $14532 \times 35/40 \times 12,5 \%$
30 års tjenestetid	10 899 kroner $14532 \times 30/40 \times 100 \%$	8 175 kroner $14532 \times 30/40 \times 75 \%$	5 450 kroner $14532 \times 30/40 \times 50 \%$	1 362 kroner $14532 \times 30/40 \times 12,5 \%$
25 års tjenestetid	9 083 kroner $14532 \times 25/40 \times 100 \%$	6 812 kroner $14532 \times 25/40 \times 75 \%$	4 541 kroner $14532 \times 25/40 \times 50 \%$	1 135 kroner $14532 \times 25/40 \times 12,5 \%$
20 års tjenestetid	7 266 kroner $14532 \times 20/40 \times 100 \%$	5 450 kroner $14532 \times 20/40 \times 75 \%$	3 633 kroner $14532 \times 20/40 \times 50 \%$	908 kroner $14532 \times 20/40 \times 12,5 \%$
15 års tjenestetid	5 450 kroner $14532 \times 15/40 \times 100 \%$	4 087 kroner $14532 \times 15/40 \times 75 \%$	2 725 kroner $14532 \times 15/40 \times 50 \%$	681 kroner $14532 \times 15/40 \times 12,5 \%$

14.4.5 Tillegg for opptjening før 2011 (2011-tillegg)

Det går fram av pensjonsavtalen at årskullene 1963–1967 skal få et tillegg til pensjonen dersom de har opptjening før 2011. Tillegget utgjør 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte

bruttopenasjonen, justert med opptjeningstid før 2011 som andel av kravet til full opptjening som er 30 år. Tillegget skal utformes nøytralt, slik at årlig utbetaling blir lavere ved uttak før 67 år og høyere ved uttak etter 67 år.

Det framgår videre av avtalen at tillegget skal trappes ned med årskull slik at 1963-kullet får 100

Boks 14.4 Forutsetninger 2011-tillegg

Fødselsår: 1963–1967

Grunnbeløp: 96 883 kroner

Pensjonsgrunnlag for oppsatt bruttopensjon:
5 G (484 415 kroner)

Gjennomsnittlig stillingsandel før 2011:

100 prosent

Krav til full opptjening: 30 år

Alder for oppstart av jobb i offentlig sektor: 27 år

Opptjeningstid før 2011:

1963	1964	1965	1966	1967
21 år	20 år	19 år	18 år	17 år

Anslag på delingstall:

	62 år	65 år	67 år	70 år	72 år
1963	20,35	17,92	16,30	13,90	12,32
1964	20,48	18,04	16,42	14,02	12,44
1965	20,61	18,17	16,55	14,14	12,56
1966	20,75	18,31	16,69	14,28	12,69
1967	20,88	18,45	16,83	14,41	12,82

Tabell 14.13 Beregning av 2011-tillegget for årskullene 1963–1967 ved uttaksalder 62, 65, 67, 70 og 72 år.
Pensjon i kroner

	62 år	65 år	67 år	70 år	72 år
1963	4 074 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 21/30 \times 100\% \times 16,30/20,35$	4 627 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 21/30 \times 100\% \times 16,30/17,92$	5 086 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 21/30 \times 100\% \times 16,30/16,30$	5 965 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 21/30 \times 100\% \times 16,30/13,90$	6 730 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 21/30 \times 100\% \times 16,30/12,32$
1964	3 107 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 20/30 \times 80\% \times 16,42/20,48$	3 527 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 20/30 \times 80\% \times 16,42/18,04$	3 875 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 20/30 \times 80\% \times 16,42/16,42$	4 539 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 20/30 \times 80\% \times 16,42/14,02$	5 115 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 20/30 \times 80\% \times 16,42/12,44$
1965	2 217 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 19/30 \times 60\% \times 16,55/20,61$	2 515 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 19/30 \times 60\% \times 16,55/18,17$	2 761 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 19/30 \times 60\% \times 16,55/16,55$	3 232 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 19/30 \times 60\% \times 16,55/14,14$	3 638 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 19/30 \times 60\% \times 16,55/12,56$
1966	1 403 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 18/30 \times 40\% \times 16,69/20,75$	1 590 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 18/30 \times 40\% \times 16,69/18,31$	1 744 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 18/30 \times 40\% \times 16,69/16,69$	2 038 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 18/30 \times 40\% \times 16,69/14,28$	2 294 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 18/30 \times 40\% \times 16,69/12,69$
1967	664 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 17/30 \times 20\% \times 16,83/20,88$	751 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 17/30 \times 20\% \times 16,83/18,45$	824 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 17/30 \times 20\% \times 16,83/16,83$	962 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 17/30 \times 20\% \times 16,83/14,41$	1 081 kroner $0,015 \times 484\,415 \times 17/30 \times 20\% \times 16,83/12,82$

prosent, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent av et fullt tillegg.

Boks 14.4 viser forutsetningene for beregningene av 2011-tillegget, mens tabell 14.13 illustrerer hvordan 2011-tillegget skal beregnes for 1963–1967-kullene ved uttak ved 62, 65, 67, 70 og 72 år.

2011-tillegget beregnes som 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen, som i dette tilfellet er 484 415 kroner. Tillegget justeres med opptjeningsstid før 2011, og trappes ned med årskull, slik at tillegget utgjør hhv. 100 prosent, 80 prosent, 60 prosent, 40 prosent og 20 prosent for årskullene 1963–1967.

Tillegget er utformet nøytralt, slik at årlig utbetaling blir lavere ved uttak før 67 år og høyere ved uttak etter 67 år. For 1963-kullet beregnes årlig utbetaling fra 62 år ved å multiplisere tillegget med brøken $16,30/20,35$ ($=0,80$). Årlig utbetaling av 2011-tillegget ved uttaksalder 62 år blir da ($0,015 \times 484\,415$ kroner $\times 21/30 \times 100\%$ av fullt tillegg $\times 16,30/20,35$) 4 074 kroner. Dersom vedkommende venter med uttak til 70 år, vil delings-tallet på uttakstidspunktet for 1963-kullet være 13,90, og årlig utbetaling beregnes ved å multiplisere tillegget med brøken $16,30/13,90$ ($=1,17$). Årlig utbetaling av 2011-tillegget ved uttaksalder 70 år blir da 5 965 kroner.

14.4.6 Utfasing av individuell garanti

For å illustrere hvordan den individuelle garantien skal beregnes for de årskullene som omfattes av nedtrappingen, vises det til typeeksempel Knut. Forutsetningene om pensjonsopptjening for Knut går fram av boks 14.5.

Tabell 14.14 viser pensjonsberegningen dersom Knut tar ut full alderspensjon fra folketrygden og tjenestepensjon ved 67 år. Knut er født i 1959 og har derfor 4/10 av alderspensjonen fra folketrygden opptjent med gammel folketrygd og 6/10 opptjent med ny folketrygd. Dette betyr at bruttopensjonen skal levealdersjusteres både med justeringstall som er avledet av forholdstall (i dette tilfellet er justeringstallet lik forholdstallet) og med justeringstall som er avledet av delings-tall.

Videre skal samordningsfradraget både beregnes etter reglene for samordning med gammel alderspensjon fra folketrygden og etter de nye samordningsreglene. Samordningsfradraget som beregnes etter gamle regler levealdersjusteres med forholdstall og samordningsfradraget som beregnes etter de nye samordningsreglene levealdersjusteres med delingstall. Dette gir to nettopensjoner – en beregnet etter dagens regler og en beregnet etter nye regler. Disse to nettopensjonene vektet sammen, og vektene er andelene av folketrygden som er opptjent i henholdsvis gammel og ny modell. Faktisk alderspensjon fra folketrygden består også av to deler, en del opptjent i

Boks 14.5 Forutsetninger Knut

Sivilstand: Enslig

Fødselsår: 1959

Grunnbeløp: 96 883 kroner

Anslag på forholdstall, delingstall og justeringstall ved 67 år

Forholdstall	1,099
Delingstall	15,73
Justeringstall avledet av forholdstall	1,099
Justeringstall avledet av delingstall	1,172

Opptjening i offentlig tjenstepensjon

- Opptjeningsmodell i folketrygden: 4/10 gammel og 6/10 ny opptjeningsmodell
- Opptjeningsår: 40 år ved 67 år
- Gjennomsnittlig inntekt ved 67 år: 7 G (678 181 kroner)
- Sluttpoengtall: 5,33
- Pensjonsprosent: 42,5

Opptjening i folketrygden

- Full opptjening i bruttoordningen
- Opptjeningstid før 2011: 25 år
- Jevn inntekt i offentlig stilling på 7 G (678 181 kroner)
- Gjennomsnittlig stillingsandel: 100 prosent

gammel opptjeningsmodell og en del opptjent i ny opptjeningsmodell.

Resultatet blir ett samordningsfradrag som er sammensatt av to deler: en del som er beregnet etter gamle regler og vektet med andelen av folketrygden som er opptjent etter gammel opptjeningsmodell og en del som er beregnet etter nye regler og vektet med andelen av folketrygden som er opptjent etter ny opptjeningsmodell.

Knut er født i 1959 og omfattes av utfasingen av den individuelle garantien. Det framgår av tabell 14.14, at ved uttak av full tjenstepensjon og alderspensjon fra folketrygden ved 67 år, får Knut en årlig pensjon etter levealdersjustering på 413 858 kroner. Dette utgjør 61,02 prosent av pensjonsgrunnlaget. Et fullt garantitillegg utgjør (66

prosent av sluttlønn minus 413 858 kroner) 33 741 kroner. Knut får en andel av et fullt garantitillegg ved at et fullt garantitillegg vektet med forholdet mellom opptjeningstid i tjenstepensjonsordningen før 2011 og samlet opptjeningstid og multipliseres med en årskullspesifikk faktor som er 9/10 for 1959-kullet. For Knut multipliseres et fullt garantitillegg med to brøker: 25/30 (forholdet mellom opptjeningstid i tjenstepensjonsordningen før 2011 og samlet opptjeningstid) og 9/10 (1959-kulletts årskullspesifikke faktor). Garantitillegget utgjør 25 306 kroner og samlet pensjon, inkludert garantitillegget, blir 439 164 kroner. Samlet kompensasjonsgrad, inkludert garantitillegget, blir da 64,76 prosent.

Tabell 14.14 Utfasing av individuell garanti. Samtidig uttak av full tjenstepensjon og folketrygd ved 67 år.
Kroner. Knut

Pensjonsbeholdning ved 67 år:		4 910 030
Samordningsbeholdning ved 67 år:		4 811 830
	<i>Gammel folketrygd og dagens samordning</i>	<i>Ny folketrygd og ny samordning</i>
Brutto tjenstepensjon	$\frac{447\,599}{1,099} = 407\,279$	$\frac{447\,599}{1,172} = 381\,911$
– Samordningsfradrag	$\frac{292\,126}{1,099} = 265\,811$	$\frac{4\,811\,830}{15,73} = 305\,901$
+ Tillegg etter samordning		$\frac{242\,208}{15,73} = 15\,398$
= Netto tjenstepensjon før vekting	141 468	91 407
		<i>Samlet pensjon etter vekting</i>
Netto tjenstepensjon etter vekting	$141\,468 \times \frac{4}{10} + 91\,407 \times \frac{6}{10}$	111 431
Folketrygd	$\frac{316\,347}{1,099} \times \frac{4}{10} + \frac{4\,910\,030}{15,73} \times \frac{6}{10}$	302 427
= Samlet pensjon		413 858
Kompensasjonsgrad (pst.) uten garanti		61,02
Garantitillegg		$33\,741 \times \frac{25}{30} \times \frac{9}{10}$
Samlet pensjon		439 164
Kompensasjonsgrad (pst.)		64,76

15 Effekten av pensjonsreformen for offentlig ansatte

15.1 Innledning

Forslagene om en ny offentlig tjenestepensjon i denne proposisjonen er en del av arbeidet med å reformere pensjonssystemet. For offentlig sektor innebærer forslagene at man fullfører et arbeid som har pågått siden regjeringen Stoltenberg I oppnevnte Pensjonskommisjonen 30. mars 2001. Pensjonskommisjonen ble gitt et mandat som blant annet slo fast at et framtidig pensjonssystem må ivareta hensynet til langsiktighet, stabilitet og oversiktighet, og bidra til å møte utfordringer knyttet til en aldrende befolkning og tiltakende tidligpensjonering. Pensjonskommisjonen ble ledet av Sigbjørn Johnsen og var sammensatt av medlemmer fra samtlige politiske partier som var representert på Stortinget.

Pensjonskommisjonen la 13. januar 2004 fram sin utredning NOU 2004:1 *Modernisert folketrygd – Bærekraftig pensjon for framtida*. Kommisjonen slo fast at vår velferdsmodell bygger på et solidarisk felleskap mellom grupper og generasjoner, der vi stiller opp for hverandre ved ulike hendelser og faser i livet. Kommisjonen viste videre til at den sterke økningen i antall eldre i årene framover setter denne modellen under press, og mente at det blir nødvendig å innrette seg slik at det ikke oppstår en konflikt mellom generasjonene om fordelingen av goder og byrder til viktige formål i samfunnet. Et bredt flertall i kommisjonen samlet seg om 14 hovedpunkter for et reformert pensjonssystem.

Etter en bred høring av Pensjonskommisjonens forslag, la Regjeringen Bondevik II fram St.meld. nr. 12 (2004–2005) *Pensjonsreform – trygghet for pensjonene*. I forbindelse med behandlingen av denne meldingen, ble det 26. mai 2005 fattet et vedtak i Stortinget der det vises til avtalen om pensjonsreform inngått mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre og der det legges en rekke prinsipper til grunn for et reformert pensjonssystem som i stor grad bygget på Pensjonskommisjonens forslag.

Som en oppfølging av Stortingets vedtak av 26. mai 2005, la regjeringen Stoltenberg II 20. oktober 2006 fram St.meld. nr. 5 (2006–2007) *Opptjening*

og uttak av alderspensjon i folketrygden. Meldingen dannet grunnlag for et nytt bredt flertallsvedtak i Stortinget, vedtak nr. 406. I vedtaket ble det vist til avtale inngått 21. mars 2007 mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre der disse partiene sluttet seg til hovedpunktene i meldingen, men med enkelte presiseringer.

Stortingets to pensjonsforlik ble konkretisert ved lovforslag om ny alderspensjon i folketrygden i Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) *Om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon)*. I proposisjonen vises det til at et bærekraftig pensjonssystem innebærer at det over tid ikke medfører for stor økonomisk belastning for de yrkesaktive og at det motiverer til arbeid, noe som er spesielt viktig med en aldrende befolkning. Pensjonsreformen styrker bærekraften både ved at veksten i utgiftene til alderspensjon begrenses og gjennom at styrkede insentiver til arbeid vil øke arbeidsstyrken og dermed også pensjonssystemets finansieringsgrunnlag.

For å sikre økonomisk bærekraft i velferdssystemet og et robust og forutsigbart pensjonssystem, må hovedprinsippene i pensjonsreformen ligge fast over tid. Forslagene i denne proposisjonen innebærer at også offentlig sektor fullt ut vil være omfattet av pensjonsreformen. En ny, viktig del av pensjonsreformen er dermed fullført. Lovforslagene fremmes av Regjeringen Solberg, sammensatt av Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig folkeparti, 18 år etter at regjeringen Stoltenberg I oppnevnte Pensjonskommisjonen og etter fire ulike regjeringer bestående av sju forskjellige politiske partier i ulike sammensetninger. Dette viser viktigheten av brede politiske forlik som kan stå seg over tid.

Stortingets vedtak av 26. mai 2005 slår blant annet fast at:

«Etter at det er vedtatt en ny modell for folketrygdens alderspensjon, må de offentlige tjenestepensjonsordningene tilpasses den nye folketrygdmodellen, uten at dette svekker de offentlige tjenestepensjonene, men slik at de også omfattes av delingstall og ny indeksering.

Den endelige tilpasningen skal skje gjennom forhandlinger mellom partene i offentlig sektor.»

Med forslagene i denne proposisjonen er offentlig tjenestepensjon fullt ut tilpasset den nye folketrygdmodellen. Tilpasningen har skjedd i flere omganger. Ved Stortingets lovvedtak 85 og 86 (2009–2010), jf. Prop. 107 L (2009–2010) og Innst. 360 L (2009–2010), ble reglene for samordning av alderspensjon fra de offentlige tjenestepensjonsordningene fra 2011 tilpasset, slik at alderspensjon fra folketrygden kan tas ut fleksibelt og fritt kombineres med arbeidsinntekt i alderen 62–75 år. Videre ble det innført levealdersjustering og regulering av alderspensjon under utbetaling med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 prosent, også for alderspensjon fra de offentlige tjenestepensjonsordningene. Ved Stortingets lovvedtak 67 (2017–2018), jf. Prop. 61 L (2017–2018) og Innst. 343 L (2017–2018), ble bruttoordningen i de offentlige tjenestepensjonsordningene tilpasset de nye opptjeningsreglene i folketrygden, med justeringer i reglene for levealdersjustering og samordning. I denne proposisjonen foreslås det lovendringer som følger opp avtalen 3. mars 2018 om en omlegging av tjenestepensjonsordningene og AFP i offentlig sektor slik at pensjonssystemet til offentlig ansatte fullt ut er tilpasset den nye folketrygdmodellen, slik det er forutsatt i Stortingets vedtak av 26. mai 2005.

Etter Stortingets behandling av forslagene i denne proposisjonen, vil tilpasningen av offentlig tjenestepensjon ha skjedd i flere omganger gjennom behandling av tre forskjellige lovforslag over en periode på vel ni år. Det kan derfor være krevende å få en samlet oversikt over omleggingen av de offentlige tjenestepensjonsordningene som følge av pensjonsreformen. Når alle omleggingene har trådt i kraft, vil offentlig ansattes samlede pensjonsnivå ha blitt endret som følge av levealdersjustering, ny regulering, nye opptjeningsregler i folketrygden, nye samordningsregler, omlegging av tjenestepensjonen fra en bruttomodell til en påslagsmodell og en omlegging av AFP i offentlig sektor. I tillegg er det gitt overgangsregler som også påvirker pensjonsnivåene.

For å gi en helhetlig presentasjon av de samlede endringene i de offentlige tjenestepensjonsordningene som følge av pensjonsreformen, vil de ulike elementene bli belyst i dette kapitlet. Det vises i den sammenheng til Stortingets vedtak nr. 818, 4. juni 2018:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for en helhetlig presentasjon/gjennomgang av fremtidig levealdersjustering og samordning for personer med tjenestepensjon fra offentlig sektor i forbindelse med fremleggelsen av nødvendige lovendringer som følge av avtalen om ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor.»

I avsnitt 15.2 redegjøres det for bakgrunnen for innføring av levealdersjustering i pensjonssystemet og hvilke mekanismer levealdersjusteringen virker gjennom. Det redegjøres også for noen forskjeller mellom de ulike mekanismene og elementer som i noen grad har skjermet de eldste årskullene for virkningen av levealdersjusteringen.

Deretter, i avsnitt 15.3, redegjøres det nærmere for hvordan levealdersjusteringen virker for offentlig ansatte.

I avsnitt 15.4 vises det hvordan andre forhold enn levealdersjusteringen, som innføring av nye opptjeningsmodeller og omlegging av AFP i offentlig sektor, vil påvirke offentlige ansattes pensjonsnivåer.

Avsnitt 15.5 ser nærmere på nødvendig pensjoneringsalder og pensjonsnivåer for gitt avgangsalder tatt hensyn til innføringen av de nye ordningene.

Avsnitt 15.6 illustrerer den samlede effekten av pensjonsreformen for offentlige ansatte ved å se på faktisk opptjening for SPK-medlemmer født i 1945. Avsnitt 15.7 oppsummerer.

De økonomiske, likestillingsmessige og administrative konsekvensene av lovforslagene i denne proposisjonen, redegjøres for i kapittel 16.

15.2 Levealdersjustering

15.2.1 Begrunnelsen for levealdersjustering

I Pensjonskommisjonens mandat heter det at et framtidig pensjonssystem må bidra til å møte utfordringer knyttet til en aldrende befolkning. Det sentrale forslaget for å møte disse utfordringene var innføring av levealdersjustering som en automatisk stabiliseringsfaktor. Denne jevner ut konsekvenser av at levealderen i befolkningen øker over tid. Forslagene om levealdersjustering ble konkretisert i Ot.prp. nr. 37 (2008–2009). I proposisjonen vises det til at levealdersjusteringen sikrer at folketrygdens utgifter til alderspensjon på lang sikt blir om lag upåvirket av endringer i levealderen. Det vises videre til at levealdersjusteringen er det viktigste enkelttiltaket for å gjøre

pensjonssystemet bærekraftig. I proposisjonen ble det vist til at det er viktig at pensjonssystemet motiverer til arbeid. Levealdersjusteringen henger nøye sammen med innføringen av fleksibilitet i alderspensjonen, noe som innebærer at årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut. Levealdersjustering kombinert med fleksibelt uttak av alderspensjon gir den enkelte valget mellom å utsette uttaket av pensjon noe eller kombinere hel eller delvis pensjon med fortsatt arbeid. Alternativt kan man ta ut en lavere årlig pensjon over en lengre periode. Levealdersjusteringen og fleksibelt uttak vil sammen begrense veksten i utgiftene til alderspensjon, stimulere til forlengede arbeidsliv og gjøre det mulig å opprettholde nivået på årlig alderspensjon for yngre årskull.

I proposisjonen ble det vist til beregninger fra Statistisk sentralbyrå som viser at pensjonsreformen vil innebære en langt svakere vekst i utgiftene til alderspensjon enn dersom pensjonsreformen ikke ble gjennomført. Reformen ble også anslått å gi en sterkere vekst i arbeidsstyrken. Uten pensjonsreform ble arbeidsstyrken anslått å øke med 29 prosent fram til 2050, mens veksten ble anslått til 38 prosent med forslagene i proposisjonen. Pensjonsreformens bidrag til økt arbeidsstyrke gjennom sterkere insentiver til å stå i arbeid, bidrar derfor vesentlig til økt bærekraft. Aldringen av befolkningen vil likevel bidra til at en stadig større andel av verdiskapingen i samfunnet vil måtte gå til å finansiere alderspensjonen fra folketrygden. I St.meld. nr. 5 (2005–2006) *Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden* ble det vist til at utgiftene til alderspensjon ville økt fra seks prosent av fastlands-BNP i 2001 til 15 prosent i 2050 uten en pensjonsreform. I Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) ble denne andelen anslått til 11 prosent i 2050 med pensjonsreformen.

For å illustrere utfordringene med å finansiere folketrygden framover, ble det i St.meld. nr. 5 (2006–2007) beregnet en såkalt bidragsrate. Bidragsraten tilsvarende den skattesatsen som er nødvendig for å finansiere utbetalingene av alderspensjon fra folketrygden dersom finansieringen legges utelukkende på arbeids- og pensjonsinntekter i samme år. I denne beregningen er det lagt til grunn at pensjonsinntekter da skatlegges med halvparten av skattesatsen for arbeidsinntekter. Høyere arbeidstilbud vil bidra til større verdiskaping og høyere skatteinntekter. Økte skatteinntekter vil styrke de offentlige finansene, og dermed grunnlaget for velferdsstaten. Høyere arbeidstilbud vil imidlertid også gi høyere pensjoner på sikt. Den beregnede bidragsraten som de yrkesaktive må betale for å finansiere folketrygdens

utgifter til alderspensjon over tid, er derfor ikke så sterkt påvirket av forutsetninger om arbeidstilbudet for de yrkesaktive.

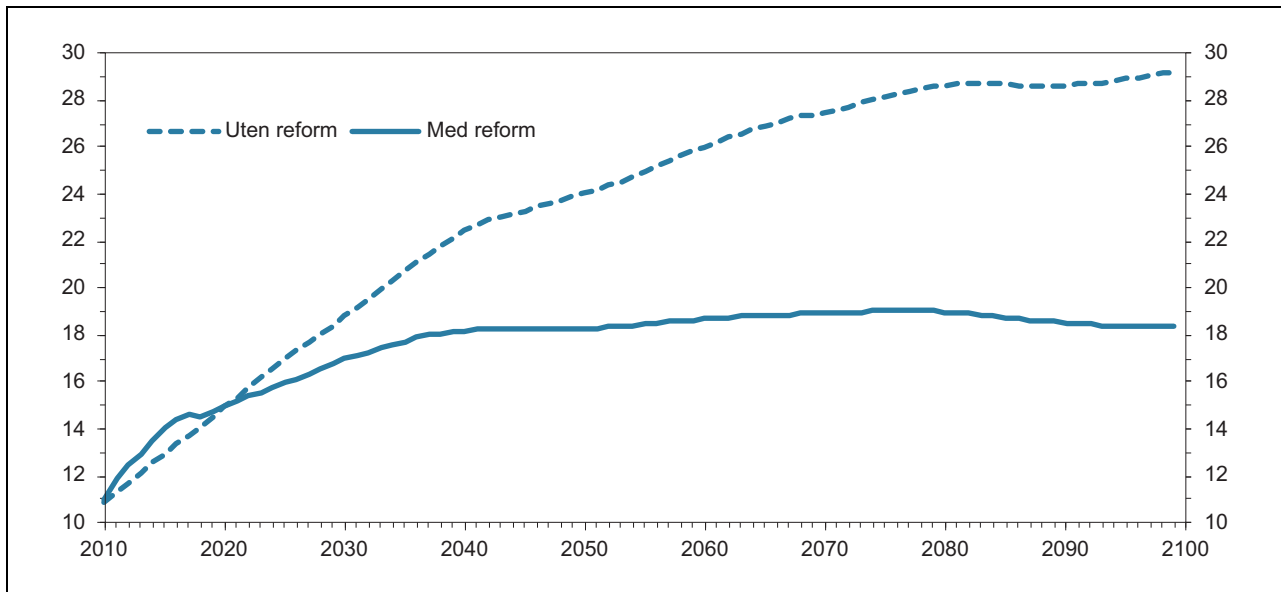
I St.meld. nr. 5 (2005–2006) ble bidragsraten anslått å øke fra vel 11 prosent i 2010 til 21,8 prosent i 2050 uten en pensjonsreform. I lovforslaget om ny alderspensjon i Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) ble beregningene oppdatert og bidragsraten ble beregnet til å øke til 21,0 prosent i 2050 uten en pensjonsreform. Bidragsraten ble anslått å bli begrenset til 16,6 prosent i 2050 som følge av lovforslagene i proposisjonen.

Det har nå gått ti år siden lovforslagene om ny alderspensjon ble sendt til Stortinget, og Statistisk sentralbyrå (SSB) har i forbindelse med denne proposisjonen oppdatert beregninger av utviklingen av bidragsratene med og uten en pensjonsreform. De oppdaterte beregningene er gjort ut fra de seneste befolkningsframskrivningene til SSB. Videre er det tatt høyde for at mange tar ut alderspensjon fra folketrygden før de slutter i arbeid, ved at uttaksmønsteret som er observert til nå er framskrevet videre. Beregningene omfatter bare alderspensjon fra folketrygden og utviklingen i bidragsraten er presentert i figur 15.1.

Bidragsraten er nå beregnet til å øke til 24,0 prosent i 2050 uten en pensjonsreform og videre til 29,3 prosent i 2100. Dersom økte årlige utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden skulle finansieres utelukkende gjennom skatt på arbeids- og pensjonsinntekter i det samme året, ville skattesatsen altså måtte mer enn dobles fra 2010 til 2050, og nesten tredobles fram til 2100. Kraftigere vekst i forventet levealder i tiårene framover er hovedforklaringen på at veksten i bidragsraten nå anslås å bli høyere enn i beregningene for ti år siden.

Figuren illustrerer tydelig at pensjonsreformen gir en vesentlig lavere vekst i bidragsraten. Den øker til 18,3 prosent i 2050, men vil så flate ut og utgjøre 18,4 prosent i 2100. Det blir altså enklere å møte utfordringene med å finansiere alderspensjon fra folketrygden som følge av pensjonsreformen, men økningen i bidragsraten vil likevel innebære en betydelig utfordring i tiden framover.

I figuren ligger bidragsraten med pensjonsreformen høyere enn uten pensjonsreform fram til og med 2020. Dette skyldes at det fra 2011 var mulig å fritt kombinere uttak av alderspensjon fra 62 år med arbeidsinntekt uten at pensjonen ble avkortet. Mange har benyttet seg av dette, og det har gitt en kraftigere vekst i utgifter til alderspensjon enn hva tilfellet hadde blitt uten en pensjonsreform. Reglene for uttak av alderspensjon er

Figur 15.1 Bidragsrate alderspensjon. Prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

imidlertid nøytralt utformet, slik at tidlig uttak gir lavere årlig pensjon. Dette trekker i retning av at årlige utgifter til alderspensjon blir lavere på lengre sikt. Beregninger viser at årlige utgifter til alderspensjon med en videreføring av dagens uttaksmønster fra 2044 vil være lavere enn dersom alle hadde tatt ut alderspensjon fra det tidspunktet de slutter i jobb.

Det er særlig levealdersjusteringen som bidrar til at utfordringene med å finansiere alderspensjon fra folketrygden kommer til å øke mindre drastisk framover. Dersom levealdersjusteringen ikke hadde blitt innført, ville utgifter til alderspensjon nødvendiggjort kraftige skatteøkninger i kombinasjon med store kutt i utgifter til andre formål. Levealdersjusteringens effekt på utgiftsveksten letter finansieringsbyrden for yngre generasjoner og vil med det bidra til å innfri målet om en rimelig fordeling av byrder og goder mellom generasjoner.

Utviklingen i norsk økonomi etter Stortingets vedtak om ny alderspensjon fra folketrygden har i store trekk vært god, og de siste tiårene har vært en gylden periode for norsk økonomi og også for offentlige finanser. Som pekt på i Meld. St. 29 (2016–2017) *Perspektivmeldingen 2017*, brytes nå trendene. Statens pensjonsfond utland vil ikke fortsette å vokse like raskt. Avkastningen anslås lavere enn før, og vi kan ikke basere oss på like høye oljepriser som vi har sett tidligere. En eldre befolkning fører til at en mindre del av befolkningen jobber og betaler skatt, og utgifter til pensjoner og helse- og omsorgstjenester vil øke. De

neste 10–15 årene vil dermed handlingsrommet i finanspolitikken være langt mindre enn vi er blitt vant til. Når tidsperspektivet forlenges, blir presset på offentlige finanser enda sterkere. Inntektene må økes eller utgiftene reduseres. Pensjonsreformen bidrar til at presset på de offentlige finansene blir langt lavere enn dersom pensjonssystemet ikke hadde blitt reformert, men det vil likevel bli betydelige utfordringer i årene framover.

15.2.2 Teknisk gjennomføring av levealdersjusteringen

Ny alderspensjon fra folketrygden blir levealdersjustert med delingstall. Som vist i Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) sikrer levealdersjustering med delingstall en konsekvent levealdersjustering hvor endringer i dødelighet i hele livsløpet inngår, både i yrkesaktiv alder og som pensjonist. Alderspensjonssystemet blir dermed robust mot økninger i levealderen både i perioden pensjonsrettighetene tjenes opp og i perioden de betales ut. Det er imidlertid bare *observert* endring i dødelighet før tidligst mulige tidspunkt for uttak av pensjon som påvirker levealdersjustering for den enkelte: delingstallene for hvert enkelt årskull blir fastsatt på grunnlag av offisiell statistikk i det kalenderåret årskullet fyller 61 år. Dette gjør at delingstallene for hvert enkelt årskull kan fastsettes med endelig virkning før det er mulig å ta ut alderspensjon.

Ny alderspensjon fases gradvis inn fra og med 1954-kullet og gjelder fullt ut for alle som er født i 1963 eller senere. I motsetning til gammel alderspensjon, gir alle år med inntekt høyere opptjening i ny alderspensjon, noe som gjør det lettere å kompensere for effekten av levealdersjusteringen ved å stå lenger i arbeid. Årskullene født i 1944–1962 har hele eller deler av opptjeningen med de gamle reglene. Alderspensjon opptjent etter gamle regler levealdersjusteres ikke med delingstall, men med forholdstall. I motsetning til delingstall, inngår ikke dødelighet i yrkesaktiv alder i forholdstallene. Dette gir en noe mildere levealdersjustering enn det som følger av delingstallene. Forskjellene reduseres imidlertid over tid, siden dødeligheten i yrkesaktiv alder er lav. Fordi forholdstallene ikke tar hensyn til at økningen i befolkningens levealder delvis skyldes redusert dødelighet i yrkesaktiv alder, trekker dette i retning av en kraftigere vekst i utgiftene til alderspensjon. Deler av finansieringsansvaret for en økende levealder i befolkningen med opptjening i gammel opptjeningsmodell flyttes dermed til yngre generasjoner.

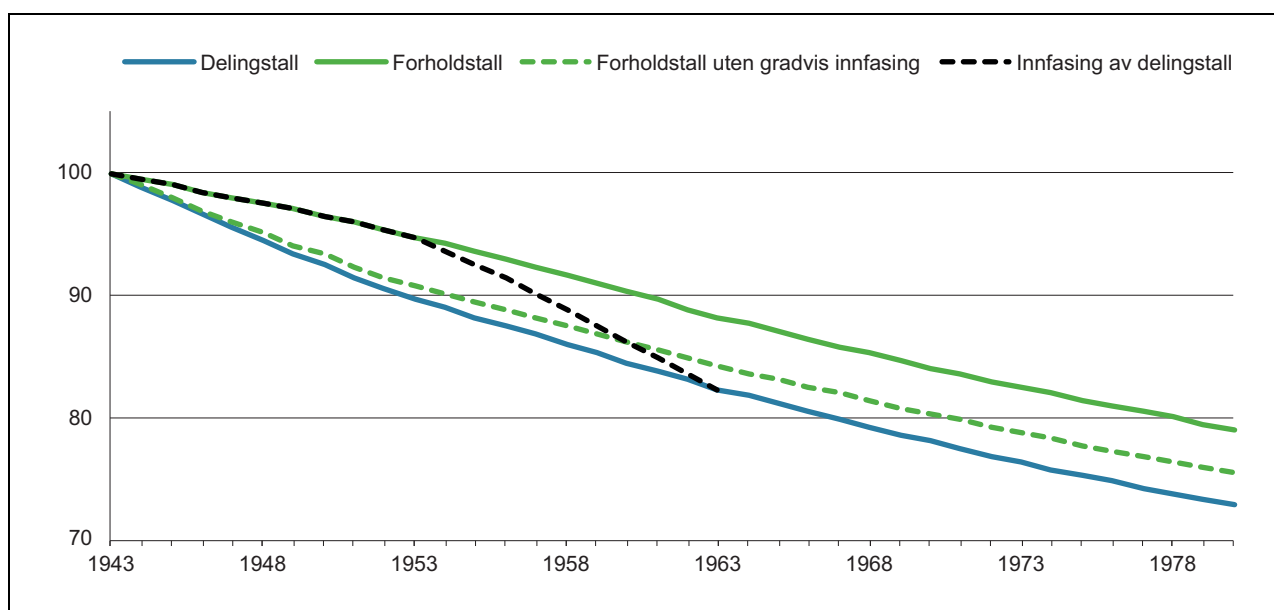
På bakgrunn av at gammel opptjeningsmodell i liten grad gir økt opptjening for de som står lenger i arbeid og at de eldste årskullene hadde liten tid til å tilpasse seg levealdersjusteringen, ble det i Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) foreslått at levealdersjusteringen skulle fases gradvis inn. Den gradvise innfasingen gir en lavere vekst i forholdstallene, men påvirker ikke delingstallene. Den gradvise innfasingen gjør at virkningen av levealdersjustering

for alle født før 1963, og som har opptjening i gammel alderspensjon, er betydelig lavere enn det som følger av økningen i forventet gjenstående levetid som pensjonist.

Årskullene 1954–1962 har en gradvis høyere andel av alderspensjonen opptjent etter nye regler. Levealdersjusteringen skjer dermed i stadig større grad gjennom delingstall. Særlig som følge av skjermingen som er gitt ved den gradvise innfasingen av levealdersjusteringen gjennom forholdstall, er effekten av levealdersjusteringen fra et årskull til det neste spesielt sterk for disse årskullene. Dette skyldes at disse årskullene har fått en mildere levealdersjustering enn det senere årskull får, men at denne fordelene fases gradvis ut.

Ulik effekt av levealdersjustering gjennom delingstall og forholdstall er belyst i figur 15.2. Figuren belyser også hva effekten av levealdersjustering gjennom forholdstall hadde vært uten den gradvise innfasingen. Videre belyser figuren den gradvise overgangen til delingstall. Figuren viser den isolerte effekten av levealdersjustering, målt som hvor stor andel av pensjonsnivået før pensjonsreformen ulike årskull vil få.

Figuren viser at det særlig er den gradvise innfasingen av levealdersjusteringen i forholdstallene som gjør at levealdersjusteringen er mildere ved bruk av forholdstall. Den gradvise overgangen til delingstall for årskullene 1954–1963 gir en sterk utvikling i levealdersjusteringen. Dette skyldes først og fremst skjermingen for levealdersjusteringen som ligger i forholdstallene.

Figur 15.2 Effekten av levealdersjusteringen. Pensjonsnivå ved uttak 67 år for årskullene 1943–1980 som andel av pensjonsnivå før pensjonsreformen. Prosent

Alle årskullene 1944–1962 får altså en mildere levealdersjustering enn det som følger av delingstallene, og bærer dermed bare deler av den kostnaden økende levealder innebærer, mens yngre generasjoner bærer den resterende andelen. Det er dermed først fra og med 1963-kullet at man fullt ut oppnår målet om at kostnaden av et årskulls økende levealder bæres av årskullet selv.

15.3 Levealdersjustering av offentlig tjenstepensjon

15.3.1 Offentlig ansatte født i 1963 eller senere

Stortingets lovvedtak 4. juni 2018, jf. Prop. 61 L (2017–2018) og Innst. 343 (2017–2018) innebærer at offentlig tjenstepensjon opptjent i dagens bruttomodell fullt ut skal levealdersjusteres med delingstall for alle født i 1963 eller senere, jf. lov 15. juni 2018 nr. 30. I tråd med avtalen 3. mars 2018, foreslås det i denne proposisjonen at disse årskullene fra og med 2020 skal tjene opp tjenstepensjon i en ny påslagsmodell. Her tjener man årlig opp rettigheter i en påslagsbeholdning og årlig ytelse framkommer ved å dividere denne beholdningen på folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet. Det er videre avtalt, og lagt til grunn i denne proposisjonen, at disse årskullene vil kunne ha rett til en ny AFP i offentlig sektor, eventuelt en betinget tjenstepensjon, som utmåles etter samme prinsipper. Alle ytelser beregnes uavhengig av alderspensjon fra folketrygden og kommer som tillegg til denne.

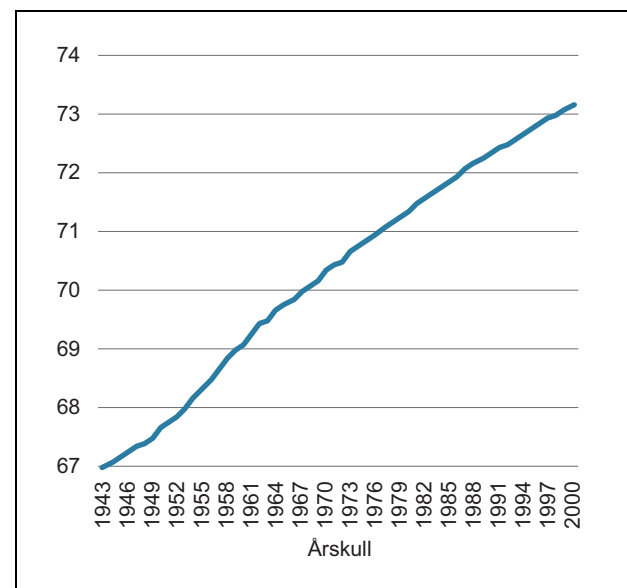
Levealdersjusteringen vil dermed gjennomføres på nøyaktig samme måte i alle pensjonskomponenter for offentlig ansatte født i 1963 eller senere. En konsekvent levealdersjustering der det både tas hensyn til utviklingen av dødelighet i yrkesaktiv alder og som pensjonist, og der den observerte endringen i dødelighet fullt ut reflekteres i endringen i delingstallene, sikrer at finansieringen av økende levealder ikke belastes yngre generasjoner, fullt ut i tråd med forutsetningene for pensjonsreformen. Det vil imidlertid fortsatt være slik at det bare er observerte endringer fram til et årskull fyller 61 år som vil påvirke delingstallene, slik at de kan beregnes med endelig virkning før man kan ta ut alderspensjon.

Offentlig ansatte født i 1963 eller senere vil etter forslagene i proposisjonen her kunne opprettholde gode pensjonsnivåer ved å stå lenger i arbeid. Pensjonsordningene vil bestå av ulike elementer, men der alle er utformet etter samme prinsipper. Pensjonen kan tas ut fleksibelt og fritt

kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen avkortes. Hvis man står lenger i arbeid, kan man imidlertid også utsette uttaket av pensjon. Nøytrale uttaksregler i folketrygden, AFP og i offentlig tjenstepensjon vil da gi høyere årlige pensjonsnivå. Videre vil alle år i arbeid fram til 75 år gi høyere opptjening, både i folketrygden og i tjenstepensjonen. Både de nøytrale uttaksreglene og alleårsopptjeningen bidrar dermed til å motvirke effekten av levealdersjustering ved å stå lenger i arbeid. At flere står lenger i arbeid vil videre gi økt verdiskaping og styrke finansieringsgrunnlaget for pensjonssystemet og de øvrige velferdsordningene.

Figur 15.3 viser utviklingen i nødvendig pensjoneringsalder. Dette er et mål på hvor mye lenger yngre årskull må stå i jobb for å få samme årlige pensjon som eldre årskull med lik opptjening. Det er altså et alternativt mål på effekten av levealdersjusteringen. Figuren tar bare hensyn til alderspensjon fra folketrygden, og tar hensyn til at senere pensjonering gir høyere opptjening for alle årskull som er omfattet av ny opptjeningsmodell.

Det framgår av figuren at nødvendig pensjoneringsalder stiger jevnt over tid, i takt med økningen i levealder. Nødvendig levealder stiger ikke vesentlig kraftigere for årskullene som får faset inn en kraftigere levealdersjustering gjennom delingstallene, jf. figur 15.2. Dette skyldes at sterkere levealdersjustering motvirkes av at man i stadig større grad får uttelling i form av en opp-

Figur 15.3 Nødvendig pensjoneringsalder for å kompensere for levealdersjustering i folketrygdens alderspensjon. Årskullene 1943–2000

Kilde: Nav

tjenings-effekt i ny alderspensjon ved å stå i arbeid etter 67 år.

Offentlig ansatte født i 1963 eller senere vil ha den samme utviklingen i nødvendig pensjonsringsalder. Levealdersjusteringen vil kunne motvirkes ved å stå lenger i arbeid. De nøytrale uttaksreglene, og at folketrygden og tjenestepensjonen gir økt opptjening for alle år i arbeid, bidrar til høyere årlig pensjon jo lenger man er i arbeid. Deler av pensjonsnivået til offentlig ansatte i disse årskullene kommer imidlertid fra AFP-ordningen, som ikke gir opptjening etter fylte 62 år. Dette gjør at utviklingen ikke nødvendigvis blir helt parallell. De nye pensjonsordningene for offentlig ansatte vil imidlertid gi langt større uttelling enn dagens ordninger av å stå i jobb til 67 år. Overgangen til nye ordninger vil derfor isolert sett også kunne bidra til å motvirke levealdersjustering og dermed opprettholde årlig pensjonsnivå, se nærmere diskusjon i avsnitt 15.5.

Lignende mekanismer vil også gjelde for ansatte i privat sektor. Den klart dominerende tjenestepensjonsmodellen i privat sektor er innskuddsordninger med opphørende ytelse. I slike ordninger blir ikke pensjonsnivået levealdersjustert, men økende levealder vil, for gitt uttaksalder, innebære en økende andel av tiden som pensjonist etter opphør av utbetaling av innskuddspensjon. Dette kan motvirkes ved å stå lenger i arbeid og utsette uttak av innskuddspensjon. Kostnadene ved økende levealder vil på den måten bæres av den enkelte. I såkalte hybridordninger etter lov om tjenestepensjon er hovedregelen livsvarige ytelse. Ytelse fra disse ordningene levealdersjusteres med en dødelighetstariff. Denne tariffen tar utgangspunkt i dødeligheten i forsikringsbestanden, i motsetning til delingstallene som tar utgangspunkt i dødeligheten til hele befolkningen. Videre har Finanstilsynet fastsatt en minimumstariff som også inneholder noen sikkerhetsmarginer. Nivået på tariffen ligger, blant annet på grunn av dette, høyere enn delingstallene, men vil på samme måte som delingstallene reflektere utvikling i levealder.

15.3.2 Offentlig ansatte født 1954–1962

Offentlig ansatte født i 1954–1962 har alderspensjon fra folketrygden dels opptjent etter nye regler og dels etter gamle regler. Som følge av dette er levealdersjusteringen delvis gjennomført med delingstall og delvis med forholdstall. Disse årskullene blir ikke omfattet av den nye påslagspensjonen, men fortsetter å tjene opp rettigheter i

dagens bruttomodell også etter 2019. Disse årskullene beholder også dagens AFP-ordning som en ren tidligpensjonsordning. Hverken dagens AFP-ordning eller pensjon fra dagens bruttomodell kan fritt kombineres med arbeidsinntekt. Dagens AFP avkortes hvis man har arbeidsinntekt over 15 000 kroner årlig. Tjenestepensjon fra dagens bruttoordning kan bare mottas hvis man helt eller delvis fratrer stilling i offentlig sektor.

Stortingets vedtak 4. juni 2018, jf. Prop. 61 L (2017–2018) og Innst. 343 L (2017–2018), innebærer at alderspensjon fra offentlig tjenestepensjon for disse årskullene skal levealdersjusteres med delingstall etter hvor stor andel av folketrygdens alderspensjon som er tjent opp etter nye regler. Endringene framgår av lov 15. juni 2018 nr. 30. Disse årskullene vil dermed få den samme innfasingen av delingstall som i folketrygden. Det sikrer en jevn overgang til en mer konsekvent levealdersjustering også for offentlig ansatte, der en like stor andel av tjenestepensjonen som folketrygden skal levealdersjusteres med delingstall.

En stadig økende levealder gjør at levealdersjusteringen får gradvis større effekt. For en gitt uttaksalder vil derfor pensjonen utgjøre en gradvis lavere andel av tidligere inntekt. I tillegg til effekten av økende levealder, reflekterer utviklingen også at man gradvis faser inn den mer konsekvente metoden for levealdersjustering gjennom delingstall, jf. omtalen over. Offentlig ansatte som i 2010 hadde kort tid igjen til pensjonsalderen har fått en individuell garanti som gir en delvis skjerming for levealdersjusteringen. I denne proposisjonen er det i tråd med avtalen 3. mars 2018 foreslått en gradvis utfasing av denne, se avsnitt 13.4. Videre er det i avsnitt 10.4 foreslått et tillegg til offentlig ansatte født i 1963–1967 som har opptjening før 2011.

Den rene effekten av levealdersjustering for offentlig ansatte blir dermed bestemt av utviklingen i befolkningens levealder, men likevel i en begrenset grad på grunn av at:

- forholdstallene reflekterer ikke utviklingen i dødelighet i yrkesaktiv alder
- veksten i forholdstallene er lavere enn reduksjonen i dødelighet i perioden som pensjonist tilsier, som følge av den gradvise innfasingen av levealdersjusteringen
- den individuelle garantien gitt til offentlig ansatte født i 1958 eller tidligere sikrer at samlet pensjon etter levealdersjustering og samordning minst utgjør 66 prosent av sluttlønn, gitt full opptjening
- offentlig ansatte født i 1959–1962 foreslås i proposisjonen her å få en avtagende andel av

- garantien gitt til offentlig ansatte født i 1958 eller tidligere, i tråd med avtalen 3. mars 2018.
- offentlig ansatte født i 1963–1967 med opptjening før 2011 foreslås i proposisjonen her å få et tillegg i pensjonen, i tråd med avtalen 3. mars 2018.

Figur 15.4 illustrerer effekten av levealdersjustering for offentlig ansatte født 1943–1980, hensyntatt disse forholdene.

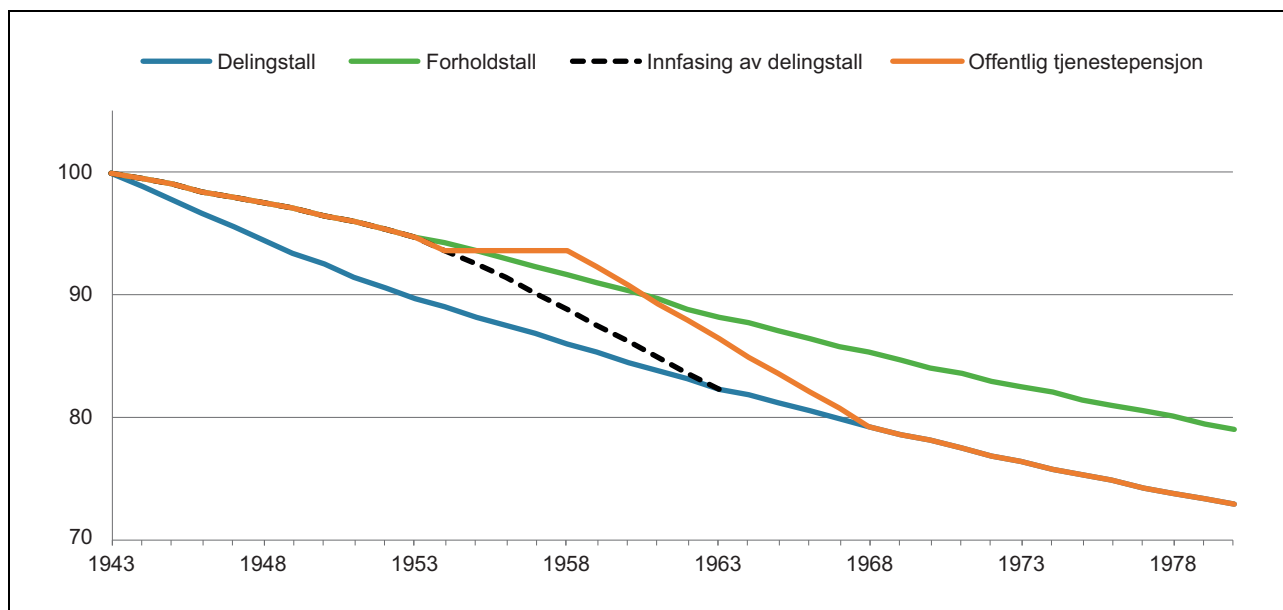
Som i figur 15.2, viser figuren effekten av levealdersjustering gjennom delingstall og forholdstall (med den gradvise innfasingen av levealdersjusteringen) og effekten av den gradvise overgangen til delingstall. Videre viser den effekten av at offentlig ansatte er gitt en individuell garanti for årskullene 1944–1962 og 2011-tillegg for årskullene 1963–1967.

Samordningsfordeler gjør at samlet pensjon for offentlig ansatte klart overstiger 66 prosent av pensjonsgrunnlaget før levealdersjustering. Den individuelle garantien har først betydning dersom samlet pensjon etter levealdersjustering blir lavere enn 66 prosent. Garantien får dermed først effekt når effekten av levealdersjusteringen overstiger samordningsfordelene. I figuren er det lagt til grunn en opptjeningshistorie der dette først skjer fra og med 1954-kullet. Videre er det lagt til grunn at utfasingen av den individuelle garantien for årskullene 1959–1962, og 2011-tillegg for årskullene 1963–1967, gir en gradvis lavere skjerming for effekten av levealdersjusteringen.

Figuren viser at effekten av levealdersjustering for offentlig ansatte fra og med 1968-kullet vil være sammenfallende med effekten i folketrygdens alderspensjon. Endringen i levealdersjusteringen er da fullt ut bestemt av endringen i observert dødelighet. Levealdersjusteringen for disse årskullene reflekterer fullt ut endringen i levealder, og framtidige generasjoner vil ikke bære deler av finansieringsansvaret for økende levealder. Offentlig ansatte født i 1953 eller tidligere oppnår med forutsetningene her en samlet pensjon på minst 66 prosent av sluttlønn uten den individuelle garantien. Disse årskullene blir dermed omfattet av levealdersjustering i samme grad som i folketrygden. De blir dermed i like stor grad skjermet for deler av virkningen av økende levealder i befolkningen. Årskullene 1954–1967 får en skjerming for levealdersjusteringen, gjennom den individuelle garantien og 2011-tillegget, som overgår skjermingen i folketrygden. Skjermingen tiltar fram til og med 1958-kullet og vil deretter avta jevnt fram til og med 1967-kullet.

15.4 Forhold utover effekten av levealdersjusteringen

Andre forhold enn levealdersjusteringen påvirker også pensjonsnivåene for offentlig ansatte. Utvikling i yrkesaktivitet påvirker generelt gjennomsnittlig opptjening av alderspensjon og dermed også gjennomsnittlig pensjonsnivå. Spesielt en

Figur 15.4 Effekten av levealdersjusteringen. Pensjonsnivå ved uttak 67 år for årskullene 1943–1980 som andel av pensjonsnivå før pensjonsreformen. Alderspensjon fra folketrygden og fra offentlig tjenstepensjon. Prosent

gradvis økende yrkesaktivitet blant kvinner bidrar til økende pensjonsnivåer, men også endringer i utdanningsmønster påvirker typisk gjennomsnittlig opptjening. Dette går det ikke nærmere inn på her, men det påvirker framskrivningene av utgifter til alderspensjon i punkt 16.2.3. I dette avsnittet redegjøres det for hvilken påvirkning de nye pensjonsreglene i folketrygden og i tjenestepensjonsordningene har på offentlig ansattes pensjonsnivåer, i samspill med effekten av levealdersjusteringen.

15.4.1 Offentlig ansatte født 1954–1962

Nye opptjeningsregler i folketrygden fases gradvis inn fra og med 1954-kullet. Dette har innvirkning på pensjonsnivåene for offentlig ansatte, også de årskullene som i tråd med avtalen 3. mars og forslagene i proposisjonen her, skal videreføres i dagens bruttoordning. Ny alderspensjon fra folketrygden er en alleårsmodell der alle år i arbeid gir høyere opptjening og der alle år har samme betydning for samlet opptjening. For en gitt inntekts historie kan den nye modellen både gi høyere og lavere opptjening enn gammel opptjeningsmodell. Innfasingen av den nye opptjeningsmodellen kan derfor enten forsterke eller moderere effekten av levealdersjusteringen.

Innfasingen av den nye opptjeningsmodellen i folketrygden blir i all hovedsak motvirket av samordningen i dagens bruttomodell i offentlig tjenestepensjon. Utviklingen av offentlig ansattes samlede pensjonsnivå reflekter derfor i all hovedsak den isolerte effekten av levealdersjusteringen.

Nye samordningsregler kan også gi utslag på samlet pensjon slik at utviklingen i samlet pensjon avviker fra effekten av levealdersjusteringen. Utslagene av samordningsreglene vil imidlertid typisk gi langt mindre utslag enn utslagene av ny opptjeningsmodell i folketrygden, og i forutsetningene som er lagt til grunn for figur 15.5 gir dette helt neglisjerbare utslag. I enkelttilfeller vil det imidlertid kunne bli betydelige utslag også av samordningsreglene, noe som både kan delvis motvirke og forsterke effekten av levealdersjusteringen.

15.4.2 Overgangen til nye pensjonsordninger for offentlig ansatte født i 1963 eller senere

Offentlig ansatte født i 1963 eller senere vil i tråd med avtalen 3. mars 2018 bli omfattet av en ny AFP i offentlig sektor og ny offentlig tjenestepensjon. Opptjening i ny påslagsmodell skjer fra 2020,

mens rettigheter opptjent i dagens bruttomodell før 2020 vil bli videreført som en oppsatt rett til alderspensjon. Påslagspensjonen beregnes helt uavhengig av alderspensjon fra folketrygden og motvirker derfor ikke eventuelle effekter av opptjeningsreglene, slik som er tilfellet for bruttomodellen, jf. omtale over.

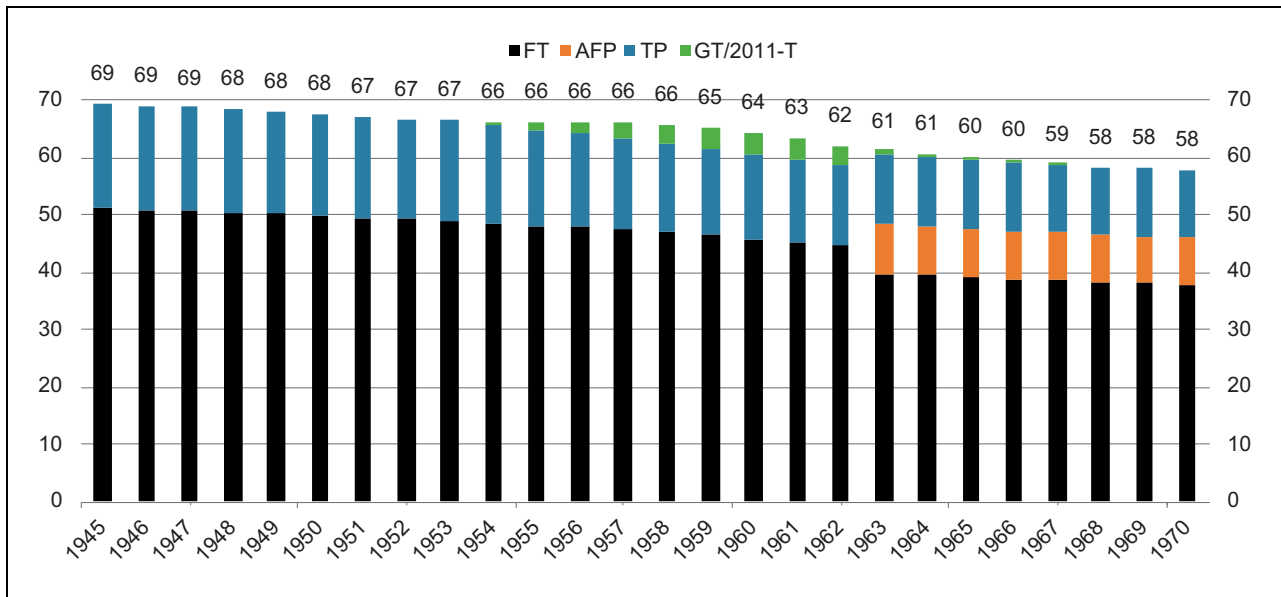
På kort sikt er det særlig omleggingen av AFP som vil ha stor effekt på pensjonsnivåene. For personer som står lenge i arbeid, trekker AFP klart i retning av å motvirke effekten av levealdersjusteringen. For personer som går av tidlig, og som følge av de nøytrale uttaksreglene får lavere årlig pensjon, forsterker dette effekten av levealdersjusteringen. Effektene av overgangsreglene har også betydning.

Figur 15.5 søker å illustrere effekten av overgang til nye ordninger fra og med 1963-kullet. Nye ordninger gir langt bedre uttelling for å stå lenger i arbeid, mens tidlig avgang i gamle ordninger har små konsekvenser for livsvarig pensjon. Det er derfor valgt å belyse systemomleggingen ved å legge til grunn en avgangsalder på 65 år. Ved en avgangsalder på 65 år, gir de to modellene om lag like pensjonsnivåer før levealdersjustering. Figuren viser utviklingen i samlet pensjonsnivå for ulike årskull som alle har en opptjening av alderspensjon fra folketrygden (FT) basert på jevn inntekt på 6 G fra fylte 25 år sammenhengende fram til fylte 65 år. Det er videre lagt til grunn at all inntekt er tjent opp i en stilling som gir rett til offentlig tjenestepensjon (TP). Det gjør det mulig å presist beregne størrelsen på alle pensjonskomponenter, også garantitillegg (GT) for årskullene 1944–1962 og 2011-tillegg (2011-T) for årskullene 1963–1967. Figuren viser pensjonsnivå ved 67 år og tar dermed høyde for at pensjoner tatt ut ved 65 år ved 67 år har blitt regulert lavere enn lønnsveksten.

For årskull født før 1962 består samlet pensjon av alderspensjon fra folketrygden, tjenestepensjon og eventuelt garantitillegg. Ved avgang fra 65 år vil man med dagens ordninger motta en tjenestepensjonsberegnet AFP, men den opphører fra 67 år og framgår dermed ikke av figuren. Alderspensjon fra folketrygden tas først ut fra 67 år, og er dermed høyere enn hva den ville vært dersom den ble tatt ut fra 65 år.

Fra og med 1963-kullet består samlet pensjon av alderspensjon fra folketrygden, ny AFP (som er et livsvarig påslag), tjenestepensjon (som er summen av pensjon opptjent i dagens bruttomodell og påslagspensjon) og et 2011-tillegg for personer født i 1963–1967 som har opptjening før 2011. Pensjonen er tatt ut fra 65 år og løper livet ut, men

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Figur 15.5 Pensjon som andel av sluttlønn for årskullene 1945–1970 med innføring av nye ordninger fra og med 1963-kullet. Avgang ved 65 år. Prosent

reguleres lavere enn lønnsveksten og vil ved 67 år da utgjøre en noe lavere andel av sluttlønn.

I figuren reduserer levealdersjusteringen alderspensjon fra folketrygden og fra tjenstepensjonsordningen gradvis og like mye for årskullene 1945–1953. For årskullet 1954 er effekten av levealdersjusteringen blitt så stor at den er større enn samordningsfordelene, gitt forutsetningene i dette eksemplet. Det gis derfor et garantitillegg som gjør at samlet pensjonsnivå blir 66 prosent av sluttlønn. Ytterligere levealdersjustering for de påfølgende årskullene fram til og med 1958-kullet motsvares av en tilsvarende økning i garantitillegget slik at samlet pensjon opprettholdes på 66 prosent. For årskullene 1959–1962 trappes garantinivået gradvis ned, men siden levealdersjusteringen samtidig blir gradvis sterkere, vil likevel garantitillegget ikke reduseres. Samlet pensjonsnivå faller imidlertid gradvis.

Fra og med 1963-kullet blir folketrygdens alderspensjon lavere som følge av at omleggingen av AFP gjør at en som går av ved 65 år må ta ut alderspensjonen fra folketrygden og tjenstepensjonen før 67 år. Samtidig bidrar ny AFP til nivået på livsvarig pensjon. Tjenstepensjonen er noe lavere for 1963-kullet, men summen av alderspensjon fra folketrygden, ny AFP og tjenstepensjon er noe høyere enn alderspensjon fra folketrygden og tjenstepensjon i gammel ordning. 2011-tillegget er dimensjonert for dette og er derfor et vesentlig lavere tillegg enn garantitillegget ved avgang 65 år. Effekten av ytterligere levealdersjustering, nedtrapping av 2011-tillegget og en gradvis

innfasing av påslagspensjonen gir deretter en gradvis nedgang i samlet pensjonsnivå for uendret uttaksalder.

15.5 Nærmere om nødvendig pensjoneringsalder for offentlig ansatte

Helt fra Pensjonskomisjonens innstilling i 2004 har levealdersjusteringen blitt sett i sammenheng med muligheten for fleksibel pensjonering slik at den enkelte ved å jobbe lenger kan motvirke virkningen av levealdersjusteringen. Gjennom Stortingets vedtak 15. mai 2009, 14. juni 2010, og 4. juni 2018, jf. hhv. Ot.prp. nr. 37 (2008–2009), Prop. 107 L (2009–2010) og Prop. 61 L (2017–2018), er dette konkretisert gjennom nøytrale uttaksregler som gir høyere årlig pensjon jo senere pensjonen tas ut. Dette er operasjonalisert gjennom folketrygdens forholds- og delingstall.

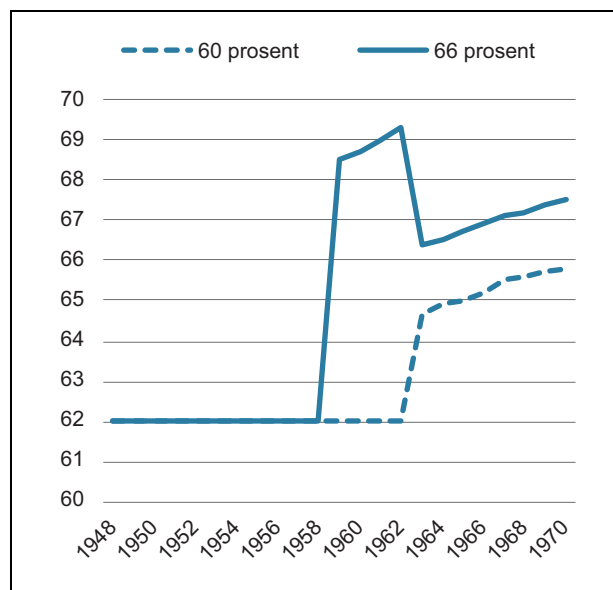
I proposisjonen her er det, i tråd med avtalen 3. mars 2018, foreslått at dette også skal gjelde i de nye pensjonsordningene. I tillegg til de nøytrale uttaksreglene, innvirker økt pensjonsopptjening på mulighetene til å kompensere for levealdersjusteringen. Ny alderspensjon fra folketrygden og ny påslagspensjon i offentlig tjenstepensjon er utformet slik at alle år i arbeid gir økt opptjening. I gammel folketrygd og gammel tjenstepensjon er det en øvre grense på opptjeningen, slik at det bare er i de tilfellene der det ikke allerede er full opptjening at økt opptjening

kan bidra til å kompensere for effekten av levealdersjusteringen.

Dagens AFP i offentlig sektor er en ren tidligpensjonsordning som bare gis til de som slutter i jobb i alderen 62–67 år. Ytelsen opphører ved 67 år og bidrar ikke til nivået på livsvarig pensjon. Videre er ikke uttaksreglene nøytrale, slik at utsatt uttak ikke gir høyere årlig pensjon. Dagens AFP er dermed ikke tilpasset at man skal kunne motvirke effekten av levealdersjusteringen ved å stå lenger i jobb. En person som allerede har 30 års opptjening i tjenstepensjonsordningen ved 62 år får ikke høyere livsvarig pensjon selv om man er ytterligere fem år i arbeid etter fylte 62 år. Med dagens utforming av pensjonsytelser til offentlig ansatte, er det bare ved å stå i jobb etter 67 år at man kan motvirke effekten av levealdersjusteringen.

Utformingen av dagens pensjonsordninger er altså i liten grad til fordel for de som står lenge i arbeid. Offentlig ansatte som går av tidlig kommer imidlertid godt ut av dagens ordninger, siden tidlig uttak i langt mindre grad gir lavere livsvarig pensjon i gammel modell enn i ny modell. I dagens modell, uten nøytrale uttaksregler, er det ikke forskjell på livsvarig pensjonsnivå dersom man går av ved 65 år sammenlignet med 67 år. Offentlig ansatte som ønsker en lang periode som pensjonist, oppnår derfor lettere ønsket pensjonsnivå i dagens modell enn i ny modell. Levealdersjusteringen gir imidlertid over tid en lavere årlig pensjon. Dersom man heller ønsker et høyere årlig pensjonsnivå utbetalt over en kortere periode som pensjonist, er dette tilsvarende lettere å oppnå i ny modell, der utsatt avgang gir langt høyere pensjonsmessig uttelling enn i dag. Dette er belyst i figur 15.6.

Figuren viser nødvendig pensjoneringsalder for å oppnå to gitte pensjonsnivåer: minst 60 prosent av sluttlønn og minst 66 prosent av sluttlønn. Med dagens modell er personer født i 1958 eller tidligere sikret et samlet nivå på 66 prosent av sluttlønn hvis man har full opptjening. For alle født i 1958 eller tidligere, som har minst 30 opptjeningsår ved 62 år, er derfor 62 år nødvendig pensjoneringsalder for å nå et livsvarig pensjonsnivå på 66 prosent av sluttlønn. Fra og med 1959-kullet trappes garantitillegget ned, og det er nødvendig å stå lenger i arbeid for å oppnå 66 prosent samlet pensjon. Å stå i arbeid utover 62 år gir imidlertid ikke økning av årlig AFP-uttbetaling. Videre innebærer høyere opptjening i folketrygden at man samtidig får høyere samordningsfradrag i tjenstepensjonen. Man må derfor stå i jobb utover 67 år for at bruttopensjonen skal øke,

Figur 15.6 Nødvendig pensjoneringsalder for å nå et livsvarig pensjonsnivå på 60 og 66 prosent av sluttlønn. Årskullene 1948–1970

og dermed også tjenstepensjon, etter samordning. Økning av samlet pensjon motvirkes imidlertid av et høyere samordningsfradrag og et lavere garantitillegg, og for 1959-kullet er det først ved 68 år man oppnår 66 prosent av sluttlønn i samlet pensjon. Nødvendig pensjoneringsalder for å nå 66 prosent samlet pensjon stiger så i takt med levealdersjusteringen til og med 1962-kullet.

Nødvendig pensjoneringsalder for å oppnå 60 prosent samlet pensjon er 62 år for alle årskull fram til og med 1962-kullet. Levealdersjustering bidrar riktignok til gradvis lavere pensjon, men siden dagens AFP-ordning gjør at man kan utsette uttaket av alderspensjon fra folketrygden og tjenstepensjon til 67 år, at manglende opptjening i folketrygden etter 62 år kompenseres for gjennom dagens bruttomodell og at personer i disse årskullene som har opptjening før 2011 får en andel av garantitillegget, overstiger samlet pensjon 60 prosent av sluttlønn selv for personer født i 1962 som går av ved 62 år.

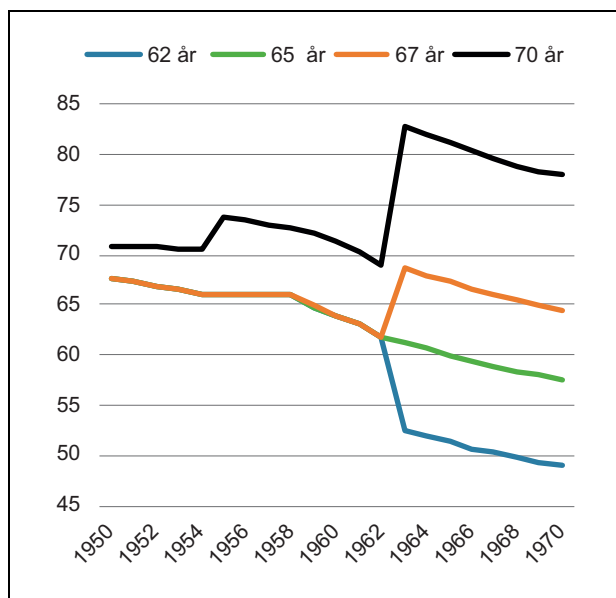
Overgangen til nye pensjonsordninger gir store endringer i nødvendig pensjoneringsalder. Nødvendig alder for å oppnå 66 prosent av sluttlønn faller markert fra og med 1963-kullet. Som nevnt er det særlig omleggingen av AFP som bidrar til en lavere nødvendig pensjoneringsalder for å oppnå 66 prosent samlet pensjon. Opptjening av alderspensjon fra folketrygden og påslagspensjon for alle år i arbeid, også etter 62 år, bidrar imidlertid også til at effekten av levealdersjuste-

ringen lettere kan motvirkes ved å stå lenger i arbeid.

Nye pensjonsordninger innebærer imidlertid ikke entydig et fall i nødvendig pensjoneringsalder. Nødvendig alder for å oppnå 60 prosent i samlet pensjon øker markert fra og med 1963-kullet. Det er særlig bortfallet av AFP som en tidligpensjonsordning som bidrar til en høyere nødvendig pensjoneringsalder. Med dagens AFP kan man utsette uttaket av alderspensjon fra folketrygden og tjenestepensjonsordningen til fylte 67 år, noe som gir høyere årlig pensjon. Med ny AFP må man ta ut livsvarig pensjon tidligere, og da gjør de nøytrale uttaksreglene at årlig ytelse blir lavere. Dette illustrer hovedpoenget med omleggingen av pensjonsordningene for offentlig ansatte: pensjonsordningene gir økt uttelling av å stå lenger i jobb. Dette er en helt avgjørende tilpasning – når vi lever stadig lengre, må vi også jobbe lengre. Skal økningen i levealder tas ut i en lengre pensjonisttilværelse, vil dette medføre en lavere årlig ytelse.

Systemomleggingen kan også belyses ved å se på hvordan kompensasjonsgraden for gitt uttaksalder utvikler seg mellom årskull. Figur 15.7 viser pensjon som andel av tidligere inntekt ved avgang og uttak ved 62, 65, 67 og 70 år for årskullene 1950–1970.

Levealdersjusteringen gir i hovedsak et lavere pensjonsnivå jo yngre årskull vi ser på. Flere andre elementer påvirker imidlertid også utviklingen. For de som har full opptjening ved 62 år og

Figur 15.7 Livsvarig pensjon som andel av tidligere inntekt for gitt uttaksalder. Avgang og uttak ved 62, 65, 67 og 70 år. Årskullene 1950–1970. Prosent

som omfattes av dagens offentlige tjenestepensjon og dagens AFP, blir nivået på livsvarig pensjon ikke påvirket av om pensjonen tas ut ved 67 år eller tidligere. Med de forutsetningene som ligger til grunn i figuren, er samordningsfordelene større enn effekten av levealdersjusteringen fram til og med 1953-kullet. Pensjonsnivået er derfor høyere enn 66 prosent, også etter levealdersjustering. Fra og med 1954-kullet dominerer imidlertid effekten av levealdersjustering, men den individuelle garantien, som er gitt for alle årskull født i 1958 eller tidligere, sikrer at samlet pensjonsnivå er 66 prosent av lønnsnivået, gitt at folketrygden ikke tas ut før man slutter i stilling.

Fra og med 1959-kullet fases den individuelle garantien ut. Garantitillegget bidrar til et høyere pensjonsnivå, men utfasingen bidrar til et lavere nivå for yngre årskull.

Offentlig ansatte født før 1954 har fullt ut kompensert for effekten av levealdersjusteringen dersom de står i jobb til 70 år. Samlet pensjonsnivå, gitt at folketrygden ikke tas ut før man slutter i jobb, er det samme som før pensjonsreformen, det vil si 66 prosent av sluttlønnen tillagt verdien av samordningsfordelene, til sammen 71 prosent i figuren her.

Fra og med 1954-kullet blir tjenestepensjonen delvis samordnet med ny alderspensjon fra folketrygden. Den delen av tjenestepensjonen som samordnes med ny alderspensjon skal levealdersjusteres med delingstall, på samme måte som ny alderspensjon fra folketrygden. I tråd med avtalen 3. mars 2018, og som vedtatt av Stortinget 4. juni 2018, jf. Prop. 61 L (2017–2018), vil bruttopensjonen øke fram til levealdersjusteringen er fullt ut kompensert for i den delen av bruttopensjonen som skal samordnes med ny alderspensjon fra folketrygden. Det innebærer at bruttopensjonen som skal samordnes med gammel alderspensjon blir høyere enn 66 prosent hvis man står i jobb til 70 år, jf. punkt 7.4.1 i Prop. 61 L (2017–2018). Kompensasjonsgraden blir derfor høyere for 1954-kullet, og deretter gradvis lavere i takt med effekten av levealdersjusteringen for årskullene fram til og med 1962-kullet.

For offentlig ansatte født i 1963 eller senere gir ny offentlig tjenestepensjon og ny AFP store endringer i beregningen av pensjon. Disse årskullene får fullt fleksible pensjonsordninger fra 62 år, der tidligere uttak gir lavere årlig pensjon, og en ny AFP som også gir utbetaling til de som står lenge i arbeid. Den nye påslagspensjonen beregnes uavhengig av folketrygden og blir også høyere jo lenger man står i arbeid. De nye ordningene gir, i tråd med arbeidslinja, høyere årlig pensjon til

de som står lenge i arbeid og lavere årlig pensjon til de som går av tidlig. Figuren viser tydelig at omleggingen er en klar fordel for de som står i jobb til 67 eller 70 år, både som følge av at tjenstepensjonen er nøytralt utformet, men ikke minst som følge av at det gis ny AFP også til de som står lenge i jobb.

I dagens ordninger mottar offentlig ansatte som går av før 67 år en AFP som er utformet som en ren tidligpensjonsordning. AFP gjør at de kan vente med å ta ut alderspensjon fra folketrygden og offentlig tjenstepensjon. Med ny utforming av AFP vil den pensjonen man mottar før 67 år være livsvarige ytelser, der årlig pensjon blir lavere jo tidligere den tas ut. Fra og med 1963-kullet innebærer en avgangsalder på 65 år isolert sett en lavere årlig pensjon. Samtidig bidrar ny AFP i betydelig grad til et godt livsvarig pensjonsnivå. Den samlede effekten ved avgang 65 år er at pensjonsnivået blir om lag likt for 1962- og 1963-kullene. Figuren viser også tydelig at offentlig ansatte født i 1963 får vesentlig lavere livsvarig pensjon ved avgang 62 år enn tilsvarende for 62-kullet.

Også dette illustrerer hovedpoenget med omleggingen av pensjonsordningene for offentlig ansatte: pensjonsordningene gir økt utbytte av å stå lenger i jobb. Det å stå lengre i jobb er en helt avgjørende tilpasning til at vi lever stadig lengre. Dersom pensjonsnivåene skal opprettholdes kan altså ikke økningen i levealder utelukkende tas ut i en lengre pensjonisttilværelse.

15.6 Samlet effekt av pensjonsreformen illustrert med faktisk opptjening for medlemmer født i 1945

Figurene i avsnittene over er basert på stiliserte forutsetninger. For den enkelte kan lønnsutvikling, opptjeningshistorikk, stillingsandeler osv. ha stor effekt på hvordan pensjonsreformen påvirker pensjonsnivåene. Også samvariasjonen i enkeltforutsetninger kan ha avgjørende betydning for resultatet. For å illustrere hvordan faktisk opptjening påvirker resultatene, har Statens pensjonskasse (SPK) gjort pensjonsberegninger på faktisk opptjening.

Som beskrevet i avsnitt 14.3, har SPK beregnet samlet pensjon og sammensetningen av samlet pensjon for et utvalg av alderspensjonister i staten og skolen bestående av 4 205 alderspensjonister. Beregningene er gjort på 1945-kullet, for de som mottar alderspensjon eller AFP som første

pensjonsprodukt, dvs. at utføre og personer med særaldersgrense ikke er inkludert.

For å illustrere hvordan omleggingen samlet har påvirket pensjonsnivåene til offentlig ansatte, er beregningene gjort ved å sammenligne:

- gammel folketrygd, dagens AFP og dagens bruttoordning, og
- ny folketrygd, påslagspensjon og ny AFP.

Merk at nye ordninger her sammenlignes med en gammel folketrygd, i motsetning til i avsnitt 14.3 der sammenligningen var med ny folketrygd. I avsnitt 14.3 sammenlignes nye ordninger med en situasjon der alderspensjonen fra folketrygden er lagt om, men der AFP og tjenstepensjon videreføres som i dag. Beregningene her sammenligner i stedet nye ordninger med en situasjon der heller ikke alderspensjonen fra folketrygden er lagt om. Dette er dermed en sammenlikning av hvordan nytt regelverk vil virke når det er fullt innfasert med hvordan gammelt regelverk ville virket på akkurat den samme opptjeningshistorikken.

Dagens AFP er en tidsbegrenset ytelse i alderen 62–67 år, mens de andre ytelsene utbetales livsvarig. For å kunne sammenligne utbetalingene mellom ordningene er de alternative regelsettene derfor illustrert med hva som utbetales i samlet pensjon i utbetalingsperioden. Slike størrelser omtales gjerne som nåverdier, og måler verdien i dag av framtidige utbetalinger. For å beregne nåverdiene av pensjonsutbetalingene, må det gjøres forutsetninger om forventet levetid. I beregningene er det antatt en forventet levetid på 85 år. Alle beregningene er videre gjort uten levealdersjustering, det vil si ved å forutsette at delingstallene er fastsatt ut fra levealderen til 1943-kullet.

Merk at beregningene ikke viser hva offentlige ansatte vil få i pensjon når nye ordninger er innfasert, men illustrerer forskjellene ved å benytte seg av en kjent opptjeningshistorikk for et årskull som allerede har blitt alderspensjonister. Disse alderspensjonistene er neppe representative for framtidens alderspensjonister. Blant annet vil framtidig yrkesdeltakelse for kvinner og utdanningsnivået for offentlig ansatte trolig være undervurdert.

Tabell 15.1 presenterer resultatene av disse beregningene og viser prosentvis endring i nåverdien av nye ordninger sammenlignet med de gamle ordningene for ulike avgangsaldrer.

Tabellen viser at samlet pensjon i gjennomsnitt blir 7,6 prosent høyere med de nye ordningene, hovedsakelig fordi utbetalingene fra folketrygden blir 11 prosent høyere, men også som følge av økt samlet utbetaling av AFP og tjeneste-

Tabell 15.1 Prosentvis endring i gjennomsnittlig pensjon (nåverdi) med nye ordninger sammenlignet med gamle ordninger. Etter avgangsalder og gjennomsnitt

Avgangsalder	Alderspensjon fra folketrygden	AFP og tjenstepensjon	Samlet pensjon
62 år	-1,8 %	-26,1 %	-11,4 %
63 år	1,1 %	-19,0 %	-6,5 %
64 år	3,7 %	-11,3 %	-1,6 %
65 år	7,7 %	-1,7 %	4,4 %
66 år	10,0 %	12,1 %	10,7 %
67 år	14,3 %	27,1 %	18,2 %
68 år	25,6 %	32,4 %	27,7 %
69 år	35,9 %	38,0 %	36,6 %
70 år	36,3 %	47,0 %	39,8 %
Gjennomsnitt ¹	11,0 %	1,3 %	7,6 %

¹ Gjennomsnittstallene er korrigert for endringene i avgangsmønsteret fra 1945-kullet til 2016

Kilde: Statens pensjonskasse

pensjon. Det er store forskjeller mellom de ulike avgangsaldrerne, der nye ordninger er klart gunstigere jo lenger man står i arbeid, mens de nye ordningene i gjennomsnitt gir lavere utbetalinger ved avgang 62–64 år.

15.7 Oppsummering

«Pensjonsløftet – Statlige tjenstepensjoner gjennom 200 år» av historiker Harald Espeli beskriver utviklingen av Norges statlige tjenstepensjoner fra den spede begynnelsen den 20. mars 1814, da kronprinsregenten Christian Frederik etablerte den norske Enkekasse, og fram til i dag. Om lag 100 år senere, 1. juli 1917, ble Statens pensjonskasse etablert, med en statlig tjenstepensjonsordning der hovedprinsippene i hovedsak har ligget fast i de vel 100 årene som har gått siden. Espeli beskriver en utvikling fra en enkekasse opprettet for en stat med knappe 2000 embetsmenn til 2015 da om lag 300 000 personer mottok statlig tjenstepensjon, fra en situasjon der tjenstepensjon var et strengt regulert gode for en svært liten gruppe, til å bli en rett for alle offentlig ansatte. I de 200 årene som har gått har forventet levetid for menn ved 60 år økt fra 15 til 25 år, og Statistisk sentralbyrås framskrivinger anslår at den vil øke ytterligere til 35 år i de neste 100 årene.

I denne proposisjonen foreslås det regler for helt nye pensjonsordninger for offentlig ansatte, som bryter med sentrale elementer i utformingen som har ligget fast i over 100 år. Hovedtrekkene i omleggingen er i tråd med Pensjonskommisjons hovedkonklusjoner i NOU 2004: 1 *Modernisert folketrygd – Bærekraftig pensjon for framtida*. Kommisjonen gikk inn for at «offentlig tjenstepensjon legges om slik at den blir et direkte (netto) tillegg til folketrygden.» De sentrale tilpasningene har skjedd gjennom to avtaler med partene i offentlig sektor, 4. juni 2009 og 3. mars 2018, og gjennom lovvedtak i Stortinget i tre omganger: 14. juni 2009 (lovvedtak 85 og 86 (2009–2010), jf. Prop. 107 L (2009–2010) og Innst. 360 L (2009–2010)), 4. juni 2018, (lovvedtak 67 (2017–2018), jf. Prop. 61 L (2017–2018) og Innst. 343 L (2017–2018)), og ved behandling av forslagene i denne proposisjon.

Offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor vil med dette være godt tilpasset ny alderspensjon fra folketrygden. Ordningene er utformet slik at de ikke vil medføre utilbørlig finansieringsansvar for framtidige generasjoner. Videre gir de uttelling for å stå lenger i arbeid. At flere står lenger i arbeid, bidrar til et sterkere finansieringsgrunnlag for vår felles velferd og gjør i tillegg at man kan opprettholde gode pensjonsnivåer for offentlig ansatte også framover.

16 Økonomiske og administrative konsekvenser. Likestillingsmessige konsekvenser. Ikrafttredelse

16.1 Innledning

Dette kapitlet belyser økonomiske og administrative virkninger av forslagene til ny pensjonsordning for offentlig ansatte. Avsnitt 16.2 gir anslag på de totale økonomiske virkningene av lovforslagene. Avsnitt 16.3 gir anslag på de økonomiske konsekvensene for kommunene og avsnitt 16.4 diskuterer de økonomiske konsekvensene for andre arbeidsgivere. Avsnitt 16.5 diskuterer de administrative konsekvensene. I avsnitt 16.6 omtales likestillingsmessige konsekvenser. Forslag til lovens ikrafttredelse omtales i avsnitt 16.7.

16.2 Anslag på økonomiske konsekvenser

16.2.1 Innledning

Finansieringen av offentlig ansattes pensjonsordninger er ulik for ulike arbeidsgivere, der hovedskillet er om alderspensjonen er fondert, dvs. forhåndsfinansiert, eller ikke. Hovedregelen har vært at alderspensjonen er løpende finansiert når den betales ut i staten, mens den forhåndsfinansieres ved forsikringstekniske premier i kommunene og for øvrige arbeidsgivere.

I desember 2016 vedtok Stortinget å innføre premiebetaling også for statlige virksomheter, vedtaket fikk virkning fra 2017. Statlige virksomheter betaler fra og med 2017 en pensjonspremie på 14 prosent av pensjongivende lønn: tolv prosent arbeidsgiverandel og to prosent medlemsandel. Pensjonsforpliktelsene for statlige virksomheter fonderes ikke, og det foretas ikke noe forsikringsteknisk oppgjør for å avregne hvorvidt det er betalt tilstrekkelig pensjonspremie til å dekke forpliktelsene. Enkelte av SPKs kunder betaler forsikringstekniske premier og har såkalte «fiktive fond».

AFP er finansiert på litt ulike måter – løpende finansiering, engangspremier og forhåndsfinansiering.

Det er ikke trivielt å vurdere de økonomiske konsekvensene av en omlegging av pensjonsordningene i offentlig sektor. Det er krevende nok å beregne utgiftene knyttet til avtalen fra 3. mars. En enda større utfordring er at det ikke er åpenbart hvordan disse utgiftene kan sammenlignes med kostnadene knyttet til de ordningene som gjelder nå.

De viktigste innsparingstiltakene – levealdersjustering og nye regler for årlig regulering av pensjon – er allerede innført i de offentlige tjenestepensjonsordningene. Kombinert med videreføringen av AFP som tidligpensjon og bruttoordningen med tak på antall opptjeningsår, trekker dette kostnadene ved å videreføre dagens ordninger ned. Veksten i utbetalingene av offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor vil med en videreføring av dagens regelverk, derfor bli langt lavere enn aldringen av befolkningen skulle tilsi. En videreføring av dagens ordninger er ikke noe fullgodt sammenligningsalternativ for utgiftene knyttet til forslagene. Pensjonsutgiftene slik de ville vært uten pensjonsreform (både i folketrygden og offentlig tjenestepensjon) er heller ikke noe fullgodt sammenligningsalternativ, ettersom det klart ville overvurdert konsekvensene av det som nå foreslås.

Med avtalen fra 3. mars vil offentlig tjenestepensjon være fullt ut tilpasset pensjonsreformen. Dersom denne tilpassningen hadde skjedd samtidig med endringene i folketrygden, ville de økonomiske konsekvensene vært forskjellen i utgiftene med full reform og uten reform. Med avtalen fra 3. mars har offentlig tjenestepensjon blitt tilpasset pensjonsreformen i to etapper. En første etappe i 2009 hvor alle innsparingstiltakene ble innført, og en andreetappe med avtalen som også gir fleksibilitet og bedre muligheter til å kompensere for virkningen av levealdersjusteringen.

I dette avsnittet har departementet valgt å belyse de økonomiske konsekvensene med å sammenligne utgiftene med to alternativer. For det første sammenligner vi utgiftene med en videreføring av vedtatte regler. I tillegg sammenlikner vi

med en kontrafaktisk bane som viser utviklingen dersom pensjonsreformen i 2011 ikke hadde funnet sted. Dette vil gi en indikasjon på den trinnvise omleggingen av offentlig tjenestepensjon, og samlet gir det en indikasjon på de økonomiske konsekvensene av lovforslagene i denne proposisjonen.

Sammenligningene vil ikke rendyrke effektene av avtalen fra 3. mars. Dette skyldes at de nye samordningsreglene og levealdersjustering av bruttopensjon som skal samordnes med ny folketrygd også var en del av avtalen fra 3. mars. Disse endringene er vedtatt og inngår derfor i utgiftene ved en videreføring av vedtatte regler. Hvordan samordningsreglene og levealdersjustering av bruttopensjonen ville blitt uten avtalen, er usikkert.

Utfasing av individuell garanti for årskullene 1959–1962 var også en del av avtalen. Dette punktet fra avtalen er imidlertid ikke vedtatt, men foreslås i denne proposisjonen. Utfasing av individuell garanti er derfor ikke med i utgiftene ved en videreføring av vedtatte regler. I Prop. 107 L (2009–2010), der det blant annet ble foreslått en individuell garanti til personer som er født senest i 1958, ble det sagt at det ville bli foretatt en særskilt vurdering av behovet for eventuelle justeringer for de første årskullene fra 1959-kullet som ikke omfattes av den individuelle garantien. Det kunne derfor blitt en utfasing av den individuelle garantien, også uten avtalen fra 3. mars.

Sammenligningen rendyrker altså tre alternativer: ingen pensjonsreform, tidligere vedtatte regler og full reform definert som regelverket som følger av denne proposisjonen pluss ny AFP slik den er beskrevet i avtalen fra 3. mars.

De økonomiske konsekvensene blir belyst ved å bruke Statistisk sentralbyrås mikrosimuleringsmodell Mosart. Modellen inneholder det detaljerte regelverket for pensjonssystemet, historiske og framskrevne inntekts historier for hvert individ, samt informasjon om hvordan den yrkesaktive karrieren er fordelt mellom privat og offentlig sektor. Modellen er godt egnet til å analysere virkninger av regelendringer fordi den inneholder detaljert informasjon om pensjonsrettigheter for hvert individ.

Departementet viser til at årlige pensjonsutgifter, slik de blir belyst i avsnittet her, ikke er det samme som årlige premier eller kostnader for arbeidsgiverne. Årlige pensjonsutgifter, slik de blir belyst her, viser hvor mye som årlig utbetales i pensjon. I den grad pensjonen er helt eller delvis forhåndsfinansiert, vil kostnadene for arbeidsgiverne påløpe tidligere enn utbetalingene. Det vises til avsnittene 16.3 og 16.4 for informasjon om

de økonomiske konsekvensene for ulike arbeidsgivere, herunder konsekvensene for kommunene.

Punkt 16.2.2 gir en kort beskrivelse av Mosart-modellen og forutsetningene som er lagt til grunn, og punkt 16.2.3 presenterer framskrivninger av pensjonsutgiftene.

16.2.2 Simuleringsmodell og forutsetninger

Statistisk sentralbyrås dynamiske mikrosimuleringsmodell Mosart tar utgangspunkt i individdata for hele den norske befolkningen med et omfattende sett av kjennetegn. Basert på detaljerte opplysninger fra et utgangså, simulerer modellen det videre livsløpet for alle individer som inngår. Sannsynligheter for overganger mellom ulike 'tilstander' er avhengig av individuelle karakteristika og er estimert på grunnlag av tidligere observasjoner. Begivenheter som er inkludert i modellen er fødsel, død, inn- og utvandring, husholdningsdannelse og oppløsning, utdanningsaktiviteter, yrkesdeltaking, pensjonering, inntekter og formue. Pensjonsytelsene i modellen består av alderspensjon, uføretrygd og etterlatteytelser fra folketrygden. I tillegg inngår offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig og privat sektor. Ytelsene beregnes med utgangspunkt i observerte og simulerte arbeidsinntekter, andre relevante kjennetegn ved individene og en detaljert beskrivelse av regelverket for de ulike pensjonsordningene.

Bruken av Mosart tar normalt utgangspunkt i en referansebane som legger til grunn en rimelig utvikling i de ulike overgangssannsynlighetene og det regelverket som skal ligge til grunn for beregningen av pensjonsytelsene. Virkningsberegningene tar utgangspunkt i denne referansebanen, og belyser virkningen av å endre på en eller flere pensjonsregler.

Referansebanen i beregningene i dette avsnittet er en videreføring av allerede vedtatt regelverk. Pensjonsreformen er implementert i referansebanen slik at offentlig tjenestepensjon blir levealdersjustert og regulert som alderspensjonen i folketrygden, inkludert visse muligheter til å kompensere for levealdersjusteringen ved å utsette pensjoneringen utover 67 år. Viktige elementer som livsløpsopptjening og actuariell nøytralitet før 67 år er ikke innført, og AFP i offentlig sektor er videreført som en tidligpensjonsordning.

Det har vært en vesentlig økning i yrkesdeltakingen blant eldre arbeidstakere i de senere årene, spesielt blant ansatte i privat sektor med AFP. Økningen er trolig i vesentlig grad forårsaket av pensjonsreformen, og denne endringen ivaretas og videreføres i framskrivningen. Spesielt leg-

ges det til grunn at ønsket pensjoneringsalder vokser med 66 prosent av veksten i levealderen for dem som er fullt ut omfattet av ny fleksibel pensjon. Dette er om lag like lenge man må jobbe for å kompensere for effekten av levealdersjusteringen. Det er ikke lagt inn noen nedgang i uttaket av AFP etter gjeldende regler, men offentlig ansatte som velger bort AFP, vil være like tilbøyelige som andre til å utsette pensjeringen videre utover 67 år. Uttaksratene for dagens offentlige AFP har gått ned etter pensjonsreformen, selv om offentlig ansatte ikke har hatt livsløpsopptjening og nøytrale uttaksregler. Dersom denne trenden hadde fortsatt, selv uten omleggingen av offentlig tjenstepensjon, ville utgiftene ved å videreføre vedtatte regler blitt lavere enn det som framgår av referansebanen.

Utgiftene som følger av forslagene i denne proposisjonen, der det i tillegg legges til grunn at AFP i offentlig sektor blir lagt om i tråd med avtalen 3. mars, synliggjøres i en bane der bruttopensjonen og dagens offentlige AFP-ordning avvikles, og erstattes med påslagspensjon og en AFP-ytelse etter mønster av privat AFP. Denne banen omtales som *full reform*. Også overgangsordningene i avtalen fra 3. mars (overgangstillegg og 2011-tillegg) er innarbeidet i denne utgiftsbanen. Det legges til grunn at offentlig ansatte vil ha samme ønskede pensjoneringsalder som i privat sektor. For øvrig det er det ingen forskjeller i yrkesdeltaking eller pensjoneringsmønstre sammenlignet med referansebanen. Som en forenkling er det forutsatt at uttaket av tjenstepensjon starter samtidig med at man slutter å jobbe. AFP er forutsatt tatt ut samtidig som alderspensjon fra folketrygden, og her ligger det inne en estimert tilbøyelighet til uttak før avgang.

Utgiftene med full reform sammenlignes også med en kontrafaktisk bane som viser utviklingen dersom pensjonsreformen i 2011 ikke hadde funnet sted. Denne banen omtales som *ingen reform*. Her er ingen av elementene i pensjonsreformen implementert.

SSB har ikke informasjon om hvem som har særaldersgrenser. De framtidige pensjonsutgiftene til personer med særaldersgrense er det derfor ikke mulig å framskrive. Pensjonsutgiftene til dem som har særaldersgrenser beregnes som om de har samme regler, aldersgrense og uttaksmønstre som andre offentlige ansatte.¹ Hvorvidt dette

overvurderer eller undervurderer pensjonsutgiftene i utgiftsbanen med *full reform*, vil først være mulig å anslå når pensjonssystemet for personer med særaldersgrenser er tilpasset påslagsordningen, se omtale i kapittel 12.

Selv om Mosart er den klart mest velegnede simuleringsmodellen for å anslå økonomiske konsekvenser av endringer i pensjonsregelverket, vil framskrivninger av pensjonsutgiftene mange tiår fram i tid alltid være usikre. Slik dagens offentlige tjenstepensjon er utformet, er denne usikkerheten større enn normalt. Bakgrunnen er at bruttopensjonen er knyttet opp mot en relativt frittstående parameter, sluttlønn, og at den utbetalte ytelsen fra tjenstepensjonsordningen er en differanse mellom to størrelser. I tillegg kommer at Mosart opprinnelig er utviklet for analyser av folketrygden, og dermed i mindre grad er utformet for å gi gode anslag på de størrelsene som er viktige i tjenstepensjonen slik den er utformet i dag.

16.2.3 Framskrivninger av løpende pensjonsutgifter

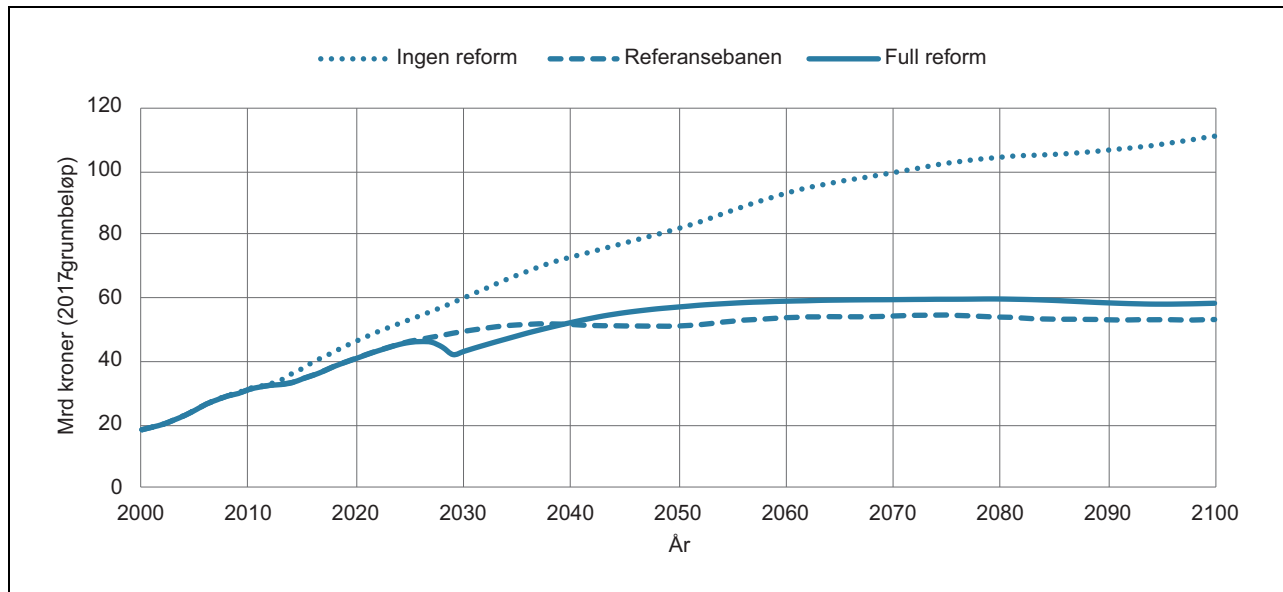
En enkel målvariabel for pensjonsutgifter er årlige utgifter i milliarder kroner. Denne størrelsen sier hvor store utgifter som skal finansieres. Alle kronebeløp i framskrivningene er deflatert med lønnsnivået i 2017, også kjent som å framskrive pensjonsutbetalingene i 'fast grunnbeløp'. Gjennomsnittlig grunnbeløp var på 93 281 kroner i 2017.

Figur 16.1 viser utviklingen i utgiftene til alderspensjon og AFP fra 2000 til 2100. Framskrivningene omfatter tre utgiftsbaner – referansebanen, full reform og ingen reform. *Referansebanen* gir uttrykk for pensjonsutgiftene ved gjeldende regler for offentlig tjenstepensjon, *full reform* gir uttrykk for pensjonsutgiftene som følger av forslagene i denne lovproposisjonen (pluss ny AFP) og *ingen reform* er en kontrafaktisk bane som viser utviklingen dersom pensjonsreformen i 2011 ikke hadde funnet sted.

Figur 16.1 omfatter alle ytelser som utbetales som følge av medlemskap i en offentlig tjenstepensjonsordning: bruttopensjon, dagens og ny AFP, påslagspensjon, betinget tjenstepensjon, individuell garanti, 2011-tillegg og overgangstillegg. I figuren er alle ytelsene slått sammen. Poenget med å slå sammen disse ytelsene, er at omleggingen forskyver mange av utbetalingene mellom ordningene, men alle er i siste instans ytelser til personer som har gått ut av arbeidslivet på grunn av alder.

Uten reform ville pensjonsutgiftene i 2100 blitt nesten tre ganger så høye som i dag. I referanse-

¹ Det er noen unøyaktigheter i overgangen mellom historiske år og simuleringen, og utgiftsnivået i referansebanen ligger muligens opp mot 0,5 mrd. kroner for lavt sammenlignet med tilsvarende beskrivelse av alternativet «full reform».

Figur 16.1 Utgifter til offentlig tjenstepensjon (alderspensjon og AFP)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

banen og med full reform begrenses utgiftsveksten betydelig, nær en halvering.

Over tid øker pensjonsutgiftene sterkere med *full reform* enn i *referansebanen*. Det må ses i sammenheng med at pensjoneringsalderen forutsettes å øke mer med *full reform* enn i *referansebanen*, noe som isolert sett gir høyere pensjonsoppføring. Videre vil de nye ordningene gi høyere samlet pensjon jo lenger man står i jobb, mens dagens tjenstepensjonsordninger for offentlig ansatte gir svært liten uttelling for dette.

Det vil ta svært lang tid før de nye pensjonsordningene er fullt ut innfaset, og først mot slutten av århundret vil all pensjonsutbetaling skje på bakgrunn av de nye ordningene. I 2100 er utgiftene med *full reform* om lag 5,4 milliarder kroner høyere enn i *referansebanen*.

Utgiftsøkningen må imidlertid ses i sammenheng med innstramningene i de offentlige tjenstepensjonsordningene som ble innført fra 2011: levealdersjustering og ny regulering av alderspensjon under utbetaling. Omleggingen av tjenstepensjonsordningene for offentlig ansatte begrenser innstramningene i offentlig tjenstepensjon fra om lag 57,8 milliarder kroner i 2100 med en videreføring av gjeldende regelverk til om lag 52,4 milliarder kroner med avtalen fra 3. mars. Departementet viser til at levealdersjustering og ny regulering for alderspensjon under utbetaling gjelder for alle som omfattes av det norske pensjonssystemet, mens offentlig ansatte til nå har hatt tjenstepensjonsordninger som har begrenset muligheten for å kompensere for levealdersjusteringen ved å stå lenger i arbeid. Et slikt sys-

tem kunne derfor vanskelig opprettholdes over tid.

Forslagene i proposisjonen her og omleggingen av AFP i offentlig sektor i tråd med avtalen 3. mars, innebærer både at ytelsene blir utbetalt ved et annet tidspunkt, at de omfordeles mellom grupper og reelt sett endrer nivå. Det er vanskelig å skille disse effektene når man bruker aggregerte tall.

Det går fram at utgiftene med full reform en periode er lavere enn i referansebanen. Dette er et uttrykk for at pensjonsutgiftene forskyves i tid. Fra og med 1963-kullet erstattes gammel AFP med et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjonen, tilsvarende endringen av AFP i privat sektor i 2011. I beregningene er det antatt at den nye AFP-ordningen vil gi om lag to års senere uttak av pensjon. Videre blir gammel AFP utbetalt over maksimalt fem år, mens det livsvarige AFP-tillegget blir utbetalt over kanskje 15–25 år. Departementet viser til at utbetalingene av AFP i privat sektor i en overgangsperiode ble redusert i forbindelse med at AFP ble lagt om i 2011.

Når AFP gjøres om til et livsvarig påslag til fleksibel alderspensjon fra folketrygden, må det forventes at antall offentlig ansatte som mottar alderspensjon fra folketrygden før 67 år vil øke, siden de som i dag tar ut AFP ikke samtidig kan ta ut alderspensjon fra folketrygden. Dette vil i en overgangsperiode fra 2025 gi høyere vekst i utgiftene til alderspensjon fra folketrygden.

Først etter 2060, når det livsvarige AFP-tillegget er fullt innfaset (1963-kullet har kommet opp i 90-årene), stabiliseres utgiftene.

Utgiftsbanene i denne proposisjonen er noe endret sammenlignet med utgiftsbanene i høringsnotatet. Dette skyldes flere forhold:

For det første er utgiftene oppdatert fra 2015 til 2017-kroner. Dette bidrar isolert sett til å flytte alle kurvene oppover.

For det andre er forutsetningene om uttaksmønster endret. De nye ordningene er i all hovedsak utformet slik at pensjonen fritt kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen avkortes, som alderspensjon fra folketrygden og ny AFP i privat sektor. Årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut. I hvilken grad pensjonen tas ut før man slutter å jobbe vil derfor hovedsakelig forskyve ytelsene i tid og liten grad påvirke samlede pensjonsytelser over livet. I framskrivningene i høringsnotatet ble det forutsatt at alle tok ut alderspensjonen når de sluttet å jobbe. For å belyse utviklingen i faktiske utgifter, er det nå lagt til grunn faktisk forventet uttaksmønster for ny AFP. Dette endrer forløpet på pensjonsutgiftene med full reform sammenlignet med beregningene i høringsnotatet.

For det tredje var utenlandsboende alderspensjonister ikke inkludert i framskrivningene av utgifter i høringsnotatet, mens disse er inkludert i beregningene som er presentert over.

For det fjerde er veksten i levealder høyere i beregningene over enn i framskrivningene i høringsnotatet. Over de 3–4 første tiårene bidrar dette til at det blir det flere eldre, og forventet levealder blir på lang sikt liggende om lag ett år høyere enn i de forrige framskrivningene. Dette bidrar til flere alderspensjonister. Virkningen på pensjonsutgiftene av høyere levealder dempes av en tilsvarende økning i delingstallet. På lengre sikt vil lavere innvandring, slik det er forutsatt i de nye befolkningsframskrivningene, bidra betydelig til at det blir færre alderspensjonister og lavere utgifter enn anslått i høringsnotatet.

16.3 Økonomiske konsekvenser for kommunene

16.3.1 Innledning og sammendrag

KLP har, på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, vurdert de økonomiske konsekvensene for kommunene av forslaget til nye pensjonsregler for ansatte i offentlig sektor.² Beregningene omfatter blant annet en framskrivning av kommunenes årlige pensjonspremier fram

til 2040 med nye pensjonsregler og ved en videreføring av dagens regler. Hovedkonklusjonen er at pensjonspremien med nye regler på lang sikt er om lag som ved en videreføring av dagens regler, men det vil bli noen midlertidige forskjeller når de nye ordningene fases inn. Premieforløpet for de nye ordningene vil avhenge av flere spørsmål som ikke er avklart, blant annet hvordan AFP skal finansieres. KLP har også anslått hvordan de nye pensjonsreglene vil påvirke kommunenes pensjonskostnader. Hovedkonklusjonen er at kostnadene vil bli liggende på et noe lavere nivå.

16.3.2 Kommunenes pensjonspremier

Alderspensjon fra de kommunale tjenestepensjonsordningene er fonderte, dvs. forhåndsfinansierte. Prinsippet er at kommunene skal betale premie for de framtidige utbetalingene av pensjon når forpliktelsene oppstår, slik at det alltid er avsatt tilstrekkelige reserver til å dekke disse forpliktelsene. Pensjonspremien er den likviditetsmessige belastningen for kommunene av pensjonsordningen.

Det er imidlertid noen unntak fra prinsippet om forhåndsfinansiering. Forhold som vurderes som 'ikke forsikringsbare' skal ikke forhåndsfinansieres, men betales for når forpliktelsen er kjent, enten i form av en engangspremie eller løpende (pay-as-you-go). For eksempel har AFP i kommunal sektor i hovedsak blitt finansiert ved engangspremier når et medlem tar ut AFP.

For kommunene er normalt den årlige reguleringen av pensjonene den kvantitativt viktigste ikke-forsikringsbare komponenten av premien. Årsaken til at reguleringen ikke er forsikringsbar, er at dagens pensjonsordning er sluttlønnbasert og garanterer en samlet pensjon på 66 prosent av sluttlønnen for de som har full opptjeningstid. Det betyr at utviklingen i anslaget på verdien av alderspensjonsforpliktelsen avhenger av den individuelle lønnsutviklingen. Den årlige økningen i pensjonsforpliktelsen på grunn av individuell lønnsvekst betaler kommunene løpende reguleringspremie for.

Ved pensjonering spiller et annet forhold inn i dagens ordning: Siden dagens alderspensjonsordning garanterer et samlet pensjonsnivå fra tjenestepensjonsordningen og folketrygden, er størrelsen på det som skal betales ut fra tjenestepensjonsordningen avhengig av hvor mye folketrygden betaler ut. I opptjeningsperioden gjør pensjonsinnretningene et anslag på hvor mye folketrygd den enkelte vil få; såkalt 'beregnet folketrygd'. Ved pensjonering er det i gjennomsnitt

² Se «Pensjonskostnader i kommunesektoren». Arbeidsgrupperapport mars 2019.

normalt et lite, positivt avvik mellom den faktiske folketrygden og det som er lagt til grunn i opptjeningsperioden. Dette avviket må kommunene betale en såkalt «bruttogarantipremie» for.

Det er et vurderingsspørsmål hva som er forsikringsbart. De fleste framtidige økonomiske størrelser er usikre; det er blant annet graden av usikkerhet som må avgjøre hva som er forsikringsbart og ikke forsikringsbart. For den framtidige premien knyttet til dagens bruttopensjonsordning er det en etablert praksis for premieberegning, men for elementene knyttet til de nye elementene i tjenstepensjonsordningen finnes det ingen endelig avklaring av hvordan premien for disse elementene skal beregnes. De elementene som er av størst betydning for premien er påslagspensjon, betinget tjenstepensjon og ny AFP.

Påslagspensjonen har mange fellestrekk med dagens bruttopensjonsordning ved at det årlig tjenes opp rett til en usikker framtidig ytelse, og opptjeningen har garantert årlig regulering. For premien betyr dette at det fortsatt må betales en premie for årlig opptjening og en årlig reguleringspremie. Det er ikke tvil om at påslagspensjonen må forhåndsfinansieres, og de største premieelementene vil trolig bli beregnet på tilsvarende måte som i dagens bruttoordning. Til forskjell fra bruttoordningen blir det ingen bruttogarantipremie ved pensjonering, men det vil kunne bli engangspremier ved endringer i anslagene på folketrygdens delingstall og i selskapenes tariffer.

Påslagspensjonen skal tjenes opp fra 2020 for personer født i 1963 eller senere. Premien for årets opptjening av påslagspensjon vil øke gradvis fra 2020 i takt med at en stadig større andel av de ansatte tjener opp påslagspensjon, og reguleringspremien knyttet til opptjente rettigheter vil øke enda mer i takt med at akkumulerte rettigheter i ordningen vokser. Til gjengjeld vil opptjeningen av pensjon i bruttoordningen gradvis avta og det samme vil veksten i reguleringspremien som er knyttet til denne ordningen.

Betinget tjenstepensjon har mange fellestrekk med påslagspensjonen. Den må dermed forhåndsfinansieres, og premien vil med stor sannsynlighet måtte regnes på tilsvarende måte som premien for påslagspensjon. Det vil da bli beregnet en premie for årets opptjening fra 2020, og denne vil i utgangspunktet øke gradvis i takt med at flere ansatte blir omfattet av ordningen og ved at de akkumulerte forpliktelsene øker.

Det er foreløpig ikke foreslått lovregler for *ny AFP i offentlig sektor*. I tråd med avtalen fra 3. mars 2018, legger departementet i denne proposi-

sjonen til grunn at det skal innføres en AFP-ordning i offentlig sektor som beskrevet i avtalen og i høringsnotatet av 17. oktober 2018. Ny AFP i offentlig sektor skal da gjelde for de som er født i 1963 eller senere. Det betyr at de første utbetalingsene fra ordningen vil komme i 2025, da 1963-kullet fyller 62 år. Hvert år deretter kommer et nytt årskull inn i ordningen, og siden ny AFP er en livsvarig ytelse, vil ikke ordningen være fullt innfaset før rundt år 2050.

Det er ikke opplagt hvordan ny AFP skal finansieres. Det er en kvalifikasjonsordning, og det vil ikke være avklart før AFP tas ut om kvalifikasjonsreglene er oppfylt. Et nærliggende alternativ er derfor at AFP i hovedsak finansieres når AFP tas ut ved engangspremier som dekker AFP i hele utbetalingsperioden. Dersom vi ser bort fra betinget tjenstepensjon og reguleringspremie, vil da 'brutto AFP-premie' utvikle seg i takt med antall nye AFP-pensjonister.

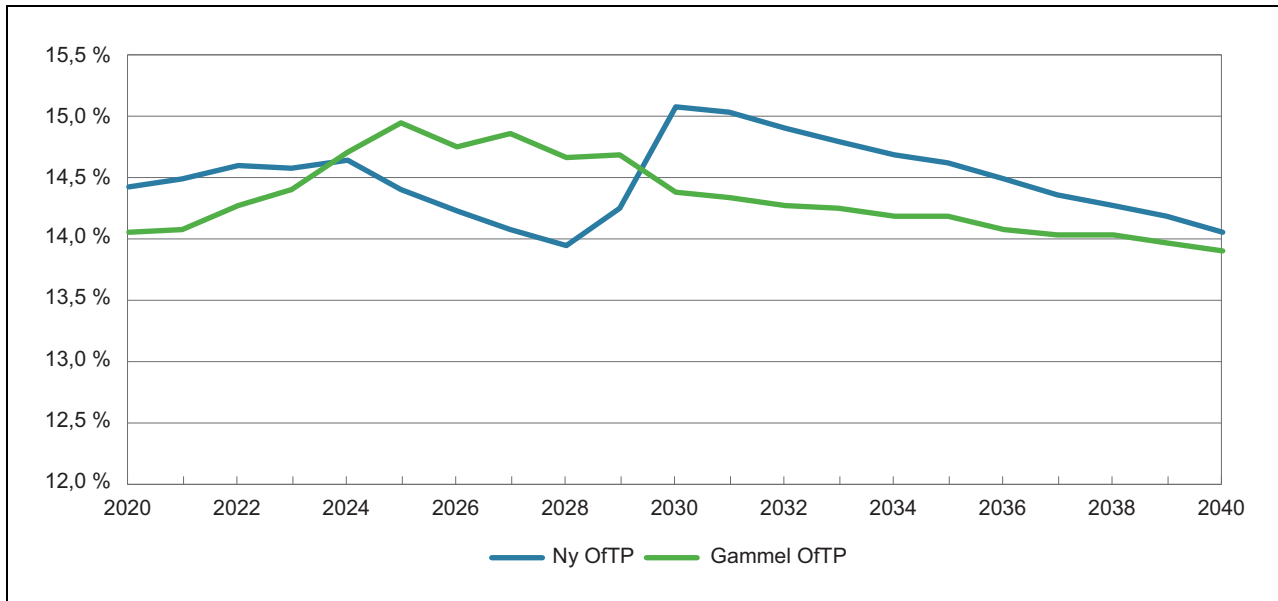
Forholdet mellom ny AFP og betinget tjenstepensjon er ikke avklart. Betinget tjenstepensjon skal utbetales til dem som ikke kvalifiserer for ny AFP, men det vil være satt av midler til betinget tjenstepensjon også for dem som tar ut AFP. Disse midlene kan benyttes til å delfinansiere ny AFP, og for offentlig sektor som helhet blir i så fall 'netto AFP-premie' bruttopremien fratrukket det som er satt av til betinget tjenstepensjon for dem som får ny AFP. De første årene fra 2020 vil det være avsatt lite betinget tjenstepensjon, men etter hvert som avsetningen blir større vil premien for ny AFP bli noe lavere.

Dagens AFP i offentlig sektor skal fases ut med 1962-kullet. Disse fyller 67 år i 2029, og de som har tatt ut AFP vil da gå over på alderspensjon. Premien for dagens AFP vil falle markert etter 2024, og fra 2030 vil det ikke lenger være utbetaling av dagens AFP.

Nye samordningsregler er ikke innarbeidet i de kommunale tjenstepensjonsordningene. Hitil har premieberegningen skjedd som om all folketrygd er opptjent med gamle regler. Overgangen til nye samordningsregler for de årskullene som helt eller delvis har folketrygden opptjent med nye regler vil sannsynligvis redusere behovet for avsetninger. De frigjorte midlene kan benyttes til å redusere pensjonspremiene. Dette er det i hovedsak ikke tatt hensyn til i beregningene under.

16.3.3 Kommunenes pensjonskostnader

Regnskapsføringen av pensjonskostnader i kommunene er regulert i forskrift 15.12.2000 nr. 1424

Figur 16.2 Prognoser for samlet premienivå med ny og gammel OfTP

om årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner § 13. Pensjonskostnadene er ikke lik pensjonspremiene. Det skyldes blant annet at det legges litt ulike forutsetninger til grunn for beregningene. Normalt varierer pensjonskostnadene mindre fra år til år enn pensjonspremiene.

Forskjellen mellom de utgiftsførte pensjonspremiene og den beregnede pensjonskostnaden kalles premieavvik. Når premien er høyere enn kostnadene skal premieavviket føres som en inntekt i driftsregnskapet. Samtidig skal det føres et tilsvarende beløp i balansen som en kortsiktig fordring. Fordringen må utgiftsføres over en periode som nå er på inntil sju år. Denne såkalte «amortiseringskostnaden» for et år vil dermed avhenge av premieavvikene i flere tidligere år. Den samlede pensjonskostnaden er lik summen av årets pensjonskostnad og årets amortiseringskostnad. Dette systemet sikrer at kommunenes pensjonskostnader er mer stabile fra år til år enn pensjonspremiene.

16.3.4 Resultater

KLP har framskrevet premien i fellesordningen for kommuner og bedrifter for perioden 2020–2040. Framskrivningen tar utgangspunkt i dagens medlemsmasse og det er generelt forutsatt uendret adferdsmønster. For eksempel er det lagt til grunn at avgangsratene ikke endrer seg og at nytilgangen følger tilsetningsmønsteret i KLP de siste årene. Beregningen er gjort med fast grunn-

beløp, slik at det ikke påløper reguleringspremie pga. generell lønnsvekst.

Figur 16.2 viser forløpet for samlet premie med ny OfTP og dagens OfTP. Det går fram at kurvene for ny og gammel OfTP krysser hverandre to ganger og gradvis nærmer seg hverandre fram mot 2040. De nye ordningene vil ikke være fullt innfasert i 2040 siden det bare vil være 20 år med opptjening av påslagspensjon og betinget tjenstepensjon. Siden ny AFP er forutsatt finansiert ved engangspremier, vil premien for ny AFP bli lavere etter 2040. Det er derfor grunn til tro at kurvene ville ligget enda nærmere hverandre dersom beregningene hadde gått lengre fram i tid. Samlet tyder beregningene på at det på lang sikt ikke vil være vesentlig forskjeller på premiene ved gammel og ny ordning. Merk at den vertikale akse starter på 12,0 prosent slik at den relative forskjellen mellom de to kurvene kan virke større enn den faktisk er.

De første årene fra 2020 ligger premien for ny offentlig tjenstepensjon (OfTP) litt høyere enn for gammel OfTP. Dette skyldes blant annet at det i disse årene betales full premie både for betinget tjenstepensjon og for gammel AFP. Det går fram av figuren at premien for gammel OfTP øker noe de første årene, noe som skyldes at gjennomsnittsalderen på de ansatte øker med de forutsetningene om tilgang og avgang som er lagt til grunn, og dette har størst effekt i gammel ordning. I tillegg øker premien for den individuelle garantien.

Figur 16.2 viser at premien for ny OfTP reduseres fra 2024 til 2028. Dette skyldes at gammel AFP fases gradvis ut fra 2025, mens ny AFP fases gradvis inn fra samme år. Utfasingen av gammel AFP skjer imidlertid raskere enn innfasing av ny AFP, og dette gir en midlertidig reduksjon i samlet premie. Fra 2028 til 2030 øker premien for ny OfTP fordi uttaket av ny AFP øker og dette øker AFP-premien. I 2030 fyller 1963-kullet 67 år, og de som ikke har tatt ut pensjon tidligere, er da beregningsteknisk forutsatt å ta ut pensjonen, inklusive ny AFP. Dette bidrar til at premien for ny AFP blir lavere i de etterfølgende årene.

Samlet mener departementet at beregningene som KLP har gjort tyder på at pensjonspremie for kommunene for ny offentlig tjenestepensjon på lang sikt vil være på linje med premienivået ved en videreføring av dagens ordninger. I innfasingsperioden kan det imidlertid bli noen svingninger i premien, særlig avhengig av uttaksmønsteret for AFP.

KLP har også beregnet virkningen av nye pensjonsregler for kommunenes pensjonskostnader. Med uendrede økonomiske forutsetninger og ikke vesentlige endringer i pensjonsuttak, nyansettelse mv., konkluderes det med at pensjonskostnadene vil få et skift nedover i 2020 og være relativt stabil på det lavere nivået i årene framover. Variasjoner i pensjonskostnadene inngår i grunnlaget for regjeringens årlige forslag til vekst i kommunenes frie inntekter.

16.4 Økonomiske konsekvenser for arbeidsgivere

Påslagspensjon og betinget tjenestepensjon vil ha flere likhetstrekk med dagens ytelsesordning. Pensjonsrettighetene skal tjenes opp på en måte som gjør at det vil være krav om balanseføring, og garantert regulering vil innebære at det fortsatt vil bli reguleringspremier. Disse forholdene gjør at de årlige pensjonskostnadene vil svinge mer og være mer uforutsigbare enn premiene for private bedrifter med innskuddspensjon eller pensjon etter tjenestepensjonsloven (hybridordning). For de som konkurrerer med virksomheter som har privat tjenestepensjon, kan dette gjøre ny offentlig tjenestepensjon mindre attraktiv.

Enkelte private virksomheter, og virksomheter i grenselandet mellom privat og offentlig sektor, har i dag offentlig tjenestepensjon eller «offentlig lik» tjenestepensjon. Departementet legger til grunn at disse virksomhetene selv tar ansvar for å velge hvilken pensjonsløsning de skal ha.

16.5 Administrative konsekvenser

På lang sikt er de nye pensjonsordningene klart enklere enn dagens regler, som innebærer relativt komplisert samordning. Dette er en klar fordel for personer som utelukkende skal få pensjonen sin beregnet med de nye ordningene. For personer som både skal få beregnet pensjonen sin etter gjeldende regler og etter de nye beregningsreglene, blir derimot regelverket samlet mer komplisert. For disse årskullene kommer nye regler i tillegg til dagens regler.

Tilpasningene i regelverket for de offentlige tjenestepensjonsordningene vil kreve betydelige tilpasninger i pensjonsleverandørenes administrative systemer. Blant annet må IKT-systemene tilpasses endringene i regelverket. Det gjelder både kalkulatorene som benyttes til å gi anslag på framtidig pensjonsutbetalinger og systemene som faktisk beregner pensjonen når den skal betales ut.

Det er for tidlig å gi et kvalifisert anslag på kostnadene knyttet til systemtilpasninger. Selv om de nye reglene også administrativt sett vil være enklere å håndtere enn dagens samordningsregler, vil leverandørene i mange tiår framover måtte håndtere flere parallelle regelverk. Det vil innebære betydelige utviklingskostnader, samt drifts- og vedlikeholdskostnader.

Statens pensjonskasse skal utarbeide et styringsdokument for IKT-løsningene. Styringsdokumentet skal legges fram for hensiktsmessig ekstern kvalitetssikring av kostnadsestimater, usikkerhet mv. Det samlede opplegget for IKT-løsningene vil bli framlagt for Stortinget til orientering og med forslag til nødvendige budsjettbevilgninger. Statens pensjonskasses IKT-systemer skal bidra til at virksomheten når sine mål; som rett utbetaling av pensjon til rett tid samt fastsettning og innkreving av rett premie til rett tid. Videre skal systemene bidra til god informasjon til enkeltmedlemmer og medlemsvirksomheter, og sørge for effektiv drift. Nye IKT-løsninger skal også sikre god informasjonsutveksling mellom SPK, Arbeids- og velferdsdirektoratet og de andre offentlige tjenestepensjonsleverandørene.

For øvrig vil departementet påpeke behovet for systemer som sikrer god informasjonsutveksling mellom Arbeids- og velferdsdirektoratet og de offentlige tjenestepensjonsordningene og en klar og tydelig ansvarsfordeling mellom aktørene. Det må legges vekt på at løsningene skal være effektive. Departementet vil, i samråd med Arbeids- og velferdsdirektoratet, vurdere hvorvidt det er behov for å justere gjeldende regelverk for å legge til rette for slik informasjonsutveksling.

16.6 Likestillingsmessige konsekvenser

Både dagens regelverk og forslaget til nytt regelverk for offentlig tjenestepensjon er kjønnsnøytralt. Det innebærer at pensjonen beregnes på samme måte for begge kjønn, og at kvinner og menn med samme opptjeningshistorikk får samme årlige pensjon. Departementets lovforslag i denne proposisjonen innebærer ingen endringer i dette prinsippet.

Kjønnsnøytrale opptjeningssatser og kjønnsnøytrale delingstall sikrer at kvinner og menn med samme opptjeningshistorikk får samme årlige pensjon. Forskjeller i yrkesaktivitet og lønn mellom kjønnene vil selvfølgelig kunne gi ulik pensjon, og forskjeller mellom kjønnene kan slå forskjellig ut med dagens ordninger og forslaget til nye ordninger.

Selv om regelverket for å beregne pensjon er kjønnsnøytralt, er gjennomsnittlig utbetalt pensjon fra de offentlige tjenestepensjonsordningene høyere for menn enn for kvinner. I praksis gir altså det likestilte regelverket ikke lik pensjon. Dette skyldes primært faktorer utenfor pensjonssystemet, slik som forskjeller i lønnsnivå, forskjeller i tjenestetid, forskjeller i stillingsprosent og forskjeller i avgangsalder. Pensjonsytelsene er livsvarige. Siden kvinner i gjennomsnitt lever lenger enn menn, vil de samlede pensjonsutbetalingene over perioden med utbetaling av alderspensjon bli likere for kvinner og menn enn de årlige utbetalingene. Dette gjør isolert sett offentlig tjenestepensjon mer gunstig for kvinner enn ordninger som er opphørende; dvs. innskuddspensjonsordninger.

Hva som er gode likestillingsegenskaper ved en pensjonsordning, er ikke åpenbart. Enkelte vil mene at en pensjonsordning har gode likestillingsegenskaper dersom det gir likhet i resultater på tross av forskjeller i arbeidsdeltakelse, lønn, avgangsalder, uformelt omsorgsarbeid osv. Andre vil mene at et pensjonssystem har gode likestillingsegenskaper dersom det stimulerer til likedeling av arbeidsmarkedsdeltakelse, lik lønn, lik deltagelse i uformelt omsorgsarbeid osv.

Folketrygden har elementer som bidrar til likhet mellom kjønnene på tross av forskjeller i

arbeidsdeltakelse, lønn og omsorgsarbeid. Dette skjer gjennom minstenivåer, knekkpunkt, omsorgsopptjening og etterlatteytelser. Dagens offentlige tjenestepensjon har også en del elementer som jevner ut pensjonsnivåer på tross av forskjeller i yrkesdeltakelse, for eksempel gunstige samordningsregler for deltidsansatte og lavtlønnede, premiefritak for uførhet og etterlatteytelser. Dagens ordning har også elementer som virker motsatt vei, altså reverserer folketrygdens utjevning gjennom bruttomodellen.

Gjennom typeeksemplene i avsnitt 14.2 går det klart fram at pensjonsnivåene med nye ordninger vil påvirkes av hvor lang tjenestetid offentlig ansatte har, hvilket lønnsnivå de har, hvilken stillingsprosent de har jobbet i, hvor lenge de jobber og forholdet mellom sluttlønn og gjennomsnittslønn. Vi vet at det er systematiske forskjeller langs disse dimensjonene mellom pensjonerte kvinner og menn. Typeeksemplene i avsnitt 14.2 viser også at disse faktorene påvirker pensjonsnivåene ulikt med dagens ordninger og med forslaget til nye ordninger. Den samlede effekten for kvinner sammenlignet med menn er usikker da de ulike effektene trekker i ulik retning.

De eldste årskullene som omfattes av lovforslagene om en ny pensjonsløsning for offentlig ansatte vil få størstedelen av sin alderspensjon beregnet med dagens regler. I lang tid framover vil egenskapene til både dagens pensjonsordning og den nye pensjonsordningen påvirke pensjonen til den enkelte. De som fullt ut får beregnet pensjon etter forslagene om nye ordninger, er relativt unge i dag. Kjønnsforskjellene i yrkesaktivitet, lønnsnivå, deltid, avgangsalder osv. har falt over tid og er mindre for dagens yrkesaktive enn blant dagens pensjonister.

16.7 Ikrafttredelse

I samsvar med vanlig praksis er lovforslaget utformet slik at ikrafttredelsen bestemmes av Kongen. Departementet legger til grunn at forslagene kan tre i kraft fra 1. januar 2020.

17 Merknader til de enkelte bestemmelsene i lovforslaget

17.1 Til endringene i lov om Statens pensjonskasse

Til kapitteloverskriftene

Endringen innebærer at ordet «kapitel» i kapitteloverskriftene endres til «kapittel». Det vises til punkt 7.2.4.2.

Til § 8 første ledd

Paragrafen hører inn under bestemmelsene om medlemskap. Forslaget til endring innebærer at leddet oppheves, slik at det ikke lenger stilles krav til minste tjenestetid for rett til medlemskap for den som begynner i stilling i høy alder. Nåværende andre ledd blir § 8.

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til § 11 første ledd

Endringen i § 11 første ledd *andre punktum* innebærer at begrepet «*tjenestemennenes hovedsammenslutninger*» endres til «*hovedsammenslutningene*».

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til § 14 første ledd

Bestemmelsen gjelder begrensningen i pensjonsgivende inntekt på 12 ganger folketrygdens grunnbeløp (G). Ved endringen i *første punktum* endres «*Den pensjonsgivende inntekt*» til «*Pensjonsgrunnlaget*». Forslaget til nytt *andre punktum* innebærer en begrensning i pensjonsgrunnlaget på 7,1 G ved beregning av betinget tjenstepensjon.

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til § 14 andre ledd

Det følger av forslaget til *nytt tredje punktum* at leddet ikke gjelder pensjon etter kapittel 5 a, med unntak av oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020.

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til § 15

Paragrafen har særskilte bestemmelser om fastsetting av pensjonsgrunnlaget i ulike situasjoner: når medlemmet har hatt varierende arbeidstid, når medlemmet tidligere har hatt et høyere pensjonsgrunnlag eller når medlemmet har hatt flere stillinger samtidig. I forslaget til *nytt fjerde ledd* slås det fast at paragrafen ikke gjelder pensjon etter kapittel 5 a, med unntak av oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020, og pensjon etter kapittel 6.

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til § 19

Bestemmelsen gjelder hva som regnes som tjenestetid. Endringen i *første ledd første punktum* innebærer en presisering av hva som regnes som tjenestetid når tiden inngår i beregningen av pensjon. I forslaget til *andre ledd* videreføres bestemmelsene i nåværende første ledd tredje og fjerde punktum om avrunding av tjenestetiden, og det presiseres samtidig at bestemmelsene gjelder ved beregning av pensjon etter kapittel 5, 6 og 7. Det foreslås i *nytt tredje ledd* avrundingsregler for tjenestetid ved beregning av pensjon etter kapittel 5 a. Nåværende andre ledd blir nytt fjerde ledd.

Det vises til punkt 7.3.3 og 7.3.4.2.

Til § 20

Endringen i *første ledd bokstav d* innebærer at begrepet «*tjenestemennenes hovedsammenslutninger*» endres til «*hovedsammenslutningene*».

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til kapittel 5 – overskriften

Endringen i overskriften innebærer en nødvendig avgrensning mot nytt kapittel 5 a.

Det vises til punkt 7.2.4.2.

Til ny § 20 a

Bestemmelsen i *første ledd* angir virkeområdet for kapittel 5, som gjelder for medlemmer født i 1962

eller tidligere. Det følger av forslaget til *andre ledd* at kapittel 5 også skal gjelde for medlemmer som er født i 1963 eller senere, som fratrer stilling med særaldersgrense med rett til pensjon. Det presiseres at alderspensjonen faller bort fra og med måneden etter fylte 67 år og ved uttak av pensjon etter kapittel 5 a før fylte 67 år.

Det vises til punkt 12.7 og 12.8.2.

Til § 24 b

Paragrafen har bestemmelser om garantert pensjonsnivå (individuell garanti) for årskull til og med 1958-kullet. Endringen i *første ledd* innebærer en mindre omformulering, som tydeliggjør og forenkler bestemmelsen med hensyn til hvem som er omfattet av garantien. I *sjette ledd* tas det inn en bestemmelse som klargjør beregningen av garantitillegg ved gradert uttak av tjenestepensjonen. Nåværende sjette ledd blir nytt sjuende ledd.

Det vises til punkt 13.4 og 13.5.2.

Til ny § 24 c

I forslaget gis det en garantibestemmelse for årskullene 1959–1962. Etter bestemmelsen får medlemmer i disse årskullene en andel av den garantien som gjelder for eldre årskull, og bestemmelsen innebærer en utfasing av den individuelle garantien etter § 24 b.

Det vises til punkt 13.4 og 13.5.2.

Til nytt kapittel 5 a – overskriften

I overskriften angis en nødvendig avgrensning mot nåværende kapittel 5, det vil si at kapitlet gjelder påslagspensjon mv.

Det vises til punkt 7.2.4.2.

Til ny § 26 a

Bestemmelsen angir virkeområdet for kapittel 5 a, som gjelder for medlemmer født i 1963 eller senere.

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til ny § 26 b

Paragrafen har bestemmelser om opptjening av alderspensjon (påslagspensjon). Hovedregelen for opptjening går fram av *første ledd*, herunder grunnlaget for opptjeningen og opptjeningssatsene, og at det gis opptjening fram til fylte 75 år. Det blir presisert at opptjening basert på en deltidstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av

opptjeningen for en fulltidsstilling. I *andre ledd* er det gitt bestemmelser om opptjening for tid med hel eller gradert midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, der det også presiseres at i perioder med annen samtidig opptjening, skal opptjeningen på grunnlag av uførepensjonen reduseres med annen opptjening. Det går fram av *tredje ledd* at det også gis opptjening under ulike ulønnede, hele eller delvise permisjoner. Opptjening etter andre og tredje ledd skjer ut fra henholdsvis det pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av eller pensjonsgrunnlaget i den stillingen medlemmet har permisjon fra. Det følger av *fjerde ledd* at opptjeningen skal skje løpende, og at pensjonsopptjeningen akkumuleres i en påslagsbeholdning.

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til ny § 26 c

Bestemmelsen gjelder uttak av alderspensjon. *Første ledd* angir når alderspensjonen kan tas ut, og det går fram av *andre ledd* at årlig pensjon fastsettes ved at påslagsbeholdningen divideres med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet. *Tredje ledd* har bestemmelser om en utstrakt adgang til å ta ut gradert pensjon, men angir likevel et minimumsnivå på uttakstidspunktet for årlig utbetalt påslagspensjon på 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp. Videre presiseres det her at for medlemmer med gradert midlertidig uførepensjon eller uførepensjon kan summen av uføregrad og uttaksgrad i alderspensjonen ikke overstige 100 prosent. Fleksibelt uttak av alderspensjonen er ytterligere regulert i *fjerde ledd*, der det først slås fast at det må ha gått ett år fra første gangs uttak eller et senere endringstidspunkt før pensjonen kan endres eller oppdateres. Medlemmet selv må sette fram eventuelt krav om oppdatering av gradert pensjon, slik at pensjonen beregnes på nytt, men uten at pensjonsgraden endres. Hvis medlemmet ikke krever oppdatering, vil ny opptjening legges til pensjonsbeholdningen på vanlig måte, og den graderte pensjonen under utbetaling endres ikke. Ellers er det her bestemt at medlemmet når som helst kan ta ut full pensjon eller stanse pensjonen, og at full pensjon uansett utbetales ved fylte 75 år. *Femte ledd* har nærmere bestemmelser om selve beregningen av pensjonen ved endring eller oppdatering av pensjonsgrad, og det følger av *sjette ledd* at pensjonen ikke blir avkortet hvis medlemmet har arbeidsinntekt ved siden av pensjonen.

Det vises til punkt 7.2.3 og 7.2.4.2.

Til ny § 26 d

Paragrafen har bestemmelser om omregning av ny opptjening til årlig pensjon, herunder tidspunktet for slik omregning. Bestemmelsene i *første ledd* gjelder opptjening etter uttak av hel alderspensjon, mens *andre ledd* gjelder ved gradert uttak av pensjon. Bestemmelsen i andre ledd innebærer at pensjonsopptjeningen ikke omregnes til pensjon med mindre uttaksgraden endres eller medlemmet krever at pensjonen skal oppdateres, jf. § 26 c fjerde og femte ledd. *Tredje ledd* er en forskriftshjemmel.

Det vises til punkt 7.3.3 og 7.3.4.2.

Til ny § 26 e

Bestemmelsen gjelder opptjening av betinget tjenestepensjon. I *første ledd* slås det fast at målgruppen er medlemmer som ikke har rett til AFP, og at betinget tjenestepensjon skal være et tillegg til alderspensjonen. *Andre ledd* har regler om grunnlaget for opptjeningen og opptjenings-satsen, og at det gis opptjening fram til og med den måneden medlemmet fyller 62 år. Det blir presisert at opptjening basert på en deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. I *tredje ledd* er det gitt bestemmelser om opptjening for tid med hel eller gradert midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, der det også presiseres at i perioder med annen samtidig opptjening, skal opptjeningen på grunnlag av uførepensjonen reduseres med annen opptjening. Det følger av *fjerde ledd* at opptjeningen skal skje løpende, og at pensjonsopptjeningen akkumuleres i en betingetbeholdning.

Det vises til punkt 8.2.3 og 8.2.4.2, 8.3.3 og 8.3.4.2.

Til ny § 26 f

I paragrafen her er det foreslått regler om uttak av betinget tjenestepensjon. *Første ledd* angir når alderspensjonen kan tas ut, og det er gitt en særskilt bestemmelse for de tilfellene betinget tjenestepensjon innvilges etter at et medlem er fylt 70 år. Videre slås det fast at uttak av påslagspensjon er et vilkår for rett til betinget tjenestepensjon. Det går fram av *andre ledd* at årlig pensjon fastsettes ved at betingetbeholdningen divideres med delingstallet på uttakstidspunktet. *Tredje ledd* har bestemmelser om at pensjonen verken kan tas ut gradert eller stanses, og at pensjonen fritt kan kombineres med arbeidsinntekt.

Det vises til punkt 8.3.3 og 8.3.4.2.

Til ny § 26 g

Bestemmelsen gjelder oppsatt alderspensjon (påslagspensjon) for tjenestetid etter 2019, og det presiseres at det kreves minst ett års samlet tjenestetid for å ha rett til slik oppsatt pensjon.

Det vises til punkt 7.3.3 og 7.3.4.2.

Til ny § 26 h

Paragrafen har bestemmelser om oppsatt alderspensjon (bruttopenisjon) for tjenestetid før 2020. Det følger av *første ledd* at det kreves minst tre års samlet tjenestetid for å ha rett til oppsatt pensjon etter denne paragrafen. Bestemmelser om beregning av pensjonen framgår av *andre og tredje ledd*. Pensjonsgrunnlaget per 31. desember 2019 og tjenestetiden samme dato er sentrale elementer i beregningen av slik oppsatt pensjon. Pensjonsgrunnlaget reguleres med lønnsveksten fram til pensjonen tas ut, jf. § 42 femte ledd andre punktum. Det er i *andre ledd* presisert at gjennomsnittlig stillingsprosent skal beregnes med utgangspunkt i de 30 årene med høyest stillingsandel i de tilfellene medlemmet har en tjenestetid på mer enn 30 år. Ellers tilsvarende beregningsreglene her i store trekk de tilsvarende reglene i §§ 22 og 23. Det følger av *tredje ledd bokstav a* at den som har full tjenestetid eller mer, får full pensjon, og «full tjenestetid» er nærmere definert her, i tråd med bestemmelsene i § 23 andre ledd. *Tredje ledd bokstav b* har regler om medlemmer som ikke har full tjenestetid. I *fjerde ledd* er det gitt bestemmelser om barnetillegg, tilsvarende bestemmelsene i § 22 fjerde ledd. Bestemmelser om levealdersjustering går fram av *femte ledd*. I *sjette ledd* er gitt nærmere regler om uttak av oppsatt pensjon, herunder når henholdsvis pensjon og barnetillegg tidligst kan tas ut, og at det er en forutsetning at medlemmet har tatt ut hel eller delvis alderspensjon fra folketrygden. Det er ellers presisert at pensjonen verken kan tas ut gradert eller stanses. Ellers følger det av *sjuende ledd* at pensjonen fritt kan kombineres med arbeidsinntekt.

Det vises til punkt 11.3.3 og 11.3.4.2, 11.4.3 og 11.4.4.2.

Til ny § 26 i

Bestemmelsen gjelder 2011-tillegg for medlemmer født i årene 1963–1967. *Første ledd* har nærmere bestemmelser om hvem som har rett til 2011-tillegg og hvordan tillegget beregnes, herunder grunnlaget for beregningen og opptjenings-satsen. 2011-tillegg kan gis til medlemmer født i

årene 1963–1967 som har opptjening før 2011 som gir rett til oppsatt alderspensjon for tjenestetid før 2020. Fullt tillegg forutsetter 30 års tjenestetid før 2011. Det følger av bestemmelsene at tillegget trappes gradvis ned slik at medlemmer i 1963-kullet får 100 prosent tillegg, mens medlemmer i 1967-kullet får 20 prosent tillegg. Bestemmelser om utbetaling er tatt inn i *andre ledd*. Tillegget kan ikke graderes eller stanses, men kan etter *tredje ledd* fritt kombineres med arbeidsinntekt.

Det vises til punkt 10.4 og 10.5.2.

Til ny § 26 j

Paragrafen har bestemmelser om overgangstillegg for medlemmer født i årene 1963–1970. I *første ledd* er det gitt nærmere bestemmelser om hvem som har rett til overgangstillegg, og om utbetalingen av tillegget. Det er et vilkår at medlemmet fratrer stillingen helt. Beregningsreglene følger av *andre ledd*, der det blant annet presiseres at tillegget skal beregnes forholdsmessig for den som har mindre enn 40 års tjenestetid, og hvis gjennomsnittlig stillingsandel er lavere enn 100 prosent. *Tredje ledd* er en nedtrappingsbestemmelse som innebærer at medlemmer i 1963-kullet får 100 prosent overgangstillegg, mens medlemmer i 1970-kullet får 12,5 prosent av tillegget. Ellers følger det av *fjerde ledd* at overgangstillegg ikke skal levealdersjusteres, og at det ikke kan tas ut gradert.

Det vises til punkt 9.4 og 9.5.2.

Til ny § 26 k

Bestemmelsen gjelder levealdersjustering av pensjonen, som skal gjennomføres ved hjelp av delingstall fastsatt av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Det vises til punkt 7.3.3 og 7.3.4.2.

Til ny § 26 l

Bestemmelsen i *første ledd* gjelder opphør av pensjon når medlemmet dør. Det slås fast at pensjon etter kapittel 5 a opphører ved utgangen av måneden etter den måneden medlemmet døde, med unntak av pensjon etter §§ 26 h og 26 i som utbetales ytterligere en måned dersom medlemmet etterlater seg ektefelle. *Andre ledd* har en tilsvarende bestemmelse som i § 26 andre ledd for så vidt gjelder pensjon etter § 26 h, for de tilfellene et medlem dør uten at pensjonen er begynt å løpe.

Det vises til punkt 7.3.4.2 for påslagspensjon, punkt 8.3.4.2 for betinget tjenstepensjon, punkt

9.5.2 for overgangstillegg, punkt 10.5.2 for 2011-tillegg og punkt 11.4.4.2 for alderspensjon opptjent før 2020.

Til § 27 femte ledd

Bestemmelsen gjelder oppsatt uførepensjon, og ved endringen i *første punktum* presiseres det at retten til slik pensjon forutsetter at medlemmet har minst tre års tjenestetid.

Det vises til punkt 7.3.3 og 7.3.4.2.

Til § 35 første ledd

§ 35 gir regler om den øvre grensen for summen av egen alderspensjon eller uførepensjon i kombinasjon med enke- eller enkemannspensjon. Det påpekes i andre ledd at summen av alderspensjon og ektefellepensjon ikke skal overstige et beløp som svarer til 60 prosent av summen av den gjenværende og den avdødes alderspensjoner. I forslaget til lovendring blir det presisert at alderspensjon i denne sammenheng er alderspensjon beregnet etter bruttopensjonsreglene, det vil si etter kapittel 5.

Det vises til punkt 7.2.3 og punkt 7.2.4.2.

Til § 42

Paragrafen har bestemmelser om regulering av pensjon under opptjening og pensjon under utbetaling. Gjennomgående er det slik at alderspensjon under opptjening reguleres i samsvar med lønnsveksten, mens alderspensjon under utbetaling reguleres i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent. Med lønnsveksten i denne sammenheng menes lønnsvekst fastsatt i tråd med forskrift 6. mai 2011 nr. 465 om beregning av lønnsveksten som skal benyttes ved regulering av grunnbeløpet og alderspensjon i folketrygden. I *første ledd* er det foreslått bestemmelser om at påslagsbeholdningen og betingetbeholdningen reguleres i samsvar med lønnsveksten. Det presiseres i andre punktum at ved reduksjon av uttaksgrad eller stans av påslagspensjon skal reguleringen av påslagsbeholdningen ta hensyn til når på året endringen fant sted. Andre punktum er ikke relevant for betinget tjenstepensjon ettersom den ikke ytes gradert eller kan stanses. Endringene i *andre ledd* innebærer en presisering av reguleringsreglene for pensjon etter henholdsvis kapittel 5 og kapittel 5 a, der det også slås fast at overgangstillegg ikke reguleres på vanlig måte, men skal beregnes av det til enhver tid gjeldende grunnbeløpet. Forslaget som gjelder *fjerde ledd*

første punktum, presiserer at oppreguleringen av pensjonsgrunnlaget ved 67 år gjelder bruttoberegnet alderspensjon etter kapittel 5. I *femte ledd andre punktum* presiseres det at pensjonsgrunnlaget for oppsatt alderspensjon etter § 26 h skal reguleres med lønnsveksten fram til pensjonen tas ut. Endringen i *sjette ledd* innebærer en utvidelse av bestemmelsen til også å gjelde beholdninger, og at det også henvises til forskriftshjemmelen i folketrygdloven § 20-18 åttende ledd. *Nytt sjuende ledd* er en forskriftshjemmel.

Det vises til punkt 7.4.3 og 7.4.4.2, 8.4.2 og 8.4.3.2.

Til § 44 tiende ledd

Bestemmelsen gjelder forholdet til ytelser fra folketrygden, det vil si at Statens pensjonskasse kan sette som vilkår for å innvilge ytelser at medlemmet setter fram krav om ytelser fra folketrygden. Etter bestemmelsen i *andre punktum* gjelder dette ikke for pensjon etter kapittel 5 a, med unntak av oppsatt pensjon etter § 26 h.

Det vises til punkt 7.3.3 og 7.3.4.2.

17.2 Til endringene i lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv.

Til kapitteloverskriftene

Endringen innebærer at ordet «Kapitel» i kapitteloverskriftene endres til «Kapittel», og at romertallene i kapitteloverskriftene gjennomgående erstattes av arabiske (vanlige) tall. Det vises til punkt 7.2.4.4.

Til § 2 første ledd bokstav b

Bestemmelsen foreslås opphevet. Den tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 8 første ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen. Endringen innebærer ellers at innholdet i nåværende bokstav a inngår i første ledd.

Til § 8 c første ledd

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 24 b første ledd. Det vises til merknadene til den bestemmelsen.

Til § 8 c sjette ledd

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 24 b sjette ledd. Det vises til merknadene til den bestemmelsen.

Til ny § 8 d

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 24 c. Det vises til merknadene til den bestemmelsen.

Til § 10 femte ledd første punktum

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 27 femte ledd første punktum. Det vises til merknadene til den bestemmelsen.

Til § 26

Bestemmelsen gjelder forholdet til ytelser fra folketrygden, det vil si at pensjonsordningen kan sette som vilkår for tilståelse av ytelser at medlemmet setter fram krav om ytelser fra folketrygden. Endringen i *første punktum* er bare en språklig oppretting.

17.3 Til endringene i samordningsloven

Til § 3

Paragrafen hører under lovens omfangsbestemmelser. I forslaget til *første ledd* gis det regler om hvilke alderspensjoner etter lov om Statens pensjonskasse og tilsvarende pensjoner fra andre tjenstepensjonsordninger som omfattes av samordningsloven. Endringen innebærer ellers at nåværende første til fjerde ledd blir andre til femte ledd.

Det vises til punkt 11.5.3 og 11.5.4.

Til kapitteloverskriften i § 24 a

Samordningsloven § 24 a gjelder samordning av alderspensjon fra tjenstepensjonsordning med alderspensjon fra folketrygden etter folketrygdloven kapittel 20. For å skille § 24 a fra § 24 c blir det presisert at bestemmelsen gjelder for medlemmer født i 1962 eller tidligere.

Til ny § 24 c

Paragrafen hører under kapittel VII om samordning med pensjon fra folketrygden og avtalefestet pensjon i privat sektor fra 1. januar 2011. *Overskrif-*

ten angir når bestemmelsen kommer til anvendelse, det vil si ved uttak av oppsatt alderspensjon etter lov om Statens pensjonskasse § 26 h og annen tilsvarende tjenestepensjon for medlemmer født i 1963 eller senere. Det følger av *nr. 1* at det ved uttak av pensjon før fylte 67 år skal foretas en foreløpig samordning med alderspensjon fra folketrygden, og det gis regler om hvordan slik foreløpig samordning skal foretas. I *nr. 2* og *nr. 3* er det gitt bestemmelser om ny samordning ved fylte 67 år, og om gjennomføringen av det samordningsoppgjøret som da skal foretas. *Nr. 4* har regler for uttak av pensjon ved eller etter fylte 67 år, mens *nr. 5* har regler om ny samordning når opptjening i folketrygden legges til utbetalt alderspensjon. Det presiseres også at det ikke skal samordnes med alderspensjon fra folketrygden som er opptjent fra og med året etter fylte 67 år. I *nr. 6* presiseres det at tillegg til alderspensjon etter folketrygdloven § 20-18 femte ledd skal gå til fradrag i alderspensjonen fra tjenestepensjonsordningen. Det framgår av *nr. 7* at det skal gis et tillegg til tjenestepensjonen på 2,5 ganger folketrygdens grunnbeløp dividert med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet. Etter *nr. 8* skal samordningsfradragene og tillegget etter *nr. 7* begrenses forholdsmessig dersom pensjonisten ikke har full tjenestetid i tjenestepensjonsordningen. *Nr. 9* har bestemmelser om hva som skjer når folketrygden er tatt ut gradert. Da skal det legges til grunn en ugradert alderspensjon i samordningsberegningen. *Nr. 10* har bestemmelser om regulering av samordningsfradraget etter *nr. 1* til *nr. 4* og tillegget etter *nr. 7*. *Nr. 11* er en forskriftshjemmel.

Det vises til punkt 11.5.3 og 11.5.4.

17.4 Til endringene i lov om pensjonsordning for sykepleiere

Til kapitteloverskriftene

Endringen innebærer at romertallene i kapitteloverskriftene gjennomgående erstattes av arabiske (vanlige) tall.

Til § 3 første ledd bokstav a

Bestemmelsen foreslås opphevet. Den tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 8 første ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen. Endringen innebærer ellers at nåværende bokstav b og c blir bokstav a og b.

Til § 5

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 19. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til kapittel 4 – overskriften

Overskriften tilsvarende overskriften til lov om Statens pensjonskasse kapittel 5. Det vises til merknadene til denne overskriften.

Til ny § 6 a

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 20 a. Eneste forskjell er at laveste aldersgrense i pensjonsordningen for sykepleiere er 65 år. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til § 10 c

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 24 b. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 10 d

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 24 c. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til nytt kapittel 4 a – overskriften

Overskriften tilsvarende overskriften til lov om Statens pensjonskasse kapittel 5 a. Det vises til merknadene til denne overskriften.

Til ny § 11 a

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 a. Det vises til merknaden til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 b

Bestemmelsen tilsvarende i hovedsak lov om Statens pensjonskasse § 26 b. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen. Det er likevel slik at opptjeningen under ulønnede permisjoner etter *tredje ledd* her er begrenset til utdanningspermisjon.

Til ny § 11 c

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 c. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 d

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 d. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 e

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 e. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 f

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 f. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 g

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 g. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 h

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 h. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 i

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 i. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 j

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 j. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 k

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 k. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til ny § 11 l

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 26 l. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til § 12 femte ledd første punktum

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 27 femte ledd første punktum. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til § 19 a første ledd tredje punktum

Det presiseres at retten til oppsatt ektefellepensjon krever minst tre års samlet tjenestetid.

Til § 20 første ledd bokstav a

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 35 første ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til § 36 tredje ledd

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 44 tiende ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til § 39

Bestemmelsen tilsvarende lov om Statens pensjonskasse § 42. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

17.5 Til endringen i lov om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen

---

Til § 2 femte ledd

Bestemmelsen gjelder garantert pensjonsnivå etter lov om Statens pensjonskasse § 24 b, med visse tilpasninger. Ved endringen i form av *nytt tredje punktum* slås det fast at garantert pensjonsnivå etter lov om Statens pensjonskasse § 24 c gjelder tilsvarende. Bestemmelsen gjelder for årskullene 1959–1962.

Det vises til punkt 13.4 og 13.5.5.

17.6 Til endringen i lov om tillegg til lov om Statens pensjonskasse*Til § 3 tredje ledd*

Bestemmelsen gjelder blant annet beregning av pensjonen og den individuelle garantien. I *tredje ledd nytt andre punktum* slås det fast at garantert pensjonsnivå etter lov om Statens pensjonskasse § 24 c gjelder tilsvarende.

Det vises til punkt 13.4 og 13.5.6.

17.7 Til endringene i lov om pensjonsordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett*Til § 4*

Bestemmelsen gjelder beregning av pensjon. Ved endringen i *første ledd* presiseres det at alderspensjon beregnes etter lov om Statens pensjonskasse kapittel 5. I *tredje ledd* fastslås det at garantiavglene etter lov om Statens pensjonskasse § 24 c for årskullene 1959–1962 også skal gjelde. Endringene er for øvrig rene omformuleringer.

Det vises til punkt 6.4.

17.8 Til endringene i lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer*Til § 3-6 andre ledd*

Bestemmelsen gjelder levealdersjustering og garantert pensjonsnivå. Endringen i *første punktum* innebærer at det også henvises til lov om Statens pensjonskasse § 24 c.

Det vises til punkt 13.4 og 13.5.7.

Til § 4-6 andre ledd

Bestemmelsen gjelder levealdersjustering og garantert pensjonsnivå. Endringen i *første punktum* innebærer at det også henvises til lov om Statens pensjonskasse § 24 c.

Det vises til punkt 13.4 og 13.5.7.

Arbeids- og sosialdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover (ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover (ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover (ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor)

I

I lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse gjøres følgende endringer:

I kapitteloverskriftene endres ordet «Kapitel» til «Kapittel».

§ 8 første ledd oppheves.

Nåværende andre ledd blir § 8.

§ 11 første ledd andre punktum skal lyde:
Ved tariffavtale mellom staten og hovedsammen-
slutningene kan det bestemmes at også annen fast
arbeidsinntekt skal regnes med i pensjonsgrunn-
laget.

§ 14 første ledd skal lyde:

Pensjonsgrunnlaget begrenses til tolv ganger
folketrygdens grunnbeløp. *Pensjonsgrunnlaget for*
beregning av betinget tjenestepensjon etter § 26 e
begrenses til 7,1 ganger grunnbeløpet.

§ 14 andre ledd nytt tredje punktum skal lyde:
Leddet her gjelder ikke pensjon etter kapittel 5 a,
med unntak av pensjon etter § 26 h.

§ 15 nytt fjerde ledd skal lyde:

Paragrafen her gjelder ikke pensjon etter kapittel
5 a og kapittel 6 med unntak av pensjon etter § 26
h.

§ 19 første ledd skal lyde:

Når tjenestetid inngår i beregningen av pen-
sjon, skal den tiden arbeidstakeren har vært med-
lem av Pensjonskassen legges til grunn. Det kan
fastsettes ved tariffavtale at kortere tjenesteperio-
der ikke skal regnes med.

Nåværende første ledd tredje og fjerde punktum
blir andre ledd og skal lyde:

Ved beregning av pensjon etter kapittel 5, 6 og 7
avrundes samlet tjenestetid slik at brøkdel av et år

mindre enn en halv ikke regnes med. En større
brøkdel regnes som et helt år.

§ 19 nytt tredje ledd skal lyde:

Tjenestetid benyttet i kapittel 5 a fastsettes i
antall år, avrundet til én desimal.

Nåværende andre ledd blir nytt fjerde ledd.

§ 20 første ledd bokstav d skal lyde:

d) har permisjon uten lønn eller på annen måte
midlertidig har fratrudd tjenesten og hvor det
ved tariffavtale mellom staten og hovedsammen-
menlutningene er bestemt at tjenestetiden
skal regnes med,

Kapittel 5 overskriften skal lyde:

Kapittel 5. Alderspensjon – bruttopensjon.

Ny § 20 a i kapittel 5 skal lyde:

Kapitlet gjelder for medlemmer født i 1962
eller tidligere.

Kapitlet gjelder også for medlemmer født i
1963 eller senere som fratrer stilling med lavere
aldersgrense enn den alminnelige aldersgrensen
med rett til pensjon, i perioden fram til og med
måneden medlemmet fyller 67 år. Alderspensjo-
nen faller bort ved uttak av pensjon etter kapittel 5
a før fylte 67 år.

§ 24 b første ledd skal lyde:

Medlemmer som er født i 1958 eller tidligere,
skal ha et garantert pensjonsnivå etter reglene i
paragrafen her.

§ 24 b sjettede ledd skal lyde:

Ved gradert uttak av alderspensjon skal garanti-
tillegget beregnes som om tjenestepensjonen var
ugradert. Garantitillegget skal deretter graderes til-
svarende uttaksgraden for tjenestepensjonen.

Nåværende sjette ledd blir nytt sjuende ledd.

Ny § 24 c skal lyde:

Medlemmer som er født i 1959, 1960, 1961 eller 1962, får en andel av garantitillegget som er gitt til medlemmer født i 1958 eller tidligere etter § 24 b. Andelene bestemmes av forholdet mellom tjenestetid før 2011 og samlet tjenestetid, begge begrenset til full tjenestetid. 1959-kullet får 90 prosent av tillegget, 1960-kullet får 80 prosent av tillegget, 1961-kullet får 70 prosent av tillegget og 1962-kullet får 60 prosent av tillegget.

Nytt kapittel 5 a skal lyde:

Kapittel 5 a. Alderspensjon – påslagspensjon mv.

§ 26 a Virkeområde

Kapitlet gjelder for medlemmer født i 1963 eller senere.

§ 26 b Opptjening av alderspensjon – påslagsbeholdning

Alderspensjon tjenes opp fra og med 1. januar 2020 med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 12 ganger folketrygdens grunnbeløp og en tilleggssats på 18,1 prosent av pensjonsgrunnlaget mellom 7,1 og 12 ganger grunnbeløpet. Det er gjeldende grunnbeløp som legges til grunn. Ved deltidsstilling utgjør opptjeningen en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Det gis pensjonsopptjening fram til og med måneden medlemmet fyller 75 år.

Det gis pensjonsopptjening for tiden med midlertidig uførepensjon og uførepensjon etter kapittel 6. Opptjeningen skjer på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. For perioder hvor et medlem har hatt annen opptjening etter første og tredje ledd, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen reduseres med slik opptjening. Dersom uføregraden er lavere enn 100 prosent, skal opptjening etter dette leddet ikke overstige opptjening basert på pensjonsgrunnlaget uførepensjonen er beregnet av, justert for uføregraden.

Det gis pensjonsopptjening for den tiden medlemmet har ulønnet utdanningspermisjon som arbeidsgiver vurderer er relevant for stillingen. Det gis også pensjonsopptjening for den tiden medlemmet har annen permisjon uten lønn, eller på annen måte midlertidig har fratrudd tjenesten, og hvor det ved tariffavtale inngått med hovedsammenslutningene er bestemt at tiden skal

gi pensjonsopptjening. Opptjeningen skjer på grunnlag av pensjonsgrunnlaget i stillingen som medlemmet har permisjon fra eller midlertidig har fratrudd. Ved delvis permisjon skjer opptjeningen forholdsmessig.

Opptjeningen skjer løpende, slik at endringer får effekt fra virkningstidspunktet. Pensjonsopptjeningen akkumuleres i en påslagsbeholdning.

§ 26 c Uttak av alderspensjon

Alderspensjon gis tidligst fra og med måneden etter den måneden melding om uttak av pensjon blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom pensjonen ikke er tatt ut innen medlemmet fyller 75 år, utbetales pensjonen fra og med måneden etter fylte 75 år.

Alderspensjonen fastsettes på grunnlag av påslagsbeholdningen på uttakstidspunktet. Beholdningen gjøres om til årlig pensjon ved å dividere med delingstallet på uttakstidspunktet for pensjonen, jf. § 26 k.

Alderspensjonen kan tas ut helt eller delvis. Pensjonen graderes med 20, 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent. Årlig pensjon må på uttakstidspunktet minst utgjøre 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp for at pensjonen kan tas ut gradert. Dersom medlemmet mottar midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, kan ikke summen av uføregrad og uttaksgrad for alderspensjon overstige 100 prosent.

Pensjonsgraden kan endres eller oppdateres når det har gått ett år fra uttakstidspunktet eller ett år fra tidspunktet da uttaksgraden sist ble endret eller oppdatert. Medlemmet kan likevel ta ut full pensjon eller stanse pensjonen uavhengig av bestemmelsene i første punktum. Ved fylte 75 år utbetales full pensjon.

Dersom pensjonsgraden endres eller oppdateres, skal pensjonen gjøres om til en beholdning ved å multiplisere pensjonen med delingstallet på endrings- eller oppdateringstidspunktet. Dette beløpet legges sammen med eventuell beholdning som ikke er tatt ut. Pensjonen beregnes deretter etter bestemmelsene i paragrafen her.

Pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

§ 26 d Ny opptjening

Ved uttak av hel alderspensjon skal pensjonsopptjening som tilføres påslagsbeholdningen etter uttak, regnes om til årlig pensjon ved hjelp av delingstallet på omregningstidspunktet, og legges til pensjonen som allerede er tatt ut. Omregningen foretas med virkning fra 1. januar året etter at opptjeningen fant sted.

Ved gradert uttak av pensjon skal pensjonsopptjening som tilføres påslagsbeholdningen etter uttak, omregnes til pensjon etter § 26 c femte ledd når uttaksgraden endres eller oppdateres.

Departementet kan gi forskrift om gjennomføringen av denne paragrafen.

§ 26 e Betinget tjenestepensjon – opptjening

Medlemmer som ikke har rett til privat eller offentlig avtalefestet pensjon (AFP), gis betinget tjenestepensjon som et tillegg til alderspensjonen.

Betinget tjenestepensjon tjenes opp fra og med 1. januar 2020 med 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 ganger folketrygdens grunnbeløp. Det er gjeldende grunnbeløp som legges til grunn. Ved deltidsstilling utgjør opptjeningen en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Det gis pensjonsopptjening fram til og med måneden medlemmet fyller 62 år.

Det gis pensjonsopptjening for tid med midlertidig uførepensjon og uførepensjon etter kapittel 6. Opptjeningen skjer på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. For perioder hvor et medlem har hatt annen opptjening etter andre ledd, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen reduseres med slik opptjening. Dersom uføregraden er lavere enn 100 prosent, skal opptjening etter dette leddet ikke overstige opptjening basert på pensjonsgrunnlaget uførepensjonen er beregnet av, justert for uføregraden.

Opptjeningen skjer løpende, slik at endringer får effekt fra virkningstidspunktet. Opptjening av betinget tjenestepensjon akkumuleres i en betingetbeholdning.

§ 26 f Betinget tjenestepensjon – uttak

Betinget tjenestepensjon gis tidligst fra og med måneden etter den måneden melding om uttak blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom det innvilges betinget tjenestepensjon etter at et medlem har fylt 70 år, skal årlig pensjon beregnes som om uttaket skjedde ved 70 år.

Betingetbeholdningen gjøres om til årlig pensjon ved å dividere med delingstallet på uttakstidspunktet for pensjonen.

Betinget tjenestepensjon kan ikke tas ut gradert eller stanses. Pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

§ 26 g Oppsatt pensjon for tjenestetid etter 2019

Fratrer et medlem sin stilling med minst ett års samlet tjenestetid, men uten rett til straks å få

pensjon etter dette kapitlet, har medlemmet rett til oppsatt påslagspensjon og oppsatt betinget tjenestepensjon. Pensjonen beregnes etter reglene i kapitlet her.

§ 26 h Oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020

Medlemmer med tjenestetid før 2020 har rett til oppsatt alderspensjon dersom samlet tjenestetid er minst tre år.

Pensjonen beregnes av medlemmets pensjonsgrunnlag 31. desember 2019. Har medlemmet 31. desember 2019 lenger tjenestetid enn 30 år, skal gjennomsnittlig stillingsandel beregnes med utgangspunkt i de 30 årene med høyest stillingsandel.

Den årlige alderspensjonen beregnes slik:

- Har medlemmet 31. desember 2019 full tjenestetid, eller mer, får medlemmet full alderspensjon. Full tjenestetid er den tjenestetiden medlemmet ville hatt fra den dagen vedkommende ble medlem av Pensjonskassen og fram til aldersgrensen, likevel ikke mer enn 40 år og ikke mindre enn 30 år. Pensjonen skal utgjøre 66 prosent av pensjonsgrunnlaget.
- Har medlemmet 31. desember 2019 ikke full tjenestetid, skal medlemmet ha en avkortet alderspensjon som utgjør en så stor andel av full pensjon som tjenestetiden 31. desember 2019 utgjør av full tjenestetid.

Forsørger medlemmet barn under 18 år, skal det for hvert barn ytes et barnetillegg på 10 prosent av alderspensjonen etter levealdersjustering. Alderspensjonen med barnetillegg må likevel ikke overstige 90 prosent av pensjonsgrunnlaget etter levealdersjustering når pensjonen er beregnet etter full tjenestetid. Er pensjonen beregnet etter kortere enn full tjenestetid, skal det foretas en forholdsmessig avkorting. Barnetillegg betales ut den måneden barnet fyller 18 år eller i tilfelle måneden etter barnets død.

Alderspensjonen skal levealdersjusteres ved hjelp av justeringstall fastsatt med utgangspunkt i delingstall fastsatt av Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. folketrygdloven §§ 20-12 og 20-13. Justeringstallet framkommer ved å dividere delingstallene med 13,42. Justeringstallet ved uttak av pensjonen legges til grunn.

Alderspensjonen gis tidligst fra og med måneden etter den måneden melding om uttak blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom pensjonen ikke er tatt ut innen medlemmet fyller 75 år, utbetales pensjonen fra og med måneden etter fylte 75 år. Det er et vilkår at medlemmet mottar alderspensjon fra folketrygden på uttakstidspunktet. Pensjonen kan ikke tas

ut gradert eller stanses. Barnetillegg etter tredje ledd gis tidligst fra måneden etter fylte 65 år.

Alderspensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

§ 26 i Tillegg for opptjening før 2011

Medlem født i årene 1963–1967, og som har opptjening før 2011 som gir rett til oppsatt alderspensjon etter § 26 h, gis et tillegg til alderspensjonen. Fullt tillegg utgjør 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte alderspensjonen. Tillegget beregnes forholdsmessig dersom tjenestetiden før 2011 er kortere enn 30 år. 1963-kullet får 100 prosent av tillegget, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent av tillegget.

Tillegget kommer til utbetaling ved uttak av oppsatt alderspensjon etter § 26 h. Tillegget kan ikke graderes eller stanses. Ved uttak multipliseres tillegget med delingstallet ved 67 år og divideres med delingstallet på uttakstidspunktet.

Tillegget kan kombineres med arbeidsinntekt uten at tillegget blir avkortet.

§ 26 j Overgangstillegg

Medlem født i årene 1963–1970 som fratrer medlemspliktig stilling helt i perioden mellom fylte 62 og 67 år, og som har minst 15 års samlet tjenestetid, gis et overgangstillegg fra og med måneden etter den måneden medlemmet fratrer. Tillegget opphører ved gjeninntreden i medlemspliktig stilling. Medlemmet gis tillegget på nytt ved senere hel fratreden. Tillegget opphører senest måneden etter at medlemmet fyller 67 år.

Fullt overgangstillegg er 0,15 ganger folketrygdens grunnbeløp og ytes til medlem født i 1963. Tillegget beregnes forholdsmessig for medlemmer med tjenestetid mindre enn 40 år og for gjennomsnittlig stillingsandel lavere enn 100 prosent. Dersom samlet tjenestetid er over 40 år, skal gjennomsnittlig stillingsandel beregnes med utgangspunkt i de 40 årene med høyest stillingsandel.

1964-kullet får 87,5 prosent av overgangstillegget som 1963-kullet får, 1965-kullet får 75 prosent osv. til 1970-kullet, som får 12,5 prosent av tillegget.

Tillegget skal ikke levealdersjusteres. Det avkortes ikke mot arbeidsinntekt fra stilling som ikke er medlemspliktig. Tillegget kan ikke tas ut gradert.

§ 26 k Levealdersjustering

Levealdersjustering skjer ved hjelp av delingstall fastsatt av Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. folketrygdloven §§ 20-12 og 20-13.

§ 26 l Opphør av pensjon

Pensjon etter kapitlet her opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde. Pensjon etter §§ 26 h og 26 i, løper ytterligere en måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle.

Dersom et medlem dør uten at pensjon etter § 26 h er begynt å løpe, og medlemmet ved dødsfallet heller ikke hadde midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, skal det, dersom medlemmet etterlater seg ektefelle, utbetales et beløp svarende til en måneds pensjon etter § 26 h, beregnet med et justeringstall lik 1,000.

§ 27 femte ledd første punktum skal lyde:

Rett til uførepensjon etter kapitlet her har også den som *har minst tre års samlet tjenestetid* og har fratrudd stillingen etter 1. januar 1967 med rett til oppsatt alderspensjon, og som senere blir innvilget uføretrygd fra folketrygden.

§ 35 første ledd skal lyde:

Dersom den gjenlevende ektefellen samtidig har alderspensjon *etter kapittel 5*, midlertidig uførepensjon eller uførepensjon fra Pensjonskassen eller fra en annen tjenestepensjonsordning, skal enke- eller enkemannspensjonen fra Pensjonskassen reduseres etter bestemmelsene her.

§ 42 første ledd skal lyde:

Påslagsbeholdningen etter § 26 b og betingetbeholdningen etter § 26 e reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten. Ved reduksjon av uttaksgrad eller stans av påslagspensjon skal reguleringen av påslagsbeholdningen ta hensyn til når i året endringen fant sted.

Nåværende første ledd blir andre ledd og skal lyde:

Regulering av alderspensjon *etter kapittel 5* under utbetaling foretas ved at pensjonsgrunnlaget reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent. *Regulering av alderspensjon etter kapittel 5 a under utbetaling foretas ved at pensjonen reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent, likevel slik at alderspensjon etter § 26 h reguleres etter første punktum.* Ved *førstegangsuttak og ved økning av uttaksgrad skal reguleringen ta hensyn til når i året uttaket eller*

gradsendringen fant sted. Overgangstillegg etter § 26 j beregnes av det til enhver tid gjeldende grunnbeløpet i folketrygden.

Nåværende andre ledd blir tredje ledd. Tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Bestemmelsen i *andre* ledd *tredje* punktum gjelder tilsvarende ved første regulering etter 67 år.

Nåværende tredje ledd blir fjerde ledd og skal lyde:

Pensjonsgrunnlaget for medlemmer som fratrer sin stilling med alderspensjon *etter kapittel 5* eller avtafestet pensjon før 67 år, skal omregnes fra måneden etter fylte 67 år ved at det oppreguleres med lønnsveksten fra fratredelsestidspunktet og fram til omregningstidspunktet. Pensjonsgrunnlaget for medlemmer som etter § 21 fjerde ledd får alderspensjon fra fylte 65 år, skal omregnes på tilsvarende måte. Bestemmelsen i *andre* ledd *tredje* punktum gjelder tilsvarende ved første regulering etter at pensjonsgrunnlaget er omregnet. Dersom medlemmet dør før omregningstidspunktet ved 65 eller 67 år, skal pensjonsgrunnlaget ved beregningen av enke- eller enkemannspensjon og barnpensjon etter *kapittel 7* omregnes ved at det oppreguleres med lønnsveksten fra fratredelsestidspunktet og fram til virkningstidspunktet for pensjonen.

Nåværende fjerde ledd blir femte ledd og skal lyde:

Pensjonsgrunnlaget for medlemmer som fratrer sin stilling uten rett til straks å få pensjon etter loven her eller lov om avtafestet pensjon for medlemmer av Statens pensjonskasse, jf. § 23, reguleres med lønnsveksten fram til tidspunktet det ytes pensjon etter loven her. *Det samme gjelder pensjonsgrunnlaget for oppsatt alderspensjon etter § 26 h før pensjonen tas ut.* Når en arbeidstaker har gått over fra et høyere til et lavere samlet pensjonsgrunnlag, jf. § 15 *andre* ledd, skal det tidligere *grunnlaget* som har betydning for pensjonsberegningen reguleres tilsvarende.

Nåværende femte ledd blir sjette ledd og skal lyde:

Ved regulering av *beholdninger*, pensjoner og pensjonsgrunnlag etter første til *femte* ledd benyttes de reguleringsfaktorer Kongen fastsetter etter folketrygdloven § 19-14 åttende ledd og § 20-18 åttende ledd.

Nytt sjuende ledd skal lyde:

Departementet kan gi forskrift om gjennomføringen av denne paragrafen.

§ 44 tiende ledd skal lyde:

Pensjonskassen kan sette som vilkår for tilståelse av ytelser at vedkommende samtidig setter fram krav om ytelser etter *folketrygdloven*. *Dette gjelder ikke for pensjon etter kapittel 5 a, med unntak av pensjon etter § 26 h.* Departementet fastsetter nærmere regler om dette.

II

I lov 26. juni 1953 nr. 11 om pensjonsordning for apotekvirksomhet mv. gjøres følgende endringer:

I kapittel I til XI endres kapitelloverskriften innledningen fra «Kapitel I.» til «Kapittel 1.», «Kapitel II.» til «Kapittel 2.» osv.

§ 2 første ledd skal lyde:

Unntatt *fra pensjonsordningen* er personer som *utfører praktisk tjeneste ved apotek for å kunne avlegge apotekereksamen.*

§ 8 c første ledd skal lyde:

Medlemmer som *er født i 1958 eller tidligere*, skal ha et garantert pensjonsnivå etter reglene i paragrafen her.

§ 8 c sjette ledd skal lyde:

Ved gradert uttak av alderspensjon skal garantitillegget beregnes som om tjenestepensjonen var ugradert. Garantitillegget skal deretter graderes tilsvarende uttaksgraden for tjenestepensjonen.

Nåværende sjette ledd blir nytt sjuende ledd.

Ny § 8 d skal lyde:

Medlemmer som er født i 1959, 1960, 1961 eller 1962, får en andel av garantitillegget som er gitt til medlemmer født i 1958 eller tidligere etter § 8 c. Andelene bestemmes av forholdet mellom tjenestetid før 2011 og samlet tjenestetid, begge begrenset til full tjenestetid. 1959-kullet får 90 prosent av tillegget, 1960-kullet får 80 prosent av tillegget, 1961-kullet får 70 prosent av tillegget og 1962-kullet får 60 prosent av tillegget.

§ 10 femte ledd første punktum skal lyde:

Rett til uførepensjon etter kapitlet her har også den som *har minst tre års samlet tjenestetid* og har fratrudd stillingen etter 1. januar 1967 med rett til

oppsatt alderspensjon, og som senere blir innvilget uføretrygd fra folketrygden.

§ 26 første ledd første punktum skal lyde:

Pensjonsordningen kan sette som vilkår for tilståelse av ytelser at vedkommende samtidig setter fram krav om ytelser etter *folketrygdloven*.

III

I lov 6. juli 1957 nr. 26 om samordning av pensjons- og trygdeytelser gjøres følgende endringer:

§ 3 første ledd skal lyde:

Loven omfatter alderspensjon etter lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse kapittel 5 (alderspensjon – bruttopensjon) og § 26 h (oppsatt alderspensjon for tjenestetid før 2020 for medlemmer født i 1963 eller senere). Det samme gjelder tilsvarende pensjoner fra andre tjenestepensjonsordninger.

Nåværende første til fjerde ledd blir andre til fjerde og nytt femte ledd.

§ 24 a overskriften skal lyde:

Samordning av alderspensjon fra tjenestepensjonsordning med alderspensjon etter folketrygdloven kapittel 20 for medlemmer født i 1962 eller tidligere

Ny § 24 c skal lyde:

§ 24 c Samordning av oppsatt alderspensjon fra tjenestepensjonsordning med alderspensjon fra folketrygden for medlemmer født i 1963 eller senere

1. Ved uttak av oppsatt alderspensjon før fylte 67 år skal det gjøres en foreløpig samordning med alderspensjon fra folketrygden. Det fastsettes da en foreløpig samordningsbeholdning med utgangspunkt i pensjonsbeholdningen etter folketrygdloven § 20-4, garantipensjonsbeholdningen etter folketrygdloven § 20-11 og garanti for opptjente rettigheter etter folketrygdloven § 20-20. Er alderspensjonen fra folketrygden tatt ut samtidig som tjenestepensjonen, tas det utgangspunkt i beholdningene på uttakstidspunktet. Er alderspensjonen fra folketrygden tatt ut på et tidligere tidspunkt enn tjenestepensjonen, tas det utgangspunkt i beholdningene som pensjonisten ville hatt rett til dersom pensjonene var tatt ut samtidig. I beholdningene inngår også en forskuttert opptjening basert på 5 ganger folketrygdens

grunnbeløp årlig fram til 67 år. Den foreløpige samordningsbeholdningen er 98 prosent av beholdningene. Samordningsfradraget fastsettes ved å dividere den foreløpige samordningsbeholdningen med delingstallet på uttakstidspunktet for tjenestepensjonen. Delingstallet fastsettes etter folketrygdloven § 20-13.

2. Når oppsatt alderspensjon er tatt ut før fylte 67 år, skal det foretas ny samordning fra måneden etter fylte 67 år. Det tas da utgangspunkt i beholdningene etter folketrygdloven §§ 20-4, 20-11 og 20-20 slik de ville ha vært ved uttak ved 67 år. Samordningsbeholdningen er 98 prosent av beholdningene. Samordningsfradraget skal likevel beregnes med delingstallet på uttakstidspunktet for tjenestepensjonen, og det skal tas hensyn til regulering fra uttakstidspunktet fram til 67 år.
3. Ved den nye samordningen ved 67 år skal det foretas et samordningsoppgjør. Samordningsoppgjøret settes lik endring i månedlig utbetaling av oppsatt alderspensjon, multiplisert med antall måneder med mottak av slik alderspensjon. Dersom månedlig pensjon økes, skal det utbetales et engangsbeløp. Dersom månedlig pensjon reduseres, skal det innkreves et engangsbeløp.
4. Ved uttak av oppsatt alderspensjon ved eller etter fylte 67 år tas det utgangspunkt i beholdningene etter folketrygdloven §§ 20-4, 20-11 og 20-20 som pensjonisten ville hatt rett til dersom alderspensjonen fra folketrygden og tjenestepensjonen var tatt ut samtidig, men likevel bare opptjening til og med året pensjonisten fyller 67 år. Samordningsfradraget fastsettes ved å dividere samordningsbeholdningen med delingstallet på uttakstidspunktet. Delingstallet fastsettes etter folketrygdloven § 20-13.
5. Det samordnes ikke med alderspensjon fra folketrygden som er opptjent fra og med året etter fylte 67 år. Når opptjeningen i folketrygden for årene til og med det året pensjonisten fyller 67 år senere legges til utbetalt alderspensjon fra folketrygden, skal det foretas en ny samordningsberegning fra samme tidspunkt som folketrygden omregnes, se folketrygdloven § 20-17.
6. Tillegg til alderspensjon etter folketrygdloven § 20-18 femte ledd skal gå til fradrag i alderspensjon fra tjenestepensjonsordning.
7. Det gis et tillegg til tjenestepensjonen som tilsvarer 2,5 ganger folketrygdens grunnbeløp, dividert med delingstallet på uttakstidspunktet fastsatt etter folketrygdloven § 20-13.

8. Samordningsfradrag etter bestemmelsen her og tillegg etter nr. 7 skal begrenses forholdsmessig hvis pensjonisten ikke har full tjenestetid i tjenestepensjonsordningen.
9. Er alderspensjonen fra folketrygden gradert, skal det ved beregningen av samordningsfradraget legges til grunn en ugradert alderspensjon.
10. Samordningsfradrag etter nr. 1 til nr. 4 skal reguleres etter folketrygdloven § 20-18 andre, fjerde og sjuende ledd. Tillegg etter nr. 7 skal reguleres på samme måte.
11. Departementet kan gi forskrift om gjennomføringen av denne paragrafen.

IV

I lov 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere gjøres følgende endringer:

I kapittel I til XI endres kapitteloverskriften innledningen fra «Kapittel I.» til «Kapittel 1.», «Kapittel II.» til «Kapittel 2.» osv.

§ 3 første ledd bokstav a oppheves.

Nåværende første ledd bokstav b og bokstav c blir bokstav a og b.

§ 5 første ledd andre og tredje punktum blir andre ledd og skal lyde:

Ved beregning av pensjon etter kapittel 4, 5 og 6 avrundes samlet tjenestetid slik at brøkdelen av et år mindre enn en halv ikke regnes med. En større brøkdelen regnes som et helt år.

§ 5 tredje ledd skal lyde:

Tjenestetid benyttet i kapittel 4 a fastsettes i antall år, avrundet til én desimal.

Nåværende andre og tredje ledd blir fjerde og nytt femte ledd.

Kapittel 4 overskriften skal lyde:

Kapittel 4. Alderspensjon – bruttopensjon.

Ny § 6 a i kapittel 4 skal lyde:

Kapitlet gjelder for medlemmer født i 1962 eller tidligere.

Kapitlet gjelder også for medlemmer født i 1963 eller senere som fratrer stilling med 65 års aldersgrense med rett til pensjon, i perioden fram til og med måneden medlemmet fyller 67 år.

Alderspensjonen faller bort ved uttak av pensjon etter kapittel 4 a før fylte 67 år.

§ 10 c første ledd skal lyde:

Medlemmer som *er født i 1958 eller tidligere*, skal ha et garantert pensjonsnivå etter reglene i paragrafen her.

§ 10 c sjette ledd skal lyde:

Ved gradert uttak av alderspensjon skal garantitillegget beregnes som om tjenestepensjonen var ugradert. Garantitillegget skal deretter graderes tilsvarende uttaksgraden for tjenestepensjonen.

Nåværende sjette ledd blir nytt sjuende ledd.

Ny § 10 d skal lyde:

Medlemmer som er født i 1959, 1960, 1961 eller 1962, får en andel av garantitillegget som er gitt til medlemmer født i 1958 eller tidligere etter § 10 c. Andelene bestemmes av forholdet mellom tjenestetid før 2011 og samlet tjenestetid, begge begrenset til full tjenestetid. 1959-kullet får 90 prosent av tillegget, 1960-kullet får 80 prosent av tillegget, 1961-kullet får 70 prosent av tillegget og 1962-kullet får 60 prosent av tillegget.

Nytt kapittel 4 a skal lyde:

Kapittel 4 a. Alderspensjon – påslagspensjon

§ 11 a Virkeområde

Kapitlet gjelder for medlemmer født i 1963 eller senere.

§ 11 b Opptjening av alderspensjon – påslagsbeholdning

Alderspensjon tjenes opp fra og med 1. januar 2020 med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 12 ganger folketrygdens grunnbeløp og en tilleggssats på 18,1 prosent av pensjonsgrunnlaget mellom 7,1 og 12 ganger grunnbeløpet. Det er gjeldende grunnbeløp som legges til grunn. Ved deltidsstilling utgjør opptjeningen en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Det gis pensjonsopptjening fram til og med måneden medlemmet fyller 75 år.

Det gis pensjonsopptjening for tiden med midlertidig uførepensjon og uførepensjon etter kapittel 5. Opptjeningen skjer på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. For perioder hvor et medlem har hatt annen opptjening etter første og tredje ledd, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen reduseres med slik opptjening. Dersom uføregraden er lavere

enn 100 prosent, skal opptjening etter dette leddet ikke overstige opptjening basert på pensjonsgrunnlaget uførepensjonen er beregnet av, justert for uføregraden.

Det gis pensjonsopptjening for den tiden medlemmet har ulønnet utdanningspermisjon som arbeidsgiver vurderer er relevant for stillingen. Opptjeningen skjer på grunnlag av pensjonsgrunnlaget i stillingen som medlemmet har permisjon fra eller midlertidig har fratrudd. Ved delvis permisjon skjer opptjeningen forholdsmessig.

Opptjeningen skjer løpende, slik at endringer får effekt fra virkningstidspunktet. Pensjonsopptjeningen akkumuleres i en påslagsbeholdning.

§ 11 c Uttak av alderspensjon

Alderspensjon gis tidligst fra og med måneden etter den måneden melding om uttak av pensjon blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom pensjonen ikke er tatt ut innen medlemmet fyller 75 år, utbetales pensjonen fra og med måneden etter fylte 75 år.

Alderspensjonen fastsettes på grunnlag av påslagsbeholdningen på uttakstidspunktet. Beholdningen gjøres om til årlig pensjon ved å dividere med delingstallet på uttakstidspunktet for pensjonen, jf. § 11 k.

Alderspensjonen kan tas ut helt eller delvis. Pensjonen graderes med 20, 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent. Årlig pensjon må på uttakstidspunktet minst utgjøre 30 prosent av folketrygdens grunnbeløp for at pensjonen kan tas ut gradert. Dersom medlemmet mottar midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, kan ikke summen av uføregrad og uttaksgrad for alderspensjon overstige 100 prosent.

Pensjonsgraden kan endres eller oppdateres når det har gått ett år fra uttakstidspunktet eller ett år fra tidspunktet da uttaksgraden sist ble endret eller oppdatert. Medlemmet kan likevel ta ut full pensjon eller stanse pensjonen uavhengig av bestemmelsene i første punktum. Ved fylte 75 år utbetales full pensjon.

Dersom pensjonsgraden endres eller oppdateres, skal pensjonen gjøres om til en beholdning ved å multiplisere pensjonen med delingstallet på endrings- eller oppdateringstidspunktet. Dette beløpet legges sammen med eventuell beholdning som ikke er tatt ut. Pensjonen beregnes deretter etter bestemmelsene i paragrafen her.

Pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

§ 11 d Ny opptjening

Ved uttak av hel alderspensjon skal pensjonsopptjening som tilføres påslagsbeholdningen etter uttak, regnes om til årlig pensjon ved hjelp av delingstallet på omregningstidspunktet, og legges til pensjonen som allerede er tatt ut. Omregningen foretas med virkning fra 1. januar året etter at opptjeningen fant sted.

Ved gradert uttak av pensjon skal pensjonsopptjening som tilføres påslagsbeholdningen etter uttak, omregnes til pensjon etter § 11 c femte ledd når uttaksgraden endres eller oppdateres.

Departementet kan gi forskrift om gjennomføringen av denne paragrafen.

§ 11 e Betinget tjenestepensjon – opptjening

Medlemmer som ikke har rett til privat eller offentlig avtalefestet pensjon (AFP), gis betinget tjenestepensjon som et tillegg til alderspensjonen.

Betinget tjenestepensjon tjenes opp fra og med 1. januar 2020 med 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 ganger folketrygdens grunnbeløp. Det er gjeldende grunnbeløp som legges til grunn. Ved deltidsstilling utgjør opptjeningen en forholdsmessig del av opptjeningen for en fulltidsstilling. Det gis pensjonsopptjening fram til og med måneden medlemmet fyller 62 år.

Det gis pensjonsopptjening for tid med midlertidig uførepensjon og uførepensjon etter kapittel 5. Opptjeningen skjer på grunnlag av pensjonsgrunnlaget som uførepensjonen er beregnet av. For perioder hvor et medlem har hatt annen opptjening etter andre ledd, skal opptjening på grunnlag av uførepensjonen reduseres med slik opptjening. Dersom uføregraden er lavere enn 100 prosent, skal opptjening etter dette leddet ikke overstige opptjening basert på pensjonsgrunnlaget uførepensjonen er beregnet av, justert for uføregraden.

Opptjeningen skjer løpende, slik at endringer får effekt fra virkningstidspunktet. Opptjening av betinget tjenestepensjon akkumuleres i en betingetbeholdning.

§ 11 f Betinget tjenestepensjon – uttak

Betinget tjenestepensjon gis tidligst fra og med måneden etter den måneden melding om uttak blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom det innvilges betinget tjenestepensjon etter at et medlem har fylt 70 år, skal årlig pensjon beregnes som om uttaket skjedde ved 70 år.

Betingetbeholdningen gjøres om til årlig pensjon ved å dividere med delingstallet på uttakstidspunktet for pensjonen.

Betinget tjenestepensjon kan ikke tas ut gradert eller stanses. Pensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

§ 11 g Oppsatt pensjon for tjenestetid etter 2019

Fratrer et medlem sin stilling med minst ett års samlet tjenestetid, men uten rett til straks å få pensjon etter dette kapitlet, har medlemmet rett til oppsatt påslagspensjon og oppsatt betinget tjenestepensjon. Pensjonen beregnes etter reglene i kapitlet her.

§ 11 h Oppsatt pensjon for tjenestetid før 2020

Medlemmer med tjenestetid før 2020 har rett til oppsatt alderspensjon dersom samlet tjenestetid er minst tre år.

Pensjonen beregnes av medlemmets pensjonsgrunnlag 31. desember 2019. Har medlemmet 31. desember 2019 lenger tjenestetid enn 30 år, skal gjennomsnittlig stillingsandel beregnes med utgangspunkt i de 30 årene med høyest stillingsandel.

Den årlige alderspensjonen beregnes slik:

- a) Har medlemmet 31. desember 2019 full tjenestetid, eller mer, får medlemmet full alderspensjon. Full tjenestetid er den tjenestetiden medlemmet ville hatt fra den dagen vedkommende ble medlem av pensjonsordningen og fram til aldersgrensen, likevel ikke mer enn 40 år og ikke mindre enn 30 år. Pensjonen skal utgjøre 66 prosent av pensjonsgrunnlaget.
- b) Har medlemmet 31. desember 2019 ikke full tjenestetid, skal medlemmet ha en avkortet alderspensjon som utgjør en så stor andel av full pensjon som tjenestetiden 31. desember 2019 utgjør av full tjenestetid.

Forsørger medlemmet barn under 18 år, skal det for hvert barn ytes et barnetillegg på 10 prosent av alderspensjonen etter levealdersjustering. Alderspensjonen med barnetillegg må likevel ikke overstige 90 prosent av pensjonsgrunnlaget etter levealdersjustering når pensjonen er beregnet etter full tjenestetid. Er pensjonen beregnet etter kortere enn full tjenestetid, skal det foretas en forholdsmessig avkorting. Barnetillegg betales ut den måneden barnet fyller 18 år eller i tilfelle måneden etter barnets død.

Alderspensjonen skal levealdersjusteres ved hjelp av justeringstall fastsatt med utgangspunkt i delingstall fastsatt av Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. folketrygdloven §§ 20-12 og 20-13. Jus-

teringstallet framkommer ved å dividere delings-tallene med 13,42. Justeringstallet ved uttak av pensjonen legges til grunn.

Alderspensjonen gis tidligst fra og med måneden etter den måneden melding om uttak blir gitt, likevel tidligst fra og med måneden etter fylte 62 år. Dersom pensjonen ikke er tatt ut innen medlemmet fyller 75 år, utbetales pensjonen fra og med måneden etter fylte 75 år. Det er et vilkår at medlemmet mottar alderspensjon fra folketrygden på uttakstidspunktet. Pensjonen kan ikke tas ut gradert eller stanses. Barnetillegg etter tredje ledd gis tidligst fra måneden etter fylte 65 år.

Alderspensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.

§ 11 i Tillegg for opptjening før 2011

Medlem født i årene 1963–1967, og som har opptjening før 2011 som gir rett til oppsatt alderspensjon etter § 11 h, gis et tillegg til alderspensjonen. Fullt tillegg utgjør 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte alderspensjonen. Tillegget beregnes forholdsmessig dersom tjenestetiden før 2011 er kortere enn 30 år. 1963-kullet får 100 prosent av tillegget, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent, og 1967-kullet får 20 prosent av tillegget.

Tillegget kommer til utbetaling ved uttak av oppsatt alderspensjon etter § 11 h. Tillegget kan ikke graderes eller stanses. Ved uttak multipliseres tillegget med delingstallet ved 67 år og divideres med delingstallet på uttakstidspunktet.

Tillegget kan kombineres med arbeidsinntekt uten at tillegget blir avkortet.

§ 11 j Overgangstillegg

Medlem født i årene 1963–1970 som fratrer medlemspliktig stilling helt i perioden mellom fylte 62 og 67 år, og som har minst 15 års samlet tjenestetid, gis et overgangstillegg fra og med måneden etter den måneden medlemmet fratrer. Tillegget opphører ved gjeninntreden i medlemspliktig stilling. Medlemmet gis tillegget på nytt ved senere hel fratreden. Tillegget opphører senest måneden etter at medlemmet fyller 67 år.

Fullt overgangstillegg er 0,15 ganger folke-trygdens grunnbeløp og ytes til medlem født i 1963. Tillegget beregnes forholdsmessig for medlemmer med tjenestetid mindre enn 40 år og for gjennomsnittlig stillingsandel lavere enn 100 prosent. Dersom samlet tjenestetid er over 40 år, skal gjennomsnittlig stillingsandel beregnes med utgangspunkt i de 40 årene med høyest stillingsandel.

1964-kullet får 87,5 prosent av overgangstillegget som 1963-kullet får, 1965-kullet får 75 prosent osv. til 1970-kullet som får 12,5 prosent av tillegget.

Tillegget skal ikke levealdersjusteres. Det avkortes ikke mot arbeidsinntekt fra stilling som ikke er medlemspliktig. Tillegget kan ikke tas ut gradert.

§ 11 k Levealdersjustering

Levealdersjustering skjer ved hjelp av delings-tall fastsatt av Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. folketrygdloven §§ 20-12 og 20-13.

§ 11 l Opphør av pensjon

Pensjon etter kapitlet her opphører ved utgangen av måneden etter måneden medlemmet døde. Pensjon etter §§ 11 h og 11 i, løper ytterligere en måned dersom avdøde etterlater seg ektefelle.

Dersom et medlem dør uten at pensjon etter § 11 h er begynt å løpe, og medlemmet ved døds-fallet heller ikke hadde midlertidig uførepensjon eller uførepensjon, skal det, dersom medlemmet etterlater seg ektefelle, utbetales et beløp sva-rende til en måneds pensjon etter § 11 h, beregnet med et justeringstall lik 1,000.

§ 12 femte ledd første punktum skal lyde:

Rett til uførepensjon etter kapitlet her har også den som *har minst tre års samlet tjenestetid* og har fratrudd stillingen etter 1. januar 1967 med rett til oppsatt alderspensjon, og som senere blir innvilget uføretrygd fra folketrygden.

§ 13 tredje ledd andre punktum skal lyde:

Pensjonsgrunnlaget fastsettes etter kapittel 4, unntatt bestemmelsene i § 8 femte til *sjuende* ledd om beregning av gjennomsnittsgrunnlag.

§ 19 a første ledd tredje punktum skal lyde:

Ektefelle etter sykepleier med *minst tre års samlet tjenestetid* og rett til oppsatt alderspensjon har rett til oppsatt ektefellepensjon.

§ 20 første ledd bokstav a skal lyde:

a) Dersom den gjenlevende ektefellen samtidig har alderspensjon *etter kapittel 4*, midlertidig uførepensjon eller uførepensjon fra denne eller fra en annen tjenestepensjonsordning, skal enke- eller enkemannspensjonen fra denne pensjonsordningen reduseres etter bestemmelsene her.

§ 36 tredje ledd skal lyde:

Pensjonsordningen kan sette som vilkår for tilståelse av ytelser at vedkommende samtidig setter fram krav om ytelser etter *folketrygdloven*. Dette *gjelder ikke for pensjon etter kapittel 4 a, med unntak av pensjon etter § 11 h*. Departementet kan gi forskrift om dette.

§ 39 første ledd skal lyde:

Påslagsbeholdningen etter § 11 b og betingetbeholdningen etter § 11 e reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten. Ved reduksjon av uttaksgrad eller stans av påslagspensjon skal reguleringen av påslagsbeholdningen ta hensyn til når i året endringen fant sted.

Nåværende første ledd blir andre ledd og skal lyde:

Regulering av alderspensjon *etter kapittel 4* under utbetaling foretas ved at pensjonsgrunnlaget reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent. *Regulering av alderspensjon etter kapittel 4 a under utbetaling foretas ved at pensjonen reguleres årlig fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent, likevel slik at alderspensjon etter § 11 h reguleres etter første punktum. Ved førstegangsuttak og ved økning av uttaksgrad skal reguleringen ta hensyn til når i året uttaket eller gradsendingen fant sted. Overgangstillegg etter § 11 j beregnes av det til enhver tid gjeldende grunnbeløpet i folketrygden.*

Nåværende andre ledd blir tredje ledd. Tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Bestemmelsen i *andre* ledd *tredje* punktum gjelder tilsvarende ved første regulering etter 67 år.

Nåværende tredje ledd blir fjerde ledd og skal lyde:

Pensjonsgrunnlaget for medlemmer som fratrer sin stilling med alderspensjon *etter kapittel 4* eller avtalefestet pensjon før 67 år, skal omregnes fra måneden etter fylte 67 år ved at det oppreguleres med lønnsveksten fra fratredelsestidspunktet og fram til omregningstidspunktet. Pensjonsgrunnlaget for medlemmer som etter § 7 tredje ledd andre punktum får alderspensjon fra fylte 65 år, skal omregnes på tilsvarende måte. Bestemmelsen i *andre* ledd *tredje* punktum gjelder tilsvarende ved første regulering etter at pensjonsgrunnlaget er omregnet. Dersom medlemmet dør før omregningstidspunktet ved 65 eller 67 år, skal pensjonsgrunnlaget ved beregningen av ektefelle-

pensjon etter kapittel 6 og barnpensjon etter kapittel 7 omregnes ved at det oppreguleres med lønnsveksten fra fratredelsestidspunktet og fram til virkningstidspunktet for pensjonen.

Nåværende fjerde ledd blir femte ledd og skal lyde:

Pensjonsgrunnlaget for medlemmer som fratrer sin stilling uten rett til straks å få pensjon etter denne lov eller avtalefestet pensjon fra arbeidsgiver, jf. § 10, reguleres med lønnsveksten fram til tidspunktet det ytes pensjon etter loven her. *Det samme gjelder pensjonsgrunnlaget for oppsatt alderspensjon etter § 11 h før pensjonen tas ut.* Når en arbeidstaker har gått over fra et høyere til et lavere samlet pensjonsgrunnlag, jf. § 8 tredje ledd, skal det tidligere grunnlaget som har betydning for pensjonsberegningen reguleres tilsvarende.

Nåværende femte ledd blir sjette ledd og skal lyde:

Ved regulering av *beholdninger*, pensjoner og pensjonsgrunnlag etter første til femte ledd benyttes de reguleringsfaktorer Kongen fastsetter etter folketryktdloven § 19-14 åttende ledd og § 20-18 åttende ledd.

§ 39 nytt sjuende ledd skal lyde:

Departementet kan gi forskrift om gjennomføringen av denne paragrafen.

V

I lov 6. mai 1966 om pensjonsordning for Stortingets ombudsmann for forvaltningen skal § 2 femte ledd nytt tredje punktum lyde:

Garantert pensjonsnivå etter lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse § 24 c gjelder tilsvarende.

VI

I lov 21. mai 1982 nr. 25 om tillegg til lov 28. juli 1949 om Statens pensjonskasse skal § 3 tredje ledd nytt andre punktum lyde:

Garantert pensjonsnivå etter lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse § 24 c gjelder tilsvarende.

VII

I lov 21. august 1998 nr. 65 om pensjonsordning for ballettdansere, sangsolister og korsangere ved Den Norske Opera & Ballett gjøres følgende endringer:

§ 4 første ledd skal lyde:

Beregning av pensjon skal skje etter reglene i lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse, *med unntak av kapittel 5 a. Alderspensjon beregnes etter kapittel 5. Kravet til tjenestetid for rett til full pensjon for den som står i stilling ved pensjoneering, er 20 år for ballettdansere og 23 år for sangsolister og korsangere.*

§ 4 tredje ledd skal lyde:

Et medlem kan ha krav på et garantert pensjonsnivå etter reglene i lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse §§ 24 b og 24 c, likevel slik at kravet til full tjenestetid fastsettes etter første og andre ledd i bestemmelsen her.

VIII

I lov 16. desember 2011 nr. 60 om pensjonsordning for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer gjøres følgende endringer:

§ 3-6 andre ledd første punktum skal lyde:

Reglene om levealdersjustering og garantert pensjonsnivå i lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse §§ 24, 24 a, 24 b og 24 c gjelder tilsvarende fra fylte 67 år.

§ 4-6 andre ledd første punktum skal lyde:

Reglene om levealdersjustering og garantert pensjonsnivå i lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse §§ 24, 24 a, 24 b og 24 c gjelder tilsvarende fra fylte 67 år.

IX

Ikrafttredelse

Loven trer i kraft fra den tiden Kongen bestemmer.

Vedlegg 1

Framforhandlet løsning. Avtale om tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor¹

3.3.2018

1 Innledning

Denne avtalen beskriver en ny pensjonsløsning for ansatte i offentlig sektor samt overgangsordninger. Den nye løsningen innebærer at det fortsatt skal være et enhetlig pensjonssystem i offentlig sektor, med livsvarig pensjon og like regler for kvinner og menn.

Offentlig tjenstepensjon og AFP for offentlig ansatte legges om til livsvarige påslagsordninger som kommer i tillegg til folketrygden. Alle år i arbeid skal gi pensjonsopptjening. Pensjonen skal som hovedregel kunne tas ut helt eller delvis fra 62 år og kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet. De som skal tjene opp alderspensjon i de nye ordningene, beholder opptjeningen i bruttoordningen.

De nye ordningene skal gjelde for de som er født i 1963 eller senere. Eldre årskull beholder dagens AFP-ordning og fortsetter å tjene opp pensjon i dagens ordning.

De nye ordningene vil gi offentlig ansatte bedre uttelling av å stå lenger i arbeid. Offentlig ansatte vil ha samme mulighet som ansatte i privat sektor til å opprettholde pensjonsnivåene når levealderen øker.

Det innføres et nytt pensjonselement – betinget tjenstepensjon. Den vil gi økt sikkerhet for den framtidige pensjonen for de som ikke kvalifiserer for AFP. Betinget tjenstepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år.

De nye ordningene gjør at man ikke mister opptjente rettigheter ved bytte av jobb. Overføringsavtalen videreføres og legger til rette for fortsatt god mobilitet innad i offentlig sektor.

Denne avtalen innebærer ikke endringer i reglene i de offentlige tjenstepensjonsordningene for uførepensjon eller pensjon til etterlatte barn og ektefeller.

2 Ny alderspensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger

Det er enighet om en påslagsmodell for alderspensjon i de offentlige tjenstepensjonsordningene. Ordningen innføres fra 2020 for ansatte som er født i 1963 eller senere.

Den nye pensjonsordningen skal ha følgende regler:

- Alle år i jobb fram til 75 år skal gi pensjonsopptjening.
- Alderspensjonen skal tjenes opp med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–12 G og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet 7,1–12 G.
- Den enkelte arbeidstakers pensjonsopptjening akkumuleres i en beholdning som i opptjeningsperioden skal reguleres med lønnsveksten i samfunnet.
- Alderspensjonen skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 75 år, og pensjonen skal kunne kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.
- Ved uttak av alderspensjon beregnes årlig alderspensjon ved at pensjonsbeholdningen divideres med folketrygdens delingstall.
- Alderspensjonen fra tjenstepensjonsordningen skal reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden.
- De som har minst ett års samlet tjenestetid, får en oppsatt rett til alderspensjon fra påslagsordningen.

¹ Avtalen finnes i to versjoner. De er like, med unntak av avtalens punkt 13 om svarfrist, som har litt ulik formulering. Datoen for svarfrist er den samme i begge avtalene. Begge avtalene følger fortløpende etter hverandre i vedlegget her.

Partene er enig om at ulønnet utdanningspermisjon gir pensjonsopptjening i ny offentlig tjenstepensjon når arbeidsgiver vurderer at utdanningen er relevant for sitt kompetansebehov, i de områdene der slik opptjening ikke er avtalt i dag.

3 Ny AFP i offentlig sektor

AFP for ansatte i offentlig sektor legges om fra en tidligpensjonsordning til en livsvarig påslagsordning som kommer i tillegg til folketrygden.

De som er født i 1962 eller tidligere skal beholde dagens AFP-ordning.

Ansatte født i 1963 eller senere skal ha en ny AFP-ordning som er utformet etter mønster av AFP-ordningen i privat sektor. Det forutsettes at det etableres systemer for medregning av kvalifikasjonstid og refusjoner mellom AFP-ordningene i offentlig og privat sektor, slik at kvalifikasjonstid fra privat sektor kan medregnes i offentlig sektor og omvendt.

Kvalifikasjonsreglene for ny AFP fases gradvis inn. Ansatte født 1963–1966 som på uttakstidspunktet ikke fyller vilkårene for ny AFP, kan likevel innvilges ny AFP i offentlig sektor dersom tjenestetiden er minst ti år og vedkommende har vært ansatt i en virksomhet med offentlig AFP:

Årskull	Kvalifikasjonskrav
1963	3 av 5 siste år
1964	4 av 6 siste år
1965	5 av 7 siste år
1966	6 av 8 siste år

Ansatte født i 1967 eller senere har ordinære kvalifikasjonsregler, altså sju av siste ni år.

AFP i offentlig sektor beregnes som 4,21 prosent av årlig pensjongivende inntekt opp til 7,1 G i alderen 13–61 år. AFP skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år som en livsvarig ytelse. Ved uttak beregnes årlig AFP ved å benytte folketrygdens delingstall. Ny AFP skal reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden.

4 Overgangstillegg for årskullene 1963–1970

Det gis et overgangstillegg på 0,15 G til 1963-kullet som er det første årskullet som mister dagens AFP-ordning. Tillegget gis i alderen fra 62 til 67 år. Tillegget forutsetter at en fratrer fra en medlems-

pliktig stilling. For å få et fullt tillegg kreves det 40 års tjenestetid, og for å få et delvis tillegg kreves det minst 15 års tjenestetid. Tillegget gis forholdsmessig for personer med tjenestetid mellom 40 og 15 år og justeres for gjennomsnittlig stillingsandel. Tillegget trappes ned med 12,5 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-kullet. Tillegget levealdersjusteres ikke, og avkortes ikke mot arbeidsinntekt.

5 Betinget tjenstepensjon

Det innføres en ordning med betinget tjenstepensjon. Betinget tjenstepensjon vil være et tillegg til alderspensjonen for de som ikke kvalifiserer for ny AFP, herunder oppsatte rettigheter.

Betinget tjenstepensjon tjenes opp med 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 G i år med medlemskap i en offentlig tjenstepensjonsordning fram til og med det året en fyller 61 år. Ordningen innføres samtidig med ny påslagsordning for personer født i 1963 eller senere.

Betinget tjenstepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år. Ved uttak beregnes den årlige pensjonen ved å dividere med folketrygdens delingstall.

Betinget tjenstepensjon skal ikke komme i tillegg til ny AFP, men vil gi økt sikkerhet for den framtidige pensjonen for de som ikke kvalifiserer for ny AFP.

6 Innfasing av nye ordninger

Personer født i 1962 eller tidligere skal beholde dagens AFP-ordning og fortsette å tjene opp alderspensjon i bruttoordningen. De vil dermed fortsatt ha mulighet til å kombinere delvis AFP eller alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen med en deltidsstilling, men vil ikke kunne ta ut alderspensjonen fullt fleksibelt.

De som er født i 1963 eller senere skal få ny AFP og skal tjene opp rett til alderspensjon i den nye påslagsordningen for alderspensjon fra 2020.

De som har opptjening i bruttoordningen skal få en oppsatt pensjon fra denne ordningen når de starter å tjene opp pensjonsrettigheter i påslagsordningen. Dersom opptjeningen i bruttoordningen samlet er tre år eller mindre, skal rettighetene overføres til påslagsordningen.

De som er født i 1963 eller senere og har opptjening i bruttoordningen, skal kunne ta ut opp-tjent bruttopensjon fleksibelt. Dette skal skje ved at det ikke skal samordnes med eventuell opptje-

ning i folketrygden etter 67 år. Årlig pensjon opptjent i bruttoordningen skal være høyere desto senere den tas ut etter 67 år.

Bruttopenasjonen skal kunne tas ut fra 62 år for de som er født i 1963 eller senere. Ved uttak før 67 år skal det gjøres en foreløpig samordning.

7 Individuell garanti

Personer født senest i 1958 har fått en individuell garanti som sikrer dem 66 prosent samlet pensjon etter levealdersjustering og samordning, gitt full opptjeningstid. Garantien oppfylles ved at det gis et garantitillegg til alderspensjonen.

Det videreføres en individuell garanti for årskullene 1959–1962 ved at disse årskullene får en andel av det garantitillegget som er gitt til og med 1958-kullet. Andelene bestemmes av forholdet mellom opptjeningstid i tjenestepensjonsordningen før 2011 og samlet opptjeningstid, maksimalt kravet til full opptjeningstid. Garantitilleggene trappes også ned med årskull, slik at 1959-kullet får 90 prosent, 1960-kullet får 80 prosent, 1961-kullet får 70 prosent og 1962-kullet får 60 prosent.

Også årskullene 1963–1967 gis et tillegg til pensjonen dersom de har opptjening før 2011. Tillegget skal være 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen, justert med forholdet mellom opptjeningstid før 2011 og kravet til full opptjening. Tillegget trappes ned med årskull slik at 1963-kullet får 100 prosent, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent. Tillegget utformes nøytralt, slik at årlig utbetaling blir lavere ved uttak før 67 år og høyere ved uttak etter 67 år.

8 Nye samordningsregler og levealdersjustering av bruttopensjon

Dette punktet gjelder samordning av alderspensjon opptjent i bruttoordningen med alderspensjon fra folketrygden opptjent etter nye regler, altså personer født i 1954 eller senere.

Sentrale prinsipper i dagens samordningsregler videreføres for de som er født senest i 1962 ved at offentlig tjenestepensjon skal samordnes tidligst fra fylte 67 år og samordningen skal skje som om folketrygd og tjenestepensjon tas ut samtidig. De som er født i 1963 eller senere skal få en mer fleksibel bruttopensjon, jf. punkt 6 over.

Ny folketrygd opparbeides i en pensjonsbeholdning og samordningsreglene må tilpasses dette. Samordningsfordeler videreføres ved at to prosent av pensjonsbeholdningen i folketrygden holdes utenom samordningen. For å sikre at alle får utbetalt tjenestepensjon, gis det i tillegg et kronebeløp på 2,5 G, dividert med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet. Tillegget justeres med tjenestetid og stillingsandel.

For å gi bedre pensjonsuttelling for de som står i arbeid etter 67 år, endres reglene for levealdersjustering av bruttopensjon som skal samordnes med gammel folketrygd slik at bruttopensjonen kan bli høyere enn 66 prosent. Dette skjer ved at nedre grense for forholdstallet reduseres ved utsatt uttak helt til delingstallet er 13,42.

Alderspensjon fra bruttoordningen for de som er født i 1963 eller senere skal ikke samordnes med ny AFP i offentlig eller privat sektor.

Den vedtatte innfasingen av strengere samordning av offentlig tjenestepensjon med ny, privat AFP for årskullene 1954–1962 gjennomføres ikke. For disse årskullene skal samordningen skje på samme måte som for de som er født før 1954, slik at det bare gjøres fradrag i bruttopensjonen for maksimalt 15 prosent av privat AFP.

9 Alderspensjon til uføre

Uføre skal sikres en god alderspensjon. Siktemålet for regelverket for alderspensjon til uføre må være at uføres alderspensjon skal stå i et rimelig forhold til arbeidsføres alderspensjon. Uføre kan ikke kompensere for virkningen av levealdersjusteringen ved å stå lenger i jobb, slik arbeidsføre kan.

Uføre født til og med 1962, som skal fortsette å tjene opp alderspensjon i bruttoordningen, skal få alderspensjonen beregnet etter dagens regler.

Uføre født i 1963 eller senere skal tjene opp rett til alderspensjon fra påslagsordningen fra 2020. Grunnlaget for opptjeningen som ufør i påslagsmodellen skal være den inntekten de hadde da de ble uføre. Uføre skal gå over på alderspensjon ved samme alder som i folketrygden, altså ved fylte 67 år.

Alderspensjon fra folketrygden er størstedelen av alderspensjonen, også for uføre med offentlig tjenestepensjon. Uføre født senest i 1951 har fått en delvis skjerming for virkningen av levealdersjustering av alderspensjon fra folketrygden. Stortinget skal ta stilling til langsiktig løsning for, og eventuell skjerming av, uføres alderspensjon i folketrygden.

Den endelige utformingen av uføres alderspensjon i de offentlige tjenstepensjonsordningene skal tilpasses folketrygden på en slik måte at det oppnås et godt samlet pensjonsnivå ved 67 år i forhold til arbeidsføres alderspensjon. Spørsmålene om hvor lenge uføre skal tjene opp alderspensjon i påslagsordningen og om de skal få betinget tjenestepensjon, utsettes til etter at Stortinget har vedtatt reglene i folketrygden. Dette arbeidet utføres i samarbeid med partene i denne avtalen.

10 Alderspensjon til personer med særaldersgrense

Dette punktet gjelder alderspensjon til personer med aldersgrenser 60, 63 eller 65 år.

Samfunnsmessige hensyn knyttet til sikkerhet og belastning tilsier at det også i framtiden vil være behov for at stillinger i offentlig sektor skal ha særaldersgrense. Personer som forlater arbeidslivet tidlig på grunn av særaldersgrenser skal ikke komme urimelig ut sammenlignet med andre grupper.

De som har særaldersgrenser etter dagens regler, skal sikres nødvendig forutsigbarhet.

Aldersgrenser

Pensjonsavtalen regulerer ikke hvilke stillinger som i framtiden skal ha særaldersgrense eller hvilke aldersgrenser som skal gjelde. Dette må avklares i en senere prosess. Dersom det skjer endringer i aldersgrensen, skal personer som på det tidspunktet er ansatt i en stilling med særaldersgrense og som har ti eller færre år igjen til den tidligere aldersgrensen, beholde de ordninger som da gjelder.

Personer født før 1963

Arbeidstakere i stillinger med særaldersgrense som er født før 1963, beholder dagens regler, dvs. særaldersgrensen og retten til særalderspensjon fram til 67 år.

Tilpasninger for personer født i 1963 eller senere

Regelverket for personer med særaldersgrenser som er født i 1963 eller senere må tilpasses påslagsmodellen.

Personer som 1.1.2020 har ti eller færre år til særaldersgrensen, skal sikres ordninger som gjør at de ikke kommer dårligere ut enn hvis dagens regler, inkl. 85-årsregelen, videreføres.

Personer som har mer enn ti år til særaldersgrensen skal ha regler som sikrer pensjonsnivået og ikke innebærer økte kostnader sammenlignet med dagens regler. Mulige tilpasninger kan for eksempel være en forhøyet opptjeningssats, videreføring i bruttoordningen med mer. Ulike årskull og ulike aldersgrenser kan ha ulike regler.

Partene skal på dette grunnlaget, snarest etter inngåelsen av denne avtalen, utrede og avtale løsninger for personer som har særaldersgrense og opptjening i påslagsmodellen. Løsningene skal kunne virke fra 2020. Partene er enige om at dette arbeidet ikke gir føringer for det senere arbeidet med å vurdere hvilke stillinger som i framtiden skal ha særaldersgrense, jf. avsnittet om aldersgrenser over.

Målet med utredningsarbeidet er en enighet mellom partene om modell for og elementer i nødvendige tilpasninger. Regjeringen vil utarbeide et lovforslag i tråd med den løsningen det er oppnådd enighet om.

11 Overføringsavtalen

Overføringsavtalen skal videreføres og ha en koordinerende funksjon ved utbetaling av pensjon til personer med opptjente rettigheter fra en offentlig tjenstepensjonsordning.

12 Oppfølging og evaluering av pensjonsavtalen

Implementeringen av pensjonsavtalen skal følges av partene gjennom Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.

Dersom det skjer store, uforutsette endringer i forutsetningene for pensjonsavtalen, kan partene endre avtalen. Endringer som kan utløse dette, er for eksempel endringer i AFP-ordningen i privat sektor.

De nye pensjonsordningene i offentlig sektor skal evalueres innen 1.1.2030.

13 Svarfrist

Det vises til prosessavtalen hvor det framgår at «Organisasjonene skal kunne forankre den enigheten som oppnås om pensjon blant organisasjonens medlemmer. Frist for tilbakemelding er 1. juli 2018.»

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

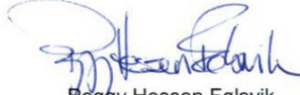
Anniken Hauglie

Arbeids- og sosialminister

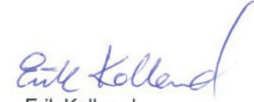
Lasse Hansen

KS

Peggy Hessen Følsvik

Landsorganisasjonen i Norge

Erik Kollerud

kesorganisasjonenes Sentralforbund

Anne-Kari Bratten

Arbeidsgiverforeningen Spekter

Ragnhild Lied

Unio

Vedrørende punkt 7:

LO, Unio, YS og Akademikerne forutsetter at denne avtale ikke kan påberopes i senere individuelle søksmål, der enkeltpersoner vil prøve rettslig

hvorvidt endringene griper inn i vedkommende sine rettigheter etter Grunnlovens bestemmelser. Det vises til HTA i KS- området kap. 2 pkt 2.0, 3 ledd.

Framforhandlet løsning. Avtale om tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor

3.3.2018

1 Innledning

Denne avtalen beskriver en ny pensjonsløsning for ansatte i offentlig sektor samt overgangsordninger. Den nye løsningen innebærer at det fortsatt skal være et enhetlig pensjonssystem i offentlig sektor, med livsvarig pensjon og like regler for kvinner og menn.

Offentlig tjenstepensjon og AFP for offentlig ansatte legges om til livsvarige påslagsordninger som kommer i tillegg til folketrygden. Alle år i arbeid skal gi pensjonsopptjening. Pensjonen skal som hovedregel kunne tas ut helt eller delvis fra 62 år og kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet. De som skal tjene opp alderspensjon i de nye ordningene, beholder opp-tjeningen i bruttoordningen.

De nye ordningene skal gjelde for de som er født i 1963 eller senere. Eldre årskull beholder dagens AFP-ordning og fortsetter å tjene opp pensjon i dagens ordning.

De nye ordningene vil gi offentlig ansatte bedre uttelling av å stå lenger i arbeid. Offentlig ansatte vil ha samme mulighet som ansatte i privat sektor til å opprettholde pensjonsnivåene når levealderen øker.

Det innføres et nytt pensjonselement – betinget tjenstepensjon. Den vil gi økt sikkerhet for den framtidige pensjonen for de som ikke kvalifiserer for AFP. Betinget tjenstepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år.

De nye ordningene gjør at man ikke mister opptjente rettigheter ved bytte av jobb. Overføringsavtalen videreføres og legger til rette for fortsatt god mobilitet innad i offentlig sektor.

Denne avtalen innebærer ikke endringer i reglene i de offentlige tjenstepensjonsordningene for uførepensjon eller pensjon til etterlatte barn og ektefeller.

2 Ny alderspensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger

Det er enighet om en påslagsmodell for alderspensjon i de offentlige tjenstepensjonsordningene. Ordningen innføres fra 2020 for ansatte som er født i 1963 eller senere.

Den nye pensjonsordningen skal ha følgende regler:

- Alle år i jobb fram til 75 år skal gi pensjonsopptjening.
- Alderspensjonen skal tjenes opp med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0–12 G og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet 7,1–12 G.
- Den enkelte arbeidstakers pensjonsopptjening akkumuleres i en beholdning som i opptjeningsperioden skal reguleres med lønnsveksten i samfunnet.
- Alderspensjonen skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 75 år, og pensjonen skal kunne kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet.
- Ved uttak av alderspensjon beregnes årlig alderspensjon ved at pensjonsbeholdningen divideres med folketrygdens delingstall.
- Alderspensjonen fra tjenstepensjonsordningen skal reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden.
- De som har minst ett års samlet tjenestetid, får en oppsatt rett til alderspensjon fra påslagsordningen.

Partene er enig om at ulønnet utdanningspensjon gir pensjonsopptjening i ny offentlig tjenstepensjon når arbeidsgiver vurderer at utdanningen er relevant for sitt kompetansebehov, i de områdene der slik opptjening ikke er avtalt i dag.

3 Ny AFP i offentlig sektor

AFP for ansatte i offentlig sektor legges om fra en tidligpensjonsordning til en livsvarig påslagsordning som kommer i tillegg til folketrygden.

De som er født i 1962 eller tidligere skal beholde dagens AFP-ordning.

Ansatte født i 1963 eller senere skal ha en ny AFP-ordning som er utformet etter mønster av AFP-ordningen i privat sektor. Det forutsettes at det etableres systemer for medregning av kvalifikasjonstid og refusjoner mellom AFP-ordningene i offentlig og privat sektor, slik at kvalifikasjonstid fra privat sektor kan medregnes i offentlig sektor og omvendt.

Kvalifikasjonsreglene for ny AFP fases gradvis inn. Ansatte født 1963–1966 som på uttakstidspunktet ikke fyller vilkårene for ny AFP, kan likevel innvilges ny AFP i offentlig sektor dersom tjenestetiden er minst ti år og vedkommende har vært ansatt i en virksomhet med offentlig AFP:

Årskull	Kvalifikasjonskrav
1963	3 av 5 siste år
1964	4 av 6 siste år
1965	5 av 7 siste år
1966	6 av 8 siste år

Ansatte født i 1967 eller senere har ordinære kvalifikasjonsregler, altså sju av siste ni år.

AFP i offentlig sektor beregnes som 4,21 prosent av årlig pensjongivende inntekt opp til 7,1 G i alderen 13–61 år. AFP skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år som en livsvarig ytelse. Ved uttak beregnes årlig AFP ved å benytte folketrygdens delingstall. Ny AFP skal reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden.

4 Overgangstillegg for årskullene 1963–1970

Det gis et overgangstillegg på 0,15 G til 1963-kullet som er det første årskullet som mister dagens AFP-ordning. Tillegget gis i alderen fra 62 til 67 år. Tillegget forutsetter at en fratrer fra en medlemspliktig stilling. For å få et fullt tillegg kreves det 40 års tjenestetid, og for å få et delvis tillegg kreves det minst 15 års tjenestetid. Tillegget gis forholdsmessig for personer med tjenestetid mellom 40 og 15 år og justeres for gjennomsnittlig stillingsandel. Tillegget trappes ned med 12,5 prosentpoeng for hvert påfølgende årskull etter 1963-

kullet. Tillegget levealdersjusteres ikke, og avkortes ikke mot arbeidsinntekt.

5 Betinget tjenestepensjon

Det innføres en ordning med betinget tjenestepensjon. Betinget tjenestepensjon vil være et tillegg til alderspensjonen for de som ikke kvalifiserer for ny AFP, herunder oppsatte rettigheter.

Betinget tjenestepensjon tjenes opp med 3,0 prosent av pensjonsgrunnlaget opp til 7,1 G i år med medlemskap i en offentlig tjenestepensjonsordning fram til og med det året en fyller 61 år. Ordningen innføres samtidig med ny påslagsordning for personer født i 1963 eller senere.

Betinget tjenestepensjon skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 til 70 år. Ved uttak beregnes den årlige pensjonen ved å dividere med folketrygdens delingstall.

Betinget tjenestepensjon skal ikke komme i tillegg til ny AFP, men vil gi økt sikkerhet for den framtidige pensjonen for de som ikke kvalifiserer for ny AFP.

6 Innfasing av nye ordninger

Personer født i 1962 eller tidligere skal beholde dagens AFP-ordning og fortsette å tjene opp alderspensjon i bruttoordningen. De vil dermed fortsatt ha mulighet til å kombinere delvis AFP eller alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen med en deltidsstilling, men vil ikke kunne ta ut alderspensjonen fullt fleksibelt.

De som er født i 1963 eller senere skal få ny AFP og skal tjene opp rett til alderspensjon i den nye påslagsordningen for alderspensjon fra 2020.

De som har opptjening i bruttoordningen skal få en oppsatt pensjon fra denne ordningen når de starter å tjene opp pensjonsrettigheter i påslagsordningen. Dersom opptjeningen i bruttoordningen samlet er tre år eller mindre, skal rettighetene overføres til påslagsordningen.

De som er født i 1963 eller senere og har opptjening i bruttoordningen, skal kunne ta ut opptjent bruttopensjon fleksibelt. Dette skal skje ved at det ikke skal samordnes med eventuell opptjening i folketrygden etter 67 år. Årlig pensjon opptjent i bruttoordningen skal være høyere desto senere den tas ut etter 67 år.

Bruttopensjonen skal kunne tas ut fra 62 år for de som er født i 1963 eller senere. Ved uttak før 67 år skal det gjøres en foreløpig samordning.

7 Individuell garanti

Personer født senest i 1958 har fått en individuell garanti som sikrer dem 66 prosent samlet pensjon etter levealdersjustering og samordning, gitt full opptjeningstid. Garantien oppfylles ved at det gis et garantitillegg til alderspensjonen.

Det videreføres en individuell garanti for årskullene 1959–1962 ved at disse årskullene får en andel av det garantitillegget som er gitt til og med 1958-kullet. Andelene bestemmes av forholdet mellom opptjeningstid i tjenestepensjonsordningen før 2011 og samlet opptjeningstid, maksimalt kravet til full opptjeningstid. Garantitilleggene trappes også ned med årskull, slik at 1959-kullet får 90 prosent, 1960-kullet får 80 prosent, 1961-kullet får 70 prosent og 1962-kullet får 60 prosent.

Også årskullene 1963–1967 gis et tillegg til pensjonen dersom de har opptjening før 2011. Tillegget skal være 1,5 prosent av pensjonsgrunnlaget for den oppsatte bruttopensjonen, justert med forholdet mellom opptjeningstid før 2011 og kravet til full opptjening. Tillegget trappes ned med årskull slik at 1963-kullet får 100 prosent, 1964-kullet får 80 prosent, 1965-kullet får 60 prosent, 1966-kullet får 40 prosent og 1967-kullet får 20 prosent. Tillegget utformes nøytralt, slik at årlig utbetaling blir lavere ved uttak før 67 år og høyere ved uttak etter 67 år.

8 Nye samordningsregler og levealdersjustering av bruttopensjon

---

Dette punktet gjelder samordning av alderspensjon opptjent i bruttoordningen med alderspensjon fra folketrygden opptjent etter nye regler, altså personer født i 1954 eller senere.

Sentrale prinsipper i dagens samordningsregler videreføres for de som er født senest i 1962 ved at offentlig tjenestepensjon skal samordnes tidligst fra fylte 67 år og samordningen skal skje som om folketrygd og tjenestepensjon tas ut samtidig. De som er født i 1963 eller senere skal få en mer fleksibel bruttopensjon, jf. punkt 6 over.

Ny folketrygd opparbeides i en pensjonsbeholdning og samordningsreglene må tilpasses dette. Samordningsfordeler videreføres ved at to prosent av pensjonsbeholdningen i folketrygden holdes utenom samordningen. For å sikre at alle får utbetalt tjenestepensjon, gis det i tillegg et kronebeløp på 2,5 G, dividert med folketrygdens delingstall på uttakstidspunktet. Tillegget justeres med tjenestetid og stillingsandel.

For å gi bedre pensjonsuttelling for de som står i arbeid etter 67 år, endres reglene for levealdersjustering av bruttopensjon som skal samordnes med gammel folketrygd slik at bruttopensjonen kan bli høyere enn 66 prosent. Dette skjer ved at nedre grense for forholdstallet reduseres ved utsatt uttak helt til delingstallet er 13,42.

Alderspensjon fra bruttoordningen for de som er født i 1963 eller senere skal ikke samordnes med ny AFP i offentlig eller privat sektor.

Den vedtatte innfasingen av strengere samordning av offentlig tjenestepensjon med ny, privat AFP for årskullene 1954–1962 gjennomføres ikke. For disse årskullene skal samordningen skje på samme måte som for de som er født før 1954, slik at det bare gjøres fradrag i bruttopensjonen for maksimalt 15 prosent av privat AFP.

9 Alderspensjon til uføre

Uføre skal sikres en god alderspensjon. Siktemålet for regelverket for alderspensjon til uføre må være at uføres alderspensjon skal stå i et rimelig forhold til arbeidsføres alderspensjon. Uføre kan ikke kompensere for virkningen av levealdersjusteringen ved å stå lenger i jobb, slik arbeidsføre kan.

Uføre født til og med 1962, som skal fortsette å tjene opp alderspensjon i bruttoordningen, skal få alderspensjonen beregnet etter dagens regler.

Uføre født i 1963 eller senere skal tjene opp rett til alderspensjon fra påslagsordningen fra 2020. Grunnlaget for opptjeningen som ufør i påslagsmodellen skal være den inntekten de hadde da de ble uføre. Uføre skal gå over på alderspensjon ved samme alder som i folketrygden, altså ved fylte 67 år.

Alderspensjon fra folketrygden er størstedelen av alderspensjonen, også for uføre med offentlig tjenestepensjon. Uføre født senest i 1951 har fått en delvis skjerming for virkningen av levealdersjustering av alderspensjon fra folketrygden. Stortinget skal ta stilling til langsiktig løsning for, og eventuell skjerming av, uføres alderspensjon i folketrygden.

Den endelige utformingen av uføres alderspensjon i de offentlige tjenestepensjonsordningene skal tilpasses folketrygden på en slik måte at det oppnås et godt samlet pensjonsnivå ved 67 år i forhold til arbeidsføres alderspensjon. Spørsmålene om hvor lenge uføre skal tjene opp alderspensjon i påslagsordningen og om de skal få betinget tjenestepensjon, utsettes til etter at Stortinget har

vedtatt reglene i folketrygden. Dette arbeidet utføres i samarbeid med partene i denne avtalen.

10 Alderspensjon til personer med særaldersgrense

Dette punktet gjelder alderspensjon til personer med aldersgrenser 60, 63 eller 65 år.

Samfunnsmessige hensyn knyttet til sikkerhet og belastning tilsier at det også i framtiden vil være behov for at stillinger i offentlig sektor skal ha særaldersgrense. Personer som forlater arbeidslivet tidlig på grunn av særaldersgrenser skal ikke komme urimelig ut sammenlignet med andre grupper.

De som har særaldersgrenser etter dagens regler, skal sikres nødvendig forutsigbarhet.

Aldersgrenser

Pensjonsavtalen regulerer ikke hvilke stillinger som i framtiden skal ha særaldersgrense eller hvilke aldersgrenser som skal gjelde. Dette må avklares i en senere prosess. Dersom det skjer endringer i aldersgrensen, skal personer som på det tidspunktet er ansatt i en stilling med særaldersgrense og som har ti eller færre år igjen til den tidligere aldersgrensen, beholde de ordninger som da gjelder.

Personer født før 1963

Arbeidstakere i stillinger med særaldersgrense som er født før 1963, beholder dagens regler, dvs. særaldersgrensen og retten til særalderspensjon fram til 67 år.

Tilpasninger for personer født i 1963 eller senere

Regelverket for personer med særaldersgrenser som er født i 1963 eller senere må tilpasses påslagsmodellen.

Personer som 1.1.2020 har ti eller færre år til særaldersgrensen, skal sikres ordninger som gjør at de ikke kommer dårligere ut enn hvis dagens regler, inkl. 85-årsregelen, videreføres.

Personer som har mer enn ti år til særaldersgrensen skal ha regler som sikrer pensjonsnivået og ikke innebærer økte kostnader sammenlignet

med dagens regler. Mulige tilpasninger kan for eksempel være en forhøyet opptjeningssats, videreføring i bruttoordningen med mer. Ulike årskull og ulike aldersgrenser kan ha ulike regler.

Partene skal på dette grunnlaget, snarest etter inngåelsen av denne avtalen, utrede og avtale løsninger for personer som har særaldersgrense og opptjening i påslagsmodellen. Løsningene skal kunne virke fra 2020. Partene er enige om at dette arbeidet ikke gir føringer for det senere arbeidet med å vurdere hvilke stillinger som i framtiden skal ha særaldersgrense, jf. avsnittet om aldersgrenser over.

Målet med utredningsarbeidet er en enighet mellom partene om modell for og elementer i nødvendige tilpasninger. Regjeringen vil utarbeide et lovforslag i tråd med den løsningen det er oppnådd enighet om.

11 Overføringsavtalen

Overføringsavtalen skal videreføres og ha en koordinerende funksjon ved utbetaling av pensjon til personer med opptjente rettigheter fra en offentlig tjenestepensjonsordning.

12 Oppfølging og evaluering av pensjonsavtalen

Implementeringen av pensjonsavtalen skal følges av partene gjennom Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.

Dersom det skjer store, uforutsette endringer i forutsetningene for pensjonsavtalen, kan partene endre avtalen. Endringer som kan utløse dette, er for eksempel endringer i AFP-ordningen i privat sektor.

De nye pensjonsordningene i offentlig sektor skal evalueres innen 1.1.2030.

13 Svarfrist

Det vises til prosessavtalen hvor det framgår at «Organisasjonene skal kunne forankre den enigheten som oppnås om pensjon blant organisasjonens medlemmer. Frist for tilbakemelding er 1. juli 2018.»

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor)

Anniken Hauglie

Arbeids- og sosialminister

Lasse Hansen

KS

Anders Kvam

Akademikerne

Anne-Kari Bratten

Arbeidsgiverforeningen Spekter

Vedrørende punkt 7:

LO, Unio, YS og Akademikerne forutsetter at denne avtale ikke kan påberopes i senere individuelle søksmål, der enkeltpersoner vil prøve rettslig

hvorvidt endringene griper inn i vedkommende sine rettigheter etter Grunnlovens bestemmelser. Det vises til HTA i KS- området kap. 2 pkt 2.0, 3 ledd.

Vedlegg 2**Alderspensjon til personer med særaldersgrense.
Avtale om midlertidige regler**

Partene – Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter – viser til pensjonsavtalen inngått 3. mars 2018 og prosessavtalen av 29. november 2018. Denne avtalen innebærer ingen endringer i disse avtalene.

Ifølge prosessavtalen om alderspensjon til personer med særaldersgrense har partene som mål å avtale en langsiktig pensjonsløsning for personer med særaldersgrense, samt gjenstående sikrings- og overgangsbestemmelser senest 1. november 2019.

I pensjonsavtalen av 3. mars heter det at «Personer som 1.1.2020 har ti eller færre år til særaldersgrensen, skal sikres ordninger som gjør at de ikke kommer dårligere ut enn hvis dagens regler, inkl. 85-årsregelen, videreføres».

I påvente av en endelig avtale, videreføres det en tidligpensjonsordning for personer med sær-

dersgrense for årene fram til fylte 67 år. Tidligpensjonen skal beregnes på samme måte som i dag, dvs. som 66 prosent av pensjonsgrunnlaget justert for tjenestetid og innvilges etter samme regler som i dag.

For at personer født i 1963 som har aldersgrense 60 år skal kunne ta ut pensjon etter 85-årsregelen i 2020, må det vedtas regler som sikrer dette. For å sikre at Stortinget behandler et lovfor-slag før sommeren 2019, må proposisjonen legges fram senest 10. april 2019.

De midlertidige reglene vil sikre at personer med aldersgrense 60 år kan ta ut pensjon i 2020 på samme nivå som i dag.

Det livsvarige kompensasjonsnivået for årskul-lene fra og med 1963-kullet avtales i 2019.

Oslo 12. desember 2018

Arbeids- og sosialministeren

KS

Landsorganisasjonen i Norge

Arbeidsgiverforeningen Spekter

Unio

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

Akademikerne

Vedlegg 3

Alderspensjon til personer med særaldersgrense. Prosessavtale for det videre arbeidet

Partene – Arbeids- og sosialdepartementet, LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter – viser til pensjonsavtalen inngått 3. mars 2018. Denne prosessavtalen innebærer ingen endringer i denne avtalen.

Bakgrunn

Den 3. mars ble det inngått en avtale om ny tjenstepensjon og AFP for offentlig ansatte. De nye pensjonsløsningene skal gjelde fra 2020 for årskull født fra og med 1963.

Pensjonsavtalen slår fast at regelverket for personer med særaldersgrenser som er født i 1963 eller senere må tilpasses påslagsmodellen. De som er født tidligere skal beholde dagens regler. Det heter videre at:

«Personer som 1.1.2020 har ti eller færre år til særaldersgrensen, skal sikres ordninger som gjør at de ikke kommer dårligere ut enn hvis dagens regler, inkl. 85-årsregelen, videreføres.

Personer som har mer enn ti år til særaldersgrensen skal ha regler som sikrer pensjonsnivået og ikke innebærer økte kostnader sammenlignet med dagens regler. Mulige tilpasninger kan for eksempel være en forhøyet opptjeningssats, videreføring i bruttoordningen med mer. Ulike årskull og ulike aldersgrenser kan ha ulike regler.»

For at 1963-årskullet med 60 års aldersgrense, som i utgangspunktet skal omfattes av påslagsmodellen, skal kunne ta ut pensjon etter 85-årsregelen i 2020 må det vedtas regler som sikrer dette. For å sikre at Stortinget behandler et lovforslag før sommeren 2019, må proposisjonen legges fram senest 10. april 2019.

Formål

Formålet med denne prosessavtalen er å sikre den nødvendige fremdriften i arbeidet knyttet til å

oppfylle avtalen av 3. mars 2018 angående særaldersgrenser.

Prosessavtalen angir omfanget av arbeidet, arbeidets rekkefølge og tidsfrister.

Omfang

Partene er enige om å gjennomføre en prosess med sikte på å komme fram til enighet om pensjonsreglene for personer med særaldersgrense som er født i 1963 eller senere. Partene skal både finne løsninger som kan virke på lang sikt og løsninger som sikrer pensjonsnivået til de eldste årskullene med særaldersgrense. Regjeringen vil utarbeide et lovforslag i tråd med de løsningene det er oppnådd enighet om.

Partene er enige om at arbeidet ikke skal gi føringer for hvilke stillinger/oppgaver som i fremtiden skal ha særaldersgrense eller hvilke aldersgrenser som skal gjelde. Dette må avklares i en senere prosess.

Arbeidets rekkefølge og tidsfrister

Det tas sikte på at regelverket for beregning av pensjon som skal gjelde for de eldste årskullene som i utgangspunktet skal omfattes av påslagsordningen, skal avtales innen 15. desember 2018.

Det legges opp til en todelt prosess for den langsiktige løsningen og for gjenstående sikrings- og overgangsregler. Første fase skal være en utredningsfase som utarbeider et grunnlag for en avtale mellom partene. Første fase skal avsluttes innen 1. oktober 2019.

Andre fase skal ha som mål å avtale en langsiktig pensjonsløsning for personer med særaldersgrense, samt gjenstående sikrings- og overgangsbestemmelser senest 1. november 2019.

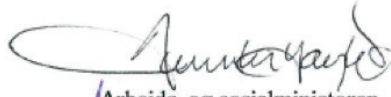
Andre fase skal ledes av arbeids- og sosialministeren. Partene i avtalen deltar i arbeidet. Oslo kommune inviteres til å delta som observatør. Hver av organisasjonene kan delta med tre representanter.

Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover
(ny tjenstepensjon for ansatte i offentlig sektor)

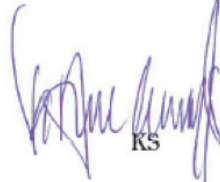
Regjeringen vil utarbeide et lovforslag i tråd med den løsningen det er oppnådd enighet om. De nye pensjonsløsningene skal, i tråd med det

som er avtalt 3. mars 2018, kunne virke fra 1.1.2020.

Oslo 29. november 2018

Arbeids- og sosialministeren

KS

Landsorganisasjonen i Norge

Arbeidsgiverforeningen Spekter

Unio

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

Akademikerne

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Media AS – 04/2019

